

ଚିତ୍ରଗ୍ରୀବ

ସାହିତ୍ୟନିଧି ହାତୁତହାୟ

ଚିତ୍ରଗ୍ରୀବ

ପଦ୍ମା ପଟ୍ଟିଦାନନ୍ଦ ବଲ୍ଲଭପୁରୀ

ବ୍ରହ୍ମପୁର

[This book has been printed in paper made available by
Govt. of India at concessional rate.]

ପ୍ରକାଶକ :

ଅଭିରାମ ମହାପାତ୍ର

ବ୍ରହ୍ମ ମନ୍ଦିର

ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ଶାଖା : ମେନ୍‌ବେଡ଼୍, ବ୍ରହ୍ମପୁର-୧

ମୁଦ୍ରକ :

ରାଜରାମ ମାହାପାତ୍ର

ମହାପାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମପୁର

ବ୍ରହ୍ମପୁର-୨

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ : ୧୯୩୭

ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ : ୧୯୭୭

ତୃତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ : ୧୯୮୨

ସାଦା ବ୍ୟୟ
ବୋର୍ଡ ବ୍ୟୟ

Rs 15 00

ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣର ଭୂମିକା

‘ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ’ ଉପନ୍ୟାସଟି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ୧୯୩୫ ସାଲରେ ଏବଂ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ୧୯୩୭ ସାଲରେ କଲିକତାର ‘ଦୀପକ ସଂସଦ’ ଆଲୋଚନାରେ । ଏଇ ‘ଦୀପକ ସଂସଦ’ ନାମକ ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ସେତେବେଳେ କଲିକତାରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଆମେ କେତେ ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥକର ଏକ ସ୍ଵାବସ୍ଥାପନା ମାଧ୍ୟମସ୍ବରୂପ ଥିଲୁ । ବିଶ୍ଵକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ମଧ୍ୟ ଏଇ ସଂସଦକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ଏକ ସୁନ୍ଦର ଆଶୀର୍ବାଣୀ ପଠାଇଥିଲେ, ଯାହା ସେତେବେଳେ ସଂସଦ ମୁଖପତ୍ରରେ ଛପାଯାଇଥିଲା । ‘ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ’ ଛଡ଼ା ଏଇ ସଂସଦ ଆଉ ଖଞ୍ଜିଏ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା । ତାର ନାମ ‘ପ୍ରେମ ଓ ପଣ୍ୟ’ । ତାହା ଏଇ ଲେଖକ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଣୀତ ଖଞ୍ଜିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ପୁସ୍ତକ । ଶେଷୋକ୍ତ ପୁସ୍ତକଟିରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିବାହ ପ୍ରଥା ତଥା ବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ନାନା ଦିଗରୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ସମାଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା ।

‘ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ’ ଉପନ୍ୟାସଟି ରଚନା କଲବେଳେ ଲେଖକ କଲିକତା ସ୍ଥିତି କଲେଜର ଥିଲା, ଏ. ଶ୍ରେଣୀର ଗ୍ରନ୍ଥ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ଆମହସ୍ତ ଖଞ୍ଜିଏରେ ଥିବା ସ୍ଥିତି କଲେଜ ସଲଗ୍ନ ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ ହସ୍ତେଲର ଦିତାଲ ନଂ ୨୯ ରୁମ୍ରେ ରହୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ ଥିଲା ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ଲେଖକ କଟାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଉପନ୍ୟାସଟିର ଲେଖା ଥିଲା ଏ. ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଡ଼ୁଥିବା ବେଳେ ଆର୍ତ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ବୋଧହୁଏ ଥିଲା ଏ. ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ପାଠରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ।

ସେତେବେଳେ ଚାଟ୍ଟିଶ ଅମଳ । କଲିକତାରେ ବହୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ଦେଶପ୍ରେମୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥୀ, ମୁଦ୍ରକ ମୁଦ୍ରଣ ସାମାନ୍ୟ ସଂସ୍ଥାରେ ଗିରଫ ହେଉଥିଲା । କଥା କଥାକେ କେଲଦାଢ଼, ଅଂତରାଶ ବ୍ୟାଦଶା ଏବଂ ଏପରିକି ଫାଶିଖୁଟରେ ଝୁଲିବା ସେତେବେଳେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଦେଶପ୍ରେମର ଏକମାତ୍ର ପୁରସ୍କାର ଥିଲା । ଲେଖକର ଥିଲା ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଆଉ ମୋଟେ କୋଡ଼ିଏ, ପରଶ ଦିନ ବାକୀ ଥାଏ, ହଠାତ୍ ଗାନ୍ଧି ଶେଷ ଭାଗରେ,

ନଭେମ୍ବର ୨୧ ନଂବର କୋଠରୀ ଦରଜାରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କରାଯାଉ ଶୁଣାଗଲା । କବାଟ ଖୋଲି ଦେଖିଲୁଁ ବହୁ ମଣସି ପୋଲିସ ଓ ଅର୍ଡ଼ିଫର ଲେଖକର ଦରିଦ୍ର କୋଠରୀରେ ପଦଧୁଳି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହୁଛନ୍ତି । ସର ଖାନତଲସ ମେଲ । କେତେକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସଂସଦୀୟ ପୁରୁଷ ଓ ଚିଠିପତ୍ର ସେମାନେ ଜବଦ କରି ନେଇଗଲେ, ସରରେ ନେଇଗଲେ ଲେଖକକୁ ବି ।

ଠା'ପରେ ଜେଲଖାନା । ଆଇ. ଏ. ଧର୍ମଶା ଦିନ ଜାମିନରେ ଖଲାସ ହୋଇ ସିଧା କ'ଣ୍ଠାଖାନାରୁ ଟାକ୍ସି କରି ପରୀକ୍ଷା ହଲ୍‌କୁ (ସ୍କିଟ୍ ଚାର୍ଜ କଲେଜରେ ମୋର ସିଟ୍ ପଡ଼ିଥାଏ) ଗଲି । କୌଣସି ମତେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଉତ୍ତରରେ ଆଇ. ଏ. ପାସ କଲି ।

ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ରୀ ସେଇ ସମୟର ରଚନା । ଏହା ଲେଖକର କଲିକତାରେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ଜବନର ଆକାଶ ସହଜ ଦମ୍ଭସ୍ତ ରାବରେ ସଫୁଲ୍ ।

ଏଥରେ କେବଳ କଲିକତାରେ ପଢୁଥିବା ତାତ୍କାଳିକ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା, ଜବନବୋଧ କିମ୍ବା ପରିପାଶ୍ଵର ଯେ ପ୍ରମୁର୍ଚ୍ଚନ ହୋଇଛି ଜାଣା ନୁହେଁ, ଏହା ସ୍ଵାଧୀନତା ଦାସଲର ବହୁ ପୁରୁଷ ଏବଂ ଏପରିକି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ହେବାର ପୁରୁଷ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ, ଭାରତୀୟ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ତଥା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଜବନ ଆଲୋଚ୍ୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ରୀ ୧୯୩୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ଉତ୍କଳୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଗୁଣରେ ଗୁରୁତ୍ଵ ଏବଂ ହୁଲୁହୁଲ ପଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ ନୂତନ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚିନ୍ତାଧାରାରୁ ବିଲିଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ ବୋଲି ଯେପରି ଅନେକ ଦାବୀ ସ୍ଵାଗତ କରିଥିଲେ, କେତେକ ମହଲରେ ସେଇପରି ମଧ୍ୟ ଏହା ବିରୋଧରେ ଗଢ଼ି ପ୍ରତିରୋଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପଞ୍ଚମ ମାଲକଂ ଦାଶଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସଂପାଦିତ 'ନବସରତ' ପତ୍ରିକା, ଶ୍ରୀଭଗବତ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ମୁଖ୍ୟାଦିତ 'ଆଧୁନିକ' ପତ୍ରିକାରେ ପୁସ୍ତକଟିର ଭୂସୂଚୀ ପ୍ରଣାମା କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ବାର୍ତ୍ତାବନ୍ଧ ବୋଲି ଅଭିନନ୍ଦିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ନିର୍ମଳ ବ୍ୟଂଗ ରଚନା ଓ ଶାଶିତ ବିଦ୍ରୁପ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପୁସ୍ତକଟି ଏକ ନୂତନ ଦିବଦର୍ଶନ ଉଦ୍ଘାଟନ କରିଛି ବୋଲି ତାତ୍କାଳିକ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ' ପତ୍ରିକାରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାୟ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ମାତ୍ର ୨୩ ବର୍ଷ ପରେ ଏଇ ବହିଟି ବଜାରରୁ ଏକପ୍ରକାର ନିର୍ବିହ୍ନ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ଲେଖକ ଏବଂ ତାର ସାହିତ୍ୟିକ ବ୍ୟୟ, 'ସାପକ ସଂଘର' ଅନ୍ୟତମ କର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀ ଗୌରୀ କାନୁନ୍‌ଗୋ ପ୍ରମୁଖ କଲିକତାରୁ ପାଠପଢ଼ା ସାର ଓଡ଼ିଶାକୁ ଚାଲିଆସିଲେଣି । ଲେଖକ କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ବି. ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ବହିଟିର ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା

କରିବା ସେତେବେଳର ପରିସ୍ଥିତିରେ ସରକାର ହୋଇ ପାରି ନଥିଲା । ଫଳରେ ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ଦୀର୍ଘ ଦଶନ୍ଧି ବର୍ଷ ହେଲା ଏ ବହୁଟି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବିପତ୍ତିରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିଲା ।

ଇଆ ଭିତରେ ବହୁ ପାଠକ ପାଠିକା ଏବଂ ଶୁଭେଚ୍ଛୁ ସାହିତ୍ୟସେବା ଏ ବହୁଟିର ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଲେଖକକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଲେଖକ ୧୯୪୨ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସଠାରୁ ୧୯୬୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ କାଳ କଲିକତାରେ କେଶୋରୀମ କଟନ୍ ମିଲ୍‌ସ୍‌ର ଏକ୍‌ଜିକ୍ୟୁଟିଭ୍ ଅଫିସର ରୂପେ ଶୁକ୍ଷ୍ମ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରକାଶକ ମହଲ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତଠାରୁ ଏକପ୍ରକାର ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା କହିହେବ ଚଳେ ।

୧୯୬୩ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀ ୨ ମଂଦିରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଧର ମହାପାତ୍ର ଲେଖକର ସମସ୍ତ କାବ୍ୟ କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ଓ ଗଦ୍ୟ ରଚନାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର ସଂକଳନ କରି ଦୁଇ ଭାଗରେ ଶ୍ରୀଆବଳୀ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବାରୁ ଏବଂ ପରେ ରୁଚିବଳ ହେବାରୁ ବହୁ ଦିନରୁ ଅଂତରାଳରେ ଥିବା ଏଇ ବହୁଜନ ପ୍ରଶଂସିତ ଓ ବହୁଜନ ନିନ୍ଦିତ ଉପନ୍ୟାସଟି ପୁଣି ଥରେ ପାଦପ୍ରଦୀପ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କଲା ।

‘ସଚ୍ଚି ରାଜକରାୟ ଶ୍ରୀଆବଳୀ’ର ପ୍ରଥମ ଭାଗ (କାବ୍ୟ କବିତା) ପ୍ରାୟ ୧୯୬୪ ମସିହାରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ସାରିଲାଣି । ଏହାର ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ (ଗଦ୍ୟାଂଶ, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତି) ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଗ୍ରହଣ ଲାଗିଛି । ତେଣୁ ଏଇ ଅବକାଶରେ ଏଇ ପୁସ୍ତକଟି ଆଜି ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣର ନୂତନ ପରିପାଟଣାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦୀର୍ଘ ଦଶନ୍ଧି ବର୍ଷ ପରେ ଓଡ଼ିଶାର ସହୃଦୟ ପାଠକ ପାଠିକା ଓ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ ସୁଧୀସମାଜକୁ ପୁଣି ଥରେ ସଶ୍ରଦ୍ଧ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଉଛି । ସହୃଦୟ ପାଠକ ପାଠିକା ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷନିନ୍ଦନ ଜଣାଇବେ ବୋଲି ତାର ନ୍ୟୁନତମ ବିଶ୍ଵାସ । ଇତି ।

ନମସ୍କାର୍‌ରେ,

ସଚ୍ଚି ଦାନନ୍ଦ ରାଜକରାୟ

‘ଦଶତ’ ଅଫିସ୍

ମେରିଆ ବଜାର

କଟକ—୨

ଏପ୍ରିଲ ୨୭, ୧୯୭୭

କାଳିଦାସ ତାଙ୍କ ‘ରଘୁବଂଶ’ର ଆରମ୍ଭରେ ଲେଖିଥିଲେ—ଯେଉଁଠି ଶବ୍ଦ ଅଛି, ସେଠି ଅର୍ଥ ଅଛି; ଯେହୁପରି ଯେଉଁଠି ଶିବ ଅଛନ୍ତି, ସେଠି ପାବତୀ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏକଥା ନିଃସଂଦେହରେ କହାଯାଇପାରେ ଯେ, ସେ ଯଦି ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଆମର ଏହି ଓଡ଼ିଶା ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତେ, ଆଉ ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ହେଉ ବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ହେଉ, ସୌଷ୍ଟ୍ୟଦ୍ୱାର ବ୍ୟସ୍ତମୁହୂଳରେ ମିଶିବାର ସୁଯୋଗ ଲଭିକରି ପାରିଥାନ୍ତେ, ତା’ହେଲେ ଏହି ଉପମାଟା ଖୋଜିବା ପାଇଁ କୈଳାସ ପର୍ବତ ଯାଏଁ, ଏତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିନଥାନ୍ତା; ସେ ଆଖି ବୁଜି ହରଗୌରୀ ବଦଳରେ ଲେଖିପାରିଥାନ୍ତେ, ଯେଉଁଠି ସୌର ଅଛି ସେଠି ଗଗନ ଅଛି, ଆଉ ଯେଉଁଠି ଗଗନ ଅଛି ସେଠି ସୌର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଖାଲି ଯେତେକ ନୁହେଁ, କବିଜଗତ ଆଉ ଟିକିଏ ଗାନ୍ଧୀ ମେଧା ଥିଲେ ସେ ତାଙ୍କର ଶ୍ଳୋକରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକରେ ଯୋଗ କରିଦେଇପାରିଥାନ୍ତେ । ତାହା ହେଉଛି—ଯେଉଁଠି ସୌର ଆଉ ଗଗନ ଦୁହେଁ ଅଛନ୍ତି, ସେଠି କିଛି ଗୋଟାଏ ସତ୍ତା ହେଉ ବା ସମ୍ପିତ ହେଉ (‘ମଶାନ୍ତବାଣୀ’ ନାମକ ବା ‘ରଘୁବଂଶ’ଆଦିକ ସଫାକାରଣୀ ନାମକ) ଅଛି ନା ଅଛି ।

ଏହା ଯେ ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଜ୍ୟାମିତିକ ‘ସୂତ୍ରସୂତ୍ର’ ତା’ ନୁହେଁ; ବରଂ ବାହାରର ଏହି ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଯୋଗଟା ସେମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା । ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍ଥାରେ ଯଦି ଏହି ଜିନିଷଟି ନାହିଁ ତ ତାହାହେଲେ କିଛି ନାହିଁ ।

ସୌଷ୍ଟ୍ୟଦ୍ୱାର ଆଉ ଗଗନର ପ୍ରକୃତିଗତ ବିଭିନ୍ନତା ଏତେ ବେଶି ଯେ, ତତ୍ତ୍ୱସ୍ତୁରେ ସେମାନଙ୍କର ଗନ୍ତବ୍ୟ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ମନେହେବାର କଥା; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପର ଗୋଟାଏ ସ୍ୱାଭାବିକ ନିୟମ ହେଉଛି—ସେ ତାର ବିପକ୍ଷତ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ସୂତ୍ର ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଯାହା ତା’ ଭିତରେ ନାହିଁ, ସେହୁ ଜିନିଷକୁ ସେ ଅନ୍ୟ ଭିତରେ ଦେଖିଲେଣି ତାକୁ ନିଜର କରିନେବାପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ । ସେହୁ କାରଣରୁ ଯତ୍ୟାତ୍ୟା ମୁଗରେ ବୃନ୍ଦାବନବିହାରଣୀ ଗୌରୀଗୀ ରାଧା ହୁଏତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସିଂହତ କଳା-ରଙ୍ଗଟାକୁ ଏତେ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ; ଆଉ ସେହୁ କାରଣରୁ ବୋଧହୁଏ କଳିଯୁଗରେ

ଆଜ୍ଞାକାର ଆମାଜନଗୁଣୀ ଶ୍ରେଣୀର ଚରଣୀ କୃଷ୍ଣକାୟ ନିଗ୍ରୋ ମୂଳକ ଯଦୃଚ ନାତ୍
 ‘ଏଲ୍‌ପ୍’ କରିବାର ଖବର ଏକାଧିକବାର ଦୈନିକ କାଗଜରେ ପଢ଼ିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଏହି
 ବସନ୍ତରେ ଆକର୍ଷଣ ନିୟମଟାକୁ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନମାନେ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହୁଅଛନ୍ତି—‘Unlike
 Poles’ ପରସ୍ପରକୁ କରନ୍ତି ଆକର୍ଷଣ; କିନ୍ତୁ like Poles ପରସ୍ପରକୁ କରନ୍ତି
 ‘ବିପଲୟ’ ।

ପୌଷ୍ଟ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ବଡ଼ ଖାସ୍‌ଖାତା, ବଡ଼ ଚଠାଳ । ତାର ଜୀବନଟାକୁ ଯଦି
 ଗୋଟାଏ ଯଦି, ଯମକବିଜ୍ଞାନ ଦୁଇଟିମ୍ୟାମୟ ଗନ୍ଧ୍ୟକବିତା ଯଦୃଚ ଚୁଲନା କରାଯାଏ, ତାହା-
 ହେଲେ ଜଣେ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ପମ୍ପଦାର ମଧ୍ୟ କିଛିମାତ୍ର ମୁଁତ ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରି, ସମସ୍ତ
 କବିତାଟାକୁ ରେଖାଙ୍କିତ କରି ତଳେ ମାଧ୍ୟ ପାତୋଟି ଅକ୍ଷରରେ ନିଜର ମଂତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ
 କରିପାରିବ । ସେହି ପାତୋଟି ଅକ୍ଷର ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ, ତାହା ହେଉଛି ‘ଅ-ବ୍ୟ-ବ-ସ୍ଥି-
 ତ-ଚି-ତ୍ତ’ ।

ପୌଷ୍ଟ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଏତେ ଯତ୍ନରେ ନିଜକୁ ଯତ୍ନ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବାକୁ
 ଶୁଣେନା । ନୈଷ୍ଠ୍ୟାୟ ଶୋକବତ୍ ଯେତେଲେ ଗୋଟାଏ ଗୋଡ଼ାଠିବର ଦୁଃଖ ଧାରଣ କରି
 ସେ ନିଜକୁ ଦୁଃଖୀ କରି ରଖିବାର ପକ୍ଷପାତୀ । “ନିଜକୁ ଶୟା କରିବାଦ୍ୱାରା ସେ ଖାଲି
 ବକାରରେ ଦାମ କମି ଯାଏ, ତା’ ନୁହେଁ, ସତେ ସତେ ଯତ୍ନାନ ଏବଂ କାଟିତ ମଧ୍ୟ
 କମିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ ।”

ପୋଷ୍ଟ-ଓଫିସ୍ ମୂଗର କବିତା ପରି ନିଜକୁ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ “ନିଜର ଦଳଗତ
 ଜଳବତ୍ ତରଳ” କରିଦେବା ତାର ଜମା ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ, ନିଜର ଅର୍ଥ ଯେତେ ଦୁଃଖୀ
 ହୁଏ ତେତେ ଭଲ, ଏପରିକି ଯଦି କାହାରି ପକ୍ଷରେ ଅବୋଧ ରହିଲେ ତ ଆସନ୍ତି
 ନାହିଁ । “ଜୀବନଟା ଗଜଗଣିତର ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ବ୍ୟକ୍ତି ସଖ୍ୟା, ତାର ବର୍ତ୍ତମାନ
 ବାହାରକରିବାକୁ ହେଲେ ଉଦ୍‌ଭାବ ଗଣିତର ରୁଚି ଦରକାର । ରାମା, ଶାମା, ଦାମାଙ୍କ
 ନିକଟରେ ତାର କୌଣସି ଯତ୍ନ ପ୍ରମାଥାନ ନ ରହିବା ହିଁ ଭଲ ।”

କିନ୍ତୁ ମହାର୍ଯ୍ୟ ପୋଷ୍ଟକ ପିଂସୁବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଛଦ୍‌ବେଶ କଥାଟାକୁ
 ସେ ଧାରଣା କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେ କହେ—“କୋଟି ପଇସାମା ଚୁଟିଯିବା ପରିହୃତ ଗୟା
 ଅପେକ୍ଷା ମୋଡ଼ାତମଡ଼ା ଘୋଡ଼ ହୋଇଥିବା ଗୟାଟା ବେଶି ପାଜ; ତାର ଗୁଣ ଟାଙ୍କକୁ
 ଦାଢ଼ବତ ।”

ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଂଷା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଂଷାଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଆଳଠାରୁ ତଥାତ୍ । ଦଂଷାକୁ ଦଂଷା ତାର ମତର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି, ଆବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି,
 ଦୁର୍ଗି ବଦଳନ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ତାର ଏହି ଅସାମାନ୍ୟତାକୁ ବ୍ୟାଘ୍ର ବଦ୍ଧ କରି କେହି
 କେବେ କିଛି କହିବାକୁ ଗଲେ, ସେ ପ୍ରସାରି ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ପରି ଗଂଧାର ହୋଇ କହେ—

“ଛଦ୍ମନକାହିଁ ମୋର ଛଦ୍ମ; ଅନେକ ଭିତରୁ ମୁଁ ଶିଖାର ସୁନ୍ଦର ଖୋଜି ଚୁଲେ”
 କଥାକି କଥାକି । ତାର ଏହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟାଘ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ
 ପାରିଲ ନାହିଁ ଦେଖିଲେ ସେ ଦୁଃଖିତ ହୁଏ ପତ; କାରୁ ନିରୁପାହତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୈନ୍ଦବ
 ସହୃଦ ସେମାନଙ୍କର ବଶ୍ୟତା ଉପାଦାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ସେ ନିଜ ମନରୁ ଗୋଟାଏ ଛଦ୍ମ
 ବାକ୍ୟାଣ ଫାନ୍ଦ ଫାନ୍ଦ ତାର ଓଡ଼ିଆ ଭର୍ଜମା କରି କହେ—ସେଟିଆନ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ରକୋର
 ଅମୃତ ସ୍ବାସ୍ଥାନକ କହୁଛନ୍ତି, ଜେକୋଣ୍ଟୋଭେକିଆର ଅମୃତ ଦାନ୍ତସ୍ଥାନ ଦାନ୍ତବିଶ୍ବକ
 କହୁଅଛନ୍ତି କିଂବା ପଶ୍ଚିମ ଆଫ୍ରିକାର ଅମୃତ ମଉଲବ କହୁ ଅଛନ୍ତି, “ଜୀବନ ନିଜ ପରି ପୁଣି
 ଗୁଲିଛି, ତାର ସବୁ ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣା ଏବଂ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ପଛରେ ପକାଇଦେଇ ।
 ଗତିକୁ ଜୀବନର ସୁଧର୍ମ । ସେହି ଗତି ପୁଣି ଫାରିବ; କାରଣ ସୂର୍ଯ୍ୟର କଷ୍ଟ ପରି ଜୀବନର
 କଷ୍ଟଟା ମଧ୍ୟ ଶୁଷ୍କ ଅଞ୍ଚଳାର । ସେ ସେତିକି ଜୀବତ ସେ ସେତିକି ଗତିଶୀଳ—ପଶ୍ଚାତ୍-
 ଦୃଷ୍ଟି ତାର ସେତିକି ଦୁଃଖ । ଅତୀତର ନାଗପାଶବଧନ ତାର ତେତିକି ହୁଲୁଲି ପ୍ରାଣର
 ଉତ୍ସାହରେ ସେ ପ୍ରବାହମାନ ଝରଣା ପରି ନିରାଳସ, ଉଦ୍‌ଘାତ ଏବଂ ଶିଖରିମୟ ।”

ସେ ଅନେକ ସମୟରେ କହେ—ବାଟରେ ଜୋରରେ ଚାଲିଲେ ଗୋଡ଼ ଖସି ଯାଇ
 କଟଡ଼ା ଖାଇବା ଉପରେ ଯେଉଁମାନେ ଯତ୍ନବେଳେ ପାଦ ଚପି ଚପି ଆସନ୍ତୁ ଆସନ୍ତୁ ଚାଲିବାକୁ
 ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ମୁଁ ସେହି ଖାଲ ଉପାଳୁ ଚାଲୁଦେବମାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ଦୟା କରେ । ଆମ
 ଆଗରେ ଜୀବନର ପକ୍ଢା ଯତ୍ନକ ପଡ଼ିଛି, ଆମକୁ ଖାଲ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ହେବ । ଗୋଡ଼
 ଖସିଯିବ ? ଭୁଲ ହେବ ? ହେଉ ! ସେଥିରେ ଭୟ କରିବାରେ କ’ଣ ଅଛି ? କାରୁ ଗୋଡ଼
 ଖସିଯିବା ଉପରେ ଯେଉଁ ମାନେ କରୁଛ ପରି ଧୀର ମଂଥର ଗତିରେ ଚାଲି ଜୀବନର ଦୁଃଖର
 ଗତିର ଆନନ୍ଦରୁ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଦଳରୁ ବିନୟର
 ସହୃଦ ଇଚ୍ଛା ଦେବାକୁ ଚାଲି ଅଛି; କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ପୂରୁଛି ସେହି ଚରୁଷ୍ଟି
 କରୁଛନ୍ତି ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଶାନ୍ତମାନ; କାରଣ ସେଉଁ ନିର୍ବକଣ ଠେକୁଆଟା ତନି
 ମାଜାଇ ଦୋଡ଼ି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଝିରେ ଶୋଇପଡ଼ି ସେମାନଙ୍କ, Austerlitzର ନିକସ୍
 ସମ୍ମାନ ଦାନ କରିଥାନ୍ତା, ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ଭୃଷ୍ଟରୁ ବଦାୟ ନେଇ ସାରିଲଣି । ଏହି
 ଧରଣର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେ ତାଙ୍କେ ବନ୍ଦୁକିଷ୍ଟ; କାରଣ ତା’ ମତରେ ସେମାନେ ଅସକାର
 ଓଡ଼ାକଳ୍ପକର ସେହି ବାଲୁକିକ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୁକି ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଅସ୍ତ୍ରମ, ଅଧିକ
 ଅସୁସ୍ଥ, ତାକୁରର ହୃଦୟରେ ରହିବାପାଇଁ ଅଧିକତର ଉପାୟକୁ ।

ମୋଟ ଉପରେ ସୌଖର୍ୟ ଲାଂବା ମୁଣ୍ଡ ତାଲିକା ଭିତରୁ ଏତିକି ସଞ୍ଚିତ ସାବାଣ
 ବାହାରକରାଯାଇପାରେ ଯେ ସେ ଠେଲଗାଡ଼ି ପରି ସୁସ୍ଥ ପୁସ୍ତକ ଗୁଲିବାଟାକୁ ଜମା
 ପସନ୍ଦରେ ପକାଏ ନାହିଁ । ପୁରୁଣା ମଡ଼େଲର ଫୋର୍ଡ଼ ଗାଡ଼ି ପରି ସେ ସଶକ ଆଡ଼ବରରେ
 ଦୌଡ଼ିବାର ପକ୍ଷପାତ । ଏହାହିଁ ତାର ଚରିତ୍ରଗତ ବଶେଷତ୍ବ । ବାଟମଝିରେ ଯଦି ପିଣ୍ଡୁଲୁଣି
 ଯାଇ ଗାଡ଼ି ଅଟକି ଯାଏ କିଂବା ପେଟ୍ରୋଲ ଟ୍ୟାଙ୍କରେ ନିଆଁ ଲାଗେ, ତାହାହେଲେ ସେହି

ଆକସ୍ମିକ ଦୂର୍ଘଟଣାର ଉତ୍ତରଦ୍ୱାରାକୁ ଅନୁଭବର କାରଣ ବୋଲି ନ ଗ୍ରହ ନରଂ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଆତ୍ମ-ଭେଦବୃତ୍ତର ଚିହ୍ନ ହୋଇଥିବେ ସେ ଧରଣର ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ । ସେଥିରେ ସେ ଦୁଃଖିତ ନ ହୋଇ ଅନୁଭବ କରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଗର୍ବ, ଆଲୋକଜାତୀୟ ବେଗଲନରେ ସମାଧି ଗ୍ରହଣ ନ କରି ବେଗଲନର ରାଜ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ଏତେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତେ କି ନାହିଁ ସଂଦେହ ।

ଏହାହିଁ ହେଲେ ଯୌଗନ୍ଦ୍ର ମହାଂତର ମୋଟାମୋଟି ନିଜ ସବ୍ୟରେ ଧାରଣା, ସାହାକୁ ଅନ୍ୟ କଥାରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଜୀବନ ସବ୍ୟରେ ତାର ମୌଳିକ ଦାର୍ଶନିକ ଆବଶ୍ୟାର ! ଦିନେ ଦିନେ ସେ ନିଜର ମତବାଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ କହେ—ମୁଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକାର ଜୀବ । ମୋ ପାଖରେ ଚରଂଦନ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଜିନିଷ ନାହିଁ । ଦୁନିଆଁ ପଡ଼ିକୁ ପଡ଼ି କୁଣ୍ଡର ଚକ ପରି ଘୁରି ଚାଲୁଛି ।

ଆଉ ସେହି ଚକ ଭିତରେ ‘ଚକା ଚକା ଭଉଁଷ’ ଖେଳି ଆମ ମୁଠା ତ ମୁଠା ମୁଠା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ମୁଠା ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ ଦାମିକା ଦାମିକା ଚଳି ଅଛି; ଯଥା—ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ଧାରଣା ସେସବୁର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଘଟପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି; ଫଳରେ ଆମର ସମସାମୟିକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ପଡ଼ିକୁ ପଡ଼ି ଓଲଟପାଲଟ ଦେଖାଯାଉଛି । ବୋଗ ରଜାର ସେହି ‘ପୃଥ୍ବୀ ପଡ଼ି ପଡ଼ିକୁ ଆନ’ କଥାଟା ଖାଲି ବାହାର ଜଗତ ସବ୍ୟରେ ନୁହେଁ, ମନ ଜଗତ ସବ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଖାଟେ । ଆଠଟା ପଇଁସ୍‌ଲିଶ ମିନିଟ୍‌ରେ ଯାହା ଯତ୍ୟ ବୋଲି ଆମେ ଏହି ଛକ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ହୁରି ପକାଉଛୁ, ହାତବଲ୍ ବାଟକୁ, କିଏ ଜାଣେ ଆଠଟା ସାଢ଼େ ଶତଗୁଣିଶ ମିନିଟ୍‌ରେ ସେହି ତଥାକଥିତ ଯତ୍ୟର ଗୋଟାଏ ବିପରୀତ ଖସିତା ହୁଏତ ବାଗ୍‌ବାଦର କଂବା ହୋଇଯିବାର କୌଣସି ଚକ୍ଷୁ ଚକ୍ଷୁକ ଦିଆର କରି ସାରିବେଣି, ତାପରେ ସାଢ଼େ ନଅଟା ନ ବାଜୁ ତାହା ରେଡ଼ିଓ ଏବଂ ଓୟାରଲେସ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁଠାରୁ ଉତ୍ତର ମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଜାଗାରେ ଏକ ସମୟରେ ବ୍ୟାପିଗଲାଣି । ଏପରି କି ସାହାସ ମରୁଭୂମିର ବାଲୁତର ପ୍ରାଚୀନୁତାକ ମଧ୍ୟ ବାଦ ପଡ଼ିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ତମେ କ’ଣ କରିବ କହ ? ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରିନ୍‌ସିପଲ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଖ୍ୟାତ ଲୋକରେ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ମାମୁଲି ଜିନିଷକୁ ଆକର୍ଷଣ ଧରିବା ମହାତ୍ମକ ଜାତକରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜିନିଷଟା ଯେଉଁଟା ସେତେ ମିନିଟ୍‌ ଯାଏ ଯିବ, ସେଇଟାକୁ ଠିକ୍ ସେଇକିବେଳେ ଯାଏ ସେ ମାନିବେ । ତା ପରେ ତ୍ୟାମ୍ ଜହ୍ ! ଖଞ୍ଜିଆ ଘିରାରେହଠାରୁ ବି ତାହା କୌଣସି ଅଂଶରେ ଦରକାରୀ ନୁହେଁ ।

ଦିନେ ଦିନେ ସେ ଚଂଦନ ବଡ଼ର ଧୂମ-କୁଞ୍ଜଳୀ ଭିତରେ କଅଁସ ନିଶ ଦୁଇପଟାକୁ ନଗ୍ନ ନଗ୍ନ ନିଜର ମତବାଦକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଜନଷ୍ଟାକାନ୍ଦକ ଜଟିଳ ‘ସବ୍ୟବାଦ’ ଆଣି ବାଢ଼େ । ତା ପରେ ଗୋଟାଏ ଅଜ୍ଞାନଜନିତ ହାକୁଟି ମାରି ଆସେ

ଆସ୍ତେ ନାକ ପୁଡ଼ିଆ ବାଟେ ଧୂଆଁ ବାହାରକରି ସେ କହେ, “ସତ୍ୟର କୌଣସି ସାବିତ୍ରୀ ନାହିଁ; ସତ୍ୟ ଆପେକ୍ଷିକ (Relative) ତମ ପାଖରେ ଯାହା ସରଳରେଖା ପରି ପଳେ, କିଏ ଜାଣେ ମହାତ୍ମକ ପାଖରେ ହୁଏତ ତାହା ଡ଼ାକ୍ତା କିବା ହି ଭୁଲ୍‌କାର ଭୂମି ପରି କୌଣସି । ନନ୍ଦ କଲରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ତମେ ଗୋଟାଏ ଡ଼ାକ୍ତା ଯେତେ ଜୋରରେ ଯାଉଛ ବୋଲି ମନେ କରୁଛ, ନନ୍ଦ ପାଣିରେ ସେହି ଡ଼ାକ୍ତାର ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଯେଉଁ ଡ଼ାକ୍ତା ତା’ ପାଖ କଟେଇଯାଉଛି, ତାର ଆଗ୍ରହଗଣ କିନ୍ତୁ ତାହା ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଗରେ ଯାଉଛ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତମ ଧାରଣା ତମ ପାଖରେ ଯେଉଁପରି ସତ୍ୟ, ତା’କ ଧାରଣା ତା’କ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଧୂଳି ସତ୍ୟ ! ଏଥିରେ ତମେ କେଉଁଟାକୁ ସାବିତ୍ରୀ କହୁବ କହ ! ସତ୍ୟର କୌଣସି ସାବିତ୍ରୀସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା-ଭୂମି ନାହିଁ, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥା ଭେଦରେ, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସାପେକ୍ଷିକ ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ତାହା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାରରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇଉଠେ ମାତ୍ର । ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତେ ମାନୁଛନ୍ତି ବୋଲି କୌଣସି କଥାକୁ ମାନ ଗୁଲିବା ମହାତ୍ମକ ଦହାତ ହେବାନାହିଁ । ଆଦର୍ଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ଚରଣାୟୀ ବ୍ୟବହାର ପଟା ମାନବାକୁ ସେ ଗୁଲି ନୁହେଁ । ସେ ଜୀବନର ଜଳା-ତୀରଳ ହୁଏ !! ଦୁନିଆର ସମସ୍ତ କିଛିକୁ ଲଂଘନ କରିଯିବାର କ୍ଷମତା ତା’କର ସହଜାତ ! ସେ ଭୟଭୟରେ ଉଦ୍‌ଗାର ! ସେ ଅପ୍ରତିହତ ! ସେ ଉତ୍ତମ ! ସେ ଉତ୍ତମ ! ‘ଧୂଳି’ ଶବ୍ଦଟାକୁ ସେ ଜମା ସହ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଧୂଳି ସତ୍ୟ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଯେଉଁଟାକୁ ଫୁରି ପକାନ୍ତି, ମାହାତ୍ମକ ଭାବେ ତାହା ସତ୍ୟର ଗୋଟାଏ ଦିଗ ମାତ୍ର !

ତାପରେ ହଠାତ୍ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କର ପାରାଲେଲ୍ ବାର ଉପରୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ସେ ଧରେ ଯାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ହରାଇଲେଟାଲ ବାର ଏବଂ ଦୁଇ ଗୁରୁତା ବ୍ୟତିରେକ୍ ଫିକ୍ସ୍ ଦେଖାଇବାର ଲେଉଟା ମଧ୍ୟ ସେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତରେ ନାହିଁ କୌଣସିମତେ । ନାଆଗର ମୁନିଆ ବାବୁଟା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ଶୁଦ୍ଧ ଏକତ୍ର କରି ସେ ନିଜ ମହାଯୋଗୀକ ପରି କହେ...

“ଜୀବନ ଗୋଟାଏ ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ ଗତି । ଜୀବନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ କହୁବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାନେ କ’ଣ ? ଯାହା ହୋଇଛି ତହିଁରେ କିଛି ନୂଆ ଦେଖିଲେ ଆମେ କହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ; କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ସର୍ବସମ୍ପତ୍ତି କିଛି ହୋଇନାହିଁ । ତାହା ବାବର ହେଉଛି । ତାହା ଗୋଟାଏ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣାଳୀ; ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହା ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତର ଅବସ୍ଥା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଛି । ତାହା ଗୋଟାଏ ‘unceasing becoming’ ଗତିଭରଣ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ମଝିରେ ତା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗୋଟାଏ ସାଦୃଶ୍ୟ ନିରାପଣ ଭାବରେ ଶୁଦ୍ଧା କଲ୍ଲୋଳିତ ହୋଇ ଉଠେ । ଦିନେ ଦିନେ ସୌମ୍ୟ ଏହି ଗୁରୁ ଗଂଗାର ଶାନ୍ତ ଭାବେ ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀକର ନିତାନ୍ତ ଅଖ୍ୟାୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ ସେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଗବେଷଣା ଗୁଡ଼ି ହଠାତ୍ ଏପରି ଗୋଟାଏ ମଧୁର ଆଲୋଚନାର ଅବତାରଣା କରେ, ଯାହା ତାର ନିସ୍ତେଜ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପୁଣି ଶବ୍ଦ

ଉତ୍ତମପାତ୍ର ଉଦ୍ବେକ କରିଦିଏ । କିପରି ଭାବରେ କଣ କହିଲେ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଗୁରୁପାକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଖରୋଚନ ହେବ, ଏହି କାଇଦାଟିକ ଯୌଷ ଭଲ କରି ଜାଣେ ବୋଲି ତାର ନିପଟ ଶତ୍ରୁମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ଶତ ଗଳଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତଲରେ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠିବାର ଏହାହିଁ ହେଲା ତାର ମୂଳ କାରଣ ବା ‘secret of success.’

ସେ ହଠାତ୍ ମିଛିନାଥୀ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ହିମାଳୟ ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଲଂଘ ପ୍ରଦାନ କରି ତାର ସହଜ ରସିକତାର ସମତଳ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼େ । ଯୌଷକୁ ତାର ନିର୍ମୋଦ ନିରାତଂବର ଅନୁମୋଦିତ ଫେରିଆସିବାର ଦେଖିଲେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠନ୍ତି ।

ସେ ତାର ଥୋଡ଼ ଦୁଇଟାରେ ତାଙ୍କଲ ବଜାଇଲା ପରି କରି ମୃଗାଂକ ବାବୁକୁ କହେ, “କହୋ ଜରଦଗବ ! “ଖବର କ’ଣ ?”

ଯୌଷର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତଲରେ ମୃଗାଂକବାବୁଙ୍କ କେବଳ ବିବାହିତ, ସ୍ୱପାର୍ଜନଶୀଳ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ବୟସର ଆଧିକ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହି ନୂତନ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାୟଟା ଯୌଷ ତାଙ୍କୁ ଦାନ କରିଛି ।

ମୃଗାଂକବାବୁ କହନ୍ତି “ଖବର ଆଉ କ’ଣ ? ସେହି ପୁରୁଣା ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ର ଜୀବନ, ବୈରହ୍ୟ ନାହିଁ, ନୂତନତ୍ୱ ନାହିଁ, ଅସ୍ୱାଦ ନାହିଁ ।”

ଯୌଷ କହେ “ତୁ ପୁଣି ଭାଇ, ମଣିଷ ଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଛୁ; ଆମେ ଅପଦାର୍ଥ ।”

ମୃଗାଂକବାବୁ କହନ୍ତି “ଛୁଡ଼ ସେ କଥା; ଗୋଟାଏ କୋକଶିଆଳୀ ଫଗରେ ବ ମୋର ପୁଂସ୍ତପଦ ବିନିମୟ କରିପାରିଲେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିଯିବି । ଜୀବନଟା ମୋର ଗୋଟାଏ ଦସରା ଟଂକା ପରି ଅଟେ ଭାଇ ।” ଯୌଷ ମୃଗାଂକବାବୁଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ଗୁପ୍ତା ବସାଇ ଦେଇ କହେ, “ତା’ ହେଲେ ତ ତୋର ପରବାଏ ନାହିଁ କିଛି । ଅର୍ଥନୀତିର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଖରାପ ଟଂକାହିଁ ଭଲ ଟଂକାକୁ ଯଦିବେଳେ ବଜାରରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରେ ।” (1)

ମୃଗାଂକବାବୁଙ୍କ ପରି ଗଦ୍ୟମୟ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଉଠନ୍ତି ।

ତାପରେ ହଠାତ୍ କଥାର ମୋଡ଼ ଫେରିବା ଦେଖି ମରୁକିହସା ଦେଇ ଯୌଷ କହେ—ଆଜି କାଗଜରେ ଦେଖିଲି ମାକ୍‌ସିମ୍ ଗୋଟି ରୁମ୍‌ମାର ହୋଇଯାଇଛି ।

ତାର ଶୁଷ୍କ ମୁଖ ଦେଖିଲେ ସେ ସେ ଅଟ୍ଟାକରୁଛି ଏକଥା ଆରଂଗଜେବଙ୍କ ପରି ଅତି ସଦେହ ଲୋକର ମଧ୍ୟ ଆଶଂକା କରିବାର ଅବକାଶ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଗଗନ କାଠୁ ଯମସ୍ତକ ପରି ଚାପୁ ରହି ଏତେବଡ଼ ଦୁଃସ୍ୱବାଦଟାକୁ ହଜମ

(1) Grasham's law—“The bad money always drives out the good money.”

କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ନିଜକୁ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବୋଲି ଧରି ନେଇଛି । ଗତ ପତ୍ରାକ୍ଷରେ ‘ଅଭିଜିତ ଖଟୁଣ୍ଡ’ ଏବଂ **Surplus value** ସଂସ୍ଥରେ ସେ ଦୁଇଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକାରେ ଛୁପିଛି । ସେ ବ୍ୟସ୍ତତତ୍ତ୍ୱୋଇ ପଚାରେ ‘ସତ ?’

ସୌର ଗଗନକୁ ଚିତ୍ରେଇବା ଲାଗି କହେ “ମୁଁ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଧନ୍ଦା ଛୁଇଁ—”

୨, ଗଗନ ଠାକୁରାଣୀ ଫାକୁରାଣୀଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଲେ ନିଆଁରେ ଲୁଗା ପକାଇଲ ପରି ହୁଏ । ଲେଲିନସକର ଧର୍ମଟା ସେ ଅଫିସ ପରି ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ, ଏହି କଥା ସହଜ ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ନିଜର ବିଶ୍ୱାସକୁ ମିଳାଇ ନେଇଛି । ସେ ମନେ ମନେ ତା’ କଥାର ପ୍ରତିବାଦ କରି କହେ ‘**Old fossil**’ ! ଖୋଦ୍ ଭବିଷ୍ୟୋଚ୍ଚାୟୀ ଯୁଗର ମନୁଷ୍ୟ ! ବାହାରେ କିନ୍ତୁ ତାର ସାମ୍ୟବାଦକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ସେ ଅତ୍ୟଧିକ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ କହେ “ଏହା ବଡ଼ ଦୁଃସବାଦ; ସାହିତ୍ୟ ଜଗତର ଯେଉଁ ଷଡ଼ ହେଲ, ତାହା ଆସତା ହଜାର ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ପୁରଣ ହେବାର ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଜି ଗର୍ଭି-ଦବସ ପାଳନ କରିବି । ତାପରେ ମୁଁ ପ୍ରସାବ କରୁଛି ଆମର ଚରୁରଂଗ ସବୁ ତରଫରୁ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି ଖୁଲିନଂକ ପାଦକୁ ଗୋଟାଏ **Cable** କରାଯାଉ ।”

ଏକଠି ସୌର ଆଉ ଗଂଧାର ହୋଇ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ହସି ଉଠି କହେ “ସାହିତ୍ୟ ଜଗତ ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍ତାଜାହାଜ ଜଗତର ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଷଡ଼ ହେଲ ମୁଁ ଯେଥପାଇଁ ତମ ସହଜ ମୋର ଦୁଃଖ ଯୋଗ କରି ଦେଉଛି ।”

ଗଗନ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହେ “ଗର୍ଭି ବୈମାନିକ ନ ଥିଲେ, ଏକଥା ତମକୁ କଣ ବୁଝାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ?”

ସୌର ଅଧିକତର ଉତ୍ସାହତ ହୋଇ ହସି ହସି କହେ, “ଆଜି ଯେଉଁ ଗର୍ଭି କଥା କାଗଜରେ ବାହାରିଛି, ସେ ତମର ଔପନ୍ୟାସିକ ଗର୍ଭି ନୁହଁନ୍ତି; ସେ ବୃଷିଆର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆକାଶ ବିମାନ ‘ମାକସିମ୍ ଗର୍ଭି’—ଝଡ଼ରେ ତଳେ ପଡ଼ି ପକ୍ଷୀଜଟା ଦଶା ଶ୍ୱେଚ୍ଛୁ ।”

ବ୍ୟସ୍ତମାନେ ହୋହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠନ୍ତି । ଗଗନ ବିରୁଦ୍ଧ ଆଜି ଗର୍ଭି ଦବସରେ ଉପାସ କରି ସଜବେଳେ କଣ ଖାଇବ ମନେ ମନେ ତାର ଏକ ତାଲିକା କରୁଥାଏ । ଉପବାସରୁ ଅବ୍ୟାହତ ପାଇ ସେ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ ସତ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୃତ୍ରିମ ଢେଉରେ କହେ “ତମର ସବୁ କଥାରେ ଅଜ୍ଞା ! ପାହା ପାହ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ; ଜାଣ ଗର୍ଭି ତମଠାରୁ ଡେଇଁ ବଡ଼ ?”

ସୌର କହେ “ମୁଁ ତ ଅଜ୍ଞା କରିନାହିଁ ବ୍ୟସ୍ତ, ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଦୋଷଟା ମୋତେ ନ ଦେଇ ଯୋଉଝେଇ ରୁଷିର ଆକାଶସାନ ବିଭଗକୁ ଦେଇଥିଲେ ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧିମାନର କାମ କରିଥାନ୍ତ ! ସେମାନେ ସେ ଉତ୍ତାଜାହାଜଟାର ନାମ ‘ମାକସିମ୍ ଗର୍ଭି’ ରଖି ପ୍ରଥମରୁ ସବୁ ଗୋଲମାଲ କରିଛନ୍ତି ।”

ବେଶ୍ ଗୋଟାଏ ମଜା ହୁଏ । ସେଇଁ ସୌର ମିନଟିକ ଆଗରୁ ଗୋଟାଏ ଦାଢ଼ି ବାନ୍ ଦାଣ୍ଡ ନିକର ଟୋପର ପିଂଧ ଏଡ଼େ ଦୁର୍ବୋଧ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ଠିକ୍ ମିନଟିକ ପରେ ସେ ସ୍ୱମିଷ୍ଟ ପଇଡ଼ପାଣି ପରି ଭରଳ ଏବଂ ଉପାଦେୟ ହୋଇଉଠେ । ସେହିନି ସାଧ ମଜଲିସରେ ସେ ହୋଇ ଉଠେ ଅନାୟାସରେ ନାୟକ । ତାକୁହିଁ କେଂଦ୍ର କରି ଚତୁର୍ଭୁଜ ସଦର ସଧାଳାପ ପଂଚମରୁ ଉଠି ସପ୍ତମ ଆଡ଼କୁ ସାହା କରେ ।

ଦୁଇ

ଯୌଗ ରହେ ବେରୁ ଗୁଣାନ୍ତି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ମେସରେ । ମେସର ତଳ ମହଲୁଟା ଅଢ଼ିଠା, ପରିବା ଘୋଷା, ଆଉ ଶିଉଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉପର ମହଲୁଟା ମଂଦ ନୁହେଁ । ସେ ଠିକ୍ ପିଢ଼ି ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଘର ଭଡ଼ା ନେଇଥାଏ । ଘରଟି ଖୁବ୍ ଛୋଟ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ବେଶ୍ ପରିଷ୍କାର । ଝରକା ବାଟେ ପ୍ରଚୁର ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଏବଂ ପବନ ଆସେ । ଯୌଗ ଘରର ଦରଜାଟା ସବୁବେଳେ ଭିତରପଟୁ ବଂଦ ଥାଏ; କାରଣ ପାଖରେ ପାଇଖାନା । ଦିନର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ତହିଁରୁ ନିର୍ଗତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହାତରୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଆଲୋକ, ବାୟୁର ମମତା କିୟଦଂଶରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯୌଗ ଦରଜାଟା ଉପରୁ ଆଶା ଛୁଡ଼ି ନେବଳ ଝରକା ଦୁଇଟା ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାସାରେ ନିର୍ଭର କରିବ ।

ଦରଜାର ବାହାରପଟେ ସେ ଚଳୁଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ବାଇବେଲ୍‌ର ମାଧ୍ୟ ଲିଖିତ ସୁସମାବୁରୁ ସେହି ଛୋଟ ଅଥଚ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ଯାଡ଼ିଟି ଲେଖିଛି—
“Knock and it shall be open unto you” ଅଥାତ୍ “ଧକ୍କାମାର; ଦ୍ଵାର ଖୋଲିଯିବ ।” ତାପରେ କବାଟର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଫାଳରେ ତାର ଓଡ଼ିଆ ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ବିଜ୍ଞାପନ ମାରିଛି—

“କାହାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?
ଓ, ଯୌଗଙ୍କୁ ମହାନ୍ତି ?
ଏଇ ୨୫ ନଂବର ଘରକୁ ଆସନ୍ତୁ ।
ସ୍ଵାଗତମ୍ ।

ତାପରେ କାଂଥର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଜାଗାର ନାଲି ନେଲି ପେନସିଲ୍‌ରେ ଯାହାଏ କବିତା ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛି ।

“ବ୍ୟତ ସେ ବାଣୀ ଲେଖେ ବନ ବନାତରେ,
ବରୁ ଗୋ ତାହାର ମନ୍ଦ ଲେଖନର ପରେ ?”

×

×

×

ଘର ଭିତରେ ସୌନ୍ଦର ଟେବୁଲ ଉପରେ ଖଞ୍ଜେ ଦୁଇ ଖଞ୍ଜ ଛୁଆ ପୁରୁଣା ବହୁ, ଗୋଟାଏ ଅସ୍ପର୍ଶ ଉପନ୍ୟାସର ପାଠ ଲୁପି ଏବଂ ଗୋଟାଏ ଲଜିକ୍‌ର ନୋଟ୍ ଖାତା ପଡ଼ିଛି; ଖାତା ପଛରୁ କାଗଜ ଚରି ଚରି ହରଦମ୍ ଚିଠି ଲେଖିବା ଫଳରେ ତାହା ବାକ୍‌କ୍ୟର ମୁମୂର୍ଷୁ ଶିଖଳତା ପ୍ରାପ୍ତହୋଇ ସାରିଲଣି; ତଥାପି ସୌନ୍ଦ ତାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଛାତ ହେବାକୁ ନାହିଁ । **Marginal utility**ର ନୋଟ୍ ପାଖରେ ସେ ଧୋବା ଘରର ଲୁଗା ହସାବ ଲେଖି ଚାଲିଛି ।

ଏହା ଛଡ଼ା ଟେବୁଲ ଉପରେ ଖଞ୍ଜେ ଦୁଇଖଞ୍ଜ ଓଡ଼ିଆ ତାଲପତ୍ର ପୋଥି ମଧ୍ୟ ଅପଞ୍ଜୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଯାଜତା ହୋଇଛି । ସମୟେ ସମୟେ ବର୍ଗାୟ ଏବଂ ମାଂତ୍ରାକ ଦେଶୀୟ ବ୍ୟୁତ୍ପାଦନକ ସାମନାରେ ସୌନ୍ଦକୁ ପଦ୍ମାସନ ପକାଇ ସେହି ପୋଥିଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲି ବସିବାର ଦେଖାଯାଏ । କେହି କୌତୁହଳରେ ତା ଭିତରେ କଣ ଅଛି ପଚାରିଲେ ସୌନ୍ଦ ଗଞ୍ଜର ହୋଇ କହେ—“ଏ ସବୁ ହେଲ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପତତ୍ତ୍ୱ ସଂସ୍ଥାୟ ଲେଖା; ନୃତ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ତରତତ୍ତ୍ୱ, ଶିଳ୍ପତତ୍ତ୍ୱ, ଗାରୁଡ଼ ବ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଶାର ସାବିତ୍ରୀୟ ମୌଳିକ କଳାର ମାଲ ମସଲ ଇଆ ଭିତରେ ରହିଛି ।” × × × ବ୍ୟୁତ୍ପାଦନେ ଖାଲି ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗୋଲଡ଼ସ୍ଟିଅନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଶ୍ରବଣ—“ସୌନ୍ଦର ଛେଟୁମୁଖର ଗୋଦାମ ଭିତରେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜନପର ଓଲଟା ନିହତ ନାହିଁ !”

ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ; ଆହୁରି ଅନେକ ଜନପ୍ର ମଧ୍ୟ ସୌନ୍ଦର ଟେବୁଲ ଉପରେ ଅସ୍ଥାନ ଜମାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଅଣା ହୋଇଥିବା ଶୁଣିଲ ଦାଂତକାଠି, ଡାବାଏ ଅଳଂତା ସୋ କଟକର ସିଂଘ ପାନିଆ, ଗୋଟାଏ ପକ୍ଷିକଲମ ଏବଂ ଗୋଟାଏ ମାଟିର ଦୁଆତ (ସୌନ୍ଦ ଚିଠିପତ୍ର ପେନସିଲରେ ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷୋକ୍ତ ଜନପ୍ର ଦୁଇଟିକୁ ପ୍ରାଚ୍ୟଦେଶୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଚିହ୍ନ ହସାବରେ ରଖିଛି) ଧୂଳିଆବାବା ସାଜି ଟେବୁଲ ଉପରେ ତାର ସଂସଦା ସୋଗା-ରାସ କରୁଛନ୍ତି ।

ତା’ ଛଡ଼ା ପୋଲିଗଡେଲ ଦୋକାନରୁ ବନାମୁଲରେ ଆଣିଥିବା ମୁଲ୍ ତାଲିକା ମଧ୍ୟ ତାର ଟେବୁଲର କଲେବର ମଂତନ କରୁଅଛନ୍ତି...

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସୌନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଜଣେ ବର୍ଗାୟ ମୁକ୍ତ ବସି ପରସ୍ପର ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଶଂସା କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ସୌନ୍ଦ କହିଲେ—

“ଓଡ଼ିଶା ସର୍ବଶେଷରେ ଇଂରାଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହୋଇଛି । ଏଇଥିରୁ ବୁଝିବେ ଓଡ଼ିଆଜାତି କମିତ ବରଷାବାପନ ଥିଲେ ।”

ବିଶାୟ ମୁଦକ ଜଣକ ଓଢ଼ିଆ ପଢ଼ନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନମାନଙ୍କ ଦେଖିଛନ୍ତି । ସେ କହିଲେ, “ଏହାର କାରଣ ହୁଏତ ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଅଧିକାର କରିବା ଦରକାର ମନେ କରିନଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଭଲଆ ଗୋଟାଏ ଗରିବ ଦେଶକୁ ପ୍ରଥମେ ଅଧିକାର କରିବା ବ୍ୟବସାୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଲାଭଜନକ ନୁହେଁ ଦେଖି ସେମାନେ ହୁଏତ ତାକୁ ଏପରିଭାବରେ ଅବହେଳା କରିପାରିଥାନ୍ତେ !”

ସୌର ବର୍ତ୍ତମାନରେ ଧୂରନ୍ଧର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିୟମ ମୁତାବକ ମୁଣ୍ଡ କରିପାରେନା । ସେଥିପାଇଁ ରାଜିଯାଇ ତାର ଟେବୁଲ୍‌କୁ ସେ ଏତେ ଜୋରରେ ଗୋଟାଏ ଗୁପ୍ତତା ପକାଇଲେ ଯେ ତାର ଅଜ୍ଞତା ସେ ଓଡ଼ିଆ ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କର ବାତ ମାଲଲ ପରି ଯାଇ ସାଷ୍ଟାଂଗ ପ୍ରଣାମପତ୍ରଦ୍ୱାରା ତଳେପଡ଼ିଗଲା ।.....

ବିଶାୟ ମୁଦକ ଜଣକ ଟିକିଏ ଦବିଯାଇ ପୁଣି ଆରଂଭ କଲେ—“ପୃଥିବୀରେ ମୋଟ ବାରଜଣ ଲୋକ ଭଲକରି ଆଇନସ୍ଥାପନକର **Theory of relativity** ବୁଝିପାରନ୍ତି । ସେହି ବାରଜଣଙ୍କ ଭିତରୁ ତିନିଜଣ ବିଶାୟ ।”

ସୌର ଚଟାପଟ କହି ଉଠିଲା, “ଓଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ଅଛନ୍ତି ।”

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—“କାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ନାଁ ତ ଶୁଣିଲି ।”

ସୌର ମନରୁ ଦୁଇଟା ନାଁ ଫାନ୍ତି କହିଲା, “ଆପଣ ମାତେଷ୍ଟର ଗାଡ଼ିଆନ ପଢ଼ନ୍ତି ତ ?”

ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ “ଓଁ ଓଁ” ହୋଇ କହିଲେ “ନାଁ” ।

ତା’ହେଲେ ଜାଣିବେ କେଉଁଠୁ ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ତଳେ ମାତେଷ୍ଟର ଗାଡ଼ିଆନ କାଗଜରେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ବାହାରିଛି ।

ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ସୌରର ଜାନର ପ୍ରସାରତାରେ ହତବାକ୍ ହୋଇ ଅଗତ୍ୟା ମୁଣ୍ଡରୁ ନିରସ୍ତ ହେଲେ ।

ନିଜର ବା ନିଜ ଜାତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା ପାଇଁ ସୌର ଗୋଟାଏ କାହିଁକି ଦୁଇ ତଳନ ମିଛ ଅଜ୍ଞାତରେ କହିଯାଇ ପାରେ । ଏଥିପାଇଁ କେହି ତାକୁ କେବେ ସମାଲୋଚନା କଲେ ସେ କହେ, “ମିଛ କହିବା ପାପ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଗୋଟାଏ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପାପ ।”

ବିଶାୟ ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ହଟିଯିବାର ପାତ୍ର ନୁହଁନ୍ତି । ସେ ଟିକିଏ ଗୁମ୍‌ମାସ୍ତ କିନ୍ତୁ ବସିବାର ପୁଣି କହିଲେ, “ବିଶଦେଶ ଭାରତର ଅନ୍ତରାମ୍ନୀ । ଗୋଟାଏ ଠିକ୍

କହୁଛନ୍ତି, ବଂଶ ଆଜି ଯାହା ଶୁଭୁ ଶୁଭବର୍ଷ କାଲି ସେଇ କଥା ଶୁଣିବ । ଏ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ହେଉ ବା ମାଂଦ୍ରାଜ ହେଉ ବା ବହାର ହେଉ; ସମସ୍ତେ ବୋଲିବ ପଛରେ...।”

ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଅକାଟ୍ୟ ସତ କଥାଟାକୁ ପ୍ରତିଅସ୍ତ କରିବାପାଇଁ କୌଣସି ଭୌତିକ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ସୌର ଅଗତ୍ୟା ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ଅର୍ଦ୍ଧ ନିର୍ମାଳିତ ଚକ୍ରରେ ଉଠିବ ଦେଲେ, “ସେହି ସତ୍ୟତା ପାଇଁ ଆପଣମାନେ ଆଜି ଗର୍ବ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଭୌତିକ ସତ୍ୟତା; ତାହା ଶୁଭତର ମୌଳିକ ସତ୍ୟତା ନୁହେଁ, ତାହା ଇଉସେପ୍‌ ଆପଣମାନେ ଉଧାର ଅଣିଛନ୍ତି, ଶୁଭତ ସତରେ ତାର ନାଡ଼ର ଯୋଗ ନାହିଁ । ଏହି ଭୌତିକ ସତ୍ୟତା ନିଶ୍ଚୟ ଧୂସ ହେବ, ଧୂସ ହେବ, ଧୂସ ହେବ । ଭଗବାନ୍ କଲ୍‌କ ଅବତାର ଧାରଣ କରି ମୋକ୍ଷ ସହାର କରିବେ । ଯଦା ଯଦା ହି ଧର୍ମସ୍ୟ—

କାଠର ପଦା ତାର ଫମେ ଉଠିବ ଉଠିବ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ବାଧା ଦେଇ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ, “ସେ ସବୁ ଅଧ ବଘାସ ରଖି ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁକ୍ତି ଉପରକୁ ଆସନ୍ତୁ ।”

ସୌର କହିଲା, “କଣ କହିଲେ ? ଅଧ ବଘାସ ? ଏହି ଦେଖନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଅନୁସାରେ କଥାଟାକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବି । ଆପଣ ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ମାନନ୍ତି ତ ? ମାନିବେ ନାହିଁ ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ? ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛି । ବିଜ୍ଞାନ ମାନିବେନାହିଁ ?

ଏତିକି କହି ସେ ଗୋଟାଏ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିର ଅନୁଲିପି ଟେବୁଲ୍ ଉପରୁ ଟାଣି ଆଣି ପଢ଼ିଲା—“ତେର ଚଉଦ କଲି ଉପୁଜିବ କେହି ନ ରହିବେ ସତରକୁ ।” ଅର୍ଥାତ୍...ମାଳିକା କହୁଛନ୍ତି...

ବଂଶୀୟ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—ରଙ୍ଗୁ, ରଙ୍ଗୁ ଆପଣଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ କାମ ଅଛି, ଯାଏ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଉଠି ହସି ହସି ଚାଲିଗଲେ । ଗଲବେଳେ ଗୋଟାଏ ହାସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼ ଗୁହାଣିରେ ସୌରକୁ ବିଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଭୁଲିଗଲେ ନାହିଁ । ଆହତ ସୌର ପରାକ୍ରମର ଗ୍ଳାନ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାରେ ସଜ୍ଜିତ ବେଳିଆଏ ଚୁପ୍‌ମାଣ ବସି ରହିଲା ।

ତା’ ପରେ ହଠାତ୍ ନିଶା ଖାଇଲା ପରି ଉଠି ସେହି ଭଦ୍ରଲୋକକୁ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ ନିଜ ମନକୁ ମନ ଭର ଫଟାଇ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା—

“ଅନ୍ଧାରର ଫର ଓଢ଼ଣା

ହସ୍ ହସ୍ ହୁରେ !

ହସ୍ ହସ୍ ହୁରେ ! !

ହସ୍ ହସ୍ ହୁରେ ! ! !

ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ଜଣକ ଏତେ ବାଟ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ଯେ ଯୌଷ୍ଣର ପ୍ରତିବାଦ ତାଙ୍କ
ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ; କିନ୍ତୁ ଯୌଷ୍ଣ ନିଜ ଓରମାନ ନିଜ ଉପରେ
ମେଠାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମନକୁ ମନ ଚିତ୍କାର କରି ସୌରାସ୍ତ୍ରର ରାଗଟା ଯେତେବେଳେ ଅନେକ କ୍ଷଣ ପରେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ବହୁଶା ଉପରେ ଶୋଇପଡ଼ି ସେ କଡ଼ି ବରଗା ଆଡ଼କୁ ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହିଲା । ହଠାତ୍ ତାର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ତଳିଆ ତଳେ ଗୋଟାଏ ଇଂରାଜୀ ପତ୍ରିକା ସେ ଦୁଇ ଦିନ ଦିନ ହେଲା ଅଣି ରଖିଛି । କଥାଟା ମନେ ପଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଚାହିଁ କରି ଉଠି ସେହି ମାସର “India and the World” କାଗଜଟା ଟାଣି ଅଣି ଭୂତ ଲଗିଲା ପରି ପଢ଼ିବାକୁ ଆରଂଭ କଲା । ପତ୍ରିକାର ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଦେଖିଲା, ଜାପାନର କବି ଇସ୍ମୋନ ନଗୁତ୍ସୁକର ଭାରତବର୍ଷ ସଂସ୍କରେ ଗୋଟାଏ କବିତା ବାହାରୁଛି । ସେ କବିତାଟା ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା ।

କବିତାର ପ୍ରତି ଧାଡ଼ିରେ ଭାରତବର୍ଷର ଯେଉଁ ମଧୁର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଫୁଟି ଉଠିଛି, ତାହା ତାର ଗନ୍ଧାମୟ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ସରସତା ଅଣିଦେଲା । କାହିଁ ଯେ ତ ଦୁଇ ଅର ଜଣେ ପକ୍କା ପରିବ୍ରାଜକ ପରି ଭାରତର ଏ ମୁଠରୁ ସେ ମୁଠ ବୁଲି ଆସିଛି; କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷଟା ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ତ ତାର ଦିନେ କେବେ ଧାରଣା ହୋଇନି । ଗତ ବର୍ଷ ଆଇ.ଏ. ଫେଲ ହୋଇ ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବା ଆଶାରେ ହରଦ୍ୱାର, କାଶୀ, ଗୟା ପ୍ରଭୃତି ଘେରି ମାରି ଆସିଛି, ସୁଖି ଦୁଇ ଦିନ ବର୍ଷ ତଳେ ମାଟ୍ରିକ ପଢ଼ୁଥିବାବେଳେ ସେ ତାର ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଟେକା ଫୋପାଡ଼ୁଥିବା ଅପରାଧରେ ଘରୁ ମାଡ଼ି ଗଲା ଖାଇ ଘୋର ବୈରାଗ୍ୟବଶତଃ ସୀମାତଳ, ମାନ୍ଦ୍ରାକ, ମସୁଲିପତ୍ରମ୍ ଏପରିକି କୁମାରକା ଅଂତରାସ ମଧ୍ୟ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କରିବାଲାଗି ବୁଲି ଆସିଥିଲା; କିନ୍ତୁ କାହିଁ କେବେ ତ ଏହି ଭୂଇଁଟା ତା ଆଖିକୁ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଲଗିନି । ସେ କବିତାଟାକୁ ଆନ୍ତରିକ ଅରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା—

The table land...three thousand feet above the
sea.....

Writes a large silent line curve or straight,
Like the sea drawn on a folding screen.....
Under the low blue sky.....

କଳ୍ପନାଟି ଚମତ୍କାର—ଭାରତବର୍ଷ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଗୀତ କବିତା... ଅନୁଭବ
ମାଳତ୍ୟୁମି ଉପରେ କିଏ ଯେପରି ଯେହୁ ମଧୁର କବିତାଟି ରଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ନାଃ, ଚମତ୍କାର କବିତା ହୋଇଛି; ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଲେଖିବାରେ ଗୋଟିଏ
ଦୃଶ୍ୟ ଅଛି ।

This table land sending my fancy birds
over the green grass sea
To fly about and smiles to see how they
make a havoc of wings
In gold and silver, oh how do they mix and
separate, in a beauty—
That alone belongs to fallen petals. × × ×

ହୁଏ ପାଖୁଡ଼ାର ସୁପମା ପରି ଭାରତବର୍ଷର ଶାଂତ ବସନ୍ତ ଛବି ! ବିଭିନ୍ନଫଳ !
କବିତାଟା ଦାସବଳ ପଡ଼ିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଛି; ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଇମିତି କବିତା
କିଏ ଲେଖିବେ ?

ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାର ରୂପ ମେଢ଼ି ଗଣେଶ ବାବୁ ଆସି ହାତରୁ ମାସିକଟା ଛଡ଼ାଇ
ନେଇ କହିଲେ, “ଓଃ ନରୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଛୁ ? ଖୁବ୍ ଫାଇଦା ଲେଖି ପାରୁଛୁ ଭଦ୍ରଲୋକ ।”

ନ ରୁଷି ନ ଶୁଣି କୌଣସି କଥା ଉପରେ ଅବାଂତର ମଂତବ୍ୟ ଝାଡ଼ିବା ତାଙ୍କର
ଗୋଟାଏ ଅମୁଚକସ୍ତ୍ର ମୁଦ୍ରାଦୋଷ ।

ସୌମ୍ୟ ଏହି ଆକର୍ଷଣ ପ୍ରତିବନ୍ଧକରେ ଚିଡ଼ିଯାଇ କହିଲେ—“ନରୁଡ଼ି ପଡ଼ିଛି
ତମେ ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ ନ ପଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କହିଲେ, “ଅନେକ ଦିନ ତଳେ ପଡ଼ିଥିଲି—
ମନେ ନାହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ର ନରୁଡ଼ି-ନା ?”

“ହଁ, ହଁ, ଇନ୍ଦ୍ର ନରୁଡ଼ି । ନିରୁଡ଼ି ତ ଖୁବ୍ ଅଂଟସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସେ
Everyman's Libraryର କ୍ୟାଟାଲଗ୍‌ଟା ରୋଜ ଅଭ୍ୟାସ କରି ପଢ଼େ, ସେ
ତମ୍ଭୁ ବେଶି ନା ମୁଖ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।”

ଗଣେଶ ବାବୁକୁ ଯୌଶ ମିଛରେ କଥାଟା କହିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସେ ହାତେ ହାତେ ଚଢ଼େ । ସବୁବେଳେ ବଡ଼ ବଡ଼ କହିବ ନା, ବଡ଼ ବଡ଼ ଲେଖକଙ୍କ ନା, ଆଉଡ଼ାଇ ତାର କାନଟାରେ ମେ ଅଡ଼ଡ଼ା ପକେଇ ଦେଲେଣି । ସାମାନ୍ୟ ‘ଖିଅର ହେବ’ କଥାଟାକୁ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ରସେଲ, ବାର୍ଗସଂକର ଦୁଇ ଶୁଣିବା ପୂର୍ବପର ଯୋଗ ନ କଲେ କହିବେନି । ଯୌଶ ତ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ପାଠକତା, ଉଚ୍ଚତ ବାକ୍ୟ ଓ ବହୁଦିନମୁଣି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ଉଚ୍ଚତମ ସୋପାନର ମହାପୁରୁଷ ବୋଲି ଠଉରାଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଯେତେ ବଡ଼ ଲୋକ ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ସେ ତାର କପଟି ପଥରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ନ କରି ଛାଡ଼ିବା କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଦିନେ ସେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଆବିଷ୍କାର କଲା ଯେ, ଭଦ୍ରଲୋକ ବଂଶରେ ତାରପରାଞ୍ଜିଲ କଂପାନର ବହୁ-ତାଲିକା ଏବଂ ସମାଲୋଚନା ପରି କାରୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କ ତଳିଆ ତଳେ ଗୁଲିଛନ୍ତି ।

Taraporawalla ର **Literary News** କାଗଜଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ବିଦ୍ୟା ଗୁରୁର ଦୌଡ଼, ଏକଥା ସେହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ଦୃଢ଼ସଂଗମ କଲା ।

ତାର ଏହି ନବତମ ଆବିଷ୍କାରରେ ସେ ଏତେ ଖୁସି ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ, ପିଟାର ପ୍ରସ୍ତୁତେନ ବୋଧହୁଏ ଉତ୍ତର ମେରୁର ଏସ୍‌କିମୋମାନଙ୍କ ଦେଶ ଆବିଷ୍କାର କରି ଏତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇନଥିବେ ।

ମେହ କାଗଜଟାରେ ଯେଉଁସବୁ ବହିର ସମାଲୋଚନା, ବିଜ୍ଞାପନ ଏବଂ ବ୍ୟଂଗ କବିତା ବାମ୍ବାରେ, ସେପୁଡ଼ାକୁ ଯନ୍ତ୍ରର ସହିତ ହଜମ କରିବାରେ ଗଣେଶ ବାବୁ ହୁଟି କରି ନାହାନ୍ତି । ସେ ସେ ଜଣେ ଅତି ଆଧୁନିକଗୁଣର ପାଠକ, ଏହି କଥାଟାକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା-ଲଗି ଦରକାର ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଧୋବା, ଭଞ୍ଜାରି ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ଆତର୍ଜନାତ୍ମକ ସାହିତ୍ୟ ସଂସ୍ଥରେ ଘଞ୍ଚାଚକଟା କରିବାର ସମୟ ଅସମୟରେ ଦେଖା ଯାଇଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ହେଲେ କଣ ହେବ ଗଣେଶ ବାବୁ ଖୁରୁର ଝଙ୍କର ଅନେକ ଶୁଣି ଶୁଣି ମନେ ରଖିଛନ୍ତି; ଏ କଥା ନିହାତ୍ ସିନିକ୍ ମଧ୍ୟ ମାନବ । **Wally Berry** କେଉଁ କରମାଡ଼ି ଶୁଆନ୍ତି, ଗ୍ରେଟ୍ ଗାଷ୍ଟୋଙ୍କର ଦରମା କେତେ, ଲୟଡ଼୍ ଜର୍ଜ୍ ଘୋଡ଼ାକୁ ବେଶି ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନା ମହାଶୟିକାରକୁ ବେଶି ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ଓପ୍‌ଡ଼ିସ୍‌ଡ଼ିସ୍‌ ଡାଫ୍‌ଡ଼ଲ୍‌ ଫୁଲକୁ ଦେଖି କେଉଁ କବିତାଟା ଲେଖିଥିଲେ, ଟେନିସ୍ ମରିଦାର କେତେ ଘଞ୍ଚା, କେତେ ମିନିଟ୍ ଓ କେତେ ସେକେଣ୍ଡ ଆଗରୁ **Crossing the Bar** ପଦ୍ୟଟି ରଚନା କରିଥିଲେ, ଭରଦିଆ ପକ୍ଷୀ ସଂସ୍ଥରେ ଥୋମାସ୍ ହାଉର୍‌କ କବିତାଟା ଭଲ ହୋଇଛି ନା ଶେଲିଙ୍କ କବିତା ଭଲ ହୋଇଛି, ମେଟ୍ରୋର ନବତମ ଛବି କଣ, କ୍ଲବାର୍ଟଙ୍କର ଘରୋଇ ନା

କଣ ଥିଲା, ଏହକୁ କଥା ତାଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ । ଯଦି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଥିଲା । ଏହାକୁ ହେଲେ ଗଣେଶ ବାବୁ କରୁଥିଲେ । ଏହି ମୂଲ୍ୟ ଧନକୁ ବିକି ଖାଇବାରେ ସେ କଦାପି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସୌର କଥାରେ ଟିକିଏ ଖୁଣ୍ଟି ହୋଇ ସେ କହିଲେ, “ତମେ କଣ ମନେ କରୁ ମୁଁ ବହୁତାଳିକା ପଢ଼ି ଏହକୁ କହୁଛୁ ? ତମେ ଜାଣ ମୁଁ କେତେ ବଡ଼ ପଢ଼େ ?”

ସୌରର ରାଗଟା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ନ ଥିଲା । ସେ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା—“ହଁ, ହଁ, ମୁଁ ଯଦି ଜାଣେ ଗଣେଶ ବାବୁ, ତମେ ଗୋଟିଏ ନଗଦ ଗୋବର ଗଣେଶ । ତାହାପରେ ଓଁଲାର *Literary news* ଏବଂ *Everyman's Library* ର ବହୁତାଳିକା ପଢ଼ି……।” କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ବହୁ ସମୟ ଶୁଣି ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେ ତାହା କହିଲାନା । ବହୁକଷ୍ଟରେ କିଛି କାମୁଡ଼ି କଥାର ତୋଡ଼ ସଞ୍ଚଳି ନେଲା । ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପରି ଗୋଟାଏ ନିହାତି ବୋକା ପ୍ରାଣୀକୁ ଆସାତ କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ତାର ଦୟା ହେଲା । ବିଲେଇ ଯେପରି ମୂଷା ସମ୍ମୁଖରେ ଖେଳି ଖେଳି ଆନନ୍ଦ ପାଏ, ସେହିପରିଭାବରେ ଏହି ଆତ୍ମ ଅଭିମାନ ଆଡ଼ପାଗଲା, ନିଶ୍ଚୟ ଶିକାରଟି ସମ୍ମୁଖରେ ତାର ଟିକିଏ ଖେଳିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହେଲା ।

ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ସିମିତି ଅଟ୍ଟାରେ କହିଲି ନା ? ତମପରି ଗୁଣିଲେକ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଛନ୍ତି ନା ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଦୁଃଖ ହୋଇ କହିଲେ, “ତମେ ବଡ଼ ହେଲେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଧରଣର ରସିକ ହେବ ସୌର ?”

ତାଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଟିକିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି । ସବୁ କଥାକୁ ତାଙ୍କୁ କିଛି ଆଗରେ ଦାଂତ ଚିପି କହିବା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅଭ୍ୟାସ । ଏଇଟା ଗୋଟାଏ ଆଗଶ୍ରେଣୀକି ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ସେ ମନେ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସୌର ନ ଡାକି ତାଙ୍କୁ ସୌର ।

ସୌର କହିଲା, “ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ, ଆପଣଙ୍କ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରାଣୀ ଉପରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।”

ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ, “କଣ କରିବ ସୌର, ଓଡ଼ିଶାରେ କେହି ମୋତେ ଆକ୍ରମାଏ ଚିହ୍ନିଲେ ନାହିଁ ।”

“ସେହା ଓଡ଼ିଶାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଗଣେଶ ବାବୁ—ଓଡ଼ିଶାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ? ଆପଣଙ୍କ ଭଲଆ ମଣିଷର ଆଦର ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଲାଭା ଚୌଡ଼ା ଦେଶଟାରେ କେହି ହେଲେ କରିପାରିଲେନି । ଅଧ୍ୟ ଦେଶରେ ଦର୍ପଣର ଆଦର କିଏ କରିବ ?”

“ତମେ ଓଡ଼ିଶା ବୋଲି ଯାହାକୁ କହ, ସେଠି କେଇଜଣ ଲୋକଙ୍କର ଆଗେ ବୁଡ଼ି ଅଛି କହିଲ ?”

“ରମ୍ୟ ! ଓଡ଼ିଶା ତ ଓଡ଼ିଶା; ବଂଶଳାକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଭଲଆ ମୁରୁଚିତପନ୍ଥା ଲୋକକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଖୁବ୍ କମ୍ରେ ଦଶ ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ, “ଓଡ଼ିଶା ଲୋକଙ୍କର ରୁଚି ଥିଲେ ଯେମାନେ ଗଗନ ଭଳିଆ ଗୋଟେ ଓଲିଆରୁ ଗଜା ଅଜାତଶୁଣୁ ଟୋକାର ଲେଖା ଛୁପୁଆଁତେ ? ତମେ ତ ଜାଣ ଦୁଇ ଦିନ, ଦୁଇ ରାତି ଅନିଦ୍ରା ହୋଇ ‘ମୁଁ ପ୍ରେମର ପାହାଚ’ କବିତାଟା ଲେଖିଥିଲି, ଯଦି ମାସିକ ପତ୍ରିକାକୁ ପଠାଇଲି, ଜଣେ ହେଲେ କେହି ଛୁପିଲେନି । ଅଥଚ ସେଇ ଗଗନଟା ଯାହା ଯାବୁ ପିଆଜ କରି ଲେଖୁଛି, ସେ ଯଦି ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଛୁପା ହେଉଛି । ଦୁର୍ଦ୍ଦେବ !”

ବଧୂ ନିଦାରେ ଯୌଶ୍ଵ ୧୦୩ ଡିଗ୍ରୀ ତାପ ଉଠିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦର ସୁସମୟ ସେ ବୋଧ କଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ପେଣାଦାର ଗୁଡ଼ୁକାଶ୍ୟାନ ପରି କହିଲା—ସେ ‘ଓର’ ମୁଁ ବୁଝିନି ଗଣେଶ ବାବୁ ! ଗଗନ ଆପଣଙ୍କ ପାସଗରେ ପଡ଼ିବ ନା ! ଆପଣ ତାକୁ ଦୁଇବର୍ଷ କାଳ ଫ୍ରମ୍ପଟ୍ଟିକ **Bipolarity** ଥିବି ପଢ଼ାଇବେ ।

ଗୋଟାଏ ହୁଏ ଆନନ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ ହୋଇ ଉଠି ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଗଗନର ଲେଖା ପଢ଼ିଲେ ମୋର କଣ ମନେ ହୁଏ ଜାଣ ? ମୋର ମନେହୁଏ, ଯେପରି ଅନେକ ଦିନ ତଳେ, ହୁଏ ତ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ସେ ଲେଖାଟା ବରଷା ମୁଗର କେଉଁ ସୁରୁଣା ମାସିକପତ୍ରରେ ମୁଁ ପଢ଼ିଥିଲି । ଦୂରରୁ—ବହୁଦୂରରୁ ଗୋଟାଏ ଦରଭୁଲ ସଗୀତ ଶୁଣିଲି ପରି ମୋର ମନେ ହୁଏ... । ଯେପରି କେଉଁ ଅନନ୍ତ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମାନ୍ତର ତଳେ ଦିନେ କେଉଁ ଧୂପଛଇ ସଜର ମୁହଁଆଧାରରେ ଚୁଲିମୁତରେ ବସି କେଉଁ ଆଇମା’ର କାହାଣୀ ଶୁଣିଥିଲି । ସେ ଗୁଞ୍ଜା ନକଲ କରୁଛି ଯୌ-ଶ୍ଵ ।

ଯୌଶ୍ଵ କହିଲା—ମାରଗଲ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଯମାଲୋଚନାର ଭାଗୀ । ଆପଣ ଖାଲି କବି ହୋଇ ଛୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି, ସଗେ ସଗେ ଆପଣ ଜଣେ ଫିଟିକ୍ ମଧ୍ୟ । ଆହୁରି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଓଡ଼ିଶାର ପାଠକମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟ ରୁଚିହୀନ । ତମେ ତ ତୁମ୍ଭେ ବାଣିଜ କଲା ଶ୍ରେଣୀର ଗୁପ୍ତ । ଆଜି ସବୁଧରେ ତମର ତ ଗୋଟାଏ ଆଇଡ଼ିଆ ଅଛି, ଅଛି କହିଲ ଦେଖି, ମୁଁ ତମକୁ ସେ ଦିନ ଯେଉଁ “ପତଙ୍ଗର ଆତ୍ମହତ୍ୟା” କବିତାଟି ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଥିଲି ତାହା କମିତି ଲାଗିଲି ?

ଯୌଶ୍ଵ କହିଲା—ଓଡ଼ିଶାର କେହି ଯଦି ମୋତେ ଭଲ ଭଲ ଦଶଟି କବିତା ବାଛୁବାକୁ କହନ୍ତା, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଆପଣଙ୍କ କବିତାଟାର କଥା ତା ଭିତରେ ବିଚାର କରନ୍ତି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଓଡ଼ିଶାର ସପାଦକମାନଙ୍କର କାନ୍ଦୁ ସେ କବିତାଟା ପସନ୍ଦ ହେଲାନି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !

ସୌର କହୁଲ—ଦେଖଂତୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହାପୁରୁଷକୁ ତା'ର ସମସାମୟିକ ସମାଜ ପ୍ରଥମେ ଚୁଝିପାର ନ ଥାଏ । ଆପଣ ଯେ ଜଣେ ମହାପୁରୁଷ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକ, ଏହାହିଁ ତ ତାର କୂଳୀତ ପ୍ରମାଣ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ତା-ତା-ତା ଅନେକଟା ସତ ।

ସୌର କହୁଲ—ଆପଣ ମୋ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରଂତୁ । ଇତିହାସ ମୋ କଥାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବ । ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରଥମେ ଯିଏ ଟ୍ରାଜେଡ଼ି ଦେଲେ ଶ୍ରୀକ୍ ସାହୁଦାର ସେହି ନବଜନ୍ମଦାତା, ଏସକାଲୁସକ କଥା ଧରଂତୁ—ବିଗ୍‌ସ୍ କଣ ଜମ୍ ବୁରୁକ ଖାନ୍ଦେଇ ସମାଜ ହାତରୁ ? ପ୍ରମିଥପ୍ତି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଯୁଗ ବରୁଣରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରୁଲେ, ସେତେବେଳେ ବୃକ୍ଷମାନେ ଦାଢ଼ି ହଲାଇ କହି ଉଠିଲେ, “ଏ ନାସ୍ତିକ ଦେବତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲ । କାବ୍ୟଲୋକରେ ଦେବତା ବଦଳରେ ଅପଦେବତା ବାଜୁକାସେସବୁ (୧) ଦେଖି ପାଠକମାନେ ଆତ୍ମକରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ । ପ୍ରଥମେ କାବ୍ୟରାଜ୍ୟରେ ଯେ ମାନବର ସହକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ, ତାକୁ ଏରିସ୍‌ଟେ । ଫାନ୍‌ସକର ବ୍ୟାଗୋଟ୍‌ରେ ଷ୍ଟୁଡ଼ି ହେବାକୁ ହେଲା । ଏଥେନ୍‌ସବାସୀ ସମୟରେ ତା'କର ବିଗ୍‌ର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ବିଗ୍‌ର ଫଳରେ ହେଲା ତା'କର ନିର୍ବାସନ । ନେସଟାର ଦଳ କହିଉଠିଲେ ତରୁଣ ନାଟ୍ୟକାର ଜର୍ଜିଆରକୁ ଯାଧାରଣ ବିଗ୍‌ରକ ଅପେକ୍ଷା ନିଗ୍‌ର କରି ଗଢ଼ିଛି । ଦେବତା ଆସନରେ ମାନବକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛି, ତାର ଶାସ୍ତି ହେବା ଦରକାର କଂତୁ ତା'କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ହେଲା କଣ ? ଯେଉଁ ଏଥେନ୍‌ସ ତା'କୁ ନିର୍ବାସିତ କରିଥିଲା, ସେଇ ଏଥେନ୍‌ସ ପୁଣି ତା'କର ମର୍ମରମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ିଲା; ଶ୍ୱଶ୍ରୁଆଡ଼େ ଘୋଷିତ ହେଲା—ଏସକାଲୁସକ ମୃତ୍ୟୁରେ ସମଗ୍ର ଏଥେନ୍‌ସ ଆଜି ଅନୁଭବ । ଆପଣ ନିଶ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତୁ ଗଣେଶ ବାବୁ, ଆପଣ ଯୁଗରେ ଥାଇ ଦିନେ ଦେଖିବେ, ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଶା ଆଜି ଆପଣଙ୍କୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ଆପଣଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେହି ଓଡ଼ିଶା ଆପଣଙ୍କର ତୈଳବିଧ କଟକ ଟାଉନହଲରେ କଂବା ପୁରୀ ଝୁଲଣମଞ୍ଚପରେ ଝୁଲାଇବ, ଅତତଃ ମୁଁ ବଡ଼ସବା ଯାଏ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ, “ତମକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ସୌର ।”

ସୌର କହୁଲ—ଫାନ୍‌ସର ନାଟ୍ୟକାର ମଲେୟାରଙ୍କ କଥା ଧରଂତୁ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଯାତକମାନେ ନାସ୍ତିକ ବୋଲି ତା'କର ସ୍ମରଣ ଆହାର ସଦ୍‌ଗତ ବ୍ୟାଧି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ; କଂତୁ ଆଜି ମଲେୟାରଙ୍କ ଆତ୍ମା ଶହ ଶହ ପାଦଶ୍ୱଙ୍କ ପରେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ରହୁଛି । ରାମାୟଣର ଉର୍ମିଳା ପରି ଆପଣ ଓଡ଼ିଶାର ଉପେକ୍ଷିତ ଗଣେଶବାବୁ... । କଂତୁ ଦିନ ଆସିବ, ଯେଉଁ ଦିନ ଗାରିମାରେ ଉର୍ମିଳା ସୀତାକୁ ମଧ୍ୟ ଟପିଯିବ । ସେ ଦିନ ଆଗତ ପ୍ରାୟ !

(୧) Quid Pro Baccho ନାଟକ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଆନନ୍ଦର ଆଦିଶୟ୍ୟାରେ ସୌଶ୍ଳକୁ କୁଠାଇ ପକାଇଲେ । କହିଲେ—ସୌ-ସ୍ବା, ମୋର ଭୟ ହେଉଛି, ତମେ ନ ଥିଲେ ମୋର “ପତ୍ନୀଗର ଆତ୍ମହତ୍ୟା” କବିତାଟା ହୁଏତ ଧୂଆଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସାର୍ବଭାଷୀ । ତମେ ମୋର ସାହଚର୍ଯ୍ୟଜୀବନର କାଂଡ଼ାସୀ ! ତମେ ମୋର ଧୂଳିତାରୀ । ତମେ ମୋର ହେଁ—ହେଁ—କ୍ଷୁଦ୍ର ।

କଥାଟାକୁ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶେଷ କରି ଗଣେଶ ବାବୁ ତାଙ୍କର ଏଗାରଥଣା ଦାମର ସେଫ୍ଟି ରେଜରଟାକୁ ନେଇ ଶିଅର ହେବାକୁ ବସିଲେ । ଦର୍ପଣରେ ନିଜର ମୁହଁ ଦେଖି ଦେଖି ସେ ସୌଶ୍ଳକୁ ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କହିଲେ—ବୁଝିଲି ସୌ-ସ୍ବା, ଫ୍ରୟଡ଼ଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ମଣିଷ ଯେ ଏତେଥର ଶିଅର ହୁଏ ତାହା ମଧ୍ୟ ତାର ଏକ ପ୍ରକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ବ, ମାନେ, ପ୍ରଶମନ ।

ସୌଶ୍ଳ କହିଲା—ହଁ, ହଁ, ହୋଇ ନ ଥିବ ଆଉ କଣ ? ଆପଣ କଣ ମିଛରେ କହୁଛନ୍ତି ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ମଣିଷ କାହିଁକି ଦାଢ଼ି ଛେଦନ କରେ ଜାଣ ? ମଣିଷ ନିଜକୁ ଭଲ ପାଏ ବୋଲି ସେ ନିଜକୁ ଏତେ ସୁନ୍ଦର କରି ସଜାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଫ୍ରୟଡ଼ଙ୍କର Fixation of Libido ଥିବାର ଅନୁସାରେ ଯେକୌଣସି ଭଲପାଇବା ମୂଳରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଲଳିତା ବର୍ତ୍ତମାନ । ନାରସିଂହସ୍ ଦିନେ ଝରଣା ପାଣିରେ ମୁହଁ ଦେଖି ଏତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ ସେ ନିଜ ପ୍ରେମରେ ନିଜେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ । ମଣିଷ ଯେ ଶିଅର ହୁଏ, ଦର୍ପଣରେ ଚେହେରା ଦେଖେ, ତାହା ଏହି ନାରସିଂହସ୍ ପ୍ରଭୃତିର ଭାବନାରେ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ରୂପର Sexual gratification—ବୁଝିଲି ?

ସୌଶ୍ଳ କହିଲା—କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ତ ଆଉ ନାରସିଂହସ୍ ପରି ସୁନ୍ଦର ସୁଦର୍ଶନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ଯେ, ନିଜ ଚେହେରା ଦେଖି ନିଜ ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଯିବେ । ଦୁନିଆରେ ଅନେକ Caliban ତ ଫେର୍-ଅଛନ୍ତି । କେହି ଯଦି ସେକ୍ସୁଆଲିଟିର ସେହି କଦାକାର ପ୍ରାଚୀନ ଆଗରେ ଗୋଟାଏ ଦର୍ପଣ ଧରେ, ତାହାହେଲେ ନିଜର ଚେହେରା ଦେଖି ଝୁସି ହେବା ଦୂରେ ଆଉ ବରଂ ଦର୍ପଣଟାକୁ ଟିକି ଟିକି କରି ନ ଭାଙ୍ଗି ସେ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ବଡ଼ ମୁଷ୍ଟିଲରେ ପଡ଼ିଲେ । ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ପଢ଼ି ସେ ଫ୍ରୟଡ଼ଙ୍କ ସଂସ୍କରଣରେ ଯେଉଁ ସୀମାବଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ତାହା ଏ ଧରଣର ଉତ୍ତମ ଯୁକ୍ତି-ତର୍କ ସପକ୍ଷରେ ଆସିବା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସେ କଥାଟୁ ଉଁ ଉଁ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିଷୟର ଅବତାରଣା କଲେ । କହିଲେ—ଆଜି ପାଗଟା ବଡ଼ ସିରିସିରିଆ...ହୁଏ ତ ଯଦି ଗରମ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସୌଶ୍ଳଠାରୁ କୌଣସି ସହାନୁଭୂତି ନ ପାଇ ସେ ପାଣିପାଗ ଆଲୋଚନାରୁ ଛାଡ଼ି ହୋଇ ନୃତ୍ୟକଳା ଦିଗରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ ।

ବିଭା

ପ୍ରଚୀନ ଦାଢ଼ି ଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ଯିବୁ ବୁଲୁ ବୁଲୁ ଗଣେଶବାବୁ କହିଲେ—ଆଜି
ବିହାରେ ଥେଲେମା ଟିପ୍ପାଲର ନାଚ ଦେଖି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଟ୍ରାୟ୍-ସ୍ ! Isadora
Duncanର ନାଚ ପରି ପ୍ରାଣବ୍ୟଞ୍ଜନ ନୁହେଁ ।

ସୌର ପରୁରଲ—ଆପଣଙ୍କର ସିନେମାରେ ତୁଳିବା କଥା କେତେ ଦୂର ?

ବାଁ ଗାଲରେ ସାବୁନ ଘଷୁ ଘଷୁ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—କେଉଁଠି ଭାରି
ହେଉଛି ? ଗୋଟାଏ କଂପାଜରୁ ଟିକିଏ ଆଗା ମିଳିଛି; ତା'କ ଅସଂତା ଛବିରେ ଗୋଟାଏ
ଭଲେନ୍ ପାର୍ଟି ଖାଲି ଅଛି । ମୋତେ ଟ୍ରାୟାଲ ଦେବେ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ।

ସୌର ସୋରତର ଦୁଃଖର ଅଭିନୟ କରି କହିଲେ—କାହିଁକି, ଆପଣ ଭଲେନ୍
ପାର୍ଟି ନେବେ ? ଆପଣଙ୍କ ଚେହେରାଟା କେଉଁ ନାଁକର କି ? ବରଂ ସିଂଦବାଦ ଛବିରେ
ଗୋଟାଏ ଜଳଦୟା ଭୂମିକାରେ ଓହ୍ଲାଇଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ବେଶି ମନାଏ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଆଜିକାଲି ସିନେମାରେ ତୁଳିବା ପ୍ରସାବଟା ମୁଁତରେ ପଶିବା ଦିନ-
ଠାରୁ ନିଜର ବାବୁର ବାଳଗୁଡ଼ାକୁ ସେଜ ଭିନୋଲିଆ ସୋପରେ ସାପୁ (sampoo)
କରୁଛନ୍ତି । ସେ ବାଳଗୁଡ଼ାକରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲେ, “ଅବଶ୍ୟ ହଲିଉଡ଼ର
ସ୍ୱାଡ଼ିଲ୍ ଷ୍ ଭଲେନ୍ ଟାଙ୍ଗିନିଂକ ପରି ମୁଁ ପୃଥିବୀର ସର୍ବାପେକ୍ଷା ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ ନୁହେଁ ସତ,
କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗର୍ବର ସହିତ କହିପାରେ ସେ, ଆଜିକାଲି ଭାରତୀୟ ଛବିରେ ଯେଉଁ
ସବୁ ପୁରୁଷମାନେ ଓହ୍ଲାଇଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କୌଣସି ଅଂଶରେ ମନ୍ଦ
ନୁହେଁ । ନା’ କଣ କହିଛୁ ସୌ-ର ?

ସେ ସମର୍ଥନ ଆଗାରେ ତା’ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ସୌର ବଞ୍ଚି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପରି
କହିଲେ—ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାରି କାହାରି ଅପେକ୍ଷା ଆପଣ ସେ ମନ୍ଦ ନୁହଁନ୍ତି, ଏ
କଥା ଠିକ୍ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଯୌତୁ କଥାର ଏତେ ଭିତରକୁ ନ ପଶି ବାହାରେ ଝୁସିଟାଏ ହୋଇ କହିଲେ—ଭରଣସ୍ୱ ପ୍ରୟୋଜକଗୁଡ଼ିକଙ୍କର କଣ ରୁଚି ଅଛି ସୌ-ସ ? ଗୋଟାଏ ଇଂରାଜୀ କମ୍ପାନୀର ହାଉସରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ମୁଁ ପ୍ରଥମରୁ ସୁଯୋଗ ପାଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ମଣିଷ ଚଢ଼ି ଜାଣନ୍ତି ।

ସୌସ କହିଲେ—ତା କଣ ମୁଁ ଚୁଟିନି ? ହଜାର ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଠିଆ ଜଗାଇ ଦେଲେ ଯଦି ମେଟ୍ରୋଗୋଲ୍ ଡିଭିଜନର ହାଟ୍‌ଷ୍ଟ୍ରମ୍‌ବାର୍ଗ ହୁଅନ୍ତି, ତାହା-ହେଲେ ସେ ସ୍ୱୟଂବଦ୍ଧ କନ୍ୟା ପରି ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଆପଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କଲସି ଶାଂଖି ଦେବେ । X X

ଗଣେଶବାବୁ କିନ୍ତୁ ଅଭିନୟକୁଶଳତା କେତେ ଦୂର କଣ ସେ କଥା ଖୋଦ୍ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କଲିକତାରେ ଥରେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ଥିଏଟରରେ ମୃତ ସୈନିକର ପାର୍ଟି ନେଇ ପର୍ଦା ପଡ଼ିବା ଅନ୍ଧାରୁ ଉଠିପଡ଼ି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦାଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ । ଆଉ ଥରେ ନେପଥ୍ୟରେ କୋଳାହଳ କରିବା ଭୂମିକା ନେଇ ସେ ଏପରି ରାଘବପୁରରେ ଢିଙ୍ଗିଂଗିଂ ଥାନ୍ତି ଆଲରେ ଚିତ୍କାର କରିଥିଲେ ଯେ, ଥିଏଟର ମ୍ୟାନେଜର ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଥତନ୍ତ୍ର କା ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ପ୍ରତି ବ୍ୟତିକ୍ରମ । କଥାଏ କଥାଏ କହନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆମାନେ ନାଟକର ଟେକ୍‌ନିକ୍‌ସ ଜାଣନ୍ତି ନି । ନାଟକ ଯେ ଗୋଟାଏ ପରିସ୍ଥିତି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି—ଏ ଦୁରୁହ ତତ୍ତ୍ୱ ସବ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କାହାର ଧାରଣା ନାହିଁ, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ସୌସ କହିଲେ—ଆପଣଙ୍କ ବାଳଗୁଡ଼ାକ କିନ୍ତୁ ବେଶ୍...

ଗଣେଶ ବାବୁ ଆଉ ଟିକିଏ ବାଳରେ ହାତ ମାରି କହିଲେ—ଭେଜ ତା ପିତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟବ୍ଧିର ମିନିଟ ମେହେନତ କରୁଛି କଣ ମାହାଲିଆ ? କଲଚର କଲେ କଣ ନ ହେବ ଶୁଦ୍ଧ ? ବାଳ ତ ବାଳ, ପଞ୍ଜର ହାତ ମଧ୍ୟ କୁରୁକୁରୁଆ ହୋଇଯିବ ।

ସୌସ କହିଲେ—ଆପଣ ଭେଜ ସିନେମା ଅଭିନେତା ହୋଇ ଡରିଗଟିଂକା ପାଇବା ଲାଗି ଯେଉଁ ଦେହ ତ୍ୟାଗ ପରିଶ୍ରମ କରୁଛନ୍ତି, ଗୋଟାଏ ଘୋଡ଼ା ପିତ୍ତ ସେତିକି ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ ସେ ରେସ୍‌ରେ ଜିତି ତାର ହଜାରଗୁଣ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରି ପାରନ୍ତାଣି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଘୋଡ଼ାଟାକୁ ଜମା ଯହୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ତାକୁ ହିଁ ମନେ କରନ୍ତି ସେ ସବୁଠାରୁ ଅଭିଶପ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ! ସେ ସୌସର ମଞ୍ଚବ୍ୟୟରେ ବଡ଼ ଶୁଣି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶୁଣ କିଠରେ କହିଲେ—

ତମେ ଥିବା କରୁଛ ସୌ-ର ଡରିଗ ଟଙ୍କା କ'ଣ କମ୍ ହେଲାଣି ? ଜାଣି, ପିଣ୍ଡାଣ୍ଡିକର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ଡରିଗଟି ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ଥିଲା । ଜଡ଼ାସ ତା'ର ବିନିମୟରେ ଡାୟାବ୍‌ସ୍‌ ଜୀବନ ବନ୍ଧା କରି ଦେଇଥିଲା ।

ସୌର କହୁଲ—ତା ଯାହା କହୁଲେ ଏକରକମ ଠିକ୍ । ତରଣ ଟଂକା ତ କମ୍ ନୁହେଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ତମେ ତ ଅର୍ଥନୀତିର ପ୍ରାଣ । ତମକୁ ମୁଁ ବେଶି କ'ଣ କହୁବି ?

କିଛି ସମୟ ଉଭୟେ ଚୁପ୍ ମାରି ବସି ରହୁଲେ । ତା' ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଣେଶ ବାବୁ ଆରଂଭ କଲେ—ବୁଝିଲ ସୌ-ର ! ଆଜି ମୋର ଜଣେ ମହଲା ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ସଭାରେ ଦେବାତ୍ ଦେଖାହୋଇଗଲା । ସେ ମୋତେ ସରୋଜ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖେ ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଲଗାଇଛନ୍ତି— ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବରାବର ନାହିଁ କରୁଛି ।

ପ୍ରକାଶ ଆଉକି ଗଣେଶ ବାବୁ ସଂଭାଷକଙ୍କ ଶ୍ରବଣରେ ମାଲିନୀର ପାସ କରିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହ ଅଛି । ପିଲାଟିଦିନରୁ ସେ କଳିକତାରେ ବଢ଼ି ଅସିଛନ୍ତି । ତା'କର ବାପା'କର ଛୋଟା ଥିଲେ ପୁଅ କାଳିକଟି ହେଉ । ସେଥିପାଇଁ ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ସେ ଜମା ପକ୍ଷପାଖ ନ ଥିଲେ ।

କପାଳର ତମଡ଼ାରେ ଢେଉ ଖୋଲାଇ ସୌର କହୁଲେ—କଣ କହୁଲେ ? କଣ କହୁଲେ ? ଏମ୍. ଏ. ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ମୋର ଛୋଟା ନୁହେଁ । ଏମ୍. ଏ. ପାସକରି ବା ଲିଭିବା କଣ ହେବ ? ଅନେକ ଏମ୍. ଏ. ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମୋର “ପ୍ରେମର ଅଗ୍ନି” ଉପନ୍ୟାସଟା ଦେଖାଇ ଥିଲା, ସେମାନେ ତାର ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲେ ନି । ଏ ଧରରେ ଏମ୍. ଏ. ପାସ କରିବା ନ କରିବା ପ୍ରାୟ ସମାନ ।

ସୌର କହୁଲେ—ହଁ, ତା'ନୁହେଁ କଣ ? ମିଛରେ କାହିଁକି ପରୀକ୍ଷା ଦେବେ ? ରହୁଛି, ଏକାବେଳକେ D. Lit. ଉପାଧିଟା ନେବେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆପଣଙ୍କ ଭଳିଆ ଲେଖକଙ୍କୁ D. Lit ଦେବନାହିଁ ତ ଦେବ କାହାକୁ ? ବଂଶଲାର ଶରତ୍ ବାବୁ ତ ଫେରେ ମାଟ୍ରିକ ପାସ୍ ନ କରି D. Lit. ହେଲେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ହଁ, ତା'ନୁହେଁ କଣ ? ମମତା ସହଜାତ; ପାଠ ପଢ଼ି କେହି ମମତା ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ତମର ବାଟେ ଶ କହ, ରବି ଠାକୁର କହ, ଲୁକ୍ ସିଂହଲେଖକ କହ ବା ଗର୍ବି କହ—କଣ ପଢ଼ିଥିଲେ ? କିଏ ଶ୍ରେୟନରେ ଚୌକିଦାର ଥିଲା ତ କିଏ ଚୌପି ଦୋକାନର ଏଜେଣ୍ଟ ଥିଲା । ଜନ୍ମରୁ ଏଇ ଧିଲିଜଳା ଫେରିକରି ଚାଲୁଥିଲେ । ତା'ପରେ ତମର ଚଞ୍ଚାଦାସ, ବିଦ୍ୟାପତି, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ପରଜ୍ଞା, ବଞ୍ଚନେନା କ'ଣ ପାସ କରିଥିଲେ ? ଏଭଳି କହି ପାରି ସେ ଛାତ୍ର ନ ହୋଇ ପ୍ରାଣମାଉଥିଲେ ଗୋଟାଏ ହୋଟେଲର ଦ୍ୱାର ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ବାଣୀତ ଶ ଦୁଇବର୍ଷ ଭଲେ ଯେଉଁ ବକ୍ତୃତାଟା ଦେଇଥିଲେ, ତାର ଗୋଟାଏ ନକଲ କରି କହୁଲେ—ତମର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଦର୍ଜି ଦୋକାନର ଜାମା ପରି କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଏକଧରରେ ଏବଂ

ଏକ ଆକାରର ପିଲ ପ୍ରସବ କରିବା ଛଡ଼ା ଦେଖି କ'ଣ କରୁଛୁ ? ଏ ସବୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଠାଘର ଗୁଡ଼ାକୁ ସହ ଶ୍ରୀ ପକାଇବାକୁ ଦୟା ହୁଏ, ତା ହେଲେ ତାକୁ ପାଗଳା ଗାରଦ କରି ପକାଇବା ଉଚିତ ।

ସୌଷ୍ଟ କହୁଲୁ—ଆପଣ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତାହା ସହସ୍ରବାର ସତ୍ୟ । ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ମନାସୀ ନ ହେଲେ ଏତେ ବଡ଼ ପୁରୁଣା ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ାକୁ ଆନ୍ତର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଯା ତା ପକ୍ଷରେ ସଭବ ନୁହେଁ । ଏଥିପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେୟମତ **moral courage** (ନୈତିକ ସାହସ) ଦରକାର । ଅନେକ ହୁଏ ତ ଆପଣଙ୍କ କଥାକୁ ଲାଗୁତକଟା ବିଲୁଆ କଥା ଭାବିପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଲସ କରି କହୁପାରେ ଯେମାନେ ଗଂତମୂର୍ଖ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ବାଁ ପାଖ କଲି ଉପରେ ଶୁର ବସାଇଥିଲେ । ସୌଷ୍ଟ ଅଜସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣାୟାରେ ସେ ଏତେ ଖୁସି ହୋଇ ଉଠିଲେ ଯେ, ଅତ୍ୟଧିକ ହଲି ଯିବା ଫଳରେ ତା'ର ବାଁ ଗାଲରେ ଖୁର ଲାଗି ଚେନାଏ ଉଡ଼ିଗଲା ! ସେ ବିକଳରେ ଓଃ ଓଃ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସୌଷ୍ଟ ଧୃତପତ୍ର ହୋଇ ଉଠି ଯାଇ ପୁଟ୍ଟକେଶରୁ ଗୋଟାଏ ସାଦୁମଲମ ତରା ଆଣି କହୁଲୁ—“ଆପାତତଃ ”

ସତ୍ୟ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ, “ଆଉ, ଆଉ, ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ କ୍ଷତ; ଜୀବନରେ କେତେ ବିପାକ୍ତ କ୍ଷତର ଜ୍ୱାଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ଆପାତରେ ବିଚଳିତ ହେଲେ ଚଳିବ ? ମଣିଷକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁମେରୁ ପବନପରି ହେବାକୁ ହେବ ଅଚଳ, ଅଟଳ, ଯିର, ଗୁଣିବାମୁର ଧକ୍କା ସେ ସହ୍ୟ, ବିଜୁଳିର ସକ୍ରେ ସେ ଟିକିଏ ହେଲେ ହଲିବ ନାହିଁ ।”

ଘୋରତର ଆପତ୍ତି କରି ସୌଷ୍ଟ କହୁଲୁ—କ୍ଷତକୁ ସାମାନ୍ୟ ମଣିବେ ନାହିଁ ଗଣେଶ ବାବୁ ! ହୁଏ ତ ଏହି ସାମାନ୍ୟ କ୍ଷତଟା ସେପଟିକ୍ ହୋଇଯାଇ ଶେଷରେ ଆପଣଙ୍କର ମହାମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାଣର—

ଏଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କହୁ ଯାଉ ସେ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲା । ଗଣେଶ ବାବୁ ଇତସ୍ତତଃ କରି କହୁଲେ—ହଉ, ହଥ, ହଥ; ଏଟା କଣ କାମୁକ୍ ?

ସୌଷ୍ଟ କହୁଲୁ—ନା, ଖାଟି ଯାବୁ ମଲମ ! ଆପାତତଃ ରକ୍ତଟା ତ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । କାଲି ପଛକେ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଭଲ ପତନ ନିବାରକ ମଲମ ଆଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବ ।

କ୍ଷତର ଦାଉ ସଞ୍ଚାଳି ନେବାପରେ ଗଣେଶ ବାବୁ ପୁଣି ଶିକ୍ଷାତତ୍ତ୍ୱ ଆଲୋଚନା କରିବାରେ ମନୋଯୋଗ ଦେଲେ । ସେ କହୁଲେ, “ଦେଖ ସୌ-ଶ ! ତମେ ରୁସୋଙ୍କର **Emile** ବହୁଟା ପଢ଼; ଦେଖିବ, ଆମର ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀକୁ ସେ କିମିତି ଭାବରେ ଆକ୍ଷେପ କରିଛନ୍ତି । ଏ ଶିକ୍ଷା ତ ଆମକୁ ମଣିଷ ହେବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉନି—ଏହା ଆମର ଜୀବନଶକ୍ତିକୁ

ଜୁଳିବ କରି ପକାଉଛି...ଆମକୁ ଭଗବାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଯେହୁ ବଣେଶ ଚରୁଷ୍ଟିର ପ୍ରାଣିଟିରେ ପରିଣତ କରୁଛି, ଯାହାର ଜାନ ଦୁଇଟା ଲ'ବ ଲ'ବ, ଥୋମଶିଟା ଯିକୋଣାକାର, ଦେଖିବାକୁ ଅନେକଟା ଘୋଡ଼ା ପରି କ'ରୁ ଘୋଡ଼ା ନୁହେଁ ।

ସୌର କହୁଲା— ଆପଣ ତ ଶୁଦ୍ଧମତ ଗୋଟାଏ 'ପଲ', ତଥାପି କରି ସାରିଲେଣି !!

କ'ରୁ ଗଣେଶ ବାବୁ ତା ନଥାକୁ ଉତ୍ତରେ ନ କରି କହୁବାକୁ ଲାଗିଲେ—ମୁଁ ଏ ଶିକ୍ଷାପଦକୁ ଦୃଶ୍ୟ କରେ । ତମର ଏହି ସବୁ କାଳେ ମାର୍ଜା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୁଁ M. A. ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚାହେଁନା । ଯଦିକି ମୋର ନାଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମାନେ ମୋତେ ବରାବର ଅନୁରୋଧ କରୁଛନ୍ତି—

ସୌର କହୁଲା—ଆହା ! ମିଛରେ ଖାଟଣିର ଶ୍ରାବ କରିବେ । ତା ପରେ M. A. ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ମାଲିକର ପାସ୍ ନ କରି—

ନିଜର ମାଲିକର ପାସ୍ ହାକୁ କେହି କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ ଗଣେଶ ବାବୁ ଦାନୁ ଚିପି 'ଇସ୍ ଇସ୍,' ବୋଲି କାରଣ କରନ୍ତି ।

ସେ ଟିକିଏ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ କହୁଲେ—ପୁଣି ଯେଇ କଥା ! ଆଜି ତମେ ତ ଚୁଲ୍ଲିନି ସୌ-ସ, ମୁଁ ତମର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷାକୁ କପରି ଦୃଶ୍ୟ କରେ ! ସେ ମାଲିକର ହେଉ ବା ମାଟ୍ରିକ୍ ହେଉ ବା ବି. ଏ. ହେଉ, ଯେ ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ମନେ କରେ । ମୋର ନାଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମାନକୁ ମୁଁ ମନା କରି ଦେଇଛି ।

ସୌର କହୁଲା—ତା'ତ ଠିକ୍, ଆପଣମାନେ ତ ଯାହାଟି ଲୋକ ନୁହଁନ୍ତି ସେ, ସାଧାରଣ ଚକ୍ରରେ ସବୁ ଜିନିଷକୁ ଦେଖିବେ । ଆପଣମାନଙ୍କର ସେ ଜ୍ଞାନନେତ୍ର ଉନ୍ମୀଳିତ ହୋଇଛି; ସେହି ଅଖିର ତେଜରେ ଆମର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ହାଇକୋର୍ଟ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତ ହୋଇଯିବ ।

ହାଇକୋର୍ଟ କଥାଟା ସୌର ମୁହଁରୁ ନ ବାହାରୁଣୁ ଗଣେଶ ବାବୁ କହି ଉଠିଲେ “ଓଁ ହାଇକୋର୍ଟ ! ସେଥିରେ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ହୁଏ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏନି, ତମେ ଗାଲ୍ ଗ୍ଲୁଫ୍ ଡିଂକ୍ Justice ନାଟକଟା ପଢ଼ିଲେ ବୁଝି ପାରିବ—”

“Justiceର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଜିଜ୍ ଭଲିଜ୍ (୧) ବିଚାରପତି ହୁଅନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ସମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଏକ ! ଅତତ୍ତ୍ୱେ ସହାନୁଭୂତି ବା ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ତୃଷ୍ଣା ନେତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ହୁଏତ ମୂଳରୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆଜକାଲି ଫୁଟି ଯାଇଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ନିଜେ ସେ ଜଣେ ରାଜାଜାଲ ଏବଂ ଅନ୍ତମଧି ମୁବକ ଏ କଥାଟାକୁ ଜୋରରେ ପ୍ରମାଣ କରିବା ଲାଗି ସେ ଉତ୍ତରରେ କହି ଉଠିଲେ, “ତମର ଶିକ୍ଷାନିକେତନ କହି ବା ନ୍ୟାୟାଧିକରଣ କହି, ଯଦି ଦେଖିବୁ ! ଖଜୁରିର ପରି ସବୁ ମୂଳରୁ ପାହାଚ ପାହାଚ

(୧) ଭକ୍ତର ହୃଦୟକୁ ମିଳେଇବାର ନାୟକ ।

ସେ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଆଂସୁରେ ବାଜା ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଘାଣ୍ଟାକରରେ କିଏ ଜଣେ ଭଦ୍ରମଣ୍ଡଳା ଫେରୁଥିଲେ । ତା'କୁ ଦେଖିବା ମାଧ୍ୟମେ ଗଣେଶ ବାବୁ ଚଟାପଟ୍ ଉଠି ନିଃଶବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥାବସି ଶତାଦ୍ଧାର ସେହି ଉଇଶିଆ ରେଶମା ପଞ୍ଜାବ ଖଞ୍ଜନ ଦେହରେ ଚଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୌର ବ୍ୟାପାର ସାଂଘାତିକ ବୁଝିପାର ଗାଲେଇ କରି ଶୋଇ ରହିଲା ।

ତା'ଙ୍କର ଡାହାଣ ପଟ ଦାଢ଼ିଟା ଭଲ ହୋଇ ଖିଅର କର ହୋଇନା । ସାବୁନ ଫେଣ ବଳ ବଳ ହୋଇ ଲାଗିଛି । ତଥାପି ଭଲ କରି ଧୁଆଁଧୋଇ ହେବା ପାଇଁ ସମୟ କାହିଁ ? ସମୟ ଯେ ଖରଠାକୁ ଚଞ୍ଚଳ ।

ସୌର ପଛରୁ ତାଙ୍କ କହୁଲ—ଦାଢ଼ିଟା—

“ଆଜ୍ଞା ଗଲବେଳେ ପଛରୁ ତା'ଙ୍କର ସୌର ?”

ସୌର କହୁଲ—କି ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ ?

“ଫେର୍ ? ମୋର ଜଣେ ନାଗବନ୍ଧୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଟିକିଏ ଦେଖା କରି ଆସେ । ଖୁବ୍ ଅତରଂଗ ବନ୍ଧୁ କି ନା ।”

ମେ ଚରବର ହୋଇ ସାଂତେଲ ଦୁଇଟା ମାଡ଼ ବାହାରଗଲେ । ସେ ଏତେ ଚରବରେ ବାହାରଗଲେ ଯେ ମରୁ ଦିନ ପରି ହାତରେ ଗୋଟାଏ ମୋଟା ବହୁ ନେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ।

ସୌରକୁ ଏହି ଶେଷ କଥାଟା ଭାରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ ଗଣେଶ ବାବୁ ଦୁଇ ପରାସାର ବିଡ଼ା କଣିକାକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ହାତରେ ଖଞ୍ଜନ ମୋଟା ବହୁ ନେବାକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ତା'କୁ ଏପରି ଶୂନ୍ୟହସରେ ବାହାରକୁ ଯିବାର ସେ ଏହି ପ୍ରଥମ ଦେଖିଲା ।

କିନ୍ତୁ ସୌରର ଭାବନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ନ ପଡ଼ୁଣୁ ତଳୁ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ଚିତ୍କାର ଶୁଣାଗଲା—ସୌର ! ସୌର ! ଦୌଡ଼ ଆସ, ଦୌଡ଼ ଆସ ।

ସୌର ଚଟାପଟ୍ ଉଠି ବସିଲା ।

ଏଇ ଝରକାବାଟେ ଟିକିଏ ତଳକୁ ଅନାଥ—ମୁଁ ଗଣେଶ—ତଳୁ ତାକୁଛୁ । ଅଣା କରୁଁ, ମୋର ଅନୁରୋଧ ତୁମେ ଉପରୁ ପାଳନ କରିବ ।

ସୌର ଝରକା ବାଟେ ଦେଖିଲା, ଗଣେଶ ବାବୁ କଣ ତାକୁ କହିବା ଲାଗି ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି ।

“ହଁ—କିଏ— ଗୋଟାଏ ଶ୍ଵେତ ବହୁ ଉପରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅ ତ !”

“କି ବହୁ ?”

“Any thing, ଆଜ୍ଞା ଜଳୁଛି । ସୌର ! ସୌର ! ସୌର !—କ !”

ସୌର କହୁଲ—“ବହୁ ପତ୍ର କିଛି ନାହିଁ ।”

“ଆଜ୍ଞା—ଜଳୁଛି, ଜଳୁଛି—ଦୟା କରି ଟିକିଏ ଭଲ କରି ଡୋକ ।”

ସୌର ଆରକ । ସେ ଗୋଟାଏ ଚୋରରପ୍ତ ଉଦ୍‌ଯାନର ଅଣି କହୁଲ—“ଏକ ଗୋଟାକ ଅଛି ।”

ଅଭ୍ୟାସଟାକୁ ଦେଖି ଗଣେଶ ବାବୁ ବରକ୍ର ହୋଇ କହଲେ—“ସେଇ !” କିନ୍ତୁ ଭଦ୍ରମହଳା ସେ ଅନେକ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲେଣି । ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ । ସେ ଅଗତ୍ୟା କହୁଲେ—

“ଆଜ୍ଞା ଦିଅ, ଦିଅ । Be quick । ଗଲ, ଗଲ ।”

ସୌର ବହୁଟା ଉପରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା ।

ସେଇଟାକୁ ଗୋଟାଇ ନେଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁମ୍ଫା ପରି କାଶରେ ଯାଇ ଉତ୍ସର୍ଗାସରେ ଗଣେଶ ବାବୁ ଉପରମୁହାଁ ହୋଇ କୁଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଗୋଟାଏ ମଟର ଆସି ପ୍ରାୟ ପଛରୁ ଧକ୍କା ଦେବା ଉପରେ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ପଡ଼ି ଗଣେଶ ବାବୁ ତାଙ୍କର କୁଟଟାର ମାୟା ତ୍ୟାଗ କରି ପଳାୟିତ... । ସେ ପଳାୟନ ନିଶ୍ଚଳ, ଚଢ଼ଳ; ପୁଣି ବରାମୟନ !

ସୌର ଝରକା ପାଖରେ ଛୁଟା ହୋଇ ପଳାତକ ଗଣେଶ ବାବୁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲା ଏବଂ ମନେ ମନେ ଅନୁକାରକ ଭାଷାରେ କହୁଥିଲା—

“A fool who is taught to roam, excels the fool, who has been left at home.” ଯେଉଁ ବୋକାକୁ ଚାଲିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ହୋଇଅଛି ଆଉ ଯେଉଁ ବୋକା ଘର ଭିତରେ ଥାଏ, ଏ ଦୁହେଁଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରଥମ ଜଣେ ହିଁ ଅଧିକ ମଂଦଭାଗ୍ୟ ।

ଏହି ସମୟରେ ବାଁ ହାତରେ କୁଟଟାକୁ ଧରି ଡଳି ଡଳି ବଟି ଦୁଇଟାକୁ ଘୋସାରି ଘୋସାରି ଗଣେଶ ବାବୁକୁ ଫେରିବାର ଦେଖାଗଲା । ସେ କୁଟକାନିଟାକୁ ଧରିଥିଲାବେଳେ ଜଣାଯାଏ, ସେ ଯେପରି କାହାକୁ ଜଳଗେ କହୁଣି ମାରିବେ !! ତାପରେ ଚାଲି ଡଳି ଡଳି କି ଛଂଦୋବଳ ! ଗୋଟାଏ ଗ୍ରେଟା ପୁଷ୍ପର ପଲ୍ଲବ ଆସୁଛି କି ଆଉ !

ଗଣେଶ ବାବୁ ଶୁଷ୍କ ମୁହଁରେ କୋଠରକୁ ଫେରି ଆସି ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ଟେବୁଲ୍ ପାଖରେ ବସିପଡ଼ିଲେ; ତା’ ପରେ ବଜ୍ରନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଚାକରକୁ ଘିଆଲାଏ ଚା’ ଅଣିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ସୌର ଚୁଇଁପାରିଲା, ବ୍ୟାପାର ସ୍ଵରାଜ୍ୟନକ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ଶୁଖିଲା ମୁହଁ ଦେଖି ସେ ଚୁଇଁ ପାରିଲା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧରଣର ସଫର୍ଷଣ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଧହୁଏ କିଆ ଭିତରେ ! ସେ କୃତାଂଜଳିପୁଟରେ ପଶୁଗଲା—“ହେ ଗଣେଶ ବାବୁ ! ସବାଦ କୁଣିଲ ତ ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ ନିଜେ ବହୁଳ ସାଧୁଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗର ପକ୍ଷପାତୀ । ସେ ମନେ କରନ୍ତେ ସାଧୁଶୁଦ୍ଧଗୁଡ଼ାକ ଆରମ୍ଭୋଦ୍‌ଘାଟିକ ମୁହଁରେ ଶୋଭାପାଏ; “ମନରେ ଉଚିତର ଏବଂ ବୃହତ୍ତର ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଆମ ସାଧାରଣ ଭାଷା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।”

ସେଥିପାଇଁ ସେ ଯୌଗ କଥାରେ ଲାଜ ମାତ୍ର ଅସ୍ବାସବଦନା ନ ଦେଖି କହିଲେ...
କୁଣ୍ଡଳ ଆଉ କଣ ଭଲ ? ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜମା ସୁପ୍ରସନ୍ନ ନୁହେଁ ! ମୁଁ ଚର
ଉପେକ୍ଷିତ !

ଯୌଗ ପଚାରିଲା—କାହିଁକି, କଣ ହେଲା କି ?

“ହେବ ଆଉ କଣ ? କିଛି ନାହିଁ ।”

ଯୌଗ କହିଲା—ଆପଣଙ୍କ ମନ୍ଦୁକା ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ସଂଗରେ ଆଳାପ ହେଲା ?

“ଉ-ହଁ” କରି ବୁଲି ଚାଲିଥିବା ମୁଁ ହଲାଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ହଁ ।”

“ତା ମାନେ ?”

“ଆଳାପ ହେଲା ।”

“କଣ କହିଲେ ?”

“ନା, ଗଣେଶ ଆଉ କଣ କହିଥାନ୍ତେ ?”

ସେ କଥାରେ ଯାହା କହୁଥିବା ନା କାହିଁକି ତାଙ୍କ ଶୁଣିଲା ମୁହଁ ଦେଖି ଯୌଗର ଜମା
ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନ ଥିଲା ସେ ସେ ସତ କହିଛନ୍ତି । ସେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଅପମାନ ବା ଧମକ ଖାଇ
ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି, ଏ ବିଷୟରେ ଯୌଗର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ହେଲେ ସଂଦେହ ନ ଥିଲା ।
ଗଣେଶଜ୍ଞ ତାର ପୂର୍ବ ଅଭିଜ୍ଞତା ତାର ଧାରଣାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲା । ସବୁବେଳେ ‘ନାଶ-
ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି’ ‘ସମ୍ପାଦନା ସର୍ଗୀ’ ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଗଣେଶ ବାବୁ ସ୍ୱାମୀର
ସା’ ତା ସଂଗରେ ଆଳାପ କରିବାକୁ ଯାଇ ବହୁତ ଥର ଠୋକର ଖାଇଥିବା କଥା ସେ
ଜାଣେ । ଅତୀତ ଜଣେ ଉଦ୍‌ଗମୀ ତାଙ୍କର ଅନୁକରଣ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପହଞ୍ଚି-
ବାଲର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିବାର ଗୁରୁବଚ୍ଚ ମଧ୍ୟ ଅନେକଦିନଯାଏ କଲିକତାର ଅଳଗୁଆ
ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥମହଲରେ ସଂଧ୍ୟାଲାପର ଖୋରାଜ ଯୋଗାଇ ଥିଲା ।

କାତୁ ମନେ ମନେ ଯଦି ବୁଝି ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ କି ଉପାୟରେ
ସେ ବିଶ୍ୱାସ କଥା ଆକାସ୍ କରିବ, ସେ ସଂଧ୍ୟା ତାକୁ ବେଶ୍ ମାଲୁମ୍ । ସେ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖିତ
ହୋଇ କହିଲା, “ଏ କି କଥା ଗଣେଶ ବାବୁ ! ଆପଣ ମୁହଁ ଶୁଣାଇ ବସିଛନ୍ତି କାହିଁକି ?
କିଏ କଣ କହିଲା ? କାହିଁକି ବା କହିଲା ? ଆପଣ କଣ କାହାର ଧାରଣ ? ଖୁବ୍ ସାହାସ
ଦେଖୁଛନ୍ତି ତାର ? ମୁଁ ଆଉ ଆଉ ଆପଣ ଅପମାନ ସହ୍ୟବେ ଏ କଥା ମୋ ଦିହରେ ଯିବ ?
ସମ୍ଭବୋଲ !”

ସେ ଖଟ ଉପରୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଯୌଗର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ସହାନୁଭୂତିରେ ସଂତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ।
ଯୌଗ ଠାରୁ ଟିକିଏ ଆଦର, ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇ ତାଙ୍କ କୋହ ବୁଲୁଣ ଉଠିଲା ଉଠିଲା ।
ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ—

“କିଏ କାହିଁକି କଣ କହୁବ ? ମୋ କପାଳ ଯୌ-ଶ୍ଵ ମୋ କପାଳ !
ଲବ୍” —ସେ କପାଳରେ ହାତ ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ତାପରେ ଟିକିଏ ଗୁମ୍ ମାରି କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା ଯୌ-ଶ୍ଵ ! ଶୁଣାରେ କାହା ପ୍ରତି
କାହାର ଟିକିଏ ନିଶ୍ଚୟ କୌତୁହଳ ଜାତ ହେଲେ, ସେ ଯଦି ତାର ନାଁ, ଗାଁ, ଦୁଃଖ ସୁଖ
ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିରେ ପଚାରେ, ତାହେଲେ, ସେଇଟା କଣ ଶ୍ରୀଲତାବରୁଦ ? ଦୁନିଆରେ କଣ
ସହାନୁଭୂତି, ଦରଦ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ ? ମଣିଷର କଣ ମଣିଷର ଦୁଃଖ ସୁଖରେ ଭଗୀ
ହେବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ଏଥିରେ ଦୋଷ କଣ ଅଛି ?”

ଯୌ-ଶ୍ଵ କହିଲା—“ରାମ ! ସେ ତ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜଳିଆ । ସେଥିରେ ଶ୍ରୀଲତା
ଯୌଜନୀ ପ୍ରଭୃତି ବିନୟାଦି ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ାକର କି ସଫର୍ଦ୍ଦ ?”

ଉଷାହୃତ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ, ମୁଁ ଟିକିଏ ଭଦ୍ରମହଲାକୁ ନାଁ ପଚାରୁ
ପଚାରୁ—”

“ଓଃ, ଆପଣ ତାଙ୍କ ନାଁ ଜାଣିନଥିଲେ ପରା ? କହୁଥିଲେ ପରା ସେ ଆପଣଙ୍କର
କୁଆଡ଼େ ଅଂତରଂଗ ବ୍ୟଧୁନା ସଖୀ କଣ ?”

ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ଓଃ ! କହୁଥିଲି ନା କଣ ? ହଁ, ଯଦି
କହି ପକାଇଥାଏ, ତେବେ ନିହାତ ଭୁଲ କହିନା । ମୁଁ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିକୁ ତମେ ସେପରି
ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣକରିଛ, ଠିକ୍ ସେ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରିନା, ମୁଁ ବ୍ୟାପକ
ଅର୍ଥରେ—”

ସେ ହଠାତ୍ ଅବଗଲେ ।

“ହଁ, କହନ୍ତୁ କହନ୍ତୁ ଭଦ୍ରମହଲାଙ୍କ ସଗରେ ଆପଣଙ୍କର ଆଗରୁ ଆଲାପ
ପରିଚୟ ନ ଥିଲା—ନା ? ଏଇ ବୋଧହୁଏ ଗବାକ୍ଷ ପଥରେ ପ୍ରଥମ ଶୁଭ-ଦୃଷ୍ଟି, ଆଉ ସଗେ
ସଗେ ‘ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରେମଜ୍ଵର’ ।”

ଯୌ-ଶ୍ଵର ଶ୍ରେଷ୍ଠର ଉତ୍ସୁକ ଗଣେଶ ବାବୁ କଠି ବାଜିଲା । ସେ ଟିକିଏ ଶୁଦ୍ଧ
ହୋଇ କହିଲେ—

ମୌଖିକ ଆଲାପ ବା ଶୁଷ୍କ ପର୍ଶନ ତ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ଯୌ-ଶ୍ଵ ! ମଣିଷର
ବାହାରର ପରିଚୟଟା କେତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କେତେ ସାମାନ୍ୟ କହିଲା ! ହଁ, ମହଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ
କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଅନେକଥର ମୁଁ ଟ୍ରାମ୍, ବାସ, ପାର୍କରେ ଭେଟିଛି;
ସେହି ସେ ଦୂରରୁ ଦେଖିବା, ତାହାର କଣ କିଛି ଦାମ ନାହିଁ ଯୌ-ଶ୍ଵ...? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ
ମନେ ମନେ ସଖୀର ଗାଲିଗୁରେ ବସାଇଛି । ଅତରର ଏହି ସେ ମଧୁର ସଖ୍ୟା, ତାହା
ବାହାରର ଶତ ସାମାଜିକ ସହଯୋଗ ଅପେକ୍ଷା ଜମା ନିକୃଷ୍ଟ ନୁହେଁ—ଯୌ-ଶ୍ଵ ! ବରଂ **far Superior !!** (ଅନେକ ଭଲ)

ଯୌଗ କହିଲୁ—ବେଗ୍, ବେଗ୍ ଭଲ କଥା । ତା’ ପରେ ଆପଣ ତା’କୁ ନା ପଚାରିବାରୁ ସେ କଣ କହିଲେ ?

ଯୌଗ ସେ ତା’କୁ ଅଟା କରୁଛି ଏ କଥାର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ଗଣେଶବାବୁ କହିଲେ—
ଆଉ, ସେଥିରୁ କଣ ମିଳିବ ? ଛୁଡ଼ ସେ କଥା—ଦୁଦେବ !

ଯୌଗ ଅଧାରେ ଛୁଡ଼ିବା ପାଦ ନୁହେଁ । କଥାଟାକୁ ଚପୁଡ଼ି ନିଗାଡ଼ି ସବୁ ରସ ପିଇ
ତେବେ ଯାଇ ସେ ଶାଂତ ହେବ । ସେ ପୁଣି କରୁଣ ସ୍ଵରରେ କହିଲୁ—

“ନା, ନା, କହୁଁ, କହୁଁ, ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରେମର ଶପଥ । ଆପଣଙ୍କ
ଅପମାନ ଖାଲି କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ବାଜିଲା, ମୋଠି କଣ ବାଜିଲା ନାହିଁ ? ଏ ଅପମାନ
ଆପଣଙ୍କର, ମୋର, ସମସ୍ତଙ୍କର । ଏ ଅପମାନ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର । କହୁଁ, କହୁଁ
କଣ ସେ କହିଲେ,—ଏ ନିଶିଳ ଉତ୍କଳୀୟ ଅପମାନର ପ୍ରତିବାଦ ଦରକାର—ଦରକାର
—ଦରକାର !

“କହିଲେ ତ କହିଲେ ଯାହା କହିଲେ, କିନ୍ତୁ ତା’କୁ କଣ ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ
ନଥିଲା !”

—କଣ କହିଲେ କହୁଁ ନା ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ମୁଁ ତା’କୁ ବିନୟର ସହୃଦ ପଚାରିଲି, ଆପଣଙ୍କ
ନୀତି ପଚାରି ପାରେ କି, ଅବଶ୍ୟ ସହ କିଛି ମନେ ନ କରନ୍ତି ।” ସତେ ସତେ ଉତ୍ତର
ନ ଆସି ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଲା—“ଆପଣ କଣ C. I. D. ? (ଗୁପ୍ତ ପୁଲିସ୍); ଏଇ ପି. ଆଇ. ଡି.
କଥାଟା ମୋତେ ଭାରି ବାଧୁଣି ଯୌ-ଗ ! ‘ପି. ଆଇ. ଡି.’ ନ କହି ବମା କଂପାନୀର ଏଜେଣ୍ଟ
କହିଥିଲେ ମଂଦ କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ?

ଯୌଗ ହୋ-ହୋ ହୋଇ ନସିଉଁ କହିଲୁ—“ଏଇ କଥା ତ ! କୁଛୁ ପରବାସ
ନାହିଁ । କଥାଟା ଟିକିଏ ଟାଣୁଆ ଯିବ; ଘୋଡ଼ାକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଏପରି କଥା କହୁଛନ୍ତି ।”

“ଘୋଡ଼ା ନାଁଟା ଶୁଣି ଗଣେଶ ବାବୁ ପୃଷ୍ଠାରେ ନାକ ସିଝିକାଇବାକୁ
ଲାଗିଲେ ।

ଯୌଗ କହିଲୁ—“ଏଇ କଥା ତ ! ମାଉଁଶ ! ମୁଁ କାଲି ଆପଣଙ୍କୁ ତା’କ
ସତେ ଲଟେଇ ଧୁସି କରିଦେବି । ଦେଖିବେ ସେ ଆଗେ ଆସି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ କ୍ଷମା
ମାଗିବେ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ତା’କ କଥା ଫେରାଇ ନେବେ ।”

ସବୁ ଅପମାନ ଗଣେଶବାବୁ ଅକ୍ଷିପିଛୁଳାକେ ଭୁଲିଯାଇ କହିଲେ, “ପାରିବ ?
ପାରିବ ତୁମେ ଯୌ-ଗ ? କହ, କହ, ପାରିବ କି ତୁମେ ?”

ଯୌଗ କହିଲା “ଏହା ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ।”

“ଅଛା, ଅଛା, ବେଗ୍-ବୁଝୁଛ ତ ଯୌଗ ! ହେଁ-ହେଁ-ହେଁ-ଇଏ ।”

ସୌର ଖାଲ ହୋ-ହୋ ହୋଇ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକ ଶରୀରୀ ବସିରୁ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ଓଡ଼ିଶାର ତୁମେ ଏକମାତ୍ର ବାଳକ ଯେ ଜନପଥକୁ ସବୁ-ଦିଗରୁ ବାବୁର କରି ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।”

ସୌରକୁ ବାଳକ କହିବାଦ୍ୱାରା ସେ ଟିକିଏ ଆହତ ହେଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ସେ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ଦେଇ କହିଲା, “ବାଳକ ? ବାଳକ ନୁହେଁ ଗଣେଶ ବାବୁ—ମୁଁ ବାଳକ ! ମୋର ଅଠର ବର୍ଷ ପାଠ ହୋଇ ଗଲାଣି ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ଓ I'm sorry !” ତା ପରେ କହିଲେ ଖଞ୍ଜେ ବଡ଼ ଦେବ ସୌର ?

ସୌର ହାତରେ ଯାହା ମଲମ ଲାଗି ରହିଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ସେ ମଲମ ହାତରେ ପକେଟରୁ ବଡ଼ ବାହାର ନ କରି ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ କହିଲା—“ଏଇ ନିଆଁରୁ ଛୁଟି ପକେଟରେ ଅଛି । ମୋ ହାତଟା ଖରାପ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ ତା’ ପକେଟରୁ ହାତ ପୁରାଇ ବଡ଼ ଖଞ୍ଜେ କାଢ଼ି ନେଇ ଲଗେଇବାକୁ ଯାଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ବଡ଼ଟା ଓଠରେ ଯାକିବା ପରେ ତା’ ଦର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଯେ ଅନ୍ୟର ପକେଟରେ ହାତ ପୁରାଇବାଟା ଶିଶୁଗୁରୁବୁଝ ! ଖାଲ ଦେଇ ନୁହେଁ ଆଇନତଃ ନିଷିଦ୍ଧ । କଥାଟା ମନେପଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଚଟ୍ଟିକିନା ଉଠିଯାଇ ଅଇଁଠା ବଡ଼ଟାକୁ ପୁଣି ସୌର ପକେଟରେ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖିଦେଲେ ।

ସୌର ଅବାକ୍ ହୋଇ ପଚାରିଲା,—“କିହୋ ଇଏ ପୁଣି କଣ ? ଅଇଁଠା ବଡ଼ଟା ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ, “ହେଁ-ହେଁ-ବୁଝୁଛ ତ ସୌର ଅନ୍ୟର ପକେଟରେ ହାତ ପୁରାଇ ବଡ଼ ନେବାଟା—ହେଁ-ହେଁ-ହେଁ—ଇଏ—ତମେ ହାତ ଧୋଇ ଆଲ, ମୋତେ ବଡ଼ଟା ଦେବ ।”

ସୌର ତା’କୁ ଚିଡ଼ିଆଖାନାକୁ ବା ପାଗଲା ଗାରଦକୁ ଯିବା ପାଇଁ କପା ଗୋଟାଏ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଆସୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ହସର ତୋଡ଼ରେ କଥାଟା ତାର ଫୁଟି ଉଠି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସେ ହୋ-ହୋ ହୋଇ ଘର ଫଟାଇ ଖାଲ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଉଚ୍ଚହାସରେ ଲହାରେ ଅପସ୍ମତ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଚୁଲଇ ଚୁଲଇ କହିଲେ—“ହସୁଛ କାହିଁକି ? ହସୁଛ କାହିଁକି ସୌର ? ହସଟା ପୁଣି ପକେଟରେ ଖରାପ । ବୁଝି ପାରିଲ ନା ମୋ’ କଥା ? ହଁ, ମୁଁ କହିଥିଲି କଣ ନା—ଇଏ—ଶିଶୁଗୁରୁ-ଉଦ୍‌ଭା—”

ପାଠ

ମେ ମାଧର ସଂଧ୍ୟା । କଲିକତାରେ ଭୟଂକର ଗରମ ପଡ଼ିଗଲାଣି । ଗୁପ୍ତାକରର ସରବତ୍ ଦୋକାନୀଗୁଡ଼ାକରେ ଭିଡ଼ ଅପେକ୍ଷାମୂଳକ ଅନେକ ବେଣି । ଖସ ଖସ ପରଦାର କାଟିବି ଏତେ ଆଶାପାତ ପରିମାଣରେ ବୁଦ୍ଧି ପାଇଛି ଯେ, ଦୋକାନୀଗୁଡ଼ାକ ବଜାରର ଚୁକ୍ତିଦା ମେଂଟାଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଧୂଆଁ ବରଫର ସେଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ରତ୍ନ ଆରଂଭ ନ ହେଉଣୁ ଏକ ପଇସା ବଢ଼ି ଗଲାଣି । ମାଟି ଯୋରେଇ ଏବଂ ତାଳ-ପତ୍ର ପଂଖା ଦୋକାନରେ ଏତେ ଭିଡ଼ ଯେ ସେବାଟେ ଯିବାର ମଧ୍ୟ ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ । କଲିକତାରେ ଗୋଟିଏ ଅପରିଷ୍କାର ଗଲି ମୋଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗୁଁ ଦୋକାନରେ ବସି ମୃଗାଂକ ବାବୁ ଏବଂ ଗଗନ ଗୁଁ ଖାଉଥିଲେ ।

ଗୁଁ ଖାଇବା ଫାଂକରେ ପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତୀ କେତୋଟି ଫୁକଂକର କଥୋପକଥନ ଯେମାନଂକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଭେଦ କରୁଥିଲ । ହଠାତ୍ ମୃଗାଂକ ବାବୁଂକ ହାତର ଖବର-କାଗଜଟା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତୀ ଜଣେ ଆଇନର ଛାତ୍ର କହି ଉଠିଲେ, “ଏଇଟା ଆଜିକାର କାଗଜ ନା କଣ ?”

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ହଁ ।”

“ହୁଏଲରଂକର ଭାରତବର୍ଷ ସଂବ୍ୟାୟ ମଂତବ୍ୟଟା ପଢ଼ିଛନ୍ତି ତ ?”

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ହଁ ।

ଆଇନର ଛାତ୍ରଟି ଏହେନସ୍ତଥା ଭୁମାଲଟାରେ କପାଳର ଝାଲ ପୋଛୁ ପୋଛୁ କହିଲେ—“ଭଦ୍ରଲେକଂକ ମନ୍ତ୍ରସ୍ତ ସଂବ୍ୟରେ ମୋର ସାଥେସ୍ତ ସଦେହ ଅଛି । ତା ନୋହୁଥିଲେ ସେ କହୁଥାନ୍ତେ, ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଚାଲିବାକୁ ଶିଖାଇଲେ !”

ଗଗନ ରୁପମାଣ ବସି ଗୁଁ ଦୋକାନରେ ସେହି କାଟ ବଂଧେଇ ମଟୋଟା ପଡ଼ୁଥିଲା ।

I had money and friends.
I lent my money to my friends.
I asked my money of my friends.
I lost my money and my friends.

ଅର୍ଥାତ୍—

ମୋର ଟଙ୍କା ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ଉଭୟ ଥିଲେ ।
ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଧାର ଦେଲି ।
ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ମାଗିଲି ।
ମୁଁ ଟଙ୍କା ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ଉଭୟକୁ ହରାଇଲି ।

ସେ ଆଇନଜୀବୀଙ୍କର ମାତବ୍ୟର ସୁଯୋଗ ନେଇ କହିଲେ—“ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଗୁଲିବାକୁ ଶିଖାଇଲେ ନ କହି ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ସାଇକଲ୍ ଚଢ଼ି ଶିଖାଇଲେ କହିଥିଲେ ହଟ୍‌ଲର ଅଧିକ ସୁରୁକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତେ । କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି କୌଣସି ଜାଗାରେ ପିଟୁଣି ଆଇନଦ୍ୱାରା ସାଇକଲ୍ ଚଢ଼ିବାକୁ ବାରଣ କରି ଦେଇ ଯରକାର ସେଠିକାର ଲୋକଙ୍କୁ ଏତେ ଦିନ ପରେ ଗୁଲିବାକୁ ଶିଖାଉଛନ୍ତି ।”

ଉପସ୍ଥିତ ଯମସ୍ତେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ଜଣେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ କର୍ମୀ ଏତେ ଜୋର୍ରେ ହସି ଉଠିଲେ ଯେ ଗରମ ଚା'ରୁ ଗୁଡ଼ାକ ଛୁଟିକି ଆସି ତା'ର ସିଲିକ୍ ପଞ୍ଜାବୀଟାରେ ଦାଗ କାଟିଦେଲା । ତଥାପି ସେ ବେଦମ୍ ହୋଇ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ନିକଟରେ ଜଣେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତର ଯମୀକ୍ଷକ **Alice in the Wonderland** ବହୁତ ଉତ୍ତମାଦିପ୍ତ ମୁଣ୍ଡାଟି ପରି ଗରମ ଚା'ର ନିଶାରେ ଭୁଲାଇଥିଲେ । ସେ ସତ୍ୟ କିମ୍ବା ଛତ୍ରାହୋଇପଡ଼ି କହିଲେ—

“ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରୁଛି ।” ଏହା କହିସାରି ସେ ଯମସ୍ତଙ୍କୁ ଖଞ୍ଜେ ଖଞ୍ଜେ ‘ନାଉକଟ୍’ ପ୍ରଦାନ କରି ଆପ୍ୟାୟିତ କଲେ ।

ଗଗନ ତାର ସିଗାରେଟ୍‌ଟାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦୁଇଫୁଙ୍କା ଟାଣି କହିଲେ—
ହଟ୍‌ଲର'ଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମୁହୋଲିନୀଙ୍କର କଂଗ୍ସ ପରମାର୍ଥ ବୁଦ୍ଧି ଅନେକ ବେଶୀ । ନିକଟରେ ପଞ୍ଡିତେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ'ଙ୍କର ଯମସ୍ତ ଯୋଗସଂହତ ବହୁ ମଗାଇ ନେଇ ସେ ପ୍ରମାଣ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ସେ ଖାଲି ଜଣେ ଜନରଦସ୍ତ ଶ୍ରୀପତି ନୁହଁନ୍ତି, ସତେ ସତେ ସେ ଜଣେ ତତ୍ତ୍ୱବାଚୀ ବୈଦ୍ୱାମି ମଧ୍ୟ ।

ଗଗନ କହୁଲୁ—ଦେଖଂଗୁ, କପାଳର ଚମଡ଼ାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଯାହା, ଭବିଷ୍ୟଦ୍‌ବାଣୀରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସ୍ଥାପନ କରିବା ସେଇଆ । ଏ ସବୁ ଏକପ୍ରକାର ଗାଣିତିକ ସ୍ୱପ୍ନ—ଗୋଟାଏ ରକମର ଜ୍ୟାମିତିକ ଉଦ୍‌ଭଟ୍ଟ କଲ୍‌ପନା ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହୁଲେ—ଏହା ତ ଖାଲି ଭବିଷ୍ୟଦ୍‌ବାଣୀ ନୁହେଁ ବା ସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ, ଏହା ଗାଣିତିକ କାଲ୍‌କ୍ୟୁଲେସନ । ଡାୟାଲେକ୍ଟିକ୍ **materialism** (ଦ୍ୱାନ୍ଦ୍ୱବାଦ) ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଇତିହାସର ନୂତନ ଅର୍ଥବୋଧ; ନୂତନତମ ବ୍ୟାଖ୍ୟା । ଆମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶ୍ୱାସ ମୂଳରେ ରହିଛି **Logic of history**; ଫେର୍ ରହିଛି ଅଂକ, ଜ୍ୟାମିତି, ହି କୋଣମିତି, ହି ଭୂଜ, ଚତୁର୍ଭୁଜ ପ୍ରଭୃତି ହରେକ ରକମର ଲଂବଦୈର୍ଘ୍ୟପ୍ରମାଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ଜନିଷ ।

ଗଗନ ଏତେବେଳଯାଏ ବସି ମନକୁ ମନ ଗୁଣ୍‌ଗୁଣ୍ ହୋଇ ପୃଥିବୀର ସେହି ଫୁଟୁତମ କବିତାଟି ଆବୃତ୍ତି କରୁଥିଲୁ ।

“ହାୟାର୍ଡ୍
ଟାୟାର୍ଡ୍ ?
ଫାୟାର୍ଡ୍ ।”

ସେ କହୁଲୁ—“ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସବ୍ୟରେ କୌଣସି ଗାଣିତିକ ସ୍ୱପ୍ନ ଖାଟିବ ନାହିଁ । ତା ହୋଇଥିଲେ **H. G. Wells** ଏତେବେଳକୁ ସାହୁଦ୍ୟକ ନ ହୋଇ ପକ୍କା ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ହୋଇ ସାରଂଭେଣି ।”

ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହୁଲେ—କାହିଁକି **H. G. Wells** କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି କଣ ନାହିଁ ?

ଗଗନ କହୁଲୁ—“ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କହୁନି; ମୋର କହୁବାର କଥା ହେଉଛି—ସେ ଆଗାମୀ ଶହେ ବର୍ଷର ଯେଉଁ ସବୁ ସଂସ୍କରଣର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି ତାର ଗାଣିତିକ ମୂଲ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ସାହୁଦ୍ୟକ ମୂଲ୍ୟହିଁ (ଯଦି କିଛି ଥାଏ) ବେଶୀ !! କାରଣ ତାହା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଛି ତା’କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖାପରି ଏକରକମ ଆଟ୍ଟିଷ୍ଟିକ୍ ଜନିଷ । ଯଦିକି ଆଟ୍ଟି ଜନିଷତାର ଅଧିକ ସ୍ୱରୂପଟାକୁ ଓସ୍ତେଲସ୍ ଅନେକ ସମୟରେ କଥା ସବୁ ସମୟରେ ଖଟ କରନ୍ତି !!! **He is a sorry artist, I mean.**”

ଏହି ସମୟରେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ କରାଳଟି ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ଶ୍ରମିକନେତା ଗୋଟିଏ ଏମ୍‌ଲେଟ୍ ପାଇଁ ବସ୍ତ୍ର ଦେଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦ୍ରାଘ ହୁଲ୍ ଜୁଡାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଗଗନ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା ଫୁଟ୍‌ପାଥରେ ଜଣେ କିଏ ସବୁଠାଏ ମହଲା ସାଉଁଛନ୍ତି । ଭଦ୍ରମହଲାଜଣକ ଅନେକ ଦୂର ଚାଲିଗଲ ପରେ ଗଗନ ଦେଖିପାରିଲା ତା’କର ୧୦।୧୨ ଗଜ ପଛରେ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପରି ଜଣେ କିଏ

ଧର୍ମପୁର ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଅଧ୍ୟାପକ ଧରଣରେ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସିଲ୍‌ନ ଚନ୍ଦ୍ରଟା ଚାଲୁଥିଲା ହୋଇଥିଲା ତାର ଗୋଟାଏ କାନି ତଳେ ଘୁସୁରୁଛି, କିନ୍ତୁ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି କିଛି ଗୋଟି ନାହିଁ । ତାପରେ ଆଉ ଟିକିଏ ନିଶି ଚାଲି ଯେ ଦେଖିଲା, ସୌମ୍ୟର ଜଣେ କିଏ ହେଲେ ବସ୍ୟାଦାଗଣଙ୍କୁ ଚିଟି ଧସି ଧସି କରି ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ଭୂତଲିଙ୍ଗ ଠିକ ଚାଲିବାକୁ ଟେକି ପଛେପଛେ ଚାଲିଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କୁ ତାକୁ ଅନୁଧରଣ କରୁଥିବାର ଦେଖି ହଠାତ୍ ଭଦ୍ରମହଲା ଜଣକ ପକେଟମାରୁ ଠଉରାଇ ବାଲିଗଳ ଟ୍ରାମ୍‌ରେ କୁଆଡ଼େ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ଗଣେଶ ବାବୁ ଟିକିଏ ଅକ୍‌କମାର ଠିଆ ହୋଇଯାଇ ଟ୍ରାମ୍‌ ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସୌମ୍ୟ ତାଙ୍କୁ କୁଢ଼ାଇପକାଇ ବହୁକଷ୍ଟରେ ଶାମବଜାର ଟ୍ରାମ୍‌ରେ ଚଢ଼ାଇ ବସା ଆଡ଼କୁ ଯେଉଁଗଲା ।

ଗଗନ ଫେରିଆସି ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କୁ ଚିମୁଟିଦେଇ କହିଲା—ହାଲେ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଗଣେଶ ବାବୁ କାହିଁକି ଟ୍ରାମ୍‌ ପଛେ ପଛେ ଧାଇଁଛନ୍ତି ?

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠି କହିଲେ—“ସେଟା ମାଧ୍ୟାକ୍ଷଣ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ ! ! ନିଉଟନଙ୍କ ନିୟମ ! ! ! ତମେ ଆମେ କଣ ଅଟକାଇ ପାରବା ?”

ଗଗନ କହିଲା—ସୌମ୍ୟ ବି ତା ପାଗକୁ ଏକ ପାଲଟୁଟା ମାନ୍ଦା କୁଟିଛି । ଠିକ୍ ଚିତାପାତ୍ର ଫଗରେ ଚାଲୁପାଣି ! ! ରାଜଯୋଗ ! !

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ସୌମ୍ୟକୁ ଆଜିଯାଏ ଚାହିଁଲି ନାହିଁ ବନ୍ଧୁ ! ! ସେ ପକ୍‌କା ବିଲେଇ, ଛପି ଛପି ମୁଣ୍ଡା ଧରେ; କେହି ଜିଜ୍ଞାସ ପଚାରିଲେ ଆଖିବୁଜି କହେ ‘ମିଆଁ ଉଁ !’ ସେ ଅପଲ ବୁଢ଼ା ତପ ! !”

“କିଆ ଭିତରେ କଣ ଏକ ରହନ୍ତା ଅଛି ନା କଣ ?”

“ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି, ସୌମ୍ୟ ତାର ଟଙ୍କା ପରିଶ୍ରମ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ କରବା ଦିନ ସେ କିଏ, ସୌମ୍ୟ କିଏ ? ଟଙ୍କା ପାଇବା ବାସ୍ତି ଦିନ ସେ ଗଣେଶର ମୁହଁ ଚାହିଁବା ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି ।”

ଗଗନ କହିଲା—ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ପରିଶ୍ରମ ଟଙ୍କା ଧାର ନେଇ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଦେଇ ନାହାଁନ୍ତି ନା ?

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ, “ହରେ ରାମ, କାଲି ସୌମ୍ୟ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଜନ୍ମ ଧରବାରୁ ତାକୁ କହିଲା—ମୋ ପାଖେ ତ ଟଙ୍କା ନାହିଁ ସୌମ୍ୟ ! ତେବେ ମୋର ଜଣେ ସଖୀକୁ ପାଖରେ ଅଛି । ତମେ ୧୪ ନଂବର—ଲେନ୍‌ରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରି ଟଙ୍କା ନେଇ ଯିବ । ମୁଁ ଚିଠି ଲେଖି ଦେଉଛି ।

“କିନ୍ତୁ ସୌମ୍ୟ ସେହି ନଂବର ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା, ସେଇଟା ଗୋଟାଏ ମିସନର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ । ଅଞ୍ଜଳି ନାୟକ ବୋଲି କେହି ସେଠି ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ପଚାରିବାରୁ

ଦରଘାନ୍ କହିଲୁ—ଏଠି ଗୋଟିଏ ଜନାନା ଆଦମି କେବେ ନ ଥିଲେ—ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହାନ୍ତ—
—ସୁଖି କେବେ ମଧ୍ୟ ରହୁବେ ନାହିଁ । ତା ପରେ Present. indefinite, Continuous Present ଯେତେ ରକମର ଫିସ୍ତା ଅଛି, ସବୁ ବ୍ୟବହାର କରି ସେ ଯେଉଁ
ଉତ୍ତର ଦେଲା ସେହି ସେତିକିରେ ଅଂଡ଼ା ହୋଇ କାନମୁଢ଼ା ଆଉଁସ ଆଉଁସ ଫେରି ଆସିଲା ।
ଗଗନ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳି ନ ପାରି କହିଲୁ—“ଲୋକଟା କଣ ପାଗଳ ?”

“ନା, ନା, ଜାଣିପାଗଳ । ଗୋଟାଏ Ultra-modern fool !! ତାର
ଉପମୁକ୍ତ ବିଶେଷଣ ହେଉଛି ‘ନିଉଜୁଟା’ । ଯାହା ଫଗେ ତାର ପରିଚୟ ହେଲା ଯମସ୍ତେ ତା
ପଛରେ ନାକ ଫିଟ୍କାଇଲେ । ଯାହା ଫଗେ ସେ * ମିନିଟ୍ ମିଶିଲୁ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
ହୋଇ ପଚାରିଲେ ‘ଏ କି ଧରଣର ଜୀବ ?’ ଅରେ ମୋର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ବ୍ୟୁତ୍ତମ ଫଗରେ
ତାକୁ ପରିଚୟ କରି ଦେଇଥିଲା । ଠିକ୍ ଦଶ ମିନିଟ୍ ପରେ ଦେଖିଲା, ଅଧ୍ୟାପକଟି ମୋ ଉପରେ
ଖସ୍ତା । ତା’ର ଆଗରେ ତାର ‘ପଢ଼ି ବାର ସ୍ତୁତୀ’ ବାକ୍ୟାଂଶଟାକୁ ସେ ଏତେଥର ଏପରି
ଭାବରେ ଦାଂତ ଚିପି ଉଠାଇବା କଲା ଯେ, ଅଧ୍ୟାପକ ‘ହାହ’ ଡାକ ଛୁଡ଼ିଲେ ।”

ଗଗନ କହିଲୁ—“ସେ ଝିଅ ଶରଟାକୁ ଦାଂତ ଚିପି ଉଠାଇବା କଲାବେଳେ ଗୋଟାଏ
ଶୁଣିବାର ଜନସ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ ।”

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ଗଣେଶର ହନୁକରଣ କରି କହିଲେ, ‘ଝି—ସୁ ।’

ଏହି ଯମସ୍ତରେ ଆମଲେଟ୍ ସେବନ କରି ଶ୍ରମିକନେତା ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଗଲୁ
ମଝିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସେ ହସି ହସି ଦୁହଁକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି କହିଲେ—

“If you donot mind any intrusion.”

ଗଗନ କହିଲୁ—“No, no, you are always welcome.”

ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଦୁହଁକ ଦୁଇ ଖଞ୍ଜ ସିଗାରେଟ୍ ଦେଇ ନିଜେ ଖଞ୍ଜେ ସିଗାରେଟ୍
ଧରାଇ କହିଲେ—

“ଆଜି ପାଗଟା କଂଭୁ ବେଶ୍ ଭଲ !!”

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ, “ଏ ରକମ ପାଗରେ ଖୋଲା ଛୁତ ଉପରେ ଖୋଇ
ତୁମ୍ଭାଙ୍କର Three Musketeers ପଢ଼ିବା ମଜା ।”

ଗଗନ କହିଲୁ—“ନା ନା, ଏ ପାଗଟା ଗଂଗାକୁଳରେ ଚାଲିବା ପାଇଁ ହୋଇଛି ।”

ଏହି ଯମସ୍ତରେ ଆଉ ଜଣେ ଆଗଂଭୁକ ଆସି ସିଆଲ ଏ ଗୁ ପାଇଁ ବସ୍ତୁକୁ ବରଦ ଦେଇ
ପକେଟ୍‌ରୁ ମାକ୍‌ସିମ୍ ଗର୍ଜିଙ୍କର ‘ମଦର’ ବହିଟା ଆଣି ପଢ଼ିବାକୁ ବସିଗଲେ ।

ଶ୍ରମିକନେତା ତା’ର ଭାବଭଂଗୀ ଦେଖି ପଚାରିଲେ “କି ମ’ଶାୟ ! ଏଇ ଗୁ
ରେସ୍ତୋରୀରେ ଉପନ୍ୟାସ ପଢ଼ିବାକୁ ଥିଲା ?”

ବହି ଉପରୁ ମୁହଁତୋଳି ନବାଗତ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—“କଣ କରିବି ଭାଇ,
ଘରେ ଯେତେଥର ‘ମଦର’ ପଢ଼ିବାକୁ ଗଲା ତା’ଦର ସେତେଥର ଆସି ବହିଟାକୁ ହାତରୁ
ଛଡ଼ାଇନେଲେ । କହିଲେ ମୁଁ ତ ବିଗିଡ଼ିଯିବି । ମଦର ଉପରେ ତା’ଦରଂକର ଯେ କାହିଁକି
ଏତେ ଜୋର, କିଛି ରୁହି ପାରିଲି ନି ।”

ଶ୍ରମିକନେତା କହିଲେ, “ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଆଉ ଆମ ଭିତରେ ଯେ ‘ଜୀବନର ବୃକ୍ଷ’ ଦଂଡ଼ାୟମାନ । ସେମାନେ ଆମର ଦୁଇଗ ବର୍ଷ ପଛରେ । କିପରି ସେ ଦୁଇଗ ବର୍ଷ ତଳେ ମଣିଷ ଏ ଦୁନିଆରେ ବଢ଼ିଥିଲେ ସେଇ କଥା ଭାବି ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଭାଇ ! ଯେଉଁ ସମୟରେ ରେଳ ନ ଥିଲା, ମୋଟର ନ ଥିଲା, ଉଡ଼ାଜାହାଜ ନ ଥିଲା, ଏପରି କି ମଧ୍ୟରାତିରେ ଖାଉଁଜି ପ୍ରାୟାଃ ସଙ୍ଗେ ଗୋପନ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ଟେଲିଫୋନ୍ ନଥିଲା କିମ୍ବା ପ୍ରେକ୍ଷିତଭଣ୍ଡୁକ, ଜାୟା ଫଗେ ଭାବର ଆଦାନପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ଡାକଘର ନଥିଲା, ସେ ମୁରରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ବଢ଼ିଲେ ? ମୁଁ ହୋଇଥିଲେ ତ ସତ୍ୟ ପୋଟାସିଆମ୍-ସାଇନାକାଡ଼ର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାନ୍ତା ।”

ନବାଗତ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—କୁହୁନ୍ତୁ ନା ଆଜ୍ଞା କୁହୁନ୍ତୁ ନା ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ କଥା ! ! ଏଡ଼ିକ ସଙ୍ଗଣ ଚଂଡ଼ାର କାଠଗଡ଼ା ଭିତରେ ସେମାନେ ହରଦମ୍ ପରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ହୋଇଥିଲେ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଅଟକିଯାଇ ମରି ସାର’ଦଣ୍ଡି । ଏଇ ମୋର ବାପାଙ୍କ କଥା ଧରନ୍ତୁ ନା; ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଖୋଲି କରି କହୁଛି, ବୁଦ୍ଧ ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ପଠାଇବା ଛଡ଼ା ମୁଁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଆଉ କିଛି ଭଲ ଉପାୟ ଦେଖୁନି । ଦିନେ କହିଥିଲି ବାପା, ମଫ୍ଟର ନାହିଁ, ଗୋଟାଏ କଣିବାକୁ ପଇସା ଦିଅନ୍ତୁ । ବାପା କହିଲେ, ହରିହରଛନ୍ଦମେଳାରୁ ଚୌକିଦାରକୁ ପଠାଇ କଣି ଅଣିବା, କଲିକତାରେ ମହରଗ ପଡ଼ିବ ।

ସମସ୍ତେ ହୋ ହୋ ହସି ଉଠିଲେ ।

ନବାଗତ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲେ—ଆଉ ଦିନେ କଲେଜର ନୋଟିସ୍ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ‘ସାରକର’ ପାଇଁ କହିଥିଲି । ବାପା କହିଲେ—“ପର କଲମରେ ଲେଖ, ହାତ ଗୋଲ ହେବ ।” ତାପରେ ଦିନେ ଗୋଟାଏ ନିରାପଦ ଛବି ପାଇଁ କହିବାରୁ ବାପା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି କହିଲେ, ପିତା ଜୀବିତ ଆଉ ଆଉ ପୁରର ଶୌରକର୍ମ କରିବା ନିଷେଧ । ଅଥଚ ଇଆଡ଼େ ଦାଢ଼ି ବାଲୁବାଲୁ ମୁହଁରେ ସଦ୍ୟଧୃତ ସିଂପାକି ପରି କ୍ରାସକୁ ଗଲବେଳେ ସହପାଠିକମାନଙ୍କର ରୂମାଲ ପଛଆଡ଼େ ଯେଉଁ ଆଇକାନ୍ ଧରଣର ଖିଲିଖିଲି ହାସ୍ୟଧ୍ୱନି ଉଠୁଛି, ସେ ଯତ୍ନ ସହକା ପାଇଁ ଆମ ପରି ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀୟ ମୁବକର ହଜମ ଶକ୍ତି ନାହିଁ ବାବା । ସତ୍ୟ କଥା ! !

ଶୋକମଂଡ଼ଳୀ ସମସ୍ତେ ହସି ହସି ବେଦମ୍ । ଶ୍ରମିକନେତା ଉତ୍ସାହ ଦେଇ କହିଲେ, “ହୁଅର ! ହୁଅର ! ! ଗୋ ଅନ୍ । ଆପଣ ତ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଉନବିଂଶ ଏବଂ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ମୁକ୍ତିମାନ ସଂଘର୍ଷ । ଆପଣ ଖୋଦ୍ ଟୁର୍ଗେନିଭଙ୍କ ମାନସପୁତ୍ର Bazarov । ଏହି ସମୟରେ ରାସ୍ତାରେ ଗୋଟାଏ ମଇଳାବୁଝା ଖୋଲା ମଟର ଟ୍ରକ୍ ଦେଖାଗଲା । ତା ଉପରେ ଦଳେ ଅଧ ଖଦଡ଼ାଂଗ ମୁବକ ବସିଛନ୍ତି । ଆହୁରି ଗୁଡ଼ାଏ ଛୋଟ ପିଲା କଂଗ୍ରେସ ପତାକା ଧରି ଚିତ୍କାର କରୁଛନ୍ତି—‘ବ୍ରେଟ୍ ଫର୍ କଂଗ୍ରେସ୍’ । ଜଣେ ମୁବକ ହାତୁଡ଼ିଲ ଧରି ଖଞ୍ଜୁ ଖଞ୍ଜୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଯାଉଛି । କାଉନ୍ସିଲ ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ବ୍ରେଟରଙ୍କ ପୁଆଁଶ ଚାଲୁଛି ।

ହେଁଟ ହେଁଟ ମିଳୁନୁଡାକ ବୋଧହୁଏ ଚକୋଲେଟ୍ ଲେଉଟେ ହେଉ ବା ମଞ୍ଚର, ଟିଲ୍ରେ ଚଢ଼ି ବୁଲିବା ଲେଉଟେ ହେଉ କିନ୍ତା ରାତିପଡାରୁ ଅନ୍ୟାହୁଏ ପାଇବା ଫିକରରେ ହେଉ ପ୍ରାୟେଣ ଚିତ୍କାର କରି ପ୍ରାର୍ଥୀକର ସପ୍ତସୁରୁଷର ଗୁଣ ଗାନ କରି ଗୁଲୁଛୁଂନ୍ତି । ବର୍ଷା ଆଗମନରେ ପାଲଗଦାରେ ଯେପରି ଛତୁ ଫୁଟେ, ବସନ୍ତ ଆଗମନରେ ଯେପରି ମଲୟ ବହେ, କୋଇଲି ଡାକେ, ନିଷୀରନ ଆସିଲେ ସେହୁପରି ଆହାର ନିଦ୍ରା ନିଷୀରନ କରି ଦଳେ ଦେଶଗଡ଼ପ୍ରାଣ ସୁପୁରୁଷ ହଠାତ୍ ଦେଶମାତୃକାର ସେବାକୃତରେ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇପଡ଼େ ।

ଗଗନ କହୁଲୁ—ଏହା ଗୋଟାଏ ପ୍ରହସନ । ଜାଗାସୂତାର ମୁଖା ପିଂଧ ବେଶ୍ ପାଉମାଂକଡ଼ ନାଟ ଗୁଲୁଛୁ ।

ଶ୍ରମିକନେତା ରାଜି ଉଠି କହୁଲେ—“ଏହା ଖାଲି ପ୍ରହସନ ନୁହେଁ—ଏହା ପବ୍ଲିକ୍ ସ୍କାଂଡାଲ; ରାସ୍ତାର ଶାଂତିଭଂଗ କରିଥିବା ହେତୁ ପୋଲିସ୍ ଏମାନଙ୍କୁ ପକଡ଼ାଇ କରିବାର ଉଚିତ । ଭରତର ଯଦି ବର୍ତ୍ତମାନ କେହି ଶତ୍ରୁ ଆଏ, ତାହାହେଲେ ସେମାନେ ଏହି ଧୂଳାଧାରା ଧୁଜଭଂଗର ଦଳ ।”

ଗଗନ କହୁଲୁ—ନିରାଶ୍ରମ ଲଢେଇ କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ କଥା ।

ଶ୍ରମିକନେତା କହୁଲେ, “ଠିକ୍ ଚୈତନ୍ୟକର ମାଲି ଆଉ ଚିତ୍ତା ଅଭିଯାନ ପରି । ଆପଣମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ନା କାହିଁକି ହିଟଲର ଆଉ ମୁସୋଲିନୀଙ୍କର ଶାଖାପ୍ରଶାଖା, ନାହିଁ, ଅଗନାଧି ଆମ ଦେଶରେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମାଡ଼ିଯିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶଙ୍କା କରି ନ ଥିଲି । ଧନିକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଧନିକ ଦଲ୍ଲମାନେ ବେଶ୍ ଭୟର କାରଣ । କାରଣ ଏମାନେ ଦୁଇପଟେ ଖଞ୍ଜି ବଜାଇ ପାରନ୍ତି ।”

‘ମଦର’ ପାଠକ ଉଦ୍ରଲେକ ଜଣକ କହୁ ଉଠିଲେ—“କାହିଁକି, କଂଗ୍ରେସ ଜଣ ଗଣଆନ୍ଦୋଳନ କରି ନାହିଁ ?”

ଶ୍ରମିକନେତା କହୁଲେ—କେଉଁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ପାଷାଣ ତାହା ମନା କରିବ ? କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ନିର୍ଭର ଉତ୍ତର ନିର୍ଭର କରୁଛି ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଅର୍ଥ ଉପରେ । ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ମାନେ ଯଦି ହୁଏ ଗଣଦ୍ୱାରା ଆନ୍ଦୋଳନ, ତାହାହେଲେ ମୁଁ କହୁବ ‘ହଁ’ । କିନ୍ତୁ ତାର ମାନେ ଯଦି ହୁଏ ଗଣ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ, ମୁଁ କହୁବ ‘ନାହିଁ’ ।

ମଦର ପାଠକ କହୁଲେ—“ଆପଣଙ୍କ ସଞ୍ଜା ଅନୁସାରେ”—ଶ୍ରମିକନେତା କହୁଲେ—ମୋର ସଞ୍ଜା ହେଲା ଧର୍ମବାଦ୍ ସଗରେ ପଂଗୁ ପୁଂଜବାଦର କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରାଂତର ନାମ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ।

ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ କହୁ ଉଠିଲେ, ‘ଚମତ୍କାର !’ ଶ୍ରମିକନେତା ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କହୁଲେ—ଏହି କଂଗ୍ରେସଟା ହେଲା ପଂଚଭୂତକର ବୈଠକ; ପୁଂଜ ଧର୍ମ,ଶ୍ରେଣୀ-ସ୍ୱାର୍ଥ,

ସାହିତ୍ୟିକ ହଠାତ୍‌ଯୋଗ ଏବଂ ଶତ୍ରୁ ଦେଶପ୍ରେମର ମିଳନରେ ହେଲା ଏହାର ଜନ୍ମ । ଠିକ୍ ମାଟି, କାଦୁଅ, ପାଣି, ପଦନ, ବାନ୍ଧୁ, ତେଜର ଏକତ୍ର ସମିଶ୍ରଣରେ ଯେପରି କେ'ରୁଆର ଜନ୍ମ ହୁଏ । ଏହା ଧନିକଙ୍କର ଭାଗବତ ହୁଏ । ଦେଶର ଭାଗ ଶାସନତଃକୁ ହାତରେ ନେବାପାଇଁ ସୁଦେଶପ୍ରେମିକତାର ଛଦ୍ମଦେଶରେ ଏହା ବୁର୍ଜୋୟାମାନଙ୍କର ମାରଣ ଯେ'ବଶେଷ । ଏହାର ପଂଡ଼ା ଦେଶର ଛନ୍ଦ ବଢ଼ି ନିଶ୍ଚୟେ ଦୃଢ଼ପଦ୍ୟ ଗଣଗଣ ନୁହେଁ, ଏହାର ପଂଡ଼ା ବଦଳେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଖାନାର ମାଲିକ । ଶେଠ, ଅମିର ଏବଂ କୋଟିପତିଗଣ, ଅବହରପ୍ରାପ୍ତ ଭ୍ରଷ୍ଟପୋକ ମାନଙ୍କର ଏହା ଏକ ସୌଖୀନ ସଂସାର ମଜଲସ୍ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଇହକାଳିଷା ଯାହା ପରକାଳିଷାକୁ କୌଣସିମତେ ଧରି ରଖିବା ପାଇଁ ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଭଜନ-ଆଖଡ଼ା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ସେଥିରେ ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ଅଛି, ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ଅଛି—ପୁଣି ମାନ, ସମ୍ମାନ, ଶତ୍ରୁ ବାହାବା ଧନ ଏବଂ ଅଭିଭୋଗ ଜୟନାଦ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏକାଧାରରେ ଏତେନୂତାଏ ଜିନିଷ ଯେଉଁଥିରେ ଅଛି, ତାର ଲୋକପ୍ରିୟତା ଯେ ଭାରତର ଜନସଂଖ୍ୟା ପରି ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧିପାଇବ ସେଥିରେ 'ମା' ସଂସ୍କୃତି କରୁ' ।

ଗଗନ ଚାପୁ ହୋଇ ବସି ନିଜର ନୟନକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରୁଥିଲା, ସେ ଦରଘଠା ହୋଇ କହି ଉଠିଲା—“ସାବାସ୍ ! ସାବାସ୍ ! ସାବାସ୍ ! !”

ଏହି ମମୟରେ ଗୋଟିଏ ମଠର ଲୁଠିତମସ୍ତିଷ୍କ, ଚିତା, ଚୈତନ୍ୟ ଏବଂ ନିସ୍ତ୍ରାଣ-ଭୂଷିତ ଜନୈକ ଯନ୍ମାୟୀ ଗୈରିକ ବସନ ଧ୍ୟାୟ ଆସ ଚା' ଦୋକାନରେ ଅସ୍ଥାନ ଜମାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ତା'ଙ୍କର ବେଶଭୂଷା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଯେପରି ମଂଗୋଲିଆର କୌଣସି ଶ୍ରମଣକ କ'ବା ତିକ୍ତ ମଧୁଭୂମିର ଜଣେ ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁ ସେମାନେ ଦେଖୁଛନ୍ତି !

“ଜୟ ଶାସନମଣି, ମୁରଗି ଡା'ବର କାଲିଆ ଅଛି ।” ଯନ୍ମାୟୀ ପଚାରିଲେ ।

ବୟାଟା କହି ଉଠିଲା—ଡା'ବର କାଲିୟା ତ ନାହିଁ, ଗରମ ଆମଲେଟ୍ ଅଛି, ଦେବ ?

“ଆଜ୍ଞା ଦିଅ ଦିଅ, ଶୁଣୁ ମୁରଗି ଡା'ବ ତ ? ଜୟ ଶାସନମଣି !”

ତାପରେ ଗଗନ ଆଡ଼କୁ ବହୁଭାବରେ ଅନାଇ ନିଜ ଗ୍ରନ୍ଥପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କରି ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ ଏଠିକାର ଗୁରୁ ନା ? ଆପଣଙ୍କ ଚେହେରା ଦେଖି ଜଣାଯାଉଛି ଆପଣ ଚଟାଗଂଗ ଅଂଚଳର ଲୋକ । ମୁଖ ଦେଖି ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷ ଚିହ୍ନାଯାଏ ।”

ଗଗନ କହିଲା—“ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ।”

“ଓ ! ଆପଣ ପୁଣ୍ୟାମର ଲୋକ ତାହେଲେ !”

“ନା, ଠିକ୍ ପୁଣ୍ୟ ନୁହେଁ, ପୁଣ୍ୟ ପାଖାପାଖି ।”

“ବେଗ୍, ବେଗ୍, ଭଲ କଥା, ପୁଣ୍ୟାମ ହେଲା ପଂଚାଙ୍ଗରେ ଯାଏ । ମୁଗାବତାର ଚୈତନ୍ୟଠାକୁର ତା' ନ ହୋଇଥିଲେ ଏତେ ନଦୀ, ପର୍ବତ, ବଣ, ଜଂଗଲ ଆଉ ଆଉ ପୁଣ୍ୟରେ ମରବାକୁ ଯାଆନ୍ତାତେ ? ଯେତେହେଲେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର—ପତିତପାବନ ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଲଳାକ୍ଷେପ ମାଳାତଳ !” ସେ ପୁଣ୍ୟାମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

“ପୁଣ୍ୟର ଜଟିଆବାବା ମଠର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅଦ୍ୱୈତାନନ୍ଦଙ୍କୁ କାଶଂତି ?”

ଗଗନ ବନସ୍ତରେ କହିଲେ—“ମୁଁ ମଠଙ୍ଗର ଝଙ୍କର ବେଶି ରଖେନା ବାବାଜୀ ମହାପ୍ରଭୁ ।”

“ଅଦ୍ୱୈତାନନ୍ଦ ମୋର ବାଲ୍ୟ ଯତ୍ନ । ଗୁରୁଗୁର । ତା’ ବେଶ, ଏ ବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରାକୁ ପୁଣି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଅଛି । ସବୁ ଗୋରୁର ଇଚ୍ଛା !” ସେ ଦୁଇ ହାତ କପାଳରେ ଛୁଆଁଲେ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ପଚାରିଲେ—“ଆପଣ ଗୋଡ଼ାୟ ମହାବଳି—ନା ?

‘ହଁ, ମହାପ୍ରଭୁର ଯଶୀ ମାତ୍ର । ନିଜକୁ ନାହିଁ ଶ୍ରବଣ ମାତେ ଜୀବର ମୁଣ୍ଡ । ବୁଝିଲେ ? କୃଷ୍ଣଦାସ ବାବାଜୀ ମଧ୍ୟ-ଲୀଳାରେ ଲେଖିବେ, ‘ସ୍ୱୟଂ କହେ କାଂତାଭାବ ପ୍ରେମ ସାଧ୍ୟ ସାର’ ୭୧ ।

‘ନିଜକୁ ଗୋଡ଼ିକା ମନେ ନ କଲେ ଏ ଭବ୍ୟାଗର ଲଂଘନ କରିବା ଭ୍ରମ ମାନବ-ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ହରି, ହରି, ହରି, ପ୍ରେମମୟ ! !’

ଏହି ସମୟରେ ବୟସ୍କ ଅମଳେହି ଅଣି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବାବାଜୀ ମହାପ୍ରଭୁ ପଚାରିଲେ—“ମାଂସ ଗଂଧ ପାଉଛି । ଏଠି ମାଂସ ରଂଧାହୁଏ ନା କଣ ?”

‘ହଁ । ଏକ ପ୍ରେଟ—’

ଜିଭ କାମୁଡ଼ିପକାଇ ବାବାଜୀ କହିଲେ—‘କୃଷ୍ଣ, କୃଷ୍ଣ, କୃଷ୍ଣ,’ ତାପରେ ବୟସ୍କ ପଚାରିଲେ ‘ମାଂସ ରଂଧାପାତ୍ରରେ ଡାକ୍ତର ଶୁଣିଛ ନା କଣ ହେ ?’

ବୟସ୍କ କହିଲେ—ନା ଡାକ୍ତର ପାଇଁ ଅଲଗା ‘ପାତ୍ର’ ଅଛି ।

‘ରକ୍ଷା କର ! ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ତ ଲୋଗେ ଉପାସରେ ଫେରିଯିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା ! ଦୟାମୟ ! ସବୁ ରୁମର ଇଚ୍ଛା ।’

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ, ‘ଆପଣ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଧହୁଏ ।’

‘ହରି, ଜୀବମାଂସ ଭକ୍ଷଣ ଆଉ ଜୀବହତ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଏକ କଥା ! ମାଂସ ? ହୁ, ହୁ-ହୁ; ମୁଁ ଆଜିକା ୨୩ ବର୍ଷ ହେଲେ ମାଂସ ତ ମାଂସ, ମାଂସ ଝୋଲର ଗଂଧ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମାଣ କରନ୍ତି । ୨୪ ବର୍ଷରେ ସଂସାର ଶାନ୍ତି । ସେହି ଦିନଠୁ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ହୋଇ ପ୍ରଭୁର ସଖୀ ହୋଇ ରହିବ । ସବୁ ସେଇ ଗୋରୁର ଇଚ୍ଛା ।’

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ବଡ଼ ସମୟରେ ପଚାରିଲେ, ସେ ପଚାରିଲେ—“କିଠୁ ଡାକ୍ତର କଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରାଶ ?

‘ଓଁ, ଡାକ୍ତର ? ତାହା ତ ପ୍ରଶ୍ନ ନିରାଶ । ଆମେରିକାର ଡାକ୍ତରମାନେ ପ୍ରମାଣ କରିଛନ୍ତି, ଡାକ୍ତର ଗୋଟାଏ ରକ୍ତମୟ ପରିବା । ତା ନ ହେଲେ କି ମୁଁ ଡାକ୍ତର ଖଣି କ’ରବି ?’

ଗଗନ କହିଲେ—ଆପଣ Scientific ଚୈତନ୍ୟଧର୍ମରେ ଘଟଣା ନେଇଛନ୍ତି—ନା ?

ମାବାଜୀ ଡାକ୍ତର ରୋମଂସନ କରୁ କରୁ କହିଲେ—ହଁ, ତା-ତା—ବୁଝିଲେ ନାହିଁକି ?

କିନ୍ତୁ ଗଲ, ବାବାଜୀ ଯମସ୍ତ୍ରକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି କହୁଲେ—ଆମ ଧର୍ମର ବଡ଼ କଥା ହେଲା, ‘ଜଣେ ଦୟା, ନାମେ ଭୁତ ।’ ଜଳ ଜାଳରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଧର୍ମର ଜଟିଳ ତତ୍ତ୍ୱ ଉତ୍ତରେ ମାନବ ପଥରୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏଇ ସହଜ ପଥଟା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଗୋରୁକୁଳ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମରେ ଦେହ ଧାରଣକରି ଲଳା କରିଗଲେ ।’

ଗଗନ କହୁଲା—ଆପଣଙ୍କ ଧର୍ମ ଗୋଟାଏ ସହଜଟି ? ଠିକ୍ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷାକର ମାନେ-ବହୁ ଭଲଆ...?

ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ଏତେବେଳେଯାଏ ବସି ବାବାଜୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲା—ମେ କହୁ ଉଠିଲା—

ଏଇ ଚୈତନ୍ୟ ଧର୍ମ ହେଲା ଯେଉଁ ଉଠି ଧର୍ମ । ଆମ ବଜୟା ଚମତ୍କାର ଗୋଲ୍‌ଫପର୍ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଇ ରକମ ଜଣେ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠ ବାବାଜୀ ପାଲରେ ପଡ଼ି ସେ ଆଜିକା ଦୃଶ୍ୟାସ ହେଲା ଖାଲି ଜୀବନ କରି ବୁଲୁଛି । ତାରି ହୋଇ ଏ ଦଶ ଆମେ ଟୁନାମେଟରେ ମଲ୍‌ଡ଼ ନେଇପାରିଲୁ ନାହିଁ । ମ୍ୟାଟ ଦିନ ଯାଇ ଦେଖୁ ସେ ନଗର-ଜୀବନ ଦେଖୁଛି । ଏଇ ବାବାଜୀଗୁଡ଼ାକ ଆମ ଦେଶରୁ ନ ଗଲେ ଫୁଟବଲ୍ ଖେଳର ଉନ୍ନତି ହେବନି, ମୁଁ କହୁ ଦେଖୁଛି ।’

ବାବାଜୀ ଗାଁ ଉଠି କହୁଲେ—‘ଦେଖୁଛୁ, ଆଜିକାଲିକାର ଇସ୍କ ଲିଆ ଟୋକାକୁ । ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଭଲ ବୋଲି ଯୋର ଲିନିଆ ଶାଢ଼ୀରେ ଲେଖା ରହିଛି, ତାକୁ ବୁଲିରେ ଯୋଡ଼ି ଖାଇ ପାରିଲେଣି । କରେ ବାବା, ଆମେ ବାବାଜୀମାନେ କଣ ତମ ପାଇଁ ଯେଟର-ପରସ୍ପାଦରେ କେଲିଆମୁ । ତମେ ସିଲ୍‌ଡ଼ ନେଲେ କେତେ ନ ନେଲେ କେତେ, ଆମର ଚଉଦପୁରୁଷର ସେଥିରେ ଯାଏଯାଏ କଣ ?’

ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟି ପଂଚମସ୍ତ୍ରରେ କହୁ ଉଠିଲା—ବାବାଜୀଗୁଡ଼ାକ ପାଗଲା, ସେମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ଯିବା ଉଚିତ—କି ସ୍ତମ୍ଭର ଗୋଲ୍‌ଫପର୍‌ଟାକୁ ଆମର ନଷ୍ଟ କରି ପକାଇଲେ । କାଲି ଦେଖିଲି, ବଜୟା ତାର ବାବୁରିବାଲାଗୁଡ଼ାକ ଗୁରୁ ଲଞ୍ଚା ହୋଇ ମାରିଲଣି । ନାଃ—ଏହି ବାବାଜୀଗୁଡ଼ାକୁ ନ ତଡ଼ିଲେ—

‘ଏ—ମାରବ ନା କଣ ? ଆମେ ତମର କଣ କଲୁ କି ? କି ହୋ, ଆମେ ତମର ଚାରି ? ଆମର ମଠ ଅଛି, ବାଡ଼ି ଅଛି, କମି ଅଛି, ବଗିଚା ଅଛି, ଆମେ ତମ ଦୁଆରକୁ ମାଉଛୁ—’

ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟି କହୁଲା—“ଆରବର୍ଣ୍ଣ ଯଦି ଆମେ ହାରୁ ମ୍ୟାଟରେ, ତା ହେଲେ ଆମେ ଯାହା ଗୋଟିଏମଠ ଦୁଆରେ ଶିକେଟିଂ କରିବୁ । ଏ କଥା ମୁଁ ଦିନଅର ଶପଥ କରି କହୁଛି ।
By God by God, by God !’

ମେ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ସରଳ ଚପେଟାଘାତ କଲା ।

ବାବାଜୀ କହୁଲେ—‘ହଁ, ସଂଭାଳି, ସଂଭାଳି, ହାତକୁ କାଟିବ । କାଟିବ !’

ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟି କହିଲା—“ତମେ ଯଦି ଖାଟି ପାଗଳା ମଣିଷ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ବାହାରିଯିବୁ ଖାଅ, ତମ ପକ୍ଷରେ ବେଶି ଉପକାର ହେବ ।”

ବାବାଜି କହିଲେ—ଦୁନିଆଟା ପାଗଳ । ଗୋଟିଏ ବା ଛାଗଳା ମାଷକୁ ବା ପାଗଳ । ଭକ୍ତ ହରିଦାସ ବା ପାଗଳ । ସେ ଚୈତନ୍ୟଚରଣମୁଖରୁ ଗୋଟାଏ ଚେର ମେଲିଲେ—

“ଆମି ଏକ ବାଉଳ ରୁମି ଦି ଖାସ୍ତ ବାଉଳ
ଅତଏବ ତୋମାର ଆମାର ହଜ ସମରୁଳ ।”

ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟି କହିଲା—“ସା, ସା, ସିଆଡ଼େ ମୁକ୍ତକଳ୍ପ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ହେବ । ଏଠି ସାନ୍ନିପାତିକ ପ୍ରଳାପ କରନା ।”

ବାବାଜି କହିଲେ—“ଆମେ ବାବାଜୀମାନେ ତମ ପରି ଧର୍ମହତା ଶୋକାଙ୍କୁ କେଆର କରୁ ନା । ତମପରି ମେଠଡ଼ ଟୋକାଲୁଡ଼ାକ ଏ ଦେଶକୁ ନରକର ପାଖାପାଖି ସ୍ଥାନକୁ ନେଇଗଲାଣି । ଜଳଂଡା ନିଆଁରେ ପକାଇ ସମଦୂରମାନେ ତମକୁ ହଟାଇ ଧରି ଯେତେବେଳେ ପିଟିବେ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ବେତବ ଏଇ ପାଗଳା ବାବାଜି ଯାହା କହୁଥିଲା ଠିକ୍ । ତମେ ଯଦି ଅଜ୍ଞାନମୁଖୀ ଶିଳ୍ପୀତାକ ଗୋପାଳେମ ମଂଦାଳନରୁ କଣ ବୁଝିବ ? ହରି, ହରି, ହରି, ଗୋପାଳନବକ୍ଷର ମୁରଲିଧାରୀ ।”

ଛାତ୍ରଟି କହିଲା—ଆମେ ତ ଅଜ୍ଞାନମୁଖୀ—ଆମର ସହଜେ ଦାଢ଼ି ଗଳ୍ପ ନାହିଁ । ତମର ଦାଢ଼ି ଗଳ୍ପର ବା ତମେ ସେ ଯଦି ଖିଅର ହୋଇ ଗୋପା ସାକ୍ଷୀ ! ତମ ଦାଢ଼ି ବରା ତରୁଣୀକୁ ଦୂରରୁ ଜୁହାର । ଆମେ ତମ ପରି ପ୍ରେମ ମଂଦାଳନରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନାହିଁ, କି ନିକ୍ଷରେ ବୃତ୍ତ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିପାରୁ ନାହିଁ—ମାତ୍ର କର ।

ବାବାଜି କହିଲେ—“କି, ତମେ ନିଶିଳ ବୈଷ୍ଣବଜାତିକୁ ଅପମାନ କରୁଛ ? ଆମକୁ ତମେ ତରୁଣୀ କହୁଛ ? ତମ ଜହାରେ କୃମି ହୋଇଯିବ । ତମେ ଆମକୁ କହୁଛ ନାରୀ ? ହରି-ହରି ଦୟାମୟ ! ଭକ୍ତବତ୍ସଲ ପ୍ରଭୁ ! ! ଭକ୍ତର ଅପମାନ କପରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେ କରୁଣାକର ?”

ବାବାଜୀଙ୍କର ନଟରାଜ ନୃତ୍ୟ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ହସ୍ତ ହସ୍ତ ବେଦମ୍ ହୋଇ ଯାଆଥିଲେ । ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟି କେବଳ ମୁହଁ ଲାଲକରି ରକ୍ତଚର୍ଚ୍ଚର ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଦି ରହୁଥିଲା ।

ବାବାଜି କହିଲେ—“ତମେ ଯଦି ଜଡ଼ବାଦୀ ଧର୍ମକ୍ରମାନେ ପାରାତ୍ୟ ସତ୍ୟତାର କୁପ୍ରସବରେ ଅଧଃପ୍ରଦେଶକୁ ଘୁଲିଯାଉଛ । ତମ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେମଭକ୍ତ ବ୍ୟାଖାନ କରିବା ଯାହା ବଳେଇକୁ ଲହୁଣୀ ଖୁଆଇବା ସେଇଆ । ପଦ୍ମ ସ୍ତୁତିଆ ଛାତ୍ର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରସାଳ ଜନପ ତମ ଜହା ପକ୍ଷର ଧୂଳିକର ହେବନା । ଜାଣ, Westminster Review ପତ୍ରିକାରେ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଲତାଙ୍କ ପରି ଶତ୍ରୁପୀ ମହିଳା ସ୍ୱପ୍ନା ଲେଖିଛନ୍ତି—The ultimate destiny of man is to become a woman.”

ସେ ଭଂଗା ଭଂଗା ଲଂଘନରେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଉକ୍ତ ଧାଡ଼ି ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ।

ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଟି କହିଉଠିଲା—‘ଯା, ଯା, ସିଆଡ଼େ ଗୋପୀତରୁ ବଢ଼ାଣିବ । ‘ନା-ରଦ ହୋଇ ଟାଣିବଣା ଚାଟଣ’ ନ କରିବା ଭଲ । ତାହା ହେଲେ କଲଦାଂତ ଦୁଇଟା ମଧ୍ୟ ଯିବ । ଗେଟ୍‌ଆଉଟ୍ ପିଲ୍ ।’

(ଅନୁଗ୍ରହପୁରୁଷ ଏଠାରୁ ଦୂରରେ ନିର୍ଗତ ହୁଅ ।)

ବାବାଜୀ ଭୟରେ ଉଠିପଡ଼ି କହିଲେ—‘ମୁଁ ଯାଏଁ ବାବା, ମୁଁ ଯାଏଁ । ତମ ସଙ୍ଗେ ଶତଂତା କରି ମୁଁ ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ମୁଁ ତୁମକୁ କ୍ଷମା କରିଛୁ । ବସ୍ !’

‘ଶିଶୁାସେ ମିଳଇ କୃଷ୍ଣ, ତକେ ବନ୍ଧୁ ଦୂର ।’

...

...

...

...

ସେ ଦ୍ଵାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ପୁଣି ଟିକିଏ ପଛକୁ ଫେରିପଡ଼ି କହିଲେ—‘ହଁ, ଭାବିବ ନାହିଁ ଯେ, ମୁଁ ତମକୁ ଡରାଇବା ବା ସେହପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚାଲିଯାଉଛି । ଆମେ ବାବାଜିମାନେ କାହାକୁ କେଆର କରୁ ନା । ହରି—ହରି—ସ୍ଵାଧୀନମଣ ।’

ସେ ଜପାମାଳିଟାକୁ ଠକ୍ ଠକ୍ କରି ଏକାଡ଼ିଆଁରେ ଯାଇ ସ୍ଵାସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଲେ ।

‘ମଣିଷ ବଢ଼ିଲା ଏତେବେଳକୁ, ଯେଇ ବଢ଼ିଲା ଟୋକାଟା ମୋତେ ଭଲଗେ ମାରଥାନ୍ତା ପରା ! ! ଫୁଲ୍ଲ ହେ । ତୁମେ ହିଁ ରକ୍ଷା କଲ ।’

ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘାୟ ପକାଇ ବାବାଜୀ ମହାପ୍ରଭୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ ଉଦାସ ହସର ବନ୍ୟାରେ ସମସ୍ତ ରେସ୍ତୋରାନ୍ ମୁଖରତ ହୋଇଉଠିଲା ।

ଛଅ

ଉଦୁଡ଼ିଆ ଦି' ପହର । କଲିକତାର ପିର୍ ଗୁମାସ୍ତାନରେ ଖସି ଫୁଟିଛି !
ଗୁମାର ଆଲକାତର ଖସିରେ ଡରନ୍ତିଯାଇ ଗୋଟାଏ କଟୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବମନ କରୁଛି ।

ସୌର ତାର ଭିତରେ ନିଜର ପାଦ ମାପଠାରୁ ଦୁଇ ଇଞ୍ଚ ବଡ଼ ବଟି କୁଟା
ଦୁଇଟାକୁ ଘୋଷାର ଖୋଷାର ଗୁଲିଛି ଗୋଟାଏ ଅଚଳଂତ ଦୋଳି ଭଂଗାଙ୍ଗବା
ଅଭିଯାନରେ । ଏଇ ତ ଉପାକୁ ସମୟ; ଖସିରେ ହାଲିଆ ହୋଇ ଦୋକାନୀଗୁଡ଼ାକ
ହୁଏତ ତଳିଆରେ ଠେସ ଦେଇ ଦିବ୍ୟ ଆସନରେ ଚାଲିଉଥିବେ । ଏତକବେଳେ ଘରର
ମୁଦ୍ରା ନ ଚଳାଇବ ତ ଚଳାଇବ ଆଉ କେତେବେଳେ ?

ସୌର ଯାଇ ଗୋଟାଏ ପାନବତୀ ଦୋକାନ ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ଆଖି ମଳି
ଦୋକାନୀ ପଚାରିଲା—“କଣ ଦେବ ବାବୁ ସାହେବ ?”

ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କରି ସୌର କହିଲା—ପଇସାକର ଖିଲି ପାନ । ତାପରେ ଅଚଳ
ଦୋକାନୀଟାକୁ ଦୋକାନୀ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇ କିଛି ନ ଜାଣିଲା ପରି ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ମୁହଁ
ବୁଲାଇ ସେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲା ।

ଦୋକାନୀଟାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଜାଲ୍ ଦୋଲି ଦୋକାନୀ ଫେରାଇଦେଲା । ସୌର ତାକୁ
ସେତେ ମୁଦ୍ରାତତ୍ତ୍ୱ, କରେନ୍ସି ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ାଇଲା, ମୂର୍ଖ ବୋକାସୁର ଜମା କିଛି ବୁଝି
ପାରିଲା ନା ।

ଦୋକାନୀଟା ସେତେବେଳେ କୌଣସିମତେ ସେଟାକୁ ନେବା ପାଇଁ ସମ୍ମତ ହେଲା
ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସୌର ଗୋଟିଏ ଅତିରିକ୍ତ ପଇସା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥା ପକେଟଟାକୁ
ଅଢ଼ାଳିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତାପରେ ପକେଟରୁ ଖଞ୍ଜେ ଖଞ୍ଜିଆ ବିଡ଼ି ବାହାର କରି ଦୋକାନ ଆଗରେ
ଝୁଲୁଥିବା ଜଳଂତା କତାଦୋଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ତହିଁରେ ମୁଖାଗ୍ନି ଦେଇ ସେଟାକୁ ଦୁଇ
ଥର ଟାଣି କଣ ଟିକିଏ ଇଆନ୍ତୁ ପିଆନ୍ତୁ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାପରେ ବିଡ଼ିଟାକୁ ଓଠରେ
ଜାକି ସେ ଗି ଗି ହୋଇ ଯାହା କହିଲା, ତାର ବଂଦୁବସର୍ଗ କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ଦୋକାନୀଟା
ବାଲୁବାଲୁ ହୋଇ ତା' ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲା ।

ଏହି ଅବସରରେ ବିଜୟାଷ୍ଟମୀ ପରି ଗୋଟାଏ ‘ହୁଁ’ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ସୌରୀ
ରାଜବିହାରୀଙ୍କ ଉତ୍ତରମୁଖା ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଅଳ୍ପ ଦୂର ଯାଇଛି ଗୋଟାଏ ମାଝିଆ ଦୋକାନ ଦେଖାଗଲା । ଦୋକାନ ଆଗରେ
ବଡ଼ ବଡ଼ ଛେଳିଫୁଆଁସାମୁଆଁକ ଲୁହାକାଟାରେ ଲାବ ହୋଇ ଝୁଲୁହୋଇଛି, ମାଛ
ଭଣ୍ଡାର ହୋଇ ଚାରିଦିଗରେ ବେଉଛନ୍ତି, ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଦୋକାନ ସାମନାରେ ପଲେ
କାନ୍ଦୁ ଏବଂ ମାଟିଆ ଚଳ ବାସି ଝୁପାଝୁପି ଲାଗାଇଛନ୍ତି । ଦୋକାନର ବାଆଁ କରକୁ
ଗୋଟାଏ ପଥରୀତ ଚକ୍ରାକଳ ଚକ୍ରାକଳ ଫୁଟୁଥାଉଥିବା ଲାଗାଇଦେଇ ତାରି ଉପରେ
ଗୋଟିଏ ପଥରୀତ ଚକ୍ରାକଳ ମାରିଛୁ ! !

ସୌରୀ ଭାବିଲା—ଏଠି ଅରେ ଭାଗ୍ୟଗଣ୍ଡା କଲେ ମଂଦ କଣ ହୁଅନ୍ତା । ସେ
କାନ୍ଦୁ ହାତକୁ ଦୋଣୀଟା ବଢ଼ାଇଦେଇ କହିଲା—ଆଜ୍ଞା ଦେଖିଲ, ଏଇଟା ଚଳିବ ତ ?

ରକ୍ତାକ୍ତ ହାତରେ ଦୋଣୀଟାକୁ ପଶିଲା କରି ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—“ଚଳିବ ନାହିଁ
ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଅଳ୍ପବତ ଚଳିବ । କଣ ଦେବ ?”

ଅତମତ ଖାଲି ଯାଇ ସୌରୀ କହିଲା—“ଏ-ଇ-ଭଲ, ଛେଳିପୁଟା ଅଛି ?”
“ଅଛି ବାବୁ, ଦୁଇଅଗାର ଦେବ ?”

ସୌରୀ କହି ଉତ୍ତର ନ ଦେଉଣୁ ସେ ଗୋଟାଏ ପତରରେ ଓଜନ କରି ମେଣ୍ଟିଏ
ଛେଳିପୁଟା ତା ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା, “କହିଲା—ଦେଖିବେନି ଆପଣଙ୍କ କୁକୁର ଏକା-
ଦିନକରେ ମୋଟା ହୋଇଯିବ । ଖୁବ୍ ଭଲ ଚଳି ଅଛି ବାବୁ ।”

ସେ ବୋଧହୁଏ ଭାବିଲା ବାବୁ ତାଙ୍କ କୁକୁର ପାଇଁ ଛେଳିପୁଟା କିଣିଛନ୍ତି ।

ଦୋଣୀ ଚଳିଗଲା ସତ; କିନ୍ତୁ ଦୋଣୀ ବଦଳରେ ସୌରୀ ସାହା ପାଇଲା, ତାହା
ରହିକାରଣ ଟୋକେଇରେ ମଧ୍ୟ ଘାନ ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । କାରଣ ତାହା ତ ଆଉ
ଛୁଟା କାଗଜ ହୋଇନା । ଆଜି ସକାଳ ଆଠଟା ବେଳେ ସୌରୀ ଅଧିଆ ମୁହଁରେ ସାଲିମାର
ଯାଇଥିଲା, ସେଠିକାର ଓଡ଼ିଆ କୁଲିଙ୍କ ଭିତରେ ‘ଶ୍ରେଣୀ ଚୈତନ୍ୟ’ ଆଣିବାପାଇଁ ।
ସେଠାରେ ଦଶ ବାରି ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଚାକର, ପୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗରେ “ଶ୍ରମ, ପୁଂଜ, ସଂରକ୍ଷିତ
ହୁଅ” ସବ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଲାବାଚୋଡ଼ା ବହୁତା ଦେଇ, ଗୋଟାଏ ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟର
କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଗଠନ କରି ଦିନ ଗୋଟାକିବେଳେ ସେ ବସାକୁ ଫେରି ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ
ଅଳ୍ପବତ ଦୋଣୀଟା ସବୁ କଲ ଭାଙ୍ଗିଲା । ଟ୍ରାମ୍, ବାସ୍ରେ ତ ଆଉ ବି ଏନ୍. ଆର. ରେଲ
କମ୍ପାନୀ ପରି ବେଅର୍ ପୋଷ୍ଟରେ ଗାଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ ।

ତାର ଆଜ୍ଞାକାର ସବ୍ୟ ଦୁଇଅଗାରପଇସା ହରାଇ ସୌରୀ ନିର୍ଦ୍ଦିକାର ଚତୁରେ ଫୁଟୁଥାଉ
ଉପରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ମନକୁ ମନ ଚୁଆଇବାକୁ ଲାଗିଲା—ରେ ମନ ଧନ, ଜନ, ସୌବନ,
ସୁକ, ଅଧୁଲ ସବୁ ପାଣିଫୋଟକା ପରି ଅତିର, ଅଧୁଆଁ, ସବୁ ଚଂଚଳ; କିନ୍ତୁ ମନଟା ମୋହ-
ମୁହଁର ନ ଶୁଣି ବାଙ୍କ ବାସି । ସାଗୁଦିନର ଉପାସ ମଧ୍ୟ ପେଟ ଭିତରେ ତାର ଲାଲ

ହୁଏତା ଉଡ଼ାଇଲା । ବିରୁଦ୍ଧ ଶ୍ରେକରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ଫୁଟିପାଥି ଉପରେ ଖାଲ ଆଗକୁ ପଛକୁ ଟହଲିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଗୋଟାଏ ଅକ୍ଷୟ କୃଷ୍ଣଗୋଷ୍ଠୀ ଆସି ତା ପାଖରେ ହାତପତା ଛୁଡ଼ାହେଲା । ଅଜ୍ଞାତପାରରେ ହାତଟା ଭାର ପୁଣି ଶୂନ୍ୟପକେଟ ଭିତରେ ଘୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଶେଷରେ ସେ ସିଧାଂତ କଲା—ନା, ଏଠି ଏମିତି ଖୁବ୍ରେ ସର୍ବ ସର୍ବୋତ୍ତମ ତାଙ୍କ-ଆଣିବା ଜମା ବୁଦ୍ଧିମାନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ; ବରଂ ଏହି ଉଦ୍ଭିଦ୍ଧ ଦ୍ଵିପ୍ରହରଟାକୁ ନିଃସ୍ଵର୍ଥ ସଂଗୀତଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବ୍ୟୟ ନିଶ୍ଚୟାଉ ।

କଥାଟା ମନଭିତରେ ଉଠିକିମାରିବା ମାତ୍ରେକେ ସେ ଉଠିପଡ଼ି ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାମ୍ଫୋନ୍ ଦୋକାନର ସାଇନବୋର୍ଡ଼ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଛି ବୁଲାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାମ୍ଫୋନ୍ ଦୋକାନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେ କହିଲା—
“ହିଁ ପଟା ତାଲର ନୂଆ ରେକର୍ଡ଼ କିଛି ବାହାରିଛି ? ଦୁଇ ଗୁରୁଟା ରେକର୍ଡ଼ ଶୁଣାନ୍ତୁ ତ ଦେଖି । ପସନ୍ଦ ହେଲେ ଖୁବ୍ ସରବତ୍ତଃ କିଣିବାକୁ ହୁଏତ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରେ ।”

ସୌଖିନ୍ଦ୍ର ଅନୁସ୍ଥାପକ ବାକ୍ୟରେ ଆଶା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୋକାନଟି ତାକୁ ଜଣେ ସୁଲୁଗୁଣୀ ଅଭିଜ୍ଞ ଖରିଦଦାର ଠଉରାଇ ମାତ୍ର ଖଞ୍ଜି ରେକର୍ଡ଼ ବଜାଇ ଶୁଣାଇଲେ । ସୌଖିନ୍ଦ୍ର ‘ହିଁ ଉଠୁ’ ପ୍ରଭୃତି “ବ୍ୟାକରଣର ଅବ୍ୟୟବହୁଳ ମଂତବ୍ୟ ହାଡ଼ ସବୁକୁ ଥପସନ୍ଦ ତାଲିକା ଭିତରେ ପକାଇଦେଇ ନୂଆ ନୂଆ ରେକର୍ଡ଼ ପାଇଁ ବରାଦ୍ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଏହିପରି ପବନ ଗାଂଧୀ ବିଦ୍ୟା ଅନୁଶୀଳନରେ ସୌଖିନ୍ଦ୍ର ଉପହରଟା ହୁଏତ ବେଶ୍ ପୁରୁଷରୂପେ କଟି ଯାଇଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଦମା କଂପାନର ଦଲ୍ଲି ଆସି ତାକୁ ଜଣେ ଧନୀ ଧୃତିଦାର ଠଉରାଇ ପକଡ଼ାଇ କରି ବସିଲେ ।

ସୌଖିନ୍ଦ୍ର କହିଲା “ମାତ୍ର କରିବେ—ଏଇ ଦମା କଂପାନରୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ନାନା-କାରଣରୁ ଆଜି ମୋର ବିଶ୍ଵାସ ନାହିଁ । ଅରେ ଗୋଟାଏ ଇନ୍ଦ୍ରେନ୍ଦ୍ର କର ସେଇ ବୋନସ୍ ପାଇଲି, ମୁଁ ଜାଣେ, ମୋ ମନ ଜାଣେ । ଏ ସବୁ ସପ୍ତପାକରେ ନାହିଁ ଭାରି କରିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ନା ।

“ଆ, ସେଗୁଡ଼ାକ କଥା ? ଦେଖିବୁ ପରକାଳ କଥା ତ ପୁଣି ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖିବା ଉଚିତ୍ । ଦାସ, ପୁତ୍ର, ପରିବାର ଏସମସ୍ତ କଥା ତ ପୁଣି ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ସେମାନେ ସେପରି ଆପଣଙ୍କ ମୁଖପରେ—”

ସୌଖିନ୍ଦ୍ର କହିଲା—“ସେ ବୋହୂ ଆପଣମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣରୁ ମୋର ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଜ୍ଞାନ କୌମାରୀ-ବ୍ରତ ଅବଲଂବନ କରି ପବନ ଗାଁରଥୀ ଜୁଲୁସ୍ ଏହି ମହାନଗରରେ ଗୁମ୍ଫାବଦନ ଅଭିବାହିତ କରୁଛି । ମୁଁ ବାମନାଭୂତ, ମୋର ଲାଗୁ ନାହିଁ, ମୋର ନା ଲଗା ଅଛି ନା ପଦା ଅଛି ?”

ବମା କଂପାମର ସୁଦକ୍ଷ ଦଲ୍ଲ କହିଲେ—“ଆଜି ସିନା ନାହିଁ, କାଲି ତ ପୁଣି ଆପଣ ହାତକୁ ହାତ ହେବେ । ପଥର ଦିନ ଦେଖିଲବେଳକୁ ମା ହେଉଂଡିଏ ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବ ।

ତାପରେ ଝୁବ୍ ବରାମରେ ସୌର କାନ ପାଞ୍ଜେ ମୁହଁ ଲଗାଇ କହିଲେ, “ଦେଖଂତୁ ଆଜିକାଲି ପ୍ରସବବେଦନାରେ ମୃତ୍ୟୁର ଯେପରି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ନାଁରେ ବମା କଲେ ଲୁଗୁଥିବ ।”

ସୌର ରୋକରେ ପେଟ ଜଳୁଥିଲା । ସେ ରାତି ଉଠି କହିଲା—ମୁଁ ବମା କରିବନି ମୋ ଭାଗ ସ୍ତ୍ରୀର ତ ଇଆଉକରେ ଆପଣ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଯାରିଲେଣି, ମୋତେ ହେଲେ ଦୟା କରଂତୁ—”

ବମା ଜଗତର ପ୍ରତିନିଧି କାନରେ ହାତଦେଇ କହିଲେ—“ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାରୁ ଆପଣ ଶହେ ବର୍ଷ ବଂଚି ରହି କଂପାମକୁ ପ୍ରତିମାସରେ ପ୍ରିମିୟମ୍ ଗଣୁଆଂତୁ—କାହାର କଣ ଅଛି ? ମେଥିରେ ତ କଂପାମର ଲାଭ, ଆପଣଙ୍କର ଘୋରତର କ୍ଷତି ।

‘ତାହେଲେ ଆପଣ କଣ ମୋର ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ—’

‘ଆପଣଙ୍କର ଶୁଭକାଟ୍ ଶ୍ରୀ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛାପଡ଼େ ଯେପରି ଅପ୍ରିୟ କାମନା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି ! ବିଶେଷତଃ ଆଜିକାଲି ଯେପରି ବଜାର ମାଂସ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଅନାଦି !’

‘ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ, ଅନ୍ୟ ଯମୟରେ—’

‘ଆପଣ ଭାରିଗଲେ ବୋଧହୁଏ—ନା ? ହଁ, ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁ ଦେଖି ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ଲୁଗୁଲେ କଣ ହେବ ? ଦେଖଂତୁ, ବମା ଦଲ୍ଲ ହେଲେ ମଣିଷ ବ୍ୟୟମାନରେ ଲେକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରେ ନା । ବ୍ୟୁଟିର ଯଦି ଫାର୍ମାମ୍ କାମନା କରିବେ ତ ବ୍ୟୁଟିର ହେଉଛି କ୍ଷତି ଆଉ ବ୍ୟୁଟିର ଯଦି ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ କାମନା କରିବେ ତ କଂପାମର ହେଉଛି କ୍ଷତି, ଏଥିରେ ଆମେ କଣ କରିବୁ କହଂତୁ ?

ସୌର ରାତି ଉଠି କହିଲା—ଆପଣ ବିରକ୍ତ କରଂତୁ ନା—ଯାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ବମା କରିବନି—ବମା କରିବନି ।

ଏ ଅମାୟା ଭାବର ଜୀବନରେ ବମାଟି ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ । ଆପଣଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାହା ଯେ ଖାଲି ବଂଚି ରହିବ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସୁଧା କଳଂତର ସମେତ ବଢ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଲାଗିବ ।’

ସୌର ଏତେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଗଲା ଯେ ସେ ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ବିକେତାକୁ ଭଦ୍ରତା ାତିରରେ ଧନ୍ୟବାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବାକୁ ଭୁଲି ଯାଇ ସସ୍ତା ଉପରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ବମା କବଳରୁ ଆହୁତୋ କଲା ।

ସୌର ପରି ଜଣେ ଉପମୁକ୍ତ ଗ୍ରାହକ ହୋଇ ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ବିକେତା ବମା ଏକେଟିକ ସଙ୍ଗେ ଇଆଡ଼େ ଆଉଁଷ କରିଦେଲେ ମହାଭାରତର ତୁମୁଲ ଉଦୟୋଗ ପଦ ।

“ଆପଣଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଖପ୍ପା ହୋଇ ଉଦ୍‌ଭବ—”

ବିନୟାନାଥ ଏବେଠି ବିନୟାନାଥ ଯଦି କହୁଲେ—“ଜମା ନୁହେଁ, ଯାହାର ଯିବାର କଥା, କେହି ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଉଦ୍‌ଭବ ଶୁଣିଯିବାରେ ମୋର କେତେଦୂର ଦୋଷହୋଇଛି ମୁଁ ତାହା ଜାଣେନା । ଯଦିବା ଦୋଷ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ, ତାହେଲେ ଆପଣ ଉପାକରଣକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହାନ୍ତ କାହିଁକି ?”

ଦୁହଁକର ଝଗଡ଼ା ଉତ୍ତମ ହୋଇ ଉଠୁଥିବା ସ୍ଥଳେ, ଇଆଡ଼େ ଯେହି ଝଗଡ଼ାର ନାୟକ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ମହାନ୍ତ ଉଦ୍‌ଭବ ଆ ଦିଗରେ ସାମଗ୍ରୀକ ଇଂରାଜୀରେ ଫୁଟୁଥାଉଁ ମାର୍ଚ୍ଚ କରୁଥିଲେ । ପରସ୍ପର ଚିନ୍ତାବାସ ମିଳିଲେ ସେ ପରମ ସାହିତ୍ୟିକରେ ଆହାର କରି ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ହା ଦୁଇଦିନ !

ଅନେକ ଦୂର ପୁରୁ ପୁରୁ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ ଏ ନୀଳ ରଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦର ଦୋତାଲ କୋଠା; କୋଠାର ସମ୍ମୁଖରେ ଚଉରଟି ନାନା ରଙ୍ଗର ନେଲି, ନାଲି, ବାଦାମୀ ଫୁଲଗଛରେ ସୁସଜ୍ଜିତ । ବାରଂଡ଼ାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଖଟିଆ ଖେଳିବଳ ଶବ୍ଦରେ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଘରଟିର ନୀଳ ରଙ୍ଗ ଉପରେ ହାଲୁକା ଆଲୁଅ ପଡ଼ି ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି କରୁଛି । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଶୁଣିଲା, ଏହା କୌଣସି ଶିଳ୍ପକର ହେବ ବୋଧହୁଏ । ଟିକିଏ ଯାଇ ଘଟଣା କଣ ହୁଏ ଆସିଲେ ମାନ୍ଦ କଣ ହେବ ? ତାପରେ ଖଞ୍ଜେ ଉପୁରି କ୍ୟାଟଲର ଏବଂ ଯଦି ଟିକିଏ ଖେଳ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରର ଲେଉ ମଧ୍ୟ ସେ ସଂଗ୍ରହପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସେ ନିବନ୍ଧ ମନରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ପରମ କୌତୁହଳ ସହିତ ସାଜନବୋର୍ଡ଼ ଟାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା—

ଆ	“ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦକାର ସମିତି” ଶସ୍ତ୍ରାରେ ଶବ୍ଦକାର କରଯାଏ । ସୁବିଧା, ସେବା, ଯତ୍ନ ସବୁ ଏକାଧାରରେ ପାଇବେ ।	ଆ
ସଂ		ସଂ
ଭୁ		ଭୁ
ପରସ୍ପର ପ୍ରାର୍ଥନା		

ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଆହୁର ସହିତ ନାମ-ଫଳକ ପଢ଼ୁଥିବାର ଦେଖି ଅତିସରୁ ଜଣେ ଉଦ୍‌ଭବ ଉଠିଆସି କହୁଲେ—“ଆପଣ-ଆପଣ-ନମସ୍କାର—କଣ ଦରକାର ? ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ସହାର କରଯାଏ—ଆପଣଙ୍କର ଶବ୍ଦ ଅଛି କି—?”

ଭଦ୍ରଲେକାନ୍ତର କଥାଶୁଣି ଯୌଗ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଲା ଯେ, ସେ ଧଡ଼ାସ୍ କରି ପଛଫେରାଇ ଲେପଟୁ ଚାଲିଲେ—ଲେପଟୁ—ଲେପଟୁ କରି ସମ୍ମୁଖ ଆଡ଼କୁ ଯାନ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସବୁଆଡ଼ୁ ନିରାଶହୋଇ ସେ ଅରବିନ୍ଦାନ୍ ମରୁଭୂମିର ପଥଚାଟିର ପରି ସରାଇଖାନା ଆଡ଼କୁ ଫେରି ଚାଲିଲା । ରାସ୍ତାରେ ଗଲବେଳେ କେହି ତା' ହାତରେ ନାନାପ୍ରକାର ବୋକାନର ବିଜ୍ଞାପନ, ମୂଳଘନ ମୂଳତାଳିକା, ଯତ୍ନମିତର ପ୍ରସ୍ତରପତ୍ର ଏବଂ ଦାର୍ଶନିକ ଆଖଡ଼ାର ଚୁଲେଟିନ୍ ଗୁଞ୍ଜ ଦେଉଥିଲେ । ଯୌଗ ସବୁ ହାତବଢ଼ାଇ ନେଉଥିଲା ଯତଃ କିନ୍ତୁ ଦୁଇ ପାଦୁଂତ ନ ଯାଉଣି “ଜାଗାୟ ବମା କଂପାମର ୧୫ ଲକ୍ଷ ୧୦୦୦ ମୂଳଧନ”, “ବାଟା କଂପାମର କଂପାର ଚମଡ଼ାର ଜୁଟା”, “ଖଣ୍ଡା ମଂଦିରର ଛିଂକକୁଟା ଗୁଞ୍ଜଳ”, “ସୁଂଦରବନର ମହୁ”, “ବସନ୍ତ ଏବଂ ବେଗବେଗ ରେଗର ପରାସିତ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଔଷଧ” ସବୁ ତା ହାତରୁ ଖସିପଡ଼ି ତଳେ ଲେଟୁଥିଲେ ।

କିଛିଦୂର ଯାଇ ଯୌଗ ଦେଖିଲା—ଗଣେଶ ବାବୁ ଦୂରରେ ଉପର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମିମ୍ବମେରିକମ୍ କଲପରି କାହାକୁ ଅନାଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି । ଯୌଗ ଶିଂଡ଼ରେ ଟିକିଏ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । ଏତେବେଳକୁ ଜଣେ ଯାଆଁ ପାଇଲା ସେ ! !

ଯେ ଛୁଟି ଛୁଟି ଯାଇ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଂଚିଲା । ଗଣେଶବାବୁ ସେତେବେଳକୁ ତା' ନର ସମ୍ମୋହନ-ଶକ୍ତି ସମ୍ଭାର କରି ରାସ୍ତାର ଜଣେ ଭଦ୍ରଲେକାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଝିଅମାନଙ୍କ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟପକ୍ଷରେ ବିଲୁପିବାଇଗଣ ଉପକାରକ ନା ପୋଷକପାନ ଦେବାରକ ଏ ବିଷୟରେ କୃତ୍ ତର୍କ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଯୌଗ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଂଚି ଶୁଣିଲା ଗଣେଶ ବାବୁ ହାତହଲାଇ କହୁଛନ୍ତି—
“ଝିଅମାନଙ୍କର ବିଲୁପିବାଇଗଣ ଖାଇବା ଉଚିତ । କାରଣ ସେଥିରେ ବ’ (?)ଭିନ୍ନମିନ୍ନ ଅଛି । ଇଂରେଜୀ ମାହୁତ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ଲେଖକ ଲର୍ଡ ମେକଲେ କହିଛନ୍ତି—

ଯୌଗ ଝଡ଼ ପରି ତାଙ୍କ କଥା ଉପରେ ପଡ଼ି କହିଲା—“ଜଟିଆବାବା ମଠର ଲଂଗୁଳି ବାବା କହିଛନ୍ତି—ପଲ୍ଲଡ଼ପାଣି ଆଉ ଚିନାବାଦାମ ପରି ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଛାନ୍ଦ ପକ୍ଷରେ ହୃତହାରକ ଜିନିଷ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉ ରଜା ! !”

ସାତ

କଲିକତାର ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସଂଧ୍ୟା । ବେଳକୁଡ଼େ ଅସରାଏ ବର୍ଷା ହୋଇ ଛୁଡ଼ି ଯାଇଛି । ଶିଶୁଆଳୁଡ଼ାକର ମଇଳା ରଙ୍ଗର ମାଟିଆ ପର୍ଦା ଦେହରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପାଣି ନିଗିଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ଗାଡ଼ ମୋଟରର ଅଜମ୍ବୁ ଗୁପାରେ ଗୁପ୍ତାର ଯେଉଁ ଜାଗାକୁଡ଼ାକ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇଛି ସେଠି ବର୍ଷାଜଳ ଜମିରହୁ ବଦଳୁଁବର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆଲୁଅରେ ଜଳଜଳ କରୁଛି । ଗୁଣିଆଡ଼େ କିପରି ଗୋଟାଏ କଟୁ କରାସିନିର ଗଂଧ ! !

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ଏବଂ ଗଗନ ବସି ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗୁଁ ଦୋକାନଟିର ଗଲ୍ଲ ଜମାଇଛନ୍ତି । ସଂଧ୍ୟାଲାପଟା ଚାନ୍ ଦେଶର ଛୁଟି ଆଦୋଳନରୁ ଆରଂଭ ହୋଇ ପୁରୀ ଦ୍ରାମିମା ଅଭିଜ୍ଞପୁସ୍ତକ ଜାପାନର ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପ୍ରଗତି ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲା ।

ମିତ୍ତାସୁସ୍ତାମା ★ ଆଗ୍ନେୟଗିରିଗହର ଭିତରେ ଝାସ ଦେଇ ଟୋକାଓ କଲେଜର ଶ୍ରୀମତୀ କପ୍ପାଟୋ ମାତୃସୁସ୍ତୋତୋ କିପରି ସାରା ଜଗତରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଗଲେ ଗଗନ ସେହି କଥାକୁ ବାବୁର ଶୁଣିବାରେ ବିକୃତ କରୁଥିଲା ।

ଗଗନ କହିଲା—ସେହି ଜାଗାଟା ଚିରଦିନ ଇତିହାସରେ **suicide point** ନାମରେ ଅମର ହୋଇ ରହିବ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ସେପରି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମ ଦେଶକୁ ଖୁବ୍ କମ୍‌ରେ ୧୦୦ ବର୍ଷ ହରଦମ୍ ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଗଗନ କହିଲା—ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ଦୁଇଟି ବର୍ଷ ଯାଏ ଶ୍ରୀମତୀ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ପାଇବାକୁ ହେବ । ଦେଶରେ ସର୍ବତ୍ର ମୋପାଣୀଂକ ପରି ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ଆଖଡ଼ା (**Suicide club**) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

★ ମିତ୍ତାସୁସ୍ତାମା—ଟୋକାଓ ନିକଟସ୍ଥ ଓଶିମୋ ମରୁଦ୍ୱୀପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ୧୯୩୩ ସାଲରେ ଟୋକାଓ କଲେଜର ଛୁଟି ମାତୃସୁସ୍ତୋତୋ ଏଠି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ‘ସୁସ୍ତୋତୋ’ କାଗଜର ସଂପାଦକ ନିଜେ ସେହି ଗହର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବିବରଣୀ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ କାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ଦେଶରେ ଆସୁହତ୍ୟା ନ ବଢ଼ିଲେ ଖବରକାଗଜ-
ଗୁଡ଼ାକର ଉନ୍ମୁଦିତ ଓ କାଟିତ ହେବନି । ସେମାନଙ୍କର ଖବର ଅଭାବରୁ ଆମ ଦେଶର
ସାଂବାଦିକଙ୍କ ଉନ୍ମୁଦିତ ସବୁବେଳେ ପ୍ରତିହତ ହେଉଛି ।

ଗଗନ କହିଲେ—ନିଶ୍ଚୟ । କୁମାରୀ ମାତୃସୁସ୍ତୋତୋଂକର ଆସୁହତ୍ୟାର ସଠିକ ଖବର
ଦେଇ ଜାପାନର ‘ସ୍ପୋର୍ଟିଂ’ କାଗଜଟାର ଏକାଦିନକେ ଏକଲକ୍ଷ ଗ୍ରାହକ ବୁଝି
ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର କାଗଜଗୁଡ଼ାକ ଗ୍ରାହକ ତ ଗ୍ରାହକ, ଅଦିଆପାଠକ ମଧ୍ୟ
ପାଢ଼ନାହାନ୍ତି । ଫଳରେ ବଣିଆମାନେ ହିଁ ତଦ୍ଭାବୀ ଲାଭବାନ୍ ହେଉଛନ୍ତି ବେଶି !!

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ବିଶ୍ୱାସୀଟା ବଡ଼ ବୋକା । ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରକୁ କଲି-
ମୁଗରେ ରଜା ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲରେ ଜନ୍ମ ନ ହେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବର ମାଗିଲା, ତାହା
ବଦଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୈନିକ କାଗଜର ସମ୍ପାଦକ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେବାପାଇଁ ବର
ମାଗିଥିଲେ ବରଂ ଅଧିକ ସୁବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟଦେଇଥାନ୍ତା ।

ଗଗନ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଉଠିଲା ।

ଦୁହଁଂକର ଗଲଟା ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଶାଂତ ମହାସାଗର ନିକଟରେ ମୌସୁମୀବାୟୁ
ପରି ଜମି ଉଠୁଥିଲା, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଗଗନର ପରିଚିତ ଜଣେ ସହାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ୟୁ
ଅସି ସାଧାଲାପରେ ଯୋଗଦାନ କରିବାକୁ ଛେଡ଼ା ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

ଉଦ୍‌ଲେଖ ଜଣକ ଗଗନକୁ କହିଲେ—ଆଜି ଆମର କଲେଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା-ଦିବସ
ଥିଲା, ତୁ ଗଲୁନି ? ଆମ ପ୍ରଥମବର୍ଷିକ କାଳା ଶ୍ରେଣୀର କୁମାରୀ ରେଣୁକା ରାୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ-ନୃତ୍ୟ
ଦେଖାଇଲେ; ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାପକ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଆଗ ଅକ୍ଷର ‘ପ’, କେବଳ ସେହି
ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ବହୁତା ଦେଲେ । ଆଉ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ମହୋଦୟ
ସୁରୋହତ ହୋଇ ନିରାକାର ପରମବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସାକାର ପଦପଂକଜ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ
କାଠରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ।

ଗଗନ କହିଲା ‘ମୁଁ ତମର ପ୍ରାଚ୍ୟନୃତ୍ୟ, ପ୍ରେମ, ପ୍ରାର୍ଥନା, ସୁରୋହତ, ପରମବ୍ରହ୍ମ
ପ୍ରଭୃତି ପ-ଆଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ାକର କମା ପକ୍ଷପାଠୀ ନୁହେଁ ।’

ଉଦ୍‌ଲେଖ କହିଲେ—‘କାହିଁକି, ପ୍ରାଚ୍ୟ ନୃତ୍ୟଟା କଣ ଖରାପ ? ପ୍ରାର୍ଥନା କଥା
ସାହା କହିଲୁ, ତାହା ବରଂ କ୍ଷମା କରାଯାଇପାରେ ।’

ଗଗନ କହିଲା—‘ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପାଦ ଅଛି, ସେମାନେ ତ ପ୍ରାଚ୍ୟନୃତ୍ୟ କରିବେ,
ସେଥିରେ କୈତବ୍ୟ କଣ ଅଛି ? ଫ୍ରାନ୍ସର ସେବେମଟେଜେନ୍ ସ୍ପିନୋଲାଙ୍କ ★ ପର
ପଦସ୍ଥାନ ନର୍ତ୍ତକ ନାଚଂତେ କି, ତା’ ହେଲେ ତାହା ଗୋଟାଏ ଦେଶିବାର ଜନନି ହୁଅନ୍ତା ।
ତମର ସପଦ ବା ଶ୍ୱାପଦ ନର୍ତ୍ତକୀକଠାରୁ ସେ ନୃତ୍ୟରେ ବେଶି ବାହାଦୂରୀ ଅଛି ।’

★ ସ୍ପିନୋଲାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପଦ ନ ଥିଲା, ସେ କାଠଗୋଡ଼ର ସାହାଯ୍ୟ
ନେଉଥିଲେ । ଫର୍ସ୍ତୀ ନୃତ୍ୟର ପିତା (The Father of the French ballet)
ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଆଜିଯାଏ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି ।

ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—ନୃତ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣବ୍ୟଂଜକ ରମ୍ୟ କଳା । ତାର ଭାଷା ଅଛି, ଅଭବ୍ୟବ୍ଧି ଅଛି, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ତମେ ଯେଉଁ ନୃତ୍ୟ ନଥା କହୁଛ ତାହା କେଜାଣି ସରକସ୍ତରେ ଚଳିପାରେ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ତମର ନୃତ୍ୟ କହୁ ବା ସଙ୍ଗୀତ କହୁ ବା ଚନ୍ଦ୍ର କହୁ, ମୁଁ ସେଥିରୁ କମ୍ପା କିଛି ବୁଝିପାରେନି । ଅତୀତ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସେ ଧବର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ କହିଲେ—କାର୍ତ୍ତିକ ରସାଂସୁନାଥଙ୍କର ସେହି ଓଠଛବଟା ଯେତେବେଳେ ମୟଦାନରେ ଘାସ ଖାଇବାକୁ ଯାଏ, ତୁ କଣ ଦେଖିବୁ ?

ଗଗନ କହିଲେ—ରସାଂସୁନାଥଙ୍କର ଓଠ, ନିଂଦଲଲଙ୍କ ଛେଳି, ଅବନାଂସୁନାଥଙ୍କ ମାଟିଆ ଚିଲି, ରାମାଂସଲଙ୍କ ମାଡ଼ୋନା, ପ୍ରାଲିପୋ ଲିପିଙ୍କ ରେଖାଂକନ ସବୁ ସମାନ ।

ଭଦ୍ରଲୋକ କହିଲେ—ଅରସିକ ଜନ ‘ରସିଂ ବେ ସା’ ରୁ କଣ ବୁଝିବେ ? ଜାଣ, ଇତାଲର ଚନ୍ଦ୍ରକର ପ୍ରାଲିପୋ ଲିପିଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ବ୍ରାଉନିଂଙ୍କ ପରି ଉଦ୍‌ନୋଟାର କବି କିପରି ସ୍ୱଂଦର ନବତାଟିଏ (★) ଲେଖିଥିଲେ—

ଗଗନ କହିଲେ—ସମସ୍ତେ ତମର ବ୍ରାଉନିଂ ବା ରବି ଠାକୁର ହୋଇନାହାନ୍ତି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରକରଙ୍କ ଛବିଠାରୁ ଅରଂଭ କରି ସ୍ୱାମି ନାଗଙ୍କ ସଂଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସା କରି ନବତା ଲେଖି ଚାଲିବେ । ସୁଦ୍ଧା କଥା, ରାସ୍ତିକନ୍ଦଙ୍କ ପରି ବେରସିକ, ଅରସିକ ଏବଂ କୁରସିକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଜଗତରେ ଅଛନ୍ତି । ରାସ୍ତିକନ୍ଦ ସେହିନ ଚନ୍ଦ୍ରଶିଳ୍ପୀ Whistler ଛବି ସଂବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ କଥା କହି ମକଦ୍ଦମାର ହରିକାଠରେ ପଡ଼ିଥିଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସେହି କଥାଟାକୁ ଆଜି ତମର ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରକରଙ୍କ ଶିରୁକରେ ବଜ୍ରନିନାଦ କଂଠରେ ଘୋଷଣା କରୁଛି । ସେ କଥାଟା ହେଉଛି ସେମାନେ ଛବି ଆଙ୍କୁନାହାନ୍ତି ଯେ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମୁହଁରେ ହୋଇ ଥିବ ପଟାଏ ପଟାଏ କାଳି ବୋଳୁଛନ୍ତି । (They are throwing a pot of paint on the public face)

ଗଗନର ସପଥ ଭଦ୍ରଲୋକ କହିଲେ—କିଂତୁ ଏହି କଥାଟା କହି ହାଇକୋଟରେ କିପରି “ହାଇସିଲର ବନାମ ରସକନ୍ଦ” ମାମଲାର ଅଭିନୟ ହେଲା ଦେଖିଲ ତ ? ଫଳରେ ଏଇଆ ହେଲା ଯେ ହାଇସିଲର ରାସ୍ତିକନ୍ଦଙ୍କ କାନମୋଡ଼ ମୋଟା ଛତପୁରୀ ଆଦାୟ କଲେ । ସେହି ମାନହାନି ମୋକଦ୍ଦମାଠାରୁ ସବୁ ସମାଲୋଚକ ଜବତ ହୋଇଗଲେଣି । *

* The beauty and the wonder and the power
The shape of things; their colour light,
Changes, surprises and God made it all,
Much more the figures of man, women
and child—Browning,

(*) Whistler vs. Ruskin case,

ଗଗନ କହିଲୁ—ମୁଁ ତମର ହାତକୋଟିକୁ କେଆରୁ କରେନା । I pooh-pooh your laws, ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ମୁହଁରେ କହୁଛି । ଭବପ୍ରବଣତାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସବୁ ପୋତଅଛି; ଯଥା କବିତା, ଚନ୍ଦ୍ର (ପ୍ରିୟାର ସ୍ୱପ୍ନ, ବ୍ୟାଂତର ଜାଗରଣ, ସୁନ୍ଦରୀର ଅଭିମାନ, ନଟୀର କଟାକ୍ଷ) ସେସବୁ ଦୂର ନ ହେଲେଯାଏ ଆମ ଦେଶର ଚିନ୍ତାଧାରା ବାସ୍ତବତା ଆଉ ମାର୍ଜିତ ବର୍ତ୍ତୁରୁକିର ବିକାଶ ହେବନି ।

ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—ସ୍ତୁତ ସେ ବାଜେକଥା । ଆଜି ‘ଚନ୍ଦ୍ର-ସ୍ତୁତି’ରେ ରାଗିଣୀ ଦେବୀ ନୃତ୍ୟ କରିବେ । ମୁଁ ଟିକିଟ୍ କରିଯାଉଛି, ତୁ ଯିବୁ ?

ଗଗନ କହିଲୁ—ଫେର ?

ଉଦ୍ରଲୋକ କହିଲେ—ନୃତ୍ୟରେ ମାଂସପେଶୀଗୁଡ଼ିକ ଟାଣେ—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମ । ଯେଥପାଇଁ ମୁଁ ଏହାର ପକ୍ଷପାତୀ । ନୋହଲେ ମୁଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହ ଆଜି ନାଚ ଦେଖିବାକୁ ଯାଆଁ ତନି ।

ଗଗନ କହିଲୁ—କୈଫିୟତରେ ତୋର ଭରତଂକ ବାଟୁଲି ବାଜିବନି ? ନାରୀମାନଙ୍କ ନାଚ ଦେଖିବା ଆଗରୁ ଚିଡ଼ିଆଖାନାକୁ ଯାଇ ଗଧୁଆବାଦର ନୃତ୍ୟ ଦେଖିଆ । କାରଣ ଆଗେ ଗଧୁଆବାଦ, ତା ପରେ ନାରୀ ।

ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ କହିଲେ—ତୁ ଆଜି ମାତୃଜାତିକୁ ଯେଉଁ ଅପମାନ ଦେଲୁ ଗଗନ ରାୟ, ନେପୋଲିଅନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ହୋଇଥିଲେ ସେ ତୋତେ ଗିଲେଟିନ୍ କରି ମାରିଥାନ୍ତେ । ଶାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ତୋ ମୃତ୍ୟୁଂତ ଗର୍ବଭଗ୍ନସ୍ତରେ ଚଢ଼ି ପ୍ୟାରି ନଗର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିଥାନ୍ତା, ତୋ ବେକରେ ଗୋଟାଏ କାଗଜପଟାରେ ଲେଖା ହୋଇଥାନ୍ତା— ‘ନାସ୍ତିନିଦୁକା ।’ ଜାଣ, ନେପୋଲିଅନ ନାସ୍ତିଜାତିକୁ କପରି ଦେବା ପରି ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ବୃହତ୍ତର ନବୀନ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ପ୍ରସବ କରିବାପାଇଁ ସେ କୌଣସି କଳକବ୍ଦାର ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଇ ମାତୃଜାତିର ଶରଣାଗତ ହୋଇଥିଲେ । ତୁ ସେହି ନାସ୍ତିକୁ ଗଧୁଆବାଦ ପଛରେ ସ୍ଥାନ ଦେଉଛୁ ! ଭଲ !

ଗଗନ କହିଲୁ—ଆଜ୍ଞା, ମାଫ୍ କରିବେ, କଥାଟା ମୋର ଏକଦମ୍ ନିଜର ନୁହେଁ । ଏହା ଅକସ୍ତେଷାତ୍ ତ୍ରିକର୍ଷିନୀରର କଥା । ତୁ ସେହି ଅଭିଧାନର ୧୪୨୫ ପୃଷ୍ଠା ଖୋଲିଲେ ଦେଖିପାରିବୁ, ଆଗେ wolf (ଗଧୁଆ) ଶବ୍ଦ, ଠିକ୍ ତା ପରେ woman (ନାରୀ) ଶବ୍ଦ । ମୁଁ ଏଥିରେ କଣ କରିବି କହ ।

“ହ୍ୟାଂ ଇୟୋର ଅଭିଧାନ ! ଇସ୍ଟ୍ ପ୍ରେସ୍ !”

ଉଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ରାଗିତା ଏକ ପିଆଲ ଗୁଁ ପାଇଁ ବସ୍ତୁକୁ ବସ୍ତୁଦେଲେ ।

ଗଗନ ତାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି କହିଲୁ—

“ବେଶି ଚୁ’ ଖାଇବୁ ନାହିଁ । ଚୁ’ଟା ଫୁଲ୍ ଫୁଲ୍ ପକ୍ଷରେ ବସବତ୍ ଶବ୍ଦକାରକ । ଶେଷରେ ପୁଣି ବାଲି-କାକ୍ ପର ଅବଶେଷ କରିବୁ । * ଚୁ’ଟା ମୋ’ ମତରେ ଗୋଟାଏ ରକମର “Liquid damnation...”

ଉଦ୍‌ଭୁକ୍ତ କହଲେ—ମୁଁ ତୋ’ ସ୍ୱପ୍ନ ପାନ କରୁଛି ।

ଗଗନ କହଲେ—ତୁ ବଡ଼ କଲିହା, ଉଦ୍‌ଭୁକ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲି କଲି କରିବୁ । ତୋ ନାଁଟା ସିନା ପ୍ରଶାନ୍ତ—କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁ ଅଶାନ୍ତ !

ଉଦ୍‌ଭୁକ୍ତ ଜଣକ କହଲେ—ମୁଁ ଅଶାନ୍ତ, ମୁଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ, କୃତାନ୍ତ । ତୋର ଏ ଧାରଣା ଭୁଲି ।

ଏହି ସମୟରେ ଘଡ଼ିଦେଖି ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—ମୁଁ ଯାଏଁ ଶୁଭ, ବାଇଗଣ କଣିବାକୁ ହେବ । କାଲି ତରତରରେ ବାଇଗଣ କଣି ଦୁଇପଇସା ତ ଡ଼ ଦେଇଛି ।

ଗଗନ କହଲେ—ସେଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ କାନମୋଡ଼ା ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ ତ ?

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—କଣମୋଟନଠାରୁ ଯାହା ବେଶି ମର୍ମରୁଦ୍ଧ ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବଚନ ଶୁଣିବାକୁ ହୋଇଛି । ଆଜିଯାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ସେଇ ଟ୍ରେଟକଥାଟାକୁ ଝୁଟାଦେଇ କହୁଛନ୍ତି—ତୁମେ ତ ୪ ପଇସାର ବାଇଗଣ କଣି ଦୁଇ ପଇସା ତ ଡ଼ ଦେଇଛ, କ’ପାମା ଘରେ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର ହସାବ କରୁଥିବ କିମିତି ? ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ବସବର ଧାରଣା ସେ ମୁଁ ରୋଜ ହସାଏ ଭୁଲକରି ବଡ଼ ସାହେବଠୁ ବେତ ଖାଇ ଆସି ତାକୁ ଲୁଗୁଉଛୁ ! କାଲି ତା’କର ସଂଦେହ ଯତ କି ମିଛ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ମୋ ପିଠିରୁ କୁଡ଼ି କାଢ଼ି ନୋଲା ବସିଛି କି ନାହିଁ, ତନ୍ମ ତନ୍ମ କରି ଡ଼କାରଣ କରିଥିଲେ ।

ସୌଷ୍ଠ କହଲେ—ତମ ଦୁହଁକର ବୋଧହୁଏ ଦେବାସୁର ଜୋଟକ ! ଖାଲି ତମେ ଦୁଇପ୍ରାଣୀ ନୁହଁ, ଜଗତର ଯତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ମନେକରନ୍ତି ସେ, ତାର ସ୍ୱାମୀଟି ସବୁଠୁ ବୋକା । ସ୍ୱାମୀର ଯୋଗ୍ୟତା ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀର କେବେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲା କି ଯାବତ୍ ତା’ଦ୍ରାକେ ରହୁବନ । ଗାଈ ଯେଉଁପରି ଯେଉଁ ଝୁଟରେ ଦିନରାତି ବ୍ୟା ହୋଇଥାଏ, କିଛିଦିନ ଗଲା ପରେ ତାକୁ ନାତ ମାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଏ, ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସ୍ୱାମୀଟିକୁ ତାର ମଝିରେ ମଝିରେ ଆଘୁଡ଼ିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଯେଉଁ ଦଂପତି ଯେତେ କଲହପ୍ରିୟ, ସେ ଦଂପତି ସେତିକି ପୁଣି । ସ୍ୱାମୀ ସଂଗେ ସ୍ତ୍ରୀର ଯଦି ବେଳେବେଳେ ଟିକିଏ ଝଗଡ଼ା ନ ହୁଏ, ତାହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀଟି ମନେକରେ, ସ୍ୱାମୀ ତାକୁ ଅବହେଳା କରୁଛି ।

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—ଯତ ନା ମିଛ ?

ଗଗନ କହଲେ—ମନଃସୀକ୍ଷାଶାସ୍ତ୍ରରୁ ମୁଁ ଏସବୁ କଥା କହୁଛି । ସ୍ୱାମୀଟି ଯଦି ଶାନ୍ତ, ଲଜକୁଳା, ଶୁଭ୍ର ହୁଏ ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀ କଜିଆ କଲବେଳେ ସେ ଯଦି ସୁନାପୁଅକ ଭଳିଆ ଗୁମ୍

* ଫରାସୀ ଔପନ୍ୟାସିକ ବାଲଜାକ୍ ବଡ଼ ଚୁ’ ଖୋର । ସେ ଅରେ ନିଜେକହୁଥିଲେ—I will die not of ten thousand cups of tea...

ମାରି ବସିଯାଏ, ତା' ହେଲେ ସ୍ତ୍ରୀଟି ତା' ଚରଣରେ ଭାରି ସଂଦେହ କରେ । ଭାବେ, ସେ ବୋଧହୁଏ ଆଉ କାହା ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ତାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରୁଛି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ମଝିରେ ମଝିରେ ଟିକିଏ କଜିଆ ହେବା ଭଲ । ସେଇ ଏକପରିକଥା ଜାଣନ ଆଉ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । କଜିଆଟା ହେଲା ତେଲେଂଗା ମୁଲକର ଆବଳ-ଚଟଣି । ପ୍ରେମକୁ ଶର୍ଦ୍ଦଳାୟା କରିବାପାଇଁ ଏଥିରୁ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଦରକାର । କଜିଆ ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ 'ବୋକା' କହିଲେ ମୁଁ ସହ୍ୟ ନାହିଁ କିମା । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦିନେ କହିଲ—ତୁମେ ମୋତେ ବୋକା ନ କହି ବରଂ ଘୋଡ଼ାମୁହଁ କହ, ସେଥିରେ ବରଂ ମୁଁ ଘୁସି ହେବି, କିନ୍ତୁ ସେ କଦାପି ତା'ଜର ସେହି ବଦଭାଷା ଛାଡ଼ିବେନି ।

ଗଗନ କହିଲ—ସ୍ତ୍ରୀଠି ବୋକା ସବୋଧନ ଆପଣ ଏକା ନୁହଁନ୍ତି ଅନେକ ଭାଗ୍ୟ-ବାନ୍ ସ୍ତ୍ରୀ ଏଥିପ୍ରଭୃତ ପୁରସ୍କାର ପାଇଛନ୍ତି । ଲୁଇ ସିଂକଲେଆର ଯେଉଁ ଦିନ ନୋବେଲ୍ ପାଇଲ ପାଇଛନ୍ତି ତେବେ ଖବର ପହଞ୍ଚିଲା, ସେଦିନ ତା'ଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଥିଲେ—“ମୋର ଏଥିପ୍ରଭୃତ ଧାରଣାଥିଲା ଜାଣିବାଶୁଣିବା ଲୋକେ ଏ ପୁରସ୍କାର ପାଆନ୍ତି ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଭଲଥା ପୋଖର ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ବରଜଂଦାଜ ବରଲା । ଯେକୌଣସି ବିବାହତା ଲୋକକୁ ପଚାର ସେ ମୋ' କଥାରେ ସାକ୍ଷ୍ୟଦେବ । ବସୁନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀର ବେକ ଉପରେ ସେମାନେ ଲମ୍ବିତ ମଜାରେ ଲଗାମ ଧରି ବସିଯାନ୍ତି ଯେ, ସ୍ତ୍ରୀଟି ବୁଝିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସୁଯୋଗ ପାଏନା ସେ ଜଣକର ବାହନ ବୋଲି ।

ଗଗନ କହିଲ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପରି ବାଧ୍ୟ ଘୋଷକ ଓରଫ୍ ଭାରବାସ୍ତ୍ରୀ ପଶୁ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କମ୍ ମିଳିବେ । ବହନ ପ୍ରତିଦ୍ୱା ଦିଗରେ ସେମାନେ ଯମରାଜାର ମଝିସି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ପେଟକକୁ ମଧ୍ୟ ଟକ୍କର ଦେବେ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଟିକିଏ ଚିଂତାଜର କହିଲେ—ମୋର ଆଗରୁ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ, ଭଲ ଘୋଷକବାର ହେବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟାଏ କୋରଡ଼ା ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉଦାହରଣରୁ ବୁଝିଲି, ଦୁର୍ଦ୍ଦାଂତ ଘୋଡ଼ାକୁ ବଣ କରିବାକୁ ହେଲେ କୋରଡ଼ା ଅପେକ୍ଷା ଯେଉଁଟା ବେଶି ଦରକାର ସେଉଁଟା ହେଉଛି ଚୁବନ । ଗୋଟିଏ ବଦଳରେ ସେମାନେ ବରୁଣକୁ ୭ ମାଂସ ବାଟ ଖରାରେ ଦୌଡ଼ାଇ ନେଇପାରନ୍ତି ।

ଗଗନ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠି କହିଲ—ଯେଉଁ ଘୋଷକଟି ଚୁବନ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଜଳିଗତ, ଆଉ ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାଟି ଗୁରୁଜର ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରହାରରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ—ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ନିର୍ବାଚିତ ହିଁ ବେଶି ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । କାରଣ ଗୁରୁକ-କ୍ଷତ ପାଇଁ ମଲମ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଆରଟି ପାଇଁ ଦୁନିଆରେ ଏପରି କୌଣସି ଜନିତ ନାହିଁ ଯାହା ମାନବ ଆତ୍ମାକୁ ତାର ନିର୍ଜୀବ ଶୀତଳତା ଦେବାକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ସବୁରୁ କର । ସବୁରୁ କର । ହରିକାଠରେ ପଡ଼ିଲେ ବଳେ ତମର ମତ ବଦଳିବ ।

ଗଗନ ଜଂଘରେ ଏକ ଗୁପ୍ତା ପକାଇ କହିଲୁ, “ଭୁବ୍ବୁଷୁ ବିବାହ ନାମକ ରୁଣ୍ଡ ଅନୁଷ୍ଠାନଟା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଲେପ ନ ପାଇବା ଯାଏ ମୁଁ ଜଦାପି ବିବାହ କରିବି । ଏ କଥା ମୁଁ ସୁଯ୍ୟ ସାକ୍ଷୀ କରି କହିପାରେ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ବଳେ ଦେଖାଯିବ । ରହ ! ରହ !

ଗଗନ କହିଲେ—ମୁଁ ବାଜିମାରି କହିପାରେ, ମୁଁ ଯଦି ବାହା ହେବ ତ’ ଶହେ ଟଙ୍କା ଦେବି । ଯଦି ବାହା ନକରେ ଆପଣ କେତେ ଟଙ୍କା ଦେବେ କହନ୍ତୁ—

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ତାର ତେଜସ୍ବିତା କଥାରେ ସାବରାଜିଗଲେ । କହିଲେ—ମୁଁ-ମୁଁ ? ଅଛା, ଅଛା, ମୋତେ ଭବିବାକୁ ଯମୟ ଦିଅ । ‘ଦେହା ବିଦ୍ୟାତ ନ ଚିଦ୍ଦା ।’

କିଛି ଯମୟ ପରେ ଗଗନ ପଚାରିଲେ—‘ଅଛା ମୁଗାଂକ ବାବୁ, ଗୋଟାଏ କଥା ପଚାରିବି, କହିବେ ? ବିବାହ ସଂବନ୍ଧରେ ଆପଣଙ୍କ ଧାରଣା କଣ ? ଆପଣ ତ ଅନେକ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କଲେଣି; ଆପଣଙ୍କ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଆମ ବାଡ଼ୁଆମାନଙ୍କୁ କିଛି କିଛି ଭାଗ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ମୁଗାଂକବାବୁ କହିଲେ—ରକ୍ଷା କର ନାବା, ଏ ଯବୁ ବେହରକାଣ୍ଡ କଥା ଆଲୋଚନା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୋର ବର ଛୁଟି ମା’କୁର କର । ଏପରି କଟିଳା ବିଷୟକୁ ଆଲୋଚନା ବର ଚତୁରଂଗ ସଂପର ପ୍ରଥମ ଦୌଠକ ପାଇଁ ମହକୁତ ରଖ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ନା, ନା, ନା ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—କଣ ଜବରଦସ୍ତି କରିବ ?

ଗଗନ କହିଲେ—ଅନୁରୋଧ କରିବ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇ କିଏ କୁଆଡ଼ୁ ଆସୁଛି କି ନାହିଁ ଭଲ ରକମ ଦେଖି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କହିଲେ—

“ସ୍ତ୍ରୀ ବଂଚିଥିବାଯାଏ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ ଜଦାପି ବିବାହ ସଂବନ୍ଧରେ ତାର ସ୍ବାର୍ଥୀନ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ସାହସ କରିବନି । ଅବଶ୍ୟ Strindbergଙ୍କ ପରି ଯେଉଁମାନେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ବଗା କରିବେ, ସେମାନଙ୍କ କଥା ଅଲଗା । କିନ୍ତୁ ମୋ ଦିହାତ ସେ ପାଇଁଟି ହେଲେ ପରି କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଦିଶୁନି ।”

ଗଗନ କହିଲେ—ଶୁଭୁ ! ! ଶୁଭର ପେଟିକୋଟ୍ ଶାସନତନ୍ତ୍ର ଯଦି ଭଗବାନଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ କେବେ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ, ତା ହେଲେ ତମେ ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ତ୍ରୀଭକ୍ତର ପୁରସ୍କାରସ୍ବରୂପ ଚଉକିଦାର ହେବ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—“ଯଥାଲଭ ।”

ଗଗନ କହିଲେ—ଆପଣ ଓ ଆପଣଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ପରସ୍ପରକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାନ୍ତି—ନା ? ହଁ, ପାଉ ନ ଥିବେ କିଆଁ ? ମାମୁ ମାଉଁ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀ । ଗୋଟିଏ ହୁଅଁ—ଅନ୍ୟଟି ହୁଇଁ । ଜଣେ ପିଠା କରୁଥିବ—ଆଉ ଜଣେ ଡାଉଥିବ । ଜଣେ ଧାନ କୁଟୁଥିବ ଆଉ ଜଣେ ଶୁଖାଇ

ଦେଉଥିବ । ଜଣେ ବର ବାଟୁଥିବ, ଆଉ ଜଣେ ବଡ଼ ପାଉଥିବ ! ! ବେଶ୍ ଅଛନ୍ତି ଆପଣ-ମାନେ । ଠିକ୍ “ଭରଜନ୍ ସଏଲ” ର Fomishka ଆଉ Fimishka ପରି—ଆପଣ ଦୁହେଁ ଦୁହେଁକ ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତ । ଆପଣଙ୍କ ବାହାରେ ଯେଉଁ ଏତେ ବଡ଼ ଜଗତଟା ପଡ଼ିରହିଛି, ତା ସଂଗରେ ଆପଣଙ୍କର ବେଶି କିଛି ଯାଏ ଆସେନାହିଁ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ ଗାଧୁଆ ଗାମୁଛ ପରି ଆମେ ଦୁଇଜଣ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଏତେ ଗପସ୍ପା ଏତେ ଦିନଘଷିଆ ହୋଇଗଲୁଣି ଯେ, ଆମର ବାହାରେ ଆମେ ଆଉ କିଛି କଲନା କରିପାରୁନା; ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ଦୃଶ୍ୟାକରୁ କି ପ୍ରେମକରୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାର ସୁଯୋଗ ଆମର ନାହିଁ । ଆମର ସଂପର୍କ ଗୁଣା, ପ୍ରେମ, ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତିର ବାହାରେ । ଆମେ କେବଳ ଜାଣୁ ଆମେ ପରସ୍ପରର ଭାରି ଦରକାର । ଇଆଁ ବେଶି କିଛି ବୁଝି ପାରିବାର ସୁବିଧା ମୋ ପରିସ୍ଥିତିର ଲୋକମାନଙ୍କର ନ ରହିବାର କଥା ।

ଗଗନ—“ଆଜ୍ଞା ! ଆପଣଙ୍କ ନିଜ ମନୋଭାବ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତିନି ?”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମ ମନ ଗୋଟାଏ ଜୋତା ବ୍ରଣ୍ଡପରି ନିତ୍ୟବ୍ୟବହାରୀ ଜନିଷ୍ଠରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଗଲୁଣି—ଆମେ ଜଣ ଭାବୁ ତାହା ଆମ ଅପେକ୍ଷା ଜଣେ ଭଲ ମନସମୀକ୍ଷକ ବେଶି ଭଲ କରି ଜାଣନ୍ତି । ମଣିଷ ମନର ଧାରା ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଯାଏ, ଗତି ଯେତେବେଳେ ତାର ମୁହଁତ ହୋଇ ପଡ଼େ, ଯେତେବେଳେ ମୃତ୍ୟୁ ତଟିନୀ ପରି ନିଜ ଜୀବନରୁ ଦୂର ଆନନ୍ଦ ସେ ହରାଇ ବସେ । ନିଜକୁ ସେ ବୁଝିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରେନା । କାରଣ ନିଜ ସବ୍ୟସରେ କିଛିମାତ୍ର ତାର କୌତୁହଳ ନ ଥାଏ । ନିଜର ଜୀବନ ଉପରୁ ତାର ସବୁ ମାୟା ମମତା ଆସେ ଆସେ କମିଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ଆପଣ ଆପଣମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ବେଶ୍ ସଜ୍ଜିତରେ ଅଛନ୍ତି । ଠିକ୍ ଭବସେମୟ Wild duck ପରି ନିବୋଧ ଆରମ୍ଭରେ—ନିଶ୍ଚିତରେ—ଜୀବନର ଧମସ୍ତ ସଂଘର୍ଷ, ଧମସ୍ତ ଆତ୍ମାତପ୍ତତାତତାରୁ ଶହେ ମାଇଲ ଦୂରରେ ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଗୋଟି ଗାଡ଼ିର ଯାହା କରି ଜୀବନଟା ସମୟ ସମୟରେ ଲାଗେ ଭାରି dull, ଭାରି ଝୁଲିଯାଏ, ଗୋଟାଏ ବଜ ସରୋବରର ଗତିବିହୀନତା ଯେପରି ଶାନ୍ତିର ଛୁଆପରି ଅଛନ୍ତି କରି ବସେ ପ୍ରାଣ, ମନ, ଚୈତନ୍ୟକୁ । ଭାରି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, ଗତିର ହଲୋ-ଲରେ, ପରିସ୍ପର୍ଶତମ ସଂସ୍କରଣ-କ୍ଷମତାରେ, ମୁଣ୍ଡର ଅବ୍ୟାଧି ଶସ୍ତ୍ରୀ ଆଡ଼େ ଉଡ଼ିବୁଲିବାକୁ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ଆମ ବାଡ଼ି ଅମାନେ ବେଶ୍ ଅଛି । ଆମ ବାପାଟାଡ଼େଇ ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ତମେ ନିଉଜ୍ଜୁଣା, ତମକୁ ଯଦି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପଡ଼ିଆରେ କେହି ଛୁଡ଼ିଦେଇ ଆସିବ, ତେମେ ତେ'ରୁଲି ଗଛ ପ୍ରେମରେ ହାବଡ଼ିରୁ ଖାଇବ । ହନୁ ମା' କି ପାଖକୁ କନିଅର ପହରେ ପ୍ରେମଚିତ୍ତ ଛୁଡ଼ିବ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ଆମେ ବୋହେମିଆନ । ଆମେ ଗୋଲକକୁଲ । ମାଟିର ଘର ରସ,
ଫୁଲର ଘର ଗନ୍ଧ ମନଃପ୍ରାଣ ଦେଇ ଉପଭୋଗ କରିବାରେ ଆମର ଶାନ୍ତି । ଆମେ ହୀଠ
କାନମୋଡ଼ା ଖାଇବା ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କ ଦେହରେ କଥାଟା ଚାହିଁକରି ବାଜିଲା । ସେ ଶୁଣିଯାଇ
କହିଲେ—ସ୍ତ୍ରୀ ହାତରୁ କାନମୋଡ଼ା ଖାଇବା ହଜାର ଗୁଣ ଭଲ । ଆମ ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ଆମେ
କାନମୋଡ଼ା ଖାଇବୁ, ଗୋଇଁଠା ଖାଇବୁ, ବଧା ଖାଇବୁ, ତମର ସେଥିରେ କଣ ଗଲ ?
ତମେ କହିବାକୁ କିଏ ? ତମ ବାଡ଼ୁ ଅନୁଜାଣ—ଦୟା ! ! ତମେ ହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟା; ତମେ
ଜଳାତଙ୍କ, ତମେ ମରୁଡ଼ି ।

ଗଗନ କହିଲେ—ଦୟା ହିଁ ଏ ମୁଗର ପ୍ରେମିକ । ଆଉ ଚାହିଁକାଣ ଭିକ୍ଷୁକମାନେ ହିଁ
ଅଭିଶପ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦଳ ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ୍ଡାଳ ଭୂତ ତମ କାନ୍ଧରେ ଗୁପ୍ତିହୁ । ମୁଁ ଗାରୁଡ଼
ମନ୍ତ୍ର ଜାଣେ । ରହ ମୁଁ ତମକୁ ଝାଡ଼ୁଛୁ—

ଏହା କହି ସେ ଗଗନର ଦିହରେ ହାତକୁଲାଇ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ—
ତାପରେ ଟିକିଏ ମାଟି ଧରି କହିଲେ—

ଓଁ ଉଠ ମାଟି ଲଗ । ଭେଟ ରାଜମିତ୍ର ସିଆଳ ପିଲ

ବ୍ୟାଘ୍ର ରୂପେ ଯାଇ ଆସଇ, ସିଂହ ରୂପେ ଯାଇ ଆସଇ

ଲଗ ମାଟି ଲଗ । ଭୂତ ଗୁଡ଼ ବୋଲି କାହାର ଆଜ୍ଞା

କାହିଁକି କାମଚନ୍ଦ୍ରୀ ପତର ସଉରୁଣୀ ଆଜ୍ଞା ! ଫୁଃ ! ! ଫୁଃ ! ! ଫୁଃ ! !

ଗଗନ କହିଲେ—ଭୂତ ବରଂ ତମକୁ ଲାଗିଛି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମେ ଠିକ୍ ଅଛୁ—ସେହି ବାଟରେ ଆମର ବାପା,
ଜେଜେବାପା, ଗୋସେଇବାପା ଯାଇଛନ୍ତି, ଆମେ ଯେଇ ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଉଛୁ । ତମପରି ବାଡ଼ୁ ଡେଇଁକା ଦରକାର ନାହିଁ କି
କଚଡ଼ା ଖାଇବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଆମେ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ, ଗୋଠଛଡ଼ା
ଓଡ଼ିଆ ହଜା ନୋହୁଁ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ସାବାସ ! ପଟୁ ସାବାସ । କିତା ରହୋ ଦୋସ୍ତ ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ଆମେ ମଣିଷଜୀବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଛୁ, ଘର କରୁଛୁ,
ଦୁଆର କରୁଛୁ, ରଞ୍ଜାରେ କାକୁଡ଼ି ବାଡ଼ି ମଞ୍ଜାଳୁ—ମଂଦୀରେ ଲୁହ ଲଗାଇଛୁ,
ଗୁହାଳରେ ଦୁଧିଆଳି ଗାଈଟିଏ ବାନ୍ଧୁଛୁ; ମାଇସ ପାଇଁ ଖଡ଼ୁ ଗଢ଼ାଉଛୁ, ଚୁଡ଼ି ପାଇଁ
ବଣିଆକୁ କହୁଛୁ, ଆଉ ଅଧିକା କଣ କରୁଛୁ ? ”

ଗଗନ କହିଲେ—ମଣିଷ ଜୀବନର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଥା ଆପଣ କହି-
ବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ! ଅଗଣାରେ ଚୁଲିଆଁ ଚଉରଟିଏ ଆପଣା କରିଛନ୍ତି, ନିଜ ଦୁଇଓଳି
ଗଛକୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛନ୍ତି, ଫଳବଟା ଜାଳୁଛନ୍ତି, ବାଲଭୋଗ ଦେଉଛନ୍ତି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମେ ଆମ୍ଭ ଆଉ କି ଭଲଆ ବଡ଼ ମଜାରେ ଅଛୁ । ଆମେ ଜ୍ଞାନବୃକ୍ଷର ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଚାହୁଁ ନା । ଆମେ ଫୁଲ, ରସାଳ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପତ୍ତି ମୁଁ ତ ଖୁସି କରିବାକୁ ଯିବୁ କିଆଁ ? ଆମେ ଭଲ, ଗୀତା ଭଲ, ଭରବତ ଭଲ, ମାନ୍ୟମୁଖର ଭଲ, ନିବେଦିତା ଭଲ, ବେଦକାନନ୍ଦ, ରାମକୃଷ୍ଣ ତ ସବୁକେ ହାତମୁଦ ମାହାଲ ।

ଗଗନ କହିଲା—ମିଶ୍ର ମେସୋକୁ ବାଦ ଦେଲେ କିଆଁ ? ମୋର ବଣ୍ଟାସ, ବେଦକାନନ୍ଦଙ୍କ ଠାରୁ ମିଶ୍ର ମେସୋ କୌଣସି ଅଂଶରେ ଭରତବର୍ଷ ନାମକ ଦେଶଟାର କମ୍ ଉପକାର କରିନାହାନ୍ତି । ତଳେଇ କରି ଦେଖିଲେ ବୁଦ୍ଧି ପାରିବେ ସେ ଭରତବର୍ଷର **objectively** ଶହ ହେଲେ ମଧ୍ୟ **subjectively** ସେ ଭରତର ମିତ୍ର । ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ପରି କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଚାହୁଁ ବଚନ ଏବଂ ଅନ୍ତର ନିଷ୍ଠା ଶୁଣିଯିବ ବ୍ୟର୍ଥ ବଢ଼େଇ କରି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଭରତର ଯଦି ଶହ ହୁଅନ୍ତି ତ ମୁଁ ନାଚୁ ! କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ ମିତ୍ର ସେହି, ଯେ ଆମ ଜୀବନର ପରା ସତଟା ଉପରେ ସୁବିଜ୍ଞ ଡାକ୍ତର ପରି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ହୁଏବଧାଇ ପାରେ । କନାସୋଡ଼ାଇ ପା'କୁ ଡାକି ରଖିଲେ ସେ ଯେତେବଡ଼ ସେନ୍ସା ହୁଅନ୍ତି ନା କାହିଁକି, ଦୁର୍ଗାଧ ଆଉ ଅଁସେଇ ଦାଉରୁ ଆମକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେନି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ତୁମେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ! !

ଗଗନ କହିଲା—ହୋଇ ପାରେ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ମୁଁ ଯାଏଁ ଶାଈ, ତମ ସଂଗେ ବଜରବଜର ହେବାକୁ ମୋର ସମୟ ନାହିଁ । ତମେ ଟୋକାଗୁଡ଼ାକ ଗାଲୁଆ, କିଛି ମାନବନାହିଁ ତମେ । ତମ ଆଖିରେ ସବୁ ଭଲ, ସବୁ ଖୁସି, ସବୁ ପରା । ଶଂକରାୟନଙ୍କ ପରି ମହାତ୍ମାକୁ ମଧ୍ୟ ତୁମେ ଭୁଲୁଥି ମାରି ଉଡ଼ାନ୍ତି ଦେବ । ମୁଁ ଯାଏଁ—

ଗଗନ କହିଲା—ଏତେ ଶୀଘ୍ର ବସାକୁ ଫେରି କଣ କରିବେ ?

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଶୀଘ୍ର ଆଉ କଣ ? ୧୫ ବାଜିଲଣି । କାଲି ମୋର ସିନେମା ଦେଖି ଘରକୁ ଫେରୁ ଫେରୁ ଦଶଟା ବାଜିଲା । ଘରକୁ ଯାଇ ଦେଖି ଘାଁ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଗୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି !! ମୁଁ ନ ଖାଇଲେ କଣ ସେ ଖାଇବେ ? ଏପରିକି ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ଅଛୁ ବୋଲି ବାରଂବାର କହିଗଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେହି କଥା । ବାସ୍ତବିକ ଗଗନ, ତମେ ଯାହା କହ, ଆମ ହୃଦୟ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭଲଆ ପଡ଼ିବତା, ସାଧୁ ନାଶ ଦୁନିଆରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଅଛି ।

ଗଗନ କହିଲା—୧୧ କୋଟି ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଭିତରେ ଯଦି ପ୍ରାୟ ୧୧ କୋଟି ହିନ୍ଦୁ ନାଶ ବାହାରନ୍ତି, ତାହେଲେ ସେମାନେ କଣ ସଂଖ୍ୟାରେ କମ୍ ହେଲେଣି ?

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ନା, ନା, ମୁଁ କହୁଛି; ଭତାକୁ ଏପରି ଭଲପାଇବା ଏକା ହିନ୍ଦୁନାଶ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ହୁଏତ ପାରିବେନି ।

ଗଗନ କହଲୁ—ତାର ହୃଦୟ ଗୋଟାଏ କାରଣ ଏକଥା ହୋଇ ପାରେ ଯେ, ହୃଦୟ ନାଶର ଉର୍ତ୍ତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅବଲଂବନ ନାହିଁ । ସମାଜ ସବୁ ବାଟ ତା'କ ପାଇଁ ବଂଚ କରିଦେଇଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ନଥିବା ସ୍ଥଳେ ଇଚ୍ଛା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ ସେମାନେ ସ୍ଵାମୀକୁ ସହ୍ୟକରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—ସେ ଯା' ହେଉ, ମୋର କଥା ହେଉଛି ହୃଦୟନାଶ ପଡ଼ିବତା କି ନୁହେଁ ?

ଗଗନ କହଲୁ—ହଜାର ବାର ପଡ଼ିବତା । କିନ୍ତୁ 'ପତି ପରମପୁରୁ' ପାନିଆରେ କେଶପ୍ରସାଧନ କରି ସେମାନେ ଏ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗୋଟା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, କି ପତିଛଡ଼ା ଭରଣ, ପୋଷଣ, ଚକ୍ରଣା ଚାଠି ଆଦାୟ କରିବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଏ ମହତ୍ତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଗୋଟାଏ ଶ୍ଵତିମତ ଅଂକ କଣି ଦେଖିବାର ବିଷୟ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—ତମେ କଣ କହିବାକୁ ଚାହଁ ନିଜର ଜୀବନ ପାଇଁ ହୃଦୟନାଶ ତାର ସ୍ଵାମୀକୁ ଭଲ ପାଏ ?

ଗଗନ କହଲୁ—ଖାଲି ହୃଦୟନାଶ କାହିଁକି, ବେକାର ନାଶସାଧକେ ତା'କର ପ୍ରେମ ଏବଂ ଯୌବନ ବନିମୟରେ ମଲ୍ଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟାଏ ମୋଟା ଭଣ୍ଡା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଯୁବକର ଯେପରି ଏକମାତ୍ର ପେଶା ହେଲା ବି. ଏ. ପାସ୍ କରି ହୃଦୟ ମୁକ୍ତାବଳୀ ନ ପଡ଼ି ବ୍ୟାଙ୍କରେ କରାଣା ହେବା...ବ୍ୟୟପ୍ରାପ୍ତା ଯୁବକର ସେହିପରି ଏକମାତ୍ର ପେଶା ହେଲା ଗୋଟାଏ ଭଲ ଶ୍ରେଣୀଗଣ୍ୟ ସ୍ଵାମୀକୁ ବାହୁ ବିବାହ କରିବା । ପ୍ରେମ ନାଶର ଧର୍ମ ପୁଣି ପେଶା—ବେଶ୍ୟାଠାରୁ ତମର 'ଗୁହଲୁଣ୍ଡା' ପତ୍ନୀ ଏହି ବିଷୟରେ ବଡ଼ ଯେ ସେ ଘଟା ହସାବରେ ଦେହ ବିକ୍ରୀ ନକରି ସାରା ଜୀବନ ଧରି ଦେହ ବିକ୍ରୀ କରେ । ମିସେସ୍ ଓ'ପ୍ପରେନ୍ (୧) ହୁଅନ୍ତୁ ବା କୁଡେଇ ଘରର ଏକଛତ୍ର ଅଧିଷ୍ଠାଣୀ ନୋରା (୨) ହୁଅନ୍ତୁ ବା ସିରିଟ୍ ଆନଡେସ୍ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ମ୍ୟାଡାମ୍‌କ୍ୟୁର (୩) ହୁଅନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ସମାନ । ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୋଲି ଯେଉଁ ଜନସଂଖ୍ୟା ଅଛି, ସେଟା କୌଣସି ପତ୍ନୀ ନିକଟରେ ନାହିଁ, ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସତ ନୁହେଁ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—ପ୍ରେମ କଣ ଜଗତରେ ନାହିଁ ?

ଗଗନ କହଲୁ—ପେଶାଦାର ବିବାହ ସ୍ଵାଧୀନାଏ କେଉଁଟା ପ୍ରେମ କେଉଁଟା ପ୍ରେମର ଛଳନା, ତାହା ବୁଝିବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ନୂତନ ଧରଣର ଉତ୍ତ୍ରପମାନ ଯନ୍ତ୍ର ଲୋଡ଼ା । ନାଶ ଓ

(୧) Mrs. Warren's Profession—George Bernard Shaw.

(୨) Doll's House ର ନାୟିକା । (ଇକ୍‌ସେନ୍ ପ୍ରଣୀତ)

(୩) ଦୁହେଁ ନୋବେଲ୍ ଲିଖକ । ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ।

ସୁରୁଷ ଦୁଇପକ୍ଷ ସ୍ୱପାର୍ଜନଶୀଳ ନ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମର ଖୁସି ହେବନି । ଅନେକ ଲଳନା, କାଳିଆର ପ୍ରେମ ନାମରେ ଦୁଇପକ୍ଷକୁ ହଜିମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ରସେଲ ତମକୁ ହତ୍ୟା କରିଛି । ତମେ ‘ବୋକାର ଆଦମାନ’ରେ ବୁଲୁଛ ।

ଗଗନ କହିଲେ—‘ତମେ ବୁଲୁଛ ଘୁଷୁରୀଙ୍କ ଆଦମାନରେ ।’

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ତମେ ଧୂର୍ଜିତ ରୂପାମଣି । ତମେ ଫାଷ୍ଟ ବୁକ୍ସ ‘Sly Fox’ ।”

ଗଗନ କହିଲେ—ଉତ୍ତମ । ସହନଶୀଳ ବଳଦଠାରୁ ମୁଁ ଆସି ଅନେକ ବିଷୟରେ ଭଲ ।

ଏହି ସମୟରେ ଯୌଷ କେଉଁଠି ଥିଲ ସେଠାରେ ଆସି ଆଗରୁ ତ ହେଲା । ଯୌଷକୁ ଦେଖି ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ତାଙ୍କର ବାହୁଡ଼ାବିଜୟ ଭୁଲିଯାଇ ତାକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ରାସର ସ୍ତରରେ ଗାଇ ଉଠିଲେ—

ଏଡେବେଳକୁ ହେ ମୁଖ ଦିଶିଲ କି ଆନ,

ପଥବଣୀ ହୋଇଲ କି ବ୍ରଜ ଯୁବରାଜ ?

ଯୌଷ ଧମକଦେଇ କହିଲେ—ରଖ, ରଖ, ତମର ଏ ସବୁ ଉଲଟ ପୁଟରା ! ! ମୋର ଅନେକ ଜରୁରୀ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଅଛି । ବେଂଗାଲୁପୁରୀ ଇମିଡ଼ ଫେଶେଇ ଉଠ ନାହିଁ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—‘କାଲି ଖଟଣିରୋମଣି ଆସିବାକୁ କିଟ ଦେଇ ଆସିଲେ ନାହିଁ କିଆ ? କେଉଁ କେଶରକୁଞ୍ଜରେ ମରିବାକୁ ଯାଇଥିଲ ?’

ଯୌଷ କହିଲେ—ପୁରୁଷ କବିଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଗୁଣକର କଥା କହିବା ଆଜିକାଲି ଗୋଟାଏ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଫେସନ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । ହଜାର ବର୍ଷ ତଳର ଫିସିମାସ ପୁରୁଣା ଶ୍ରୀରେ କଥା ନକହିଲେ ତମର ବଜାରେ ଆଜିକାଲି ‘ଜାତିଦ୍ରୋହୀ’ ବୋଲି ଦୁନିଆଁ ରଟିବାର ମଧ୍ୟ ଭୟ ଅଛି । ଛୁଙ୍କିବାକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷରେ ଛୁଙ୍କିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କେହି କେହି ସ୍ୱଦେଶପ୍ରାଣବସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହି ସବୁ ଶ୍ରୀ ଜାତୀୟତାର ତତ୍ତ୍ୱ ରାମାନନ୍ଦା ମୋହର ମାରିବାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସୁକ ଲଭ ଓ ଅଂଟାଖୋସାର ଅଶା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ରହିଛି । ତମେ ଯେପରି ସୁବିଧାବାଦୀ ବ୍ୟବସାୟଦାର ଲୋକ, ତମର ଜାତୀୟ ମୌଳିକତାର ଦ୍ୱାଦ୍ୱି ଦେଇ ଏ ନୂଆ ଭେଦ ଧରିବା କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ତମେ ଦୁଇଟାଯାକ ବ୍ରହ୍ମାନ୍ତନୀୟ । କିଛି ତମ ଅଖିକୁ ଭଲ ଦିଶିବନି । ଦୁନିଆର ଯେତେ ବଡ଼ ଲୋକ ହେଉଛନ୍ତି ପଛକେ, ତମେ ତାକୁ ଅଟ୍ଟା, ତାମସା ନ କରି ଗ୍ରହଣ କରି । ଏ ଗାଲୁଆ ରୋଗ ସଂକ୍ରମକ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ମୋର

ଆଶଙ୍କା ରହୁଛି । ତୁ ଓଲୁଅ—ସେ ବଣସାରୁ !! ମଣିକା ଚନ୍ଦ ! ! ଯୋଡ଼ି ନାଗର ! ! ଯାଉଛି ବେତ ! ! !

ସୌର କହୁଲ—ଆସୁପ୍ରଭାତର ଯୁଗ୍ମ ପଦ୍ମପାରିବନ । ତମ ପାଖରେ ଯାହା ପଦ୍ମ ନୁହେଁ ତମେ ଦଶ ବାରଜଣଙ୍କ ଖାଦ୍ୟରେ ବାସ୍ତବପ୍ରେମରେ କିଂବା ଅଂଧାରୀଆ ଟେକାମାଡ଼ ଭୟରେ ତାହା ମାନବ କାହିଁକି ? ହୋଇପାରେ ତମେ ଏକୂଟିଆ—ତମ ମତ ପ୍ରମର୍ଥନ କରିବାକୁ ତମର କେହି ଯାଗହାଥୀ ନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ବୋଲି ତରବ କାହିଁକି ? ମଣିଷ ଚରଦନ ଏକା । ଉଦାର ଆକାଶ ତଳେ ସେ ଏକା ! ବିସ୍ମୃତ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସେ ଏକା ! ! ଅଳ୍ପ ଜଣା—ସେ କାହାକୁ ତରବ ? ତା ଭିତରେ ସେ ଦୁନିଆକୁ ଭୟ କରିଦେବାର ଶକ୍ତି ଅଛି, କ୍ଷମତା ଅଛି ! ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ପଚାରିଲେ—ହଉ, ଛୁଡ଼ି ସେ ବାଜେ କଥା । ତୁ କହ କେଉଁଠି ଥିଲୁ ?
ସୌର କହୁଲ—ମୁଁ ଥିଲି ଆକାଶ ତଳେ ।

“ତା’ ମାନେ”

“ପୃଥିବୀରେ ।”

“ମୋ ଛୋଟ ମୁଁତ ତୋର ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ପ୍ରମର୍ତ୍ତ ପାରୁ ନାହିଁ ବାବା ! କହ ଭଲ କେଉଁଠି, କେଉଁ ଗଳିରେ, କେତେ ନଂବର ଘରେ ଥିଲୁ, ତା ହେଲେ କେଜାଣି ଗୋଟାଏ କିନାରା କରିପାରିବ ! !”

ସୌର କହୁଲ—ମୁଁ ମଣିଷ ! ମୁଁ ମଣିଷ ! ! ମୁଁ ମଣିଷ ! ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହୁଲେ—କିଏ କହୁଛି ତୁ ଅମଣିଷ ବୋଲି ?

ସୌର କହୁଲ—“ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀ ମଣିଷ, ଏହା ହିଁ ମୋର ପରିଚୟ । ମୁଁ ଭାରତବର୍ଷର ଅଧିବାସୀ ମଣିଷ—ଏହାହିଁ ମୋର ଠିକଣା !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହୁଲେ—ଜିଲ୍ଲା, ପବ୍ଲିକ୍‌ସ୍କୁଲ, ଥାନା, ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍, ଗାଁ, ଏ ସବୁ ଭୌଗୋଳିକ ପଦାର୍ଥ କୁଆଡ଼େ ଜିଲ୍ଲାସ୍ତରୀୟ ହୋଇ ଉଠିଗଲେ ?

ସୌର କହୁଲ—ହଁ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହୁଲେ—ଭୁଗୋଳ ତ ପାଣି ହୋଇଗଲା । ଇତିହାସର ଦଶା କଣ ହେବ କେଜାଣି ? ତମର ଲାଠି, ଗୋଟ, ଖଟାବଳୀ, ପିତା, ମାତା, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହ ପ୍ରଭୃତି ଅଛନ୍ତି ନା ?

ସୌର କହୁଲ—“ନା ।”

“ଏ—ତୁ କଣ ବୋଲିବ କଣାରୁ ପରି ଗଛରେ ଫଳିଲୁ ? ନା ବଲ୍‌ଭଦ୍ର ପରି ପାଣିରେ ଫୁଟିଲୁ ? ନା କୁଆପଥର ପରି ଆକାଶରୁ ପଡ଼ିଲୁ ?”

ସୌର କହୁଲ—ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଗର୍ଭରୁ ମୁଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମୋର ପିତା ।

“ଆରେ ବାବା—ଶୁଭ୍ର କବରଦସ କଥା କହୁଛୁ ତୁ !! ଏ ସବୁ ସୁଖ ଜନିଷ ମୁଁ
ଧାରଣା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ତୁ ଅବାଟ୍ ମାନସାଗୋବର—”

ସୌର କହିଲେ—“ମୁଁ ହୃତାଶନ—ମୁଁ ମହାଦ୍ରୁମ—ମୁଁ ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ର—ମୁଁ ଦଶ ଦିଗ
—ମୁଁ ଚଉଦ ଦିଗପାଳ—ମୁଁ ଅଶ୍ଵ ବଳ—ମୁଁ ଚଉଷଠି ସୋଗିନ—ମୁଁ ଗୋଲଣ ସସ୍ତ୍ର
କାନ୍ତାମ—ମୁଁ ଛତଣ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାଜନ—ମୁଁ ତାଳ—ମୁଁ ମାନ—ମୁଁ ରାଗିଣୀ—ମୁଁ
ଛୁୟାନଟ—ମୁଁ ଖବାଜ—ମୁଁ ଭୈରବ—।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଖଞ୍ଜେ କାଗଜ ଏବଂ ଝରକଲମ କାଢ଼ି କହିଲେ—କହ, କହ,
ମେହରବାନ ଜରି ଆଉଥରେ କହ, ମୁଁ ଟିକିଏ ଟିପିନିଏ ! ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ
ମୋର ମନେ ରହିବ ନାହିଁ ।

ସୌର ଆଉ ଥରେ ସେ କିଏ, ତାହା ଆବୃତ୍ତି କରିଗଲା ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଗଗନ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ପଚାରିଲେ—“ଏଥର ତମ ପାଲି—ତମେ କହ
ତମେ କିଏ ?”

ଗଗନ ଗୋଟାଏ ହାଲମାର କହିଲେ—“ମୁଁ ବିଶେଷ୍ୟ ନୁହେଁ—ମୁଁ ବିଶେଷଣ ପଦ ।
ମୁଁ ସବୁ ପଦାର୍ଥର ଛିପାଶର । ମୁଁ ଚାନ୍ଦି—ମୁଁ ଲୋହ—ମୁଁ ତରଳ—ମୁଁ କଠିନ—
ମୁଁ ନୂଆ—ମୁଁ ପୁରୁଣା—ମୁଁ ମହାନ୍—ମୁଁ ବିରାଟ—ମୁଁ ଅଶାନ୍ତ—ମୁଁ ଶାନ୍ତ—ମୁଁ
ଚଳନ୍ତ—ମୁଁ ଉଡ଼ନ୍ତ—ମୁଁ ଛୁଟନ୍ତ—ମୁଁ ନାଲି—ମୁଁ ହରିତ—ମୁଁ ରକ୍ତ !!! ମୁଁ
ଅସଂଖ୍ୟ !!! ମୁଁ ଶସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର !!! ମୁଁ ଧୂମଧାମ୍ !!! ମୁଁ ଚଟାପଟ !!!

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଦୁହଁକର କଥାଗୁଡ଼ାକର ଲଂବା ଡାଲିବା କଲେ ।

ସୌର କହିଲା—ମୁଁ ପ୍ରକାପତ, ମୁଁ ଶାନ୍ତସବଳ । ମୁଁ ଅବ୍ୟୟ !!! ମୁଁ
ଅସମାପିତା !!! ମୁଁ ଧୂସୁରୁଧୁମା !!! ମୁଁ ଧୂର୍ମୁଷ୍ଠ !!!

ଗଗନ କହିଲା—ମୁଁ ଷ୍ଟ୍ରୀ !!! ମୁଁ ହାକିଟି !!! ମୁଁ ଭ୍ରାକୁଟି ! ମୁଁ ଓଅଡ଼ି, ମୁଁ ନାଲି
ଅକ୍ଷି !!! ମୁଁ କାମୁଡ଼ା !!! ମୁଁ ଚମୁଡ଼ା !!! ମୁଁ ଆଘୁଡ଼ା !!! ମୁଁ କାନମୋଡ଼ା !!! ମୁଁ ଏ
—ଏ —ଏ ଚୁ—ବନ !”

“ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଗୋଟାଏ ହସର ଡେଫାନରେ ଦୁହଁକ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲେ—
ବ ର ର୍ ର୍ ର୍ !!!

କାବ୍ୟରେ ଲେଖାଅଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟଗତପ୍ରାଣ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲର ଦଶା ଲେଉଟେ, କମଳିନୀ ବିରହ-ସାମିନୀର କଳିକ୍ ବ୍ୟଥା ପାସୋର ପକାଏ, ସେହିପରି ସୌରର ହଠାତ୍ ଅଭ୍ୟୁଦୟରେ ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ସ୍ତ୍ରୀ, ଘର, ବାଇଗଣ ସବୁ ପାସୋର ପକାଇଲେ...

ସୌରକୁ ପଚାରିଲେ— ଏତେ ରାତିଯାଏ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ କି ?

ସୌର ଗର୍ଭର ହୋଇ କହିଲା— ଗୋଟାଏ ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ପାଲିମାର ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲି । ସେଠିକାର ଓଡ଼ିଆ କୁଳିଙ୍କ ଭିତରେ ଶ୍ରେଣୀଚୈତନ୍ୟ ଅଣିବାକୁ ହେବ ।

ଗଗନ କହିଲା—କୁଲି ତ କୁଲି, କୁଳିଙ୍କ ଭିତରେ ପୁଣି ଓଡ଼ିଆ, ବଂଗାଳି, ତୈମିର, ଫିରିଙ୍ଗି, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା କେବେ ? ଏସବୁ ପ୍ରାଦେଶିକତା ତମପରି ଶିକ୍ଷିତ ମୁଦକ ପକ୍ଷରେ ଖାଲି ଅଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ—ଅବାହନୀୟ ମଧ୍ୟ ।

ସୂରର ଉଦ୍ଦେଶନାରେ ସୌର ତାର ମହାଭାରତୀୟତା ପାସୋର ପକାଇ କହିଲା—ଆରେ ବାବୁ, ତମର ଆତ୍ମଜୀବନ ଟିକିଏ ଘରୁର କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଜାତୀୟ ସମସ୍ୟାର ଆଗେ ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଗଗନ ନାଶିକା କୁଟନ କରି କହିଲା—ସେହି ପୁରୁଣା କଥା ! ପାହାଡ଼ଠାରୁ ବି ଏହା ପୁରୁଣା !

ସୌର କହିଲା—ତମର ଅନେକ ଆତ୍ମଜୀବନ ଘନକଥାସ୍ତ୍ର ପଂଡ଼ାକୁ ମଧ୍ୟ କାମ ମୁଠରେ ଜାତୀୟତାର ଡୋଲକି ବାଡ଼େଇବାର ଦେଖାଯାଇଛି । ତମ ଆମ କଥା କିଏ ପଚାରେ ?

ଗତ ମହାଶୁଦ୍ଧବେଳେ ମାତରଲିଙ୍କଂକ ପରି ବିଶ୍ୱପ୍ରେମିକ ମଧ୍ୟ ନୀଳ ଚଢ଼େଇର ସ୍ୱପ୍ନଲେକକୁ ବାହୁଡ଼ିଆସି ଜାତୀୟ ଶତ୍ରୁ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲେ । ତମ ଜର୍ମାନ ନାଟ୍ୟକାର ଗାରହାଟ ହାଉଟମ୍ୟାନ ପ୍ରେକ୍ଷାଗାର ଛୁଡ଼ି ‘ଫାଦରଲ୍-ଡ’ର ନବତମ ଆଦର୍ଶ

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଚାଲିଲେ । ବୃଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ Wundt ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ଉଠିଆସି ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଅ, ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଗୋମୟ ପରି ପବନ । ଫ୍ରାନ୍ସର **Moral Science Academy**ର ସଭାପତି ବାର୍ଗଣ୍ଡ ହଠାତ୍ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର ଟୋକାଂକ ପରି ସଦେଶ ଦେଲେ—“ତୁମ୍ଭାଦ୍ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ବରାଜ ! ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଜର୍ମାନ ବ୍ୟବସାୟ ବଢ଼ାଇବ ପ୍ରୟୋଜନ ।” ଆଉ ହଠାତ୍ ମଜାର କଥା ତମର ଟମାସମାନ୍ ‘ମ୍ୟାଜିକ୍ ମାଉଣ୍ଟେନ୍’ (‘କୁନ୍ଦୁକ ପାହାଡ଼’) ଉପରୁ ଖସିପଡ଼ି କବିତା ଲେଖିଲେ—“ଅଳସ-ବିଶ୍ରାମ ଶକ୍ତିର ସମାଧି ସ୍ଥାନ, ଏକମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ହିଁ ଅଳସ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଜୀବନ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଶକ୍ତିର ନବସ୍ଥରଣ ଆଣି-ଦିଏ X X X ।” ତା’ ପରେ ତମର ସ୍ଥଳତମସ କପିଳିଂ, ଦ୍ୟାନୁଜ୍ଜି, ଦେହମେଲ୍ ଆଉ ଦ୍ୟାରେଣିୟୁ କ କଥା ନକହଲେ ବି ଚଲେ । ସେମାନେ ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆହାର ନିଦ୍ରା ଭୁଲିଯାଇ ‘ଯୁଦ୍ଧ’ ଦେହ’ ଡାକରେ ପୃଥ୍ବୀ କଂପାଇଦେଲେ, ଯୁଦ୍ଧର ରକ୍ତ ମଣ୍ଡଳରେ ଦେଖାଗଲା ବସତା ଭିତରେ ସରାନ୍ତର ଦାଂତ ବାହାରପଡ଼ିଛି ।

ଗଗନ କହଲୁ—ଏହି ସୁବିଧାବାଦୀ ଦର୍ପୁରପଂଥୀ ପ୍ରଗ୍ବରକମାନଙ୍କୁ ଆମର ଘୃଣା କରିବା ଉଚିତ । ଏମାନେ ମଣିଷର ମିଳନ ପଥରେ ବଡ଼ ଶହାଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ Miguel de Unamunsamଙ୍କ (୧) ଭାଷାରେ କହୁଛି ଓ କହୁବି, ସେମାନେ “Pedants of barbarism.” ସେମାନେ ତାଳପତ୍ର ଛତା ପରି ଯେଉଁଆଡ଼ୁ ବର୍ଷା ହେବ—ସେ ଆଡ଼କୁ ଡଳିବେ ।

ସୌର dinner bell (୨) (ଜାଇବା ଘଂଟା) ନିଂଦିତ କଂଠରେ କହଲୁ—ଏହି ଶ୍ରୀ ସ୍ବଦେଶିକତାର ପ୍ରଧାନ ଯନ୍ତ୍ର ହେଲା—କାବ୍ୟ, କବିତା, ନାଟକ, ଚଂପୁ, ଚଉପଦୀ ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁଙ୍କ ଆଖି ଟିକିଏ ଲାଗି ଆସିଥିଲା । ସେ ଚେତାପାଇ କହଲେ “ତମେ ଆବର୍ତ୍ତନବାଦୀ ଯୁବକମୁଡ଼ାକ ଖାଲି ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହୁବାରେ ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ । ତମେ ନିଜେ କିଛି କରିବନାହିଁ କି କାହାକୁ କିଛି କରାଇଦେବ ନାହିଁ ।”

ଗଗନ କହଲୁ—କାହିଁକି ଆପଣଙ୍କର ଯଦି ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି, ଆପଣ ଯାଇ କରନ୍ତୁ ନା ? କିଏ ଆପଣ କୁ ମନା କରୁଛି ?

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହଲେ—ତମେ ଆଗେ ଆମ ଓଡ଼ିଆ କୁଳିଂକ ଉନ୍ନତ କର—ତା’ ପରେ ପଡ଼ିଶା ଘର ବଂଗଳା ଆଡ଼କୁ ଯିବ; ବଂଗଳାରେ ବେଗଳା ପକାଇଯାଗଲେ ତାପରେ ଆନ୍ଧ୍ର ଆନ୍ଧ୍ର ଆନ୍ଧ୍ର, ମାଂଦ୍ରାଜ ପ୍ରଭୃତି ପୂର୍ବଉପକୂଳ ଅଂଚଳ ଆଡ଼କୁ ଯାହା କରିବ । ନିଜ ଜାତି ଆଗେ ।

(୧) ସ୍ପେନ୍ର ଆଧୁନିକ କବି ।

(୨) ଇଂଲଣ୍ଡର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବକ୍ତା ଏଡମଣ୍ଡ ବାର୍କ ବହୁତା ଦେଲୁବେଳେ ହାଉସ ଅଫ୍ କମନ୍ସର ଅନେକ ସଭ୍ୟ dinner bell ବାଜିଲା ବୋଲି ଅଟ୍ଟକଣ୍ଠ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ ।

ଗଗନ କହୁଲୁ—ଆଉମ କାଳରୁ ଦୁନିଆରେ ଦୁଇଟି ଜାତି ଆଜିଯାଏ କେବଳ ମଥା ଟେକି ରହୁଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଧନୀ—ଅନ୍ୟଟି ଦରିଦ୍ର । ଗୋଟିଏ ଭକ୍ଷକ—ଅନ୍ୟଟି ଭକ୍ଷ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ବିଲେଇ—ଅନ୍ୟଟି ମୂଷା । ସେମାନେ ସ୍ୱ-ସ୍ୱ ଗୋସ୍ତ, ଆଉ ଗୋଷ୍ଠୀଠାରୁ ହଜାର ମାଇଲ ଦୂରରେ ଆତ୍ମାତ୍ମ ପଛକେ ସେମାନେ କଦାପି ନିଜର ଶ୍ରେଣୀ ଅଭିମାନ ଭୁଲିବେ ନାହିଁ । ଆଜି ଯଦି ବଂବେ ଲୁଗାକଳରେ ଧର୍ମଯନ୍ତ୍ର ହୁଏ, ତାହେଲେ ଦେଖିବ କାଲି ଆମେରିକାରୁ ହେନେରି ଫୋଡ଼ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ତାଙ୍କ ବଂବେ-ନିବାସୀ କଲାଗ୍ରେଣୀ କୁଟୁମ୍ବଟି ନିକଟକୁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ କରିବେ... X X ଏପରିକି ସ୍ୱର୍ଗରୁ ମଧ୍ୟ ରକ୍ତଫଳର ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହମୂଳକ ସଂଦେଶ ପଠାଇବାକୁ ଭୁଲିବେ ନାହିଁ । ସହସ୍ର ଭୌଗୋଳିକ ସୀମା, ଲକ୍ଷ ହିସାବର ବାଧା ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ଶୋଷଣଶକ୍ତିକୁ ହ୍ରାସ-ବିହୀନ କରିପାରିବନି । ଆଜିକାଲିକ ମହାସାଗରର ବ୍ୟବଧାନ ସତ୍ତ୍ୱେ କଲା ଗୋରୁ ଦୁଇଟି ହାତ ସମ୍ମୁଦ୍ରର ଦୁଇ କିଲରୁ ଲଂବ ଆସି ପରସ୍ପର ସଂଗେ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରିବେ ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—ଓଡ଼ିଶାର ଉନ୍ନତ ଆମର ସଂଗ୍ରହ ଚିନ୍ତନୀୟ ।

ଗଗନ କହୁଲୁ—ଓଡ଼ିଶାର ଉନ୍ନତ କହୁଲେ ଆପଣ କଣ ମନେ କରନ୍ତି ? ଓଡ଼ିଶାର ଉନ୍ନତ ଯଦି ସେଇମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ ହୁଏ, ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ଶିକ୍ଷା ପରି ଏହି ବିଶାଳ ଦେଶର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ତାହେଲେ ମୁଁ କହୁବ ଓଡ଼ିଶା ସଂଗେ ଜାପାନର ବା ଇଂଲଣ୍ଡର ଉନ୍ନତର କୌଣସି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଅନୈକ୍ୟ ନାହିଁ; କାରଣ ଓଡ଼ିଶାର ଦୃଢ଼ସବ୍ୟସ୍ତ ନିଃଶୋଷିତ ଗଣଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରକୃତ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଶୋଷଣକାରୀ ପ୍ରଣାଳୀ (system)—ଏପରି ଗୋଟାଏ ସଂଗଠିତପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ; ଯାହା ପ୍ରକାରରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ବା ଜାପାନର ଲୁଚିତ ଗଣଶକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଅହରହ ନିଃଶୋଷିତ କରୁଛି । ସେହି ସଂଗଠିତପ୍ରଥା ପ୍ରଥାର ନାମ ସୂଚକବାଦ । ଓଡ଼ିଶାର କୁଳି, ଇଂଲଣ୍ଡର କୁଳି, ଜାପାନ କୁଳି ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତଥାତ୍ ନାହିଁ । ଯେତେ ତଥାତ୍, ଯେତେ ଦେଶାଭିମାନର ବଡ଼ ବଡ଼ ବୋଲି, ଯେତେ ମାତୃଭୂମିର ବଂଦନା-ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ସବୁ ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର କଲ୍ଲନାପ୍ରସୂତ ଗୁଲ୍ । ଏହି ଶସ୍ତ୍ରା ଦେଶପ୍ରେମ ଏବଂ ଜାତିଗତ ବିଶେଷତ୍ୱର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ ସେମାନେ ଚିରକାଳ ଦେଶର ଶ୍ରମଶକ୍ତିକୁ ଖଟାଇ ଲୁଣ୍ଠିବାନ୍ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଅନୈକ୍ୟ କହ, ମୁକ୍ତ କହ, ହଣାହଣି କହ, ଏସବୁ ଦେଶ ଦେଶ ଭିତରେ ନୁହେଁ ବା ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ନୁହେଁ, ଏହା ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରଣାଳୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ । ଅମଳ ଆଜି ଇତିହାସର ଏତେବଡ଼ ଯତ୍ୟ କଥାଟା ଚାହିଁବାକୁ ହେବ ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ—“ଜନ୍ମଭୂମିର ସ୍ୱର୍ଥ, ଜନ୍ମଭୂମିର କଲ୍ୟାଣ—”

ଗଗନ କହୁଲୁ—ସବୁ କଥାରେ ଜନ୍ମଭୂମିର ଚୋର ମାରି ଜାଗାସୁତାର ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ବେଶ୍ ପ୍ରଶଂସା ମିଳିପାରେ ଯଦି; କିନ୍ତୁ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ କଲ୍ୟାଣର ଦେବତା ସେଥିରେ ସଂତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାହା ଆମର ଦେଖିବାର କଥା । ଆମ ପୁରୁଷଟା ଆମ

ସୁଖ-ସୁରୁଷଠାରୁ ଏହି ବିଷୟରେ ଗୁଲକ ଯେ, ଆମେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବୋଲି, ଆଉ ବଡ଼ ବଡ଼ ପୁସ୍ତକ ବାକ୍ୟରେ ଜମା ଭୁଲିବୁନି । ଆମେ ଦେଖିବୁଁ ଯେଉଁ-ଥରେ ଆମର ବଂଚିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ; ଯାହା ଭିତରେ ଆମର ଅସ୍ତିତ୍ବର ଦାବି ନାହିଁ, ତାହା ଯେତେ ଚମକପ୍ରଦ ଏବଂ ଉତ୍ତେଜନାକାଣ୍ଡ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ତାହା ଆମର ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ପଂଶୁ କରିଦେବ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ତମେ କଣ କହୁଛ ?

ଗଗନ କହିଲା—ମୁଁ କହୁଛି ଶୋଷଣ ଚରଦାନ ଶୋଷଣ ! ତାହା ହିମାଳୟରେ ହେଉ ବା କଳେସ୍‌ରେ ହେଉ, ତାହା ଶୋଷଣ । ଆଉ ଶୋଷିତ ପଦ୍ମବେଳେ ସବୁ ଜାଗାରେ ଶୋଷିତ । ଯେ ଶୋଷିତ ତାର ଚମତ୍କାରେ ଭେଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଭେଦ ନାହିଁ । ଦେବାସୁର ମୁକ୍ତ ପରି, ଶୋଷକ ଆଉ ଶୋଷିତ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଲଢ଼େଇ ଆଜିଯାଏ ଆବହମାନ କାଳରୁ ଗୁଲି ଆସିଛି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ତମେ ଯୌଶ୍ବର ମଥା ଖସିପ କରିବ ।”

ଗଗନ କହିଲା—ମଣିଷର ରକ୍ତ ଗୁଣି ଆସୁଛି । ତମେ ଔଷଧ ପକାଇ ବିଶେଷଣ କର ନାହିଁ—ସେହି ରକ୍ତର କେତେ ବାଦୁ ଶରତର, କେତେ ବାଦୁ ଝଲଞ୍ଜର, କେତେ ବାଦୁ ଅସ୍ତିକାର । ସେହି ଅଖଂଡ ରକ୍ତସ୍ରୋତର ପ୍ରତିଶୋଧ ନଥ, ଯେଉଁ ପ୍ରଥା ଦୁନିଆର ସଫସ୍ତ, ଲେହନ କରି ତାର ପଞ୍ଜର ବାହାର କରିଛି, ସେହି ପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଛୁଡ଼ା ହୁଅ । ସେ ପ୍ରଥାର ଅସ୍ତ ଯେଉଁଠି ଅଛି, ତାହା ଜାପାନ ହେଉ, ଭାରତ ହେଉ, ଓଡ଼ିଶା ହେଉ, ସୁଦ୍ର ଭୌଗୋଳିକ ଭେଦଭାବ ଭୁଲି ତାର ବିଷଦାଂତ ଗ୍ରାସିପକାଅ । ଇତିହାସ ଏ ଦାୟିତ୍ବ ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଛି !!

ଯୌଶ୍ବ କହିଲା—ଛୁଡ଼ି ସେ ସବୁ ବାଜେକଥା । ହଁ, ମୁଁ କହୁଥିଲି କଣ ନା, ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ୟାପାହାଡ଼ାସଂସ୍କୃତି ପାଇଁ ଆମର ଏଠି କିଛି ଗୁଂଦା ପଠାଇବା ।

ଗଗନ କହିଲା—ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ମୁଣ୍ଡିଭିକାର ପକ୍ଷପାତ ମୁଁ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଏକ ପଇସା ବି ଦେବି ନାହିଁ । ଗୁଂଦାଦେବା ମୋର ଜୀବିବୁଲ ।

ଯୌଶ୍ବ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଖିରେ ତାକୁ ଅନାଇ କହିଲା—“ହାଇ ?

ଗଗନ କହିଲା—ସେମାନେ ବନ୍ୟାରେ ମରଂଗୁ, ଗାଈଘାଂଗୁ, ପୃଥ୍ବୀପୃଷ୍ଠରୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଂଗୁ । ଉପାସ ଶ୍ବେକରେ ଅହରହ ଡହଳିବିକଳ ହୋଇ ସେମାନେ ବୁଝଂଗୁ, ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଭାବରେ ମରବା ପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ? ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଚେତନା ହେବ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବଳେ ବୁଝିପାରିବେ କଣ କଲେ ଏ ଅଭାବ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଦୂରୀଭୂତ ହେବ । ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରେ, ଆତ୍ମାତ ଭିତରେ ତ ମଣିଷ ନିଜର ପଥ ଚିହ୍ନିନେବ ।

ଯୌଶ୍ବ କହିଲା—ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଭାବରେ ତମକୁ ପଚାରୁନି, ମଣିଷ ହସାବରେ ପଚାରୁଛି, ମୋ କଥାର ଉତ୍ତର ଦିଅ । ତମେ କଣ ଗୁଂଦା ମଣିଷ ଧୋଇମରୁଡ଼ିରେ ମରୁ ?

ଗଗନ କହୁଲ—ହଁ, ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ମୁଁ ସେଇଆ ଚାହେଁ । ବଂଚିବାକୁ ସେ ଜାଣେ-
ନାହିଁ, ଶୁଣିଲ କାଠ ପରି ଖାଲି କୌଣସିମତେ ଭୁଲି କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିବାରେ ତାର କି
ସାର୍ଥକତା ଅଛି ? ମୁଁ ମୁଣ୍ଡି ଭିକାର ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖକଷ୍ଟକୁ କିଛି ସମୟ
ପାଇଁ ଲଦିବ କରିବାକୁ ଯିବା ଅର୍ଥ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖକଷ୍ଟକୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଲଦିବ କରିବାର
ଯେଉଁ ବାଟଟା ଅଛି, ତାକୁ ପଥର ପାତ୍ରପଦ୍ମା ରୁଦ୍ଧ କରିବା । ସେମାନେ ଅଭାବ, ଆତ୍ମାତ,
ମୃତ୍ୟୁ ଭିତରେ ବୁଝିବୁ—ସେହି ଅଭାବ, ଆତ୍ମାତ ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ କଣ ? ସେମାନେ ଅନୁଭବ
କରୁ, ସେମାନେ ଏହି ଦେଶର ମାଟିର ସମୁଦ୍ର ମଂଥନ କରି ସୁନା ଆହରଣ କଲେ
ମଧ୍ୟ ସେ ସୁନା କେଉଁ କୁବେର ଦେବତାର ଗର୍ଭାଘରେ ଜମା ରହିବୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ସତ୍ୟ
ବୁଝିବାକୁ ନଦେବା ଅର୍ଥ, ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାକୁ ଚିରଦିନ ଲୁଗି ଅଂଧ କରି ରଖିବା । ଶକ୍ତିକ
ଦୟାର ଆୟତ୍ତବଶତଃ ଏତେ ବଡ଼ ଚେତନାଶକ୍ତିକୁ ସ୍ଥବିର କରିଦେବା ନରହତ୍ୟାଠାରୁ ମଧ୍ୟ
ଭୟଂକର !!

ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—“ତମେ ନିଜେ ତ ଯାଇଛ, ଅନ୍ୟର ମଧ୍ୟ ସଂବଳଣ
କରିବ । ତମେ ଦୁଇଜଣ ଓଡ଼ିଶାର ଧୂମକେତୁ ! ତମେ ଦୁଷ୍ଟ ଗ୍ରହ ।”

ଗଗନ କହୁଲ—ଆମର ମା’ ନାହିଁ, ବାପା ନାହିଁ, ଘର ନାହିଁ, ଦ୍ଵାର ନାହିଁ, ଦେଶ
ନାହିଁ, କିଛି ନାହିଁ । ଆମେ ମଣିଷ ! ଆମେ ମଣିଷ ପରି ବଂଚିରହିବାକୁ ଚାହୁଁ । ତାହାହିଁ
ଆମର ସଂସାପେକ୍ଷା ବଡ଼ ସାର୍ଥକତା । ଚଳିଷ୍ଠଙ୍କ ପରି ମୁଁ ଆଜି ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ବୁଝିଛି
ଦୁନିଆରେ ଯେତେ ମୂଢ଼, ଯେତେ ଅଶାଂଦ, ଯେତେ ରକ୍ତପାତ, ତାର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା
ଏହି ଦେଶପ୍ରେମ । ଜନ୍ମଭୂମିର ଏହି ଖଞ୍ଜ ଆଦର୍ଶ ଇତିହାସରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁଠି
ସମଗ୍ରଜାତି ଜଳି ଉଠିଛି । ସେଥିରେ ଖୋରାକ ଯୋଗାଣ । ମୂଢ଼ ଉଭୟ ଦେଶର ଧନିକମାନଙ୍କ
ସାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ; କଂଠୁ ଜନ୍ମଭୂମିର ମୟୀଦା, ‘ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗଣସୂର୍ଯ୍ୟ’ ମାତୃଭୂମିର ସ୍ଵାର୍ଥାନତା
ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାର୍ଶନିକ କଥା କହୁ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ଦେଶର ଗଣଶତ୍ରୁକୁ ଭୁଲି
ଦେଇ ସେହି ମୁଢ଼ଯଜ୍ଞର ବଳିପଣୁ ପରି ବ୍ୟବହୃତ ହେବାପାଇଁ ଉଦ୍ଦେଶିତ କରିଛନ୍ତି !!
ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ସେ ମୁଢ଼ରେ ପଡ଼ିବା ପରି ଜଳିଯାଇଛନ୍ତି; କଂଠୁ
ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ତମାଂସରେ ଲୁଗିବାନ୍ ହୋଇଛନ୍ତି ମୁଣ୍ଡିମେୟ ଧନିକ । କୋଟି କୋଟି
ଲୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ପରେ ହୁଏତ ସ୍ଥିର ହୋଇଛି ଆବିଷ୍କାରର ପେଟ୍ରୋଲ ଖଣି କେଉଁ
ଶକ୍ତିର ନ୍ୟାୟାପ୍ରାପ୍ୟ ! ତମକାର ! ଯେଉଁମାନେ ସେହି ଖଣିସମୟା ଦୂର କରିବାପାଇଁ
ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାରେ ପ୍ରଲୋଭିତ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁକରଣ କଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମମୁକ୍ତିରେ
ଏହି ମାମାଂସା ଦେଖି ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅନଂଦରେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠୁଥିବ ।

ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ବାବୁ କହଲେ—ଓଡ଼ିଶା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେଉଛି—ନୂତନ ବଣିଭାରତୀ
ହେବ, ନୂତନ ଯାଦୁଘର ହେବ, ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ହେବ, ତମର ସାହାଯ୍ୟ କରିବା
ଉଚିତ ।

ଗଗନ କହୁଲ—ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୁଣିବାପା, ହାଇକୋର୍ଟ, ନାଟକର, ଫିରମୋ ପରି ଭୋଜନାଳୟ, ଆକର ସ୍ଟିକ୍ ମରି ବହୁଦୋକାନ, ସବୁ ହେବ ସତ; କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଯୁକ୍ତି ଯାହା ଯେତେବେଳେ କାଳ ? ତମର ଚୂର୍ତ୍ତୋୟାମାନେ । ଦେଶର ମୁଣ୍ଡିମେୟ ଗୁଣି ଖାଦ୍ୟ, ମଧ୍ୟମଣ୍ଡେଣୀ ଏହି ଫସଲ କାଟି ଫଳ ଯାହାବେ; ବେକାର ଯମସ୍ୟା ହୁଏତ ଟିକାଏ କିଛିଦିନ ଲାଗି ଦବଯିବ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଶା, ସେଇମାନେ ଏସବୁ ପ୍ରକାଂତ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ାକୁ ନିଜ ଭିତର ହାତ ଉପରେ ଧରି ସରକସର ଫିଟ୍‌ସ୍ ଦେଖାଇବେ । ଦୁନିଆ କହୁବ ସାବାୟ ଓଡ଼ିଆ, ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥର ଭୁଡ଼ି ଉପରେ ଟେକିପାରେ ତ ! ସହକାରେ, ବହୁବାରେ, ନଇଁବାରେ ଓଡ଼ିଆ *Indurance* ରେକର୍ଡ଼ ବେଳୁ କରିପାରେ—ଏ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ଦୁନିଆ ଦେବ ।

ମୃଗାଙ୍କବାବୁ କହୁଲେ—ତମେ ଦୁଇଜଣ ଯଦି କେବେ କଟକ ଯାଅ, ଆଉ ଟାଉନହଲରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଏପରି ପ୍ରକାସ କର, ତାହେଲେ ତମକୁ ମୁଁ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ପୋଷ୍ଟରେ ଭୁବନ ଦେଇ ମଥା ଗରମ ଦୂରକରିବାପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେବ ।

ଗଗନ କହୁଲ—ଗଣେଶଜୀଉଁ ଧନ ଶିଳପୁଆ ଉପରେ ନଢ଼ିଆ ଭଂଗା ହୁଏ ସତ; କିନ୍ତୁ ପାଣି ଖାଏ ମାଟି—ନୋହଲେ ଗଣେଶଙ୍କର ଅଦୃଶ୍ୟ ଥୋଡ଼ିପାହାଡ଼ । ମଳିମୁଂଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଂଡ଼ରେ ଆଟିକା କଲ୍‌ବେଳେ ଆମେ କେହି ହେଲେ ଭୁଲୁନା ଏଇ କଥାଟା ।

ସୌର କହୁଲ—ଠିକ୍ କହୁଛୁ ଦୋସ୍ତ, ଠିକ୍ କହୁଛୁ । ତୋ ‘ହାତଟା ଦେ’ । ସେ ଗଗନ ଧଂଗେ କରମର୍ଦ୍ଦନ କଲ୍ ।

ସୌର ଆଉ ଗଗନର ପରିଚୟ ହୁଏ ଆଜିକୁ ୩ ବର୍ଷତଳେ ପୁରୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଠାଗାରରେ ।

ଦେହନ ଗଗନ ବସି ବସି ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆ ଖବରକାଗଜରେ କଣ ଗୋଟାଏ ଖୁଣି-ମାମଲ କଥା ପଢ଼ୁଥିଲୁ । କଥାଟା ପଢ଼ୁଥିଲୁ ତା’ ମନ ଭିତରେ କେତେ ରକମର ଉଦ୍‌ଭଟ କଲେନା ଯାଲୁକାଲୁ ହେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ସମୟରେ ସେ ଦେଖିଲା, ଗୋଟାଏ ଭଂଗା ଯାଇକଲକୁ ହାତରେ ଠେଲି ଠେଲି ପୁଟ୍-କୋଟ୍ ଟିଆ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପାଠାଗାର ସାମନାରେ ଯାଇକେଲଟାକୁ ଏକଗୋଡ଼ିକଥା ଛୁଡ଼ା କରାଇଦେଇ ସେ ଆସି ଗଗନ ପାଖରେ ବସିପଡ଼ିଲେ ।

ତାପରେ ମୁହଁରୁ ଗାଲ ଧୋକ୍ତୁ ଧୋକ୍ତୁ ପାଠାଗାରର ସମସ୍ତ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଦୃଢ଼କ୍ଷଣ କରି ବହୁତାଭଂଗୀରେ କହୁଲେ—ଏ ଯାଇକେଲଟାକୁ ଆଜି ତାହାଭୋସ ନକରି ମୁଁ ଜଳଭୂଲସୀ ଗ୍ରହଣ କରୁନି । ବଡ଼ ଶତ୍ରୁସଂଘାତକ ଏଟା ।

ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ପାଠାଗାରର ସମସ୍ତ ଗଣ୍ଡୁଟା କି ଆଡ଼କୁ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆନର୍ଷିତ କରି ପାରିଲା ତ ଦେଖି ଭଦ୍ରଲୋକ ଛୁଡ଼ା ହୋଇପଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହୁଲେ—

“ଉଦ୍ର ମହୋଦୟଗଣ ! ମୁଁ ଜଗନ୍ନାଥ ଫୁଟବଲ ଟିମ୍‌ର ଅନାହାସ ବେବର୍ତ୍ତା । ଦେଶରେ ବ୍ୟାୟାମ୍ ପ୍ରଚାର କରିବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆମ ଦେଶରେ ବଡ଼ ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ— ଷ୍ଟ୍ରାଣ୍ଟ ଆମର କ୍ରମେ ଲେପ ପାଉଛି । ଓଷା ଉପାସରେ ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଟିକିଏ ଖିରପିଠା ମଧ୍ୟ ହଜମ କରି ନପାରି ଅନ୍ଧାର ହାକିଟି ମାରୁଥାଉ । ଏହି ଷ୍ଟ୍ରାନ୍ଟ ବରଣ କରି ଆଣିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଷ୍ଟ୍ରା ହେଲେ ସତ୍ୟତାର ମୂଳବସ୍ତୁ । ମଣିଷ ଭିତରେ ଷ୍ଟ୍ରା ଜାଗିଉଠିଲେ ତାକୁ କେହି ବାଧା ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଅଗ୍ରସର ହେବ । ଏ ଷ୍ଟେକଲ ବାଦକୁ ଅଟକାଇବ କିଏ ? ମୋର ଅନୁରୋଧ, ଆପଣମାନେ ଆମ ଫୁଟବଲ ଟିମ୍‌ର ସତ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ । ଫୁଟବଲ ଖେଳ ହିଁ ଷ୍ଟ୍ରାଟିକି କରାଇବ । ବବେକାନନ୍ଦ କହୁଛନ୍ତି—“You can understand Gita better playing at football” ଜତୀୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହା କହି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ନେଲିଆ ରଙ୍ଗର ହ୍ୟାଣ୍ଡବଲ୍ ବାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଗଗନ ଦେଖିଲା, ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନତ୍ତ ଅଛି । ଓଥଲିଓ ମୁହଁରୁ ତାର ଆତ୍ମକାହାଣୀ ଶୁଣୁଣୁ ଡେଇଁ ଡେମେନା ସେପରି ନିଜର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ କେତେବେଳେ ତା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା, ସୌର ମୁହଁରୁ ଉଦ୍‌ବିତ ବ୍ୟାୟାମ ମଂଗଳ ଶୁଣି ଗଗନ ଦେହପରି ତା ପ୍ରତି ମନେ ମନେ ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ସେ ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଅଧିକ ମୌଳିକତା ଫୁଟି ଉଠିଛି ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଏହି ଷ୍ଟେଟ ଭାଷଣଟିରେ ।”

ଖାଲି ଗଗନ ନୁହେଁ; ସୌରର ମାଜନର କ୍ଲାସର ଶୁଣିକି ମଧ୍ୟ ଦିନେ ତାର ମୌଳିକତା ଦର୍ଶନରେ ଏତେଦୂର ଖୁସି ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ଯେ, ସେ ତାକୁ କାଠରେ ଘଟାଏ ଯାଏଁ ଚୌକି ବସାଇ ଯତ୍ନକ୍ରମେ ପୁରସ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ସୌର ପଚାରିଥିଲେ— “ବନାନ କର ନୟନ ।” ଅଧିକ ମୌଳିକ ପଦ୍ଧତିରେ ସୌର ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ— “ଅଂତ୍ୟସ୍ଥ ‘ସ୍ୱ’ ଦୁଇ ପାଖେ ଦୁଇଟା ଦଂତେ ‘ନ’ ।”

ସୌରର ମୌଳିକ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଚମକିତ ହୋଇ ଗଗନ ସେହିଦିନ ତା’ ସଂଗରେ ଆଲାପ ପରିଚୟର ସୁଯୋଗ କରିଦେଲା ।

×

×

×

×

ସେଇ ଦିନଠୁ ଆଜିଯାଏ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ସଂଗରେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ମିଶିଆସିଛନ୍ତି । ମଝିରେ ମଝିରେ ସେ କଳିକଟିଆ ଲାଗେନାହିଁ, ତା ନୁହେଁ । ଟ୍ରଷ୍ଟିକର ‘ଚରଣାୟା ଗପ୍‌ବ’ କଂବା “କୃଷକ ଆଗେ ନା ଶ୍ରମିକ ଆଗେ” ଏହି ସବୁ ସମସ୍ୟା ନେଇ ଦୁହେଁଙ୍କ ଭିତରେ ହୁଏତ ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ମତଭେଦ ହୁଏ; ତାପରେ ଆହ୍ୱାନ ପଡ଼େ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ମୁକ୍ତକୁ । ଦୁହେଁ ପାଇକଗଛ ମାରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୁରେ ପଂଚା ମିଳାନ୍ତି, କହୁଣି ମସମର ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବୟସ୍କ ମୁଗାଂକ ବାବୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ ସୌର ଆଉ ଗଗନ ଭିତରେ ଶାନ୍ତିର ଧଳା ପତାକା ଦେଖାଇ

ଭାଷା ଯଥା ସ୍ଥାନ ପାଠ କରନ୍ତି । ଦୁଇଦିନ ପାଇଁ ଦୁହେଁ ମୁହଁ ଫୁଲୁଫୁଲୁ ହୁଅନ୍ତି, କଥାବାଚା ବନ୍ଦ କରନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଧ୍ୟସ୍ଥତାରେ ପରସ୍ପର ସଂଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଦିନ ଦିନକୁ ପୁଣି ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେଇ କଥା । ପୁଣି ଦୁହେଁ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ଲଗାଇ କଲିକତା ରାସ୍ତାରେ ସାମଗ୍ରୀକ ଘରରେ ମାର୍ଚ୍ଚ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।

ପ୍ରଥମେ ଦୁହେଁ ଦୁହେଁକ ‘ଆପଣ’ ‘ଆପଣ’ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଟିକିଏ ଘନିଷ୍ଠ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ‘ଆପଣ’ର ପଦୋନ୍ନତି ହୋଇ ‘ତୁମେ’ ହେଲା । ତାପରେ ଘନିଷ୍ଠ ଶବ୍ଦରେ ‘ତର’ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ‘ତୁମେ’ ଦୋହର ଉନ୍ନୀତ (double promotion) ହୋଇ ‘ତୁ’ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ତାପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯେତେବେଳେ ଘନିଷ୍ଠତମ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ‘ତୁ’ ସ୍ଥାନ ‘ଗ୍ରେର, ବୋକା, ଓଟ’ ପ୍ରଭୃତି ଅତିସୈନ୍ଦବ୍ୟର ଶବ୍ଦାବଳୀ ଅଧିକାର କରି ବସିଲେ ।

ଦୁହେଁକର ଶୀର-ନୀର ଭାବ ଦେଖି କଲିକତାର ଓଡ଼ିଆ ଭ୍ରାତୃ ମହଲରେ କେହି କେହି ଆଶେପ କରି କହିଲେ—

“ସୌର ଆଉ ଗଗନ ବ୍ୟାକରଣର ଦ୍ରୁତ ସମାପ୍ତ । ଅନ୍ୟ କେହି କେହି କହିଲେ—
“ଦୁହେଁ ଦୁଇଟା ଅସମାପିତା ଶିକ୍ଷା; ଯେମାନେ ଜୀବନରେ କୌଣସି କାମ ସମାପ୍ତ କରିବେନି, ସବୁ ଦରଖାଣିଆ କରି, ଅଧାପାରିଆ କରି ପକାଇ ରଖିବେ ।”

କିନ୍ତୁ ସୁରସିକ ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଦୁହେଁ ଦୁଇଟା ଭାଷା; କିନ୍ତୁ ଭାଷା ଦୁଇଟା ଏତିକି ହ୍ରସ୍ୱସ୍ପନ୍ଦିତ ଯେ ପରାସଂହାତ ଦିନ ଟୋପାଏ ହେଲେ ପଣା ରହିବନାହିଁ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ।

ସୌର ମୁଗପତ୍ ସନ୍ନିଦା ଏବଂ ବ୍ୟୁନିଦା ଶୁଣି ତତଲ ଲୁହା ପରି ଲାଲ ପତ୍ତ-ଯାଇ କହିଲେ—ସାବଧାନ, ମୁହଁ ସଂଭାଳି କଥା କହ । ରଖିଲେବେଳେ ମୁଁ କାହାର ନୁହେଁ । ମୁଁ କଂକଡ଼ାବିଷ୍ଣୁ । ମୁଁ ଭଲୁ ।

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ ଫୁଲାର ମାରି କହିଲେ—ବୁରୁରୁରୁ !!!

ନଥ

କ୍ଷୌରକର୍ମ ଶେଷ କରି ଗଣେଶ ବାବୁ ଯେତେକ ଦର୍ପଣଟା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ, ସେତେକ ତାଙ୍କର ରାଗ ଜମିଗଲା ନିଜରୂପରେ । ସଦ୍ୟ ତଟକା ଖିଅର ହୋଇଛନ୍ତି, ମୁହଁ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଶ୍ୟାମଳ ଲବଣ୍ୟ ଏବଂ କ୍ଷୌର-ମୟୂଷତା ଫୁଟି ଉଠିବ କଣ, ଦୁନିଆ ଯାକର ବ୍ରଣ, ଯାଦୁ, ମଣାକାମୁଡ଼ା ଦାଗ ଏବଂ ଛୁରପୋକର ଦଂଶନଚିହ୍ନ ସବୁ ଏକାଠିଗରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟକାଶ କରି ବସିଲେ । ନିଜର ନାକଟା ଆଡ଼କୁ ସେ ଯେତେଥର ଭଲ କରି ଚାହିଁଲେ, ସେତେଥର ବିରକ୍ତିରେ ସେଟାକୁ ମୋଡ଼ି ଛୁଞ୍ଚାଇ ଦେବାଲାଗି ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାହେଲା । ଆଃ, କି କଦର୍ଯ୍ୟ ଗଢ଼ଣ ନାକଟାର !! ଠିକ୍ ସେପରି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ଚିହ୍ନ—ଅସମାନ ରୁଷ୍ଟ କପୋଳ ଉପରୁ ତାଙ୍କର ଅନୁମତି ନ ନେଇ ଲାଞ୍ଜ ଆସିବ । ଖିଅର ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାରି ଅବଶୋଷ ଜାତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା; ନାଃ, ଦାଢ଼ି ଚୁଡ଼ାକ ଥିଲା ଏକରକମ ଭଲ, ଦାଢ଼ିର ବର୍ଧିଷ୍ଣୁ ଜଂଗଲ ଭିତରେ ମୁହଁର ରୁଷ୍ଟ ଶିଶୁଗୁଡ଼ାକ ବରଂ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ, ସେହି ଜଂଗଲ ସଫେଇ କରି ଟାଣର ମାଟିର କଠିନ କାଳାଳକୁ ଧସା ପକାଇଦେବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଜମା ସମ୍ପାଦନ ହୋଇନା । ଦର୍ପଣଟା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଭାରି ରାଗ ହେଲା । କାହିଁକି ବାବୁ ଦିନେ ଦିନେ କଣ ହଠାତ ଜମିତ ବିଗଡ଼ି ନ ଗଲେ ତଳେ ନାହିଁ ? ସେ ଗିଲିସେ ଅଞ୍ଚାପାଣି ଅଣି ଦର୍ପଣଟାକୁ ବାବୁଣୀ-କୁଡ଼ି ପକାଇ ପୁଣି ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ତୃପ୍ତିର ଚିହ୍ନ ତାଙ୍କର ମୁଖମଂଡଳରେ ଆଉ ଫୁଟି ଉଠିଲା ନାହିଁ ଜମା ।

“ସେ ପାପୀ, ସେ ଅପରାଧୀ, ତାକୁ ହଜାର ହଲପାପାଣିରେ ଭୁବନ (Baptize) କରାଅ, ହଜାରେ ଏଡ଼ିକୋଲନରେ ଧୁଅ, ହଜାର ଥର ସ୍ପିରିଟ୍‌ରେ ଶୋଚ କରାଅ, ତାର ମିଳନତୁ ଦୂର ହେବ ନାହିଁ କେବେ ।” ସେ ରାଗରେ ଅଧୁଆ ଛୁରଟାକୁ ଦର୍ପଣ ଓଗେଇ ଟେବୁଲର ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ ଆଡ଼େଇଦେଇ ଆଡ଼ରୁଷା ଇଂଗାରେ କାଂଅଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ବସି ରହିଲେ ।

ସୌଷ୍ଟ ରୂପ୍ ହୋଇ ଶୋଇ ତାଙ୍କ ଡଂଗ ଡଂଗ ଲକ୍ଷ କରୁଥିଲା । ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ— “ବୁଝିଲ ସୌ-ର ? ଅଲ୍ଲ ଅଲ୍ଲ ଦାଢ଼ି ନିଶ ଯେଉଁ ମୁହଁରେ ଆଏ, ସି-ସ୍ବମାନେ ସେହି ମୁହଁକୁ ବେଶୀ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।”

ସୌର କହୁଲ—ଆପଣଙ୍କ କଥା ସତ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ନାରଦ, ଚ୍ୟବନ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ପ୍ରଭୃତି ଦାଡ଼ିବାନ୍ ମହର୍ଷିଗଣ ରୋକି ଏତେ ଗଦା ଗଦା ପ୍ରେମପତ୍ରି ପାଇଥାନ୍ତେ ଯେ, ସେ ସବୁର ଉତ୍ତର ଦେବାଲାଗି ସେମାନେ ଜଣେ ଜଣେ ସର୍ତ୍ତହୀନ ଟାକସିଷ୍ଟ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ନା, ସେତେବେଳେ ଝିଅମାନଙ୍କ ରୁଚି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଥିଲା ! କିନ୍ତୁ ଗତ ମହାୟୁଦ୍ଧ ପରଠାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୪୮ ଉଦ୍‌ଘେବର ପହିଲା ଦିନଠାରୁ ସେମାନଙ୍କ ରୁଚି ବଦଳିଛି ।

ସୌର କହୁଲେ—ଆପଣ ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ଦାଡ଼ିଗୁଡ଼ାକ ଇମିତି ଦାସ କାଟିଲ ପରି ଶୁଣୁ ପକାଇଲେ କିଆଁ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ ହେଉଛି !! ଅଛା, ଲେମ୍ବନାଶକ ସାବୁନ ପରି ଲେମ୍ବବର୍ଷକ ସାବୁନ ବାହାର ନାହିଁ ?

ସୌର କହୁଲେ—ଶୁଣିଛୁ ମୁହଁରେ କରାସିନି ତେଲ ଦସିଲେ ଦାଡ଼ି ଶୀଘ୍ର ଗଜୁଶିଯାଏ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ମୋ ରାଣ ?

ସୌର କହୁଲେ—ମୁଁ ଶୁଣିଛି, କେତେଦୂର ସତ କି ମିଛ ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ସୁବିଧା ହୋଇନି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ଅଛା, ଅଛା, ଏତେ କଥା କିଆଁ ପଡ଼ୁଛି । ଫଳେନ-ପରିଚୟରେ—ସେ ବକ୍ତ୍ରନିର୍ଯ୍ୟାସ ସ୍ତରରେ ଚାକରକୁ ଡାକି କହୁଲେ—ଆରେ ଏ ଚଉକୁଳି !! କରାସିନି ବୋତଲଟା ଅଣିବୁଟି ।

ସୌର ଦେଖିଲା—ମହା ବିପଦ । ପରିହାସର ଫଳ ଏତେଦୂର ଗଢ଼ାଇବ ବୋଲି ସେ ଭ୍ରମରେ ମଧ୍ୟ ଆଶା କରି ନ ଥିଲା । ସେ କହୁଲେ—ଆପାତତଃ ବନ୍ଦ ଥାଉ । ଶୋଇଲବେଳେ ଏ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କରି ଦେଖିବା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ହଉ, ହଉ, ତମ କଥା ବାହଲ ରହୁ ।

କହୁକ୍ଷଣ ଗଲା । ହଠାତ୍ ସୌର ଘଡ଼ ଦେଖି କହୁଲେ—*ଟା ବାଜିଲା—ଗଗନ ଆସିବାକୁ କହୁଥିଲା, ଆସିଲାନି କାହିଁକି ? A regularly irregular Chap !!

ଗଗନ ନାଁ ଶୁଣି ଗଣେଶ ବାବୁ ଅଗ୍ନିଶର୍ମା ହୋଇ କହୁଲେ—ତମର ଜମା ରୁଚି ନାହିଁ ଶୌରୀ !! ତମେ ତା' ପରି ଗୋଟାଏ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଲୋକ ଫଗରେ କାହିଁକି ଏତେ ମିଳାମିଶା କରି ଶୁଣେ । ଖୁଲି ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଦୁଇ ଗୁଣଟା କବିତା ଲେଖି, ଆଉ ଖଞ୍ଜେ ଦୁଇଖଞ୍ଜ ବହୁ ଲେଖି କେହି କେବେ ବଡ଼ ହୋଇ ପାରିନି । ସିମିତି ବହୁତ କବିତା ମୁଁ ପିଲଦିନେ ଲେଖିଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଦିନେ ଆସି ଦେଖିଲି ସେଗୁଡ଼ାକୁ ସବୁ ଫାଟି ଖାଇ-ଯାଇଛି । ଉଚ୍ଚ ଦରର ସାହିତ୍ୟିକ ହେବାକୁ ହେଲେ ମଣିଷକୁ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ହେବ ।

ସୌର କହୁଲ—ଅମର ବର ପାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ରାବଣ ପ୍ରଭୃତି ତପସ୍ୟା କରିଥିବାର ଶୁଣିଛୁ; କିନ୍ତୁ ଭଲ କବିତା ଲେଖିବା ପାଇଁ କେହିତ କେବେ ତପସ୍ୟା କରିବା କଥା କେଉଁଥିରେ ଲେଖା ନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ଅଲବତ୍ ଅଛି । ତମ ଶିଳ୍ପର ସ୍ୱେଦ କବିତା ଲେଖିବା ପାଇଁ କଲମ ଧରିବା ଆଗରୁ ବରଫ ଗୁଡ଼ା ଉପରେ ଗୋଡ଼ ରଖି ଧ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ ।*

ସୌର କହୁଲ—ଆମ ଦେଶରେ ବରଫ ଯେପରି ମହରଗ, ଯେଉଁ ଗରିବ ଲେଖକମାନେ ମାସିକ ପତ୍ରିକାକୁ ଲେଖା ପଠାଇବାକୁ ହେଲେ ବେଆର୍ ଘୋଷ୍ଟର ଅଣ୍ଟା ଧରିଥାନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାହା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅସଂଭବ ଅଟେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଅନ୍ୟ କଥା ପଚାଇ କହୁଲେ—ଗଗନ ନମସ୍କାର କରି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଖିଲାନି । ସେ ମୋତେ ନମସ୍କାର କଲବେଳେ ଜଣାଯାଏ, ସେ ଯେପରି ମୋତେ ବ୍ୟଂଗ କରୁଛୁ । ‘ପ୍ରଣବ’ କରିବା ଯେ ଗୋଟାଏ ସୁଦୂର ଲଳିତ କଳା, ଏକଥା ସେ ବୁଝିବ କାହିଁ ?

ସୌର କହୁଲ—ମୁଁ ଆଜି ଯାଇ ତାକୁ ତ୍ରିଲ କରାଇ କପରି salute (ସଲ୍ୟୁଟ୍ ଠାକୁ) କରିବାକୁ ହୁଏ, ଶିଖାଇବ । ମୋର ଧନେହୁଏ, ତାକୁ ‘ମୁସଲମାନ କୁଣ୍ଡିଶ’ କରିବା ଶିଖାଇଲେ ଆହୁରି ଆଧୁନିକ ଧରଣର ହେବ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ବେଶ୍, ବେଶ୍; ଖୁବ୍ ଭଲ କଥା । ତାକୁ ସାମରିକ କାଇଦା କଟକଣା ଟିକିଏ ସମୟ ପାଇଲେ ଶିଖାଅ ।

ସୌର କହୁଲ—ସେ କଥା ପଚାରୁଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଲୋକକୁ ସେ କରିବ ଅପମାନ—ଆଉ ତା ସହିବି ମୁଁ ? ଅସଂଭବ—ଅସଂଭବ !

ଗଣେଶ ବାବୁ କ୍ଷମାପୂର୍ଣ୍ଣ କିନ୍ତୁ କହୁଲେ—ମାର୍ଜିତ ରୁହ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସ କ’ଣ କରିବ ? ତା’ପରେ ଦେଖ ସୌର ! ସବୁ ମଣିଷ ମାନବତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତିନି । ତମପରି ତ ସମସ୍ତେ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ! ତମେ ହିଁ ଏକା ମୋତେ ଯାହା ବୁଝୁଛୁ ସେତିକି । ଉନ୍ନତ ରୁହ ଲେଡ଼ା ସୌର ଉନ୍ନତ ରୁହ ଲେଡ଼ା । ମଣିଷ ଚିହ୍ନିବା ଗୋଟାଏ ମସ୍ତକ ଆର୍ତ୍ତ !

ସୌର କହୁଲ—ମୁଁ ବେଳେ ବେଳେ ଭାବେ ଗଣେଶ ବାବୁ, ମୁଁ ଯଦି ଦୈବାତ୍ କୌଣସି ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟର ବସନ୍ତକାୟ ମୋଟର ତଳେ ଗୁପ୍ତା ପଡ଼ି କେବେ ମରିଯାଏ, ତା’ହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ଦଶା କଣ ହେବ । ଆପଣ ଏ ସଂସାରରେ କିମିତି ଚଳିବେ ? କିଏ ଆପଣଙ୍କର ଏତେ ହୃଦୟାଳୁ କରିବ ? ଆପଣ ଅନ୍ୟାୟ ହେବେ ସିନା !! ଶରତ ବାବୁଙ୍କ ‘ଅରକ୍ଷଣୀୟା’, ପରି ଆପଣ—

* କର୍ମାନ କବି ଶିଳ୍ପର କବିତା ଲେଖିବା ସମୟରେ ବରଫ ଗୁଡ଼ା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କଥା ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧ୍ୟାନ କରିବା କଥା ତାଙ୍କର କୌଣସି ଜୀବନକାଳ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । ଲେଖକ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ନା, ନା, ନା, ଏଥିର ଅମଙ୍ଗଳ କଥା ମୁହଁରେ ଉଠାଇବା କରନା ହୋ—ର ! ଭଗବାନ୍ ରୂପକୁ ଘାୟାୟ କରଥାଉ । ତମେ ଯେ ମୋର ସବୁ ! ତମେ ମୋର ପାଠକ, ସମାଲୋଚକ, ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକ, ପୁସ୍ତକର ସୋଲ ଏଜେଣ୍ଟ—ପୁଣି ଫେରିବାଲା !! ଜନଗିରିବାଟି (୧) ଗ୍ରୋଟାଗାବୋଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସର କଲ ପରି ତମେହିଁ ମୋ’ ଅନ୍ତରର ନୀରବ-କବିଟିର ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ !!!

ସୌର କହିଲା—ଏକ କଥାରେ—

ଗଣେଶ ବାବୁ—ତମେ ମୋର “ଭବଜଳଧି—ଭାରଣ—ମାରଣ—ବାରଣ—ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ” !!

ସୌର କହିଲା—ଏହାର ଅର୍ଥ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଏହାର ଅର୍ଥ ତମେ ବାରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ହାତମାନଙ୍କର ସମାଧି । ତମେ ଦଂଶଣେଷୁ । ତମେ ମନୁଷ୍ୟର ମାରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ମରିବାର ସାବଧାନ କାରଣ ଅଛି, ସେ ସବୁରୁ ମୋତେ ଯାଣ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ତମ ପିଠିରେ ଆସେହଣ କରି ମୁଁ ଦୁସ୍ତର, ଦୁର୍ଗମ ଭବ ଯାଗର ପାର ହେବ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ତମେ ମୋତେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ନାମ ହସ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ଦଂଟ ଦୋଡ଼ାଇ ରକ୍ଷା କରିବ । ତମେ ମୋର ଧଳା କାଗଜ ଶାସନ ଖସଡ଼ାର (White paper Constitution) ରକ୍ଷାକବଚ (Safe-guard) ।

ସୌର କହିଲା—ନିଶ୍ଚୟ ! ନିଶ୍ଚୟ ! ମୁଁ ଥିବାଯାଏ ଆପଣଙ୍କର ଦୁର୍ନାମର କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—କିନ୍ତୁ କେତେକ ନୀଚମନା ଓଡ଼ିଶା ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ କୁଆଡ଼େ କବିତା ଲେଖିଲି ବେଳେ କବାଟ କଲି ଲେଖେ ।

ସୌର—କିଏ କହୁଛି ? ମୁଁ ବରାବର ଦେଖିଛି ଆପଣ ମୁକୁ ଧିବାଲେକରେ ଝରକା କବାଟ ଖୋଲି କବିତା ଲେଖନ୍ତି

ଗଣେଶ ବାବୁ—ମୋର କେତେକ ନାଗବନ୍ଧୁ କହୁଛନ୍ତି—

ସୌର କହିଲା—କାହିଁକି ଆପଣ ଶୁଣନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ କଥା ? ଦୁର୍ନାମ କାହାର ନାହିଁ ? ମଣା, ମାଛଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମ୍ୟାଲେରିଆ ଆଉ ହଜ୍ଜାର ଗୋଡ଼ ବୋଲି ସମାଜରେ ବଦ୍ନାମ ଅଛି । ଆଜିତେ ସହଜେ ମଣିଷ । ଆପଣଙ୍କର ତ ବେଶି ଦୁର୍ନାମ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ—କାଲି ଜଣେ ବନ୍ଧୁ କହିଲେ, ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଇଂରାଜୀ “Letter Box”ର (ଚିଠି ବାକ୍ସର) ବନାନ ଜାଣେ ନା ।

(୧) ଦୁଃଖର କଥା; ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ଉପମା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଜନ୍ମଗିଲବାଟ ବନ୍ଦ ରହିଲେ ନାହିଁ । ହଲିଉଡ଼ର ୧ ଭାଗ ଜାନୁଆରୀ (୧୯୩୭) ସଂବାଦରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେ ବିଶ୍ୱର ‘ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ’ ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ସହସ୍ରା କହଧାମ ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । ହାୟରେ ମାଦରାଣୀ !!!

ସୌର କହୁଲୁ—ହଁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଏ ବଦନାମ ଶୁଣିଛି । ଅରେ ଆପଣ Letter Box ରେ ଚିଠି ପକାଇବାକୁ ଯାଇ ରୁପା କରରେ ଯେଉଁ ଟିକର “ Litter Box” ଅଲଥା ବାକ୍ସ ଅଥା ହୋଇଥାଏ, ସେଥିରେ ଚିଠି ଗଲାଇ ଥିବାର ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏକରୁ ଅଧିକ ଅର ଦେଖିଛି । ବୁଝିଲେ ଜିନା ଗଣେଶ ବାବୁ, ଏପରି ଟ୍ରେଟ ଟ୍ରେଟ ଭୁଲ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଅଛି । ଏହାକୁ ଏକରକମ slip of eye କୁହାଯାଇପାରେ । ଚକ୍ଷୁଦୋଷ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି । ଏହି.....କାରଣରୁ ଦୁନିଆରେ ଶତକଡ଼ା ୧୧ ଜଣ ଡ଼ାକ୍ତର ଗଛର ଫୁଲ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ତା-ତା ଅନେକାଂଶରେ ଯେଇଥା । ମୋର ଚକ୍ଷୁ ଟିକିଏ ଖରାପ !

ସୌର କହୁଲୁ—ମାତୈଃ !! ବଦନାମକୁ ନ ଶୁଣିଲେ ତାହା ଆପେ ଆପେ ଚୁକ୍ତ ପଡ଼ିଯିବ । ତାପରେ ବଦନାମ କୁହୁଁ ବା ସାମାଜିକ କଳା କ କୁହୁଁ ବା ମାର୍ଜିତ ଜହାରେ ‘କୁସା’ କୁହୁଁ, ଏ ସବୁ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଭୂଷଣ । ଯାହାର ଦୁର୍ନାମ ନାହିଁ, ତାର ସୁନାମ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ଗୋଟାଏ ନାମସ୍ମାନ, ପରିଚୟସ୍ମାନ ନିର୍ଜୀବ ସତ୍ତ୍ୱ । ମାନବଚକ୍ଷୁର ଅଂତରାଳରେ ତାର ଜନ୍ମ— ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ନେପଥ୍ୟରେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ତାହା ସତ । କିନ୍ତୁ ଏ ଧରଣର ଦୁର୍ନାମ ଅସହ୍ୟ ସୌ-ର !

ସୌର କହୁଲୁ—ଏହାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧର ନୀତି ବଦନାମ ଅଛି । ଇତିହାସରେ ଏପରି ଭୁର ଭୁର ଉଦାହରଣ ରହିଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ବୁଝିଲୁ ସୌ-ର !! ଇତିହାସଟା ହିଁ ମୋ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ସାହାଯ୍ୟ । ତାହାହିଁ ମୋର ମାୟମାସ ଜାଡ଼ରେ କଂବଳ ।

ସୌର କହୁଲୁ—ସେହି କଂବଳ ସଂବଳ କରି ଆପଣ ମାୟ ମାୟର ଶୀତ ତ ଶୀତ ମେ ମାୟର ଶରୀରଟା ଝାଙ୍କି ମଧ୍ୟ ପାର ହୋଇଯିବେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ବ୍ୟୁ ଆସି ପହଂଚିଲେ । ଗଣେଶ ବାବୁ ବ୍ୟୁଙ୍କୁ ଆପ୍ୟାୟିତ କରି କାଷ୍ଠାସନ ଅପଣ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ବ୍ୟୁଟି ୧୦୪ ଡିଗ୍ରୀ ଗରମ ହୋଇ କହୁଲେ—

“ତୁମେ କାଲି ମୋର ‘How to write Poetry’ ବହିଟାକୁ ପାଣିରେ ଓଦା କରି ଦେଇଛ—ଏ ସବୁ କି ଭଦ୍ରାମି ଶୁଣେ ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଅପରାଧୀଙ୍କ ଭଳିଆ କହୁଲେ—କଣ କରିବି ଭାଇ ଖିଆଲ ନ ଥିଲା; ବହିଟା ଧରି ସ୍ନାନାର୍ଥେ କଲେଜ୍ ସ୍କୋଆର ପୋଷ୍ଟରରେ ପଶିଗଲା !!

ବ୍ୟୁଟି ଗୁଣି ଉଠି କହୁଲେ—ଜାଣୁ, ସେଟା ଲାଇବ୍ରେରୀର ବହି ?

ଗଣେଶ ବାବୁ—ମୁଁ 'am sorry (ଦୁଃଖିତ) ।

ବଧୂଟି କହିଲେ—ଗାଧୋଇଗଲା ବେଳେ ତୋର ଭଲ ବହୁଟା ହାତରେ ଧରି ଯିବା କି ଦରକାର ଥିଲା ? ମୂର୍ଖ !! ନିଢ଼କୁଣା !! ତା ପରେ ବହୁଟା ଧରି ତୁ ପାଣିରେ ପଶିଲୁ କିମିତ ?

ଏତିକି କହି ଯାଏ ସେ ରାତରେ କବାଟଟାକୁ ଧଡ଼ାସ୍ କରି ଆଢ଼ିଜାଇ ଦେଇ ବାହାର ଗଲେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ—ଦେଖିଲି ସୌ-ଶ !! ତମ ସାମନାରେ ମୋତେ ‘ମୂର୍ଖ’ କହି ଚାଲିଗଲା । ପବନ ସେପରି ବସନ୍ତର ଜବାଣୁ ବହୁ ଅଣେ, ଏଇମାନେ ସେପରି ମୋର ଦୁର୍ନାମର ଗଜ ଚାଟୁଆଡ଼େ ବାନ୍ଧି ଦେଉଛନ୍ତି ।

ସୌଶ କହିଲା—ଦୁର୍ନାମକୁ ଡରନା ଗଣେଶ ବାବୁ । ଦୁର୍ନାମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଥିଲା—ଅଛି ଓ ଥିବ । ଲୋକେ ଫେର ଦିନେ କହିଥିଲେ ବାସୁରଣ ତାଙ୍କ ଦର୍ଜିକୁ ମାରି ପକାଇ ଥିଲେ । ସେକ୍ସପିଅର ଲର୍ଡ଼ ସାଞ୍ଜୁଦାମଟନଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସଫେଟିସ୍ ଗ୍ରେଣ୍ଡ କରୁଥିଲେ । ମାଇକେଲ ଏଞ୍ଜେଲୋକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜୁଲିଅସ ବେଟ ମାରିଥିଲେ । ଆଉ ମୋଲ୍-ସ୍ଵାର ତାଙ୍କ ଝିଅକୁ ପ୍ରେମ କରୁଥିଲେ । ଆଉ ସମାଲୋଚକ ? ସେମାନେ ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛନ୍ତି ? ଗୁଡ଼ସଣା ପାଖରେ ଟିପ୍ପୁଟି ପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ କବି, ଅକବି, ସୂକବ ପଛରେ ସମାଲୋଚକମାନେ ବରବର ରହିବେ ନା ରହିବେ । କଣାରୁ ଫୁଲ ପାଖରେ ଠିକ୍ ସେମିତି ପାରୁଡ଼ାପୋକ ସଦା ସଙ୍ଗଦା ପହଞ୍ଚି ଦେଉଥାଏ !!!

ଗଣେଶ ବାବୁ ଆସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲେ—ହଁ, ହଁ, ବଡ଼ ଠିକ୍ କଥା କହିଲି ସୌ-ଶ !!!

ଏହି ସମୟରେ ଅଣଗୁଣ ପରି ଗଗନ ଘର ଭିତରେ ପଶି ଯାଇ ଓଢ଼ାଟରପ୍ରଫୁଟାକୁ ରାକ୍ଷାରେ ରଖି ରଖି କହିଲା—ଜୁହାର ଗଣେଶ ବାବୁ, ଜୁହାର !!

ଗଣେଶ ବାବୁ ଗଧ ନିମିଷେ ଗୋବାଇଲା ପରି ମୁଣ୍ଡର ଭାବ କରି କହିଲେ, “ହଁ, ନମସ୍କାର !!!”

ଗଗନ ନିଜର ରମ୍ପଲେଶ ଚଣମା ଦୁଇଟା ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ଭୃଷ୍ମଂଡ଼ା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ରଖି କହିଲା—ଆଉ ଆପଣଙ୍କର ହାଲ କ’ଣ ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ ସିଲ୍‌କ୍ ପଞ୍ଜାବୀଶତକ ଦେହରେ ଗଲାଇ ସୌଶକୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ଯାଏ—ଜଣେ ନାଗବଧୂଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅଛି.....।”

ଗଗନ କହିଲା—ଦିନ ଛ’ଟା ବେଳେ ନିମନ୍ତେ ? ଉଦ୍‌ମହୁଳାଙ୍କର କଣ ସମୟଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ?

ଗଣେଶବାବୁ କହିଲେ—ମୋର ନାଗବଧୂଟି ମୋ ପାଇଁ ଗୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବେ !!! ମୋର ଡେରି ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଉ so long !!

ଗଗନ କହିଲା—ଆପଣ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଗଣେଶ ବାବୁ !! ଆପଣଙ୍କର ଅନେକ ନର ନାଗ ପରିଚିତ ଅଛନ୍ତି ଦେଖୁଛି ! ମଲା ଗଲା ବେଳକୁ ଆପଣଙ୍କର ଆଉ ଭାବନା କଣ ?

ଶୁଣିହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ମୁଁ ବହୁତ ଗୋପାନ୍ୟ କରୁଛି !! ସେଇ
ସେଇ ମୁଁ ବହୁତ ପ୍ରେମପତ୍ନି ପାଉଛି; କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ମୋର ସମୟ କାହିଁ ?
ଆଜିର ଚିଠିଟା ଦେଖିବେ ?

ଗଗନ ଆଗରେ ନିଜର ପୁରୁଷତ୍ବର ଦୌଡ଼ ଦେଖାଇବାର ଲେଉଟ ସଂସ୍କଳି
ନପାରି ସେ ପକେଟରୁ ଖାତେ ଚିଠି କାଢ଼ି ତା' ଆଗରେ ଧଇଲେ; କିନ୍ତୁ ଚିଠିଟାର ସବୁ
ଅଂଶ ନ ଦେଖାଇ କେବଳ ତଳେ ଯେଉଁଠି ଲେଖିକାଙ୍କର ଦସ୍ତଖତ ଅଛି, ସେହି ଜାଗାଟି
ଦେଖାଇଲେ ।

ଗଗନ ଦେଖିଲା, ଲେଖା ହୋଇଛି “ସମୁଦା ଦେବୀ ।” ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ କଥା
ସତ ନା କଣ ??

ସୌଭାଷା କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବନ୍ଧୁଲିଆ । ସେ ଚିଲ ପରି ଝାଂସ ମାରି ନେଇ ଚିଠିଟାକୁ ପଢ଼ି
ଦେଖିଲା, ଜଣେ ବୁଢ଼ା ମହିଳା ତାକୁରଂକଠାରୁ ଗଣେଶ ବାବୁ ହଜିମି ଔଷଧ ଖାଇ ଆଜିଯାଏ
ପରସା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଫଳରେ ଉଦ୍ରମହୁଳା ଖୁବ୍ ଉଦ୍ର ଉର୍ଷ ନା ଦେଇ ଏହି ସ୍ଥାନକଲିପି
ଖଞ୍ଜିକ ପଠାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସଂଗେ ସଂଗେ ପୋଲିସରେ ଇତଲା ଦେବେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଭୟ
ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ତଳେ ଲେଖା ହୋଇଛି yours faithfully ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ।

ଗଗନ କହିଲା—କି ହୋ ରସିକେ ! ପ୍ରେମ ଚିଠିରେ yours faithfully
କଥା ହେ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ ଲଜରେ ଓ ଅସମାନରେ ଯାହା କହିଲେ, ସବୁ ଖିନି ବାଜିଗଲା ।
ତାଙ୍କର ଅଳଂକାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିଶାପ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲା ବାବୁଲମୟ ଜାରକନ୍ ପରି
ଅବୋଧ୍ୟ !!!

ସେ ଗାଉଁ ଗାଉଁ ହୋଇ ଦୁହଁଙ୍କ ମନେ ମନେ ଅଭିସଂପାଦ ଦେଇ ଦେଇ ଖାତେ
ମୋଟା ବହି କାଖରେ ଯାନ ଦକ୍ଷିଣମୁହଁ ହୋଇ ପଲ୍ଲୀସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଛକୁ ମଧ୍ୟ ଫେରି
ଗୁହଁଲେ ନାହିଁ । କାଳିଦାସ ବଂଚିଥିଲେ ଉପମା ଦେଇଥାନ୍ତେ—ତାଉଁଶ କାମୁଡ଼ାରେ ଅସ୍ଥିର
ହୋଇ ଗୋଟାଏ ହଡ଼ା ବଳଦ ଯେଉଁର ଖାଲ, ବାଲି ନମାନି ଧାଇଁ ଚାଲୁଛି
ଅଶନିଶ୍ଚାସରେ !!!

ଦଶ

ସୌଷ୍ଠ ମୁମୂର୍ଷୁ ଅଭାବକାଳ ପରି କହିଲୁ—“ଗଣେଶ ବାବୁ ତୋତେ ଲାଗିଲେ ଗଗନ ।”

ଗଗନ କହିଲୁ—ଏକଟା କଣ ତୋର ମୁଠାଣିଆର ବାଣୀ ? ନା ଉଇଲ ? ନା ତାମ୍ରଫଳକ ?

ସୌଷ୍ଠ କହିଲୁ—ତା’କର କଣ ଗୋଟାଏ ଗତି କର ଭଲ ଭଲ !!!

ଗଗନ କହିଲୁ—କ’ଣ କରିବି କହ ।

ସୌଷ୍ଠ କହିଲୁ—ତୋର ହାତରେ ସବୁ । ତୋ କଲମ ଜିତା ରହୁ ଦୋସ୍ତ !!

ଗଗନ କହିଲୁ—ତୋର ବାଣୀଜୀ ଭୂମିକାର ଆତ୍ମବର ଦେଖି ମୁଁ ହା’ପେଇ ଉଠିଲିଣି । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରଥମ ଆକ କ’ବା ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ।

ସୌଷ୍ଠ କହିଲୁ—ତୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ତା’କୁ ତାହା ଦେଇ ପାରିବୁ ।

ଗଗନ—କଣ ? ସଲଖ ଶବରେ ଭଲ ଟିକିଏ କହ ।

ସୌଷ୍ଠ—ପ୍ରିୟା ।

“ଏ, କଣ କହିଲୁ, କଣ କହିଲୁ ?” ଗଗନ କହିଲୁ—“ମୁଁ କଣ ଗୋଟାଏ ପ୍ରିୟା କେଉଁଠି ତା’କ ପାଇଁ ଜନ୍ମ କରିବି ?”

ସୌଷ୍ଠ—କ’ରୁ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବୁ ତ ?

ଗଗନ—ତୋ କଥା ମୁଁ ଆଜି କିଛି ବୁଝିପାରୁନି ।

ସୌଷ୍ଠ—ଏଥରେ ବୁଝିବାର କଣ ଅଛି ? ତମ କବିମାନେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଗୋଟାଏ କାହିଁକି ଦଶଟା ପ୍ରିୟା ଦଶ ମିନିଟ ଭିତରେ ଉଦ୍ଧାର କରି ଦେଇପାରିବେ ।

ଗଗନ—ମୋ କାରଖାନାରେ କଣ ପ୍ରିୟା ମ୍ୟାନୁଫାକଚର୍ ହେଉଛନ୍ତି କି ?

ସୌଷ୍ଠ—ଯେ କୌଣସିମତେ ତୋତେ ଦେବାକୁ ହେବ । ନ ଦେଲେ ନ ଚାଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଆସି ସଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସିଂଡାରୁ ତା'କର କାଠ ଶୁଣାଗଲା... “୧୫ ନଂବର କନ୍ଧର ଅଧିବାସୀ ଅଛନ୍ତି ନା ?”

ସୌର କହିଲା—“କହୁ”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତିର ଦୁର୍ବାସା ମୁନିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଜବାବ ଦେଲେ—
—ଅସୁମହଂ ସ୍ତେ ।

ସୌର ଡେଇଁପଡ଼ି ତା'କୁ ପାଗ୍ରେଟି ଆଣି କହିଲା—“ସେ ସେ ପଛ ! ଆସିବା ହେଉ, ବସିବା ହେଉ ।”

ସେ ମୃଗାଙ୍କ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ପାଠଅନ୍ତରବିଶିଷ୍ଟ କୌଳିକ ଉପାଧିକାର ଲାଞ୍ଜିତ କାଟି ବ୍ୟବହାରର ସୁବିଧା ଲାଗି ‘ପଛ’ ନାମକ ଗ୍ରେଟ ପକେଟ ସମ୍ବରଣଟା ବାହାର କରିଛି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଖଟ ଉପରେ ବସିପଡ଼ି କହିଲେ—“କଣ ବଲୁଆ ବସୁର ଚାଲିଛି ?

ସୌର କହିଲା—ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ତନ୍ଦ୍ରା ତରୁଣୀ ପ୍ରଣୟିନୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଆମର ସ୍ବଭବ ଗଗନକୁ ଫରମାସ୍ ଦେଉଛି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ—ପ୍ରୟୋଗୀଙ୍କର ମାପ ଦେଇଛ ତ ? କେତେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ, ଉଚ୍ଚତା ଏ ସବୁ ଅର୍ଡ଼ରଦେବା ଆଗରୁ କହିବାକୁ ହେବ । ନଚିବା ବଡ଼ ସାନ ହୋଇଯାଇ ପାରେ ତ ପୁଣି କବିକୁ କଣ ଦର୍ଜିର ଦଶା ସେଗିବାକୁ ହେବ ।

ସୌର କହିଲା—ଆଜି ଦିନ ୪ଟା ପୁଅରୁ ମୁଁ ଅର୍ଡ଼ର ନେବି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଗଭୀର ବୈରାଗ୍ୟବଶତଃ କହିଲେ—“ତୁ ତୋର ଖଟଟାକୁ ଶୀଘ୍ର ବଦଳାଅ ସୌର ।”

ସୌର—“କାହିଁକି, କଣ ଭ୍ରମପୋକ ଅଛନ୍ତି ?”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ—“ନା, ମୁଁ ସେ କଥା କହୁନି । ତୋର ଏ ଖଟଟା ହେଲା ସବୁ ଅନର୍ଥର ଗୋଡ଼ । ସେଥିର ଏହି ଖଟ ଉପରେ ବସି ଆମେ ‘ଚତୁର୍ବର ସଦ୍ୟ’ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ତା’ପରେ ଆଉ ଦିନେ ଏହି ଖଟ ଉପରେ ବସି ମିସ୍ କାଦଂବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ‘ପଡ଼ିତା ଉଚ୍ଚା-ରଣୀ’ ସଦ୍ୟ ଗଢ଼ିବା କଥା ଆମ ମୁଁତରେ ଡୁକୁଥିଲା । ଆଜି ପୁଣି ସେହି ଖଟ ଉପରେ ବସି ତୁ ପ୍ରିୟାକ୍ରିୟା କଥା କଣ କାହିଁଲୁଣି ?”

ସୌର କହିଲା—“ମୋର ଏହି ଖଟଟି ହେଲା ବଡ଼ ମଂଗୁଲିଆ । ଏହା ଉପରେ ବସିବାମାନଙ୍କେ ତମ ମୁଁତରେ କେଠୁଆ ପରି ନାନା ସଂଭବ, ଅସଂଭବ ଚିନ୍ତା କଲୁକଲୁ କରିବେ ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ତା’ଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଖରେ ପାନିଆ ଚଳାଇ ଚଳାଇ କହିଲେ, “ଭୁଡ଼ ସେସବୁ ବାଜେ କଥା । ବର୍ତ୍ତମାନ କହ, କଣ କରିବା ?”

ସୌଷ୍ଠ କହୁଲ—ଆମେ ଚିନିଜଣ ମିଳି ଗଣେଶ ବାବୁକୁ ବଂଚାଇବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାହିଁ ଆମର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଏ ମହତ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଆହ୍ୱାନ ଆମକୁ ମାନିବାକୁ ହେବ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—“ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଏକମତ । ମନୁଷ୍ୟର ଉପକାର କରିବାଠାରୁ ବଳି କଲମୁଗରେ ଧର୍ମ ନାହିଁ ।”

ଗଗନ କହୁଲ—“ଅଶୋକଙ୍କର ଶିଳାଲିପି ଭଳିଆ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ମହାର୍ଦ୍ଦ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଖଞ୍ଜିରି ପାହାଡ଼ରେ ଅଧିକ ଶୋଷ ପାଆନ୍ତା; କଲିକତାର ଶୁଷ୍କ ଗଳିରେ ସେଗୁଡ଼ାକୁ ବାନ୍ଧି କରିପକାଇବା ଠିକ୍ ହେଉନାହିଁ ।”

ସୌଷ୍ଠ କହୁଲ—“ମୁଁ ଚତୁରଂଗ ସଦା ତରଫରୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛି ଯେ, ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ କାଲ୍‌ନିକ ପ୍ରେସ୍‌ସୀ ତିଆରି କରାଯାଉ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—“ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କଥା ଅଂତରର ସହୃଦ ସମର୍ଥନ କରୁଛି ।”

ଗଗନ କହୁଲ—ହୁ !!

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—ଟି ।

ସୌଷ୍ଠ ସଂଗେ ସଂଗେ ଚାକରକୁ ହୁକମ୍ ଦେଲେ, ମୁଗାଂକ ବାବୁଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଫିଆଲ୍ ଗରମ ଟି (ଟି) ନେଇ ଆସିବାକୁ ।

ଗଗନ ଇଆଡ଼ତରେ କାଂଥରେ ଝୁଲୁଥିବା ଗୋଟାଏ କ୍ୟାଲେଂଡର ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହି ରହିବାର କେଉଁ ତାରିଖରେ ପଡ଼ିଛି, ସେହି କଥା ଗଣନା କରୁଥିଲା ।

ସେ କହୁଲ—“ମୁଁ ଏ ଘରୁ ପାରିବନି । ତମେ ମୋତେ ମାଟ୍ କର ।

ଘରର ଚଟକ ଶେଷକରି ମୁଗାଂକ ବାବୁ ହଲରେ ପାଣି ଦେଇ କାଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷମୁଦ୍ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ।

ସୌଷ୍ଠ କହୁଲ—ତମେ ଯଦି କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାର କରି ଏତକ ନକରିବ ତ ମୋ ଗଣେଶ ବାବୁଟା ବାଜିଆ ହୋଇଯିବ । ଯକାନ୍ତ ଗୁଡ ୧୦ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଖାଲି ବାଇଟାଂଗୁରାଂକ ପରି କଲିକତାର ଏ ମୁଠରୁ ସେ ମୁଠିଆଏ ହୁଲୁଛି । ସାହାକୁ ଯେଉଁଠି ଦେଖୁଛି ଖାଲି କହୁଛି, “ଗଲ, ଗଲ, ସୌ-ସା ! ମୋର ଅଗନ୍ତା ପ୍ରସ୍ତା ।” ମୁଁ ଏଥିରେ କଣ କରିବି କହ । ସେ ନିଜେ ତ ମରିବ, ସଂଗେ ସଂଗେ ମୋତେ ମଧ୍ୟ କୋକେଇକୁ ନଟାଣି ଛୁଡ଼ିବନି ଦେଖୁଛି ।

ଏହି ଧମକରେ ଗୋଟାଏ ହିଟିଫିଟି କାଂଥ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ମାଛକୁ ଦେଖି କହି କହି କରି ଚିନିଅର ଡାକ ଉଠିଲା । ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—“ସତ୍, ସତ୍, ସତ୍ ।”

ଅଧିକତର ଉତ୍ସାହତ ହୋଇ ସୌଷ୍ଠ କହୁଲ—“ତା ପରେ ଦିନଟାହାକ ଖରାରେ ହୁଲି ହୁଲି ତା ତେହେବ ଯିମିତି ପୋଡ଼ା କେନ୍ଦୁକାଠ ପରି ହେଲଣି ଦେଖୁଛୁଟିକି ? ତାକୁ ଯଦି କିଛିଦିନ ପାଇଁ ପୁଣି ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାରକୁ...ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାଲାଗି ନପଠାଇବ

ତାହେଲେ ଏଇ କଲିକତାରେ ସେ ନିମତଲର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଫଳରେ ଆମ ନିନିକଣକୁ ହିଁ ସେ ପାତକ ଲାଗିବ । ନରହତ୍ୟା ଭୟାବହ !”

ଗଗନ କହିଲା—“ବେଶ୍, ତାକୁ ସୁଖ ପଠାଇ ଦିଅନା । କିଏ ମନାକରୁଛି । ସେ ଏହି ଦୋଳ କନ୍ଦେସନରେ ଯାଇପାରିଲେ ଅନ୍ଧର ଭଲ ।”

ସୌଖ କହିଲା—“ରାମ୍, ସେ କମିତ ଯିବ ? ବନା ଅବହୁ ପିୟା ଚିଠି ନ ଲେଖିଲେ, ସେ ଏଠି ମରବ ପଛକେ କଲିକତା ଛାଡ଼ି ପାହୁଁତେ ଚାକବନି ।”

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ ଗୋଟାଏ ତଳିଆ କୋଳକୁ ଟାଣିନେଇ ଖୁବ୍ ସ୍ବଚ୍ଛଦରେ ବସି କହିଲେ—“ଆମେ ତ ଯେଇକଥା କହୁଥିଲୁ ।”

ଗଗନ କହିଲା—“ମୋତେ କଣ କରିବାକୁ କହୁଛ କହ ।”

ସୌଖ—ବେଶ୍ କିଛି ନୁହେଁ, ମୁଁ ତୋତେ ଚିଠିକାଗଜ ଦେଉଛି । ତୁ ଭଲ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରିୟା ତରଫରୁ ତୋର କବି-ସାପାରେ ଖୁବ୍ ଦିଲ୍‌ଖୁସ୍ ଚିଠି ଲେଖି ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉ । ତେଣିକି ଯାହା ହେବ, ମୁଁ କରିବି, ବୁଝିଲି ?

ଗଗନ କହିଲା—ତଥାସ୍ତୁ । ପ୍ରିୟାର ନାଁ କଣ ଦିଆଯିବ ? ସମସ୍ତେ ଚିନ୍ତା କର ।

ସୌଖ କହିଲା—ଜାଣୁବନ୍ତା ।

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଧେର !!

ସୌଖ ରାଗିଯାଇ କହିଲା—ତାହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟଶଖା ?

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଚୁପ୍ ।

ସୌଖ କହିଲା—ତା ହେଲେ ହିନ୍ଦୁ ବା ଦିଆଯାଉ ।

ଗଗନ କହିଲା—ବାଜେ !!

ସୌଖ କହିଲା—“ତାହେଲେ ସମସ୍ତେ ନାଭିମୂଳସ୍ଥ ସହସ୍ରାର ପଦ୍ମ ଉପରେ ମନ ଚଳୁ କର ଶ୍ରୀନିକଟଯାଏ ଚିନ୍ତା କର । ରେଡ଼ି; ଏକ, ଦୁଇ, ତିନି !!

ସମସ୍ତେ ଚୁପ୍‌ରୁପ୍ । ସୂଚୀଭେଦ୍ୟ ନିରବତା !”

ଶିଶୁପାତ୍ର ଦେଖି ଶ୍ରୀନିକଟ ପରେ ପୁଣି ସୌଖ କହିଲା—ବେଶ୍, ଏଥର କହ ।

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ପଦ୍ମାବତୀ !”

ସୌଖ କହିଲା—ଏଟା ନିହାତ ରାଧାନାଥମୁଗର ନାଁ ।

ଗଗନ କହିଲା—ଯୋଗମାୟା !!

ସୌଖ କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଗୁପ୍ତା ପକାଇ କହିଲା—“There you are !! ଦେ ଦେ ଭଲ ହାତଟା ଦେ ।” ସେ ହାତ ମିଳାଇଲା ।

ଗଗନ କହିଲା—ଯୋଗମାୟା ଶବ୍ଦର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଯାହାହେଉ ନା କାହିଁକି ଆମ ବ୍ୟାବହାରିକ ଅର୍ଥରେ ଏହାର ମାନେ ହେଉଛି ‘ମାୟା’ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର କାୟା ନାହିଁ । ଯୋଗମାୟାର ସୃଷ୍ଟି କଲ୍‌ନାରେ । ତାର ରୂପ ନାହିଁ, ରେଖା ନାହିଁ, ବଣ ନାହିଁ, ଗନ୍ଧ ନାହିଁ,

ହୁଣି ନାହିଁ, କହୁ ନାହିଁ । ଏହି ଜଗତପ୍ରସଙ୍ଗ ପରି ତାହା ମାୟା !! ମିଥ୍ୟା ପ୍ରହେଳିକା !!
ତାହା ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ-ଧ୍ବନି ପ୍ରତିଫଳିତା !!!

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ମୁଁ କାଗଜ ଦେଉଛି ନେ । ଶୀଘ୍ର ଭଲ ଶ୍ରୀମତୀ ଯୋଗମାୟା
ଦେଖିବ ନାରେ ଚିତ୍ତ ଲେଖ ।”

ଏହା କହି ସେ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ଚିଠି ପ୍ୟାଡ଼ରୁ ଦୁଇଖଂଡ଼ କାଗଜ ଚିରି ଗଗନ
ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇ କହିଲେ—“ତାର କାଗଜରେ ତାର ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖାଯାଉ ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ଦିଅ ଭଲ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରିୟା ଦିଅ । ପ୍ରତ୍ୟେକ
ମଣିଷର ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରୟ ଗୃହ; ଗୋଟିଏ ଅବଲଂବନ ଲୋଡ଼ା । ବିନା ରଂଜାରେ କାକୁଡ଼ି
ଗଛ ଉଧେଇପାରେ ନାହିଁ ।”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ବାସ୍ତବ-ଭୁଇଁ ଗୃହ—ଯାହା ଉପରେ ସେ ହୁଡ଼ା
ହୋଇପାରିବ । ଖାଲି ଶୂନ୍ୟରେ ମଣିଷ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପରି ଦୌଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ ନୋହୁଁ, ହାତମାଂସରେ ବାସ୍ତବ ଜୀବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର
କ୍ଷମତା ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଅଳ୍ପଯାଏ ହାସଲ କରିପାରୁନୁ, ସେତେବେଳେ ଆମେ ଆଉ
କଣ କରିବା ? ଆମ ହାତରେ ଯେତେକ ହୋଇପାରୁନା ଆମେ ସେତେକ କରିବା ।

ଗଗନ କହିଲେ—“ଦେଖିବନି, ଏଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରିୟାକୁ ଦେଇ ବିଶ୍ୱାସ ଏକରକମ
ବଂଚିବ ।”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ବେଗ୍, ଶୁଭଦ୍ୟା ଶୀଘ୍ର । ତାର ଆସିବାର ବେଳ ହୋଇଗଲାଣି ।
ଜଲ୍ଦି, ଜଲ୍ଦି...”

ଗଗନ କାଗଜ କଲମ ଧରି ବସିଗଲା । କିନ୍ତୁ କଲମଟାକୁ ସେ ଯେତେକ ପେଲିଲା,
ସେଟା ଅଂଡ଼ା ଲାଗିଲା ପରି ସେତେକ ଭୁଇଁ କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା—ଚଂକିଲା ବି ନାହିଁ ।

ଗଗନ ଲାଂଚ ହୋଇ କହିଲେ—“ମୁଁ ତଟା ମୋର ଆଜି ଏକଦମ୍ ଫଂପା ! ଟିକିଏ
ଉଠେଇକ ପଦାର୍ଥ ନପଡ଼ିଲେ ରଂଗିନ୍ ଗୁପ୍ତାର ଉଦ୍ରେକ ହେବନି !!”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“କଣ ଦରକାର—ଏକ୍ସା ?”

ଗଗନ ଜିଭକାମୁଡ଼ି କହିଲେ—“ଦୂର୍...”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ତେବେ କହ, କଣ ହେଲେ ତମ ପାଳଗଦାରେ ଛତୁ ଫୁଟିବ—
ବ୍ରାଂଡ଼ ?”

ଗଗନ କହିଲେ—“ରୁପ୍ ! !”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ସବୁ ତ ଗଂଧାଲ୍ଲ, ମୁଁ ଏବେ କରିବି କଣ ? ତମ କବିମାନେ
ଯେ କଣ କେତେବେଳେ ଗୁହ୍ୟ, ତାହା ଆମପରି ଅକ୍ଷିପ-ମଣିଷର ମନ୍ତ୍ରିତ୍ୱରେ ଅଗମ୍ୟ । ଜର୍ମାନ
ଲେଖକ Hoffmann କ ଭଲଆ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ତ୍ରୁଙ୍ଗ
ରୂପରେ ଟିପ୍ପଣୀଦିଅ । ତାହେଲେ ଆମେ ବୁଝିପାରୁ ଅମୃତ ଅମୃତ ଲେଖିବାକୁ ଅମୃତ
ଅମୃତ ଚଟକ ଦରକାର । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ Hoffmann ଲେଖିଥିଲେ—

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅପେକ୍ଷା ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ଦରକାର ବାରଗାଢ଼ି ପାମ୍ପସ୍ ।
 ଲଘୁ ଧରଣର ଅପେକ୍ଷା, , , , ସ୍ୟାଂପେନ୍ , ,
 ସେମାଂଚକର ଘଟଣା, , , , ପଂଚ , ,
 ଗଗନ କହିଲୁ—ଏ ସବୁ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ତମେ ବରଂ ଖଞ୍ଜେ
 କାହେଁ ତାର ବସନ୍ଦ କର ।

ସୌଖ୍ୟ ସିଗାରେଟ୍ କରିବାକୁ ବାହାରିଗଲା ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ଚିଠିଟା ଏହିପରି ଲେଖ—“ତୁମ ବର୍ଷ ତଳେ ହଠାତ୍ ତା
 ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ତ୍ରାମ୍ ଭିତରେ—ସେହି ଦିନଠୁ ସେ ତାର ଶୟନ, ସ୍ବପ୍ନ, ଧ୍ୟାନ ।
 ଅବଶ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ତା’କଥା ସେ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗତ ୨୪ ତାରିଖ
 ରାତିରେ ପୁଣି ହଠାତ୍ ସେ ତାର ମନେପଡ଼ିଲା । ତା’ପରି ସେ ଆଜି ପୁଣି ଯାଉଛି । ଆଶା
 କରେ ଯେଉଁ ତା ସଙ୍ଗେ ତାର ଦେଖାହେବ ।”

ଏହି ଚିଠିଟା ଲେଖିବ ‘ସେ’, କିନ୍ତୁ ପହଞ୍ଚିବ ‘ତା’ ପାଖରେ ।

ଏହାହିଁ ହେଲା ଚିଠିର ଘମାଉସ ଶବ୍ଦ । ଏହାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ତମର ଯତି,
 ଯମକ, ଅଳଂକାର, ଅନୁପ୍ରାସ ସବୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ତୁମେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଚିଠି ଲେଖ, ଯେପରି
 ଗଣେଶ ଆଜି ଯଥା ପୁଣ୍ୟ ଏକସ୍ତ୍ରୋତ୍ସବ ଧରିବା ପାଇଁ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଛୁଟାଇଦେବ ।

ଗଗନ କହିଲୁ—ମିଛରେ ବିଶ୍ବରାଜ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚାତ କରି କ’ଣ ଲାଭ ହେବ ଶୁଣ । ମୋର
 ବିବେକ ମନାକରୁଛି ।

ସୌଖ୍ୟ ସିଗାରେଟ୍ କରି ଫେରୁଥିଲା । ସେ ଦୁଆରବନ୍ଧ ପାଖରୁ କହି ଉଠିଲା—
 “ବିଶ୍ବରାଜ୍ୟ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟପକ୍ଷରେ ଏପରି କରିବା ନିତ୍ୟାନ୍ତ ଦରକାର । ପୁଣ୍ୟକୁ ସେ ଯଦି ଅଂତର୍ଗତ
 ପଂଦର ଦିନ ପାଇଁ ଚେନ୍ନାଇରେ ନଯାଏ, ତାହେଲେ ହୁଏତ ସେ ପାଗଳା ହୋଇଯିବ,
 ନୋହେଲେ ବାଟରେଯାଟରେ ଦିନେ ରକ୍ତାଶ୍ରୁପରି ଅଧିକ୍ୟବଶତଃ ଅକାଳମୃତ୍ୟୁସ୍ବାସରେ
 ପଡ଼ିବ । “ଚରୁରଂ ଯଦି”ର ଶୁଣିଶୁଣି ଗୋଟାଏ ଅସଲ ପଥରଖୁଣ୍ଟ ଶ୍ରୀପତିପତିବ ।
 ତାର ଏକାନ୍ତ ଭଲ ପାଇଁ ଏହା କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ମୁଁ ଦେଖୁନି । ତୁମେ ତା ପ୍ରତି
 ଦୟାକର କର, ଦୟା କର । ସେ ଗୋଟିପଣେ ତମକୁ ଲାଗିଲା ।”

ଗଗନ ତଥାପି ନିଶ୍ଚଳ । କହିଲା “ଉହଁ ।”

ସୌଖ୍ୟ ଦେଖିଲା ଖାଲି ଭାଗବତତତ୍ତ୍ବ ବା ଅନାସକ୍ତ ଯୋଗ ପ୍ରବୃତ୍ତ କଲେ ମଧ୍ୟ
 ପାଂଡ଼ବ ଧନୁ ଧରିବେନି, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିମନ୍ୟୁବଧ୍ୟ କଥା ସ୍ବରୂପ କରାଇଦେଇ ତା’କ
 ଭିତରେ ପ୍ରତିହତ୍ୟା ଅଗ୍ନି ପ୍ରକୃତିତ କରିବା ବୃଦ୍ଧିମାନ୍ଦ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ କହିଲା—“ଗଣେଶ ଆଜି କହୁଥିଲା, ଗଗନଟାର ରୁଚି ନାହିଁ । ସେ ନିକଲ
 କରେ । ଲୋକଟା ବଡ଼ ହୁଏକୁଟା ପଟୁ ।”

ଗଗନ କହିଲା—“କହୁ ।”

ସୌମ୍ୟ—“ପୁଣି କହୁଥିଲ, ଗଗନକୁ ସେ ଦୁଇ ବର୍ଷକାଳ କୁଆଡ଼େ ଖେଳି ପଡ଼ାଇବ । ମୁଁ ତ ତା’ କଥା ଶୁଣି ହସି ହସି ବେଦମ୍ ।”

ଗଗନ ହସି ହସି କହିଲା—“ମୁଁ ତା ପରି ନିର୍ଯ୍ୟୁମ୍ମ ବୋକାଟା କଥାରେ ବିଚଳିତ ହେବାର ଲୋକ ନୁହେଁ ।”

ସୌମ୍ୟ ତଥାପି ଦବିଲା ନାହିଁ । ସେ ଜଳଦମ୍ପତ୍ର-କଂଠରେ କହିଲା—“ପୁଣି କହୁଛୁ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ନମସ୍କାର କରି ଜାଣିନା ।”

ଗଗନର କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଲ ପଡ଼ିଗଲା । ଚକ୍ରମାଳାର ବାଧା ଦେଇନଥିଲେ ତା ଆଖିରୁ ଅଗ୍ନି କଣା ଛୁଟିକିପଡ଼ି କାଗଜଟାକୁ ବୋଧହୁଏ ଭସ୍ମ କରିଦେଇଥାନ୍ତା ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ତମ ଲେଖାକୁ ସେ ବରାବର ନିଂଦା କରେ; କହେ, ତମେ ଯାହା ଲେଖ, ସବୁ ସେ କୁଆଡ଼େ ଆଗରୁ ପଡ଼ିଛି । ତମେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖ, ଯେପରି ଅଜ୍ଞତାପରରେ ସେ ପୁଣି ତମ ଲିଖିତ ସେହି ଚିଠିଟାକୁ ପ୍ରଶଂସା ନକରି ରହି ପାରିବନି । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ସେ ଏଡ଼େ ଲମ୍ବା ଚିଠିଟାକୁ ମୁଖେ ମଧ୍ୟ କରିପକାଇବ ।”

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—ପ୍ରତିଶୋଧ ! ପ୍ରତିଶୋଧ ! ! କ୍ଳାବହୁ ତ୍ୟାଗ କର । ଧନୁବାଣ ଧର । ହେ ପାର୍ଥ, ହେ କୌତେୟ, ଶୁଣିବି ତ ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରାଣୀ ବରାବର ନିବୋଧତା :

ଗଗନ କଲମଟାକୁ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ଡୋଇ ଆଣିଲା । କଂଠ କଣ୍ଠ ଲେଖିବାର ଆଗ୍ରହ ସେ ଦେଖାଇଲା ନାହିଁ । ଖାଲି କିଆଡ଼େ କିଆଡ଼େ କାଗଜ ଉପରେ ଗାର କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯିଏ ଆସିଲେ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ କହିଲା, “ଗଗନ ଚରିତ୍ରସ୍ଥାନ” । ମାର୍ଜିତ ‘ଚରିତ୍ରବତ୍ସ’ ଯାହାକୁ କହନ୍ତି, ସେହି ପଦାର୍ଥଟିର କୁଆଡ଼େ ସେ ଧାର ଧାରେନାହିଁ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ! !

ଏତେବେଳେଯାଏ ଗଗନ ମୁହଁ ପୋତି ବସି ରହିଥିଲା । ଟିକିଏ ମୁହଁଟେକି ସେ ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କୁ ଏବଂ ତାପରେ ସୌମ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା ।

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—ସବୁ ନାହିଁ ଯେ, ତୁମେ ଏ ଚିଠି ଲେଖୁଛ । ନିଜ ହାତରେ ତୁମର ହାତଧରି ନିରାକାର ପରମବ୍ରହ୍ମ ଏ ଚିଠି ଲେଖାଉଛନ୍ତି । ମଣିଷ ସଂସମାସ । ଟିକିଏ ହଲବାକୁ ମଧ୍ୟ ତାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁ ସେହି ଲୀଳାମୟଙ୍କ ଇଚ୍ଛା । ସେହି ବରାଟ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ମଣିଷକୁ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ପରି ଅଣଶୁଣ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଉଡ଼ାଇ ନେଇଯାଉଛି ! ! !

“ହୁୟା ହୁର୍ଗୀକେଶ ହୃଦ ମୁଁ ତେନ ।

ଯଥା ନିମୁକ୍ତୋଽସ୍ମି ତଥା କରେମି ।” “ଓଁ ବ୍ରହ୍ମ ! ବ୍ରହ୍ମ ! ବ୍ରହ୍ମ ! ! !”

ଗଗନ କଲମଟାକୁ ଦୁଆଡ଼ରେ ଚୁଡ଼ାଇଲା ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ତୁମେ ତରୁଣ ଓଡ଼ିଶାର ଅରୁଣ କବି । ଏ ଅପମାନ ସହ୍ୟକରିବା ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଶୀରୁତା ।

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—“ଯାଶୁ କହୁଅଛନ୍ତି, ମଣିଷ ପୁନଃ ସେ ଅପମାନ ଦିଏ, ସେ ଅପମାନ ସଦା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦେହରେ ବାଜେ । ମଣିଷକୁ ଯେଉଁ ଶୁକୁଳ ମରାଯାଏ, ତାହା ଭଗବାନଙ୍କ ପିଠିରେ ସପାୟସ୍ ଆୟାତ କରେ ।

ଗଗନ କଲମର ନିବିଡ଼ାକୁ ଟିକିଏ ପଶାନ୍ତା କଲ ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ସହବାର ତ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି । ମଣିଷ କେତେ ସହବ ? ନା—କଣ କହିଛୁ ସୌଖ ?

ସୌଖ—“ତୁମେ ଯାହା କହିଲ ପଟୁ, ତାହା ତ୍ରୁବାର ସତ୍ୟ । ସେହିସତ୍ୟର କହିଛୁ—

“It is slander
whose edge is sharper than the sword
whose tongue

Outvenoms all the worms of Nile × × ×

ଅର୍ଥାତ୍ ପରନିନ୍ଦାର ଦାଡ଼ ତରବାଣର ଧାରଠାରୁ ଶାଞ୍ଜେତର, ନିନ୍ଦାର ଜହ୍ନା ମାଲିନୀର ସମସ୍ତ ବିଷାକ୍ତ ଜୀବପତଙ୍ଗଠାରୁ ବିଷାକ୍ତତର ।

ଗଗନ ମସିହାକୁ କଲମଟାକୁ କାଗଜ ଉପରେ ଥୋଇଲ ।

ସୌଖ କହିଲ—“ଜାଗ ଜାଗ, ଘୁଘୁ ମାନବ ! ରଜନୀ ପ୍ରଭାତପ୍ରାୟ ।”

ଗଗନ କଲମଟାକୁ ମୁଂଡ଼ରେ ଛୁଆଁ ଚିଠି ଉପରେ ଆରମ୍ଭ କଲ, “ଓଁ ।”

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ସୈନିକ ପରି ସଲଖହୋଇ ବସି କହିଉଠିଲେ—“ଜୟ ଗଗନ କବି କି ଜୟ ।”

ସୌଖ ତାର ତଉଲିଆଟାକୁ ପତାକା ପରି ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଚିତ୍କାର କଲ—“ଜୟ ଚତୁରଂଗ ସଦ୍ୟ କି ଜୟ ।”

ଗଗନ ସେତେବେଳକୁ ଚିଠିରେ ତାରଖି ପ୍ରଭୁତି ଦେଇ ଲେଖିବାକୁ ଆରଂଭ କରିଥିଲ—“ହେ ମୋର ଅଜଣାପଥର ପ୍ରିୟ !”

ସୌଖ ଘେମାଂଡିତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦାଗ୍ରସ୍ଥାବିତ ନୟନମୁଗ୍ଧରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲ—“ହୁର୍ରେ !”

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ନିଜର ମାଂସପେଶୀଗୁଡ଼ାକୁ ଆନନ୍ଦରେ ନୟାଇ ନୟାଇ ମୁହଁଲ ବଚନରେ କହିଲେ—“ହୁର୍ରେ !”

ଏଗାର

ଖଟ ଉପରେ ସୁପାତି ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଅଧିଶାୟିତ ଭାବରେ ଗଣେଶ ବାବୁ ତନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଜନ ନିମ୍ନାଳିତ ହୁଏ, ଦୁଇଟିକୁ ଝରକା ଆଡ଼କୁ ତୋଳି ଉଡ଼ି ଉଇଲିଫନଟ୍‌କର “State” ବଦଳାଇ ଧରି ଉପବିଷ୍ଟ; ତା’କର ଅନ୍ତରଦର୍ପିତ ରୁଷି ଦାଢ଼ି, ନିଶ ଏବଂ ଜଳିଥି ଦେଖିଲେ ମନେହେବ ରାମଚରଣର ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦାୟିତ ଯନ୍ତ୍ରଟି ପରି ତା’କୁ ଯେପରି ୧୦ ମାସ ହେଲା ଭିତ୍ତାସା ଖଟି ନାହିଁ । ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ କପାଳରେ ଓଦା ପାଣିପଟି ରଖାଯାଇଛି ।

ସୌରା ଶ୍ରୀରାଧାସମ୍ପ୍ରସିଦ୍ଧିତ ଅନଂତଶୟନରେ ଚରନ୍ତିତ ନାରାୟଣଙ୍କ ପଦତଳେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖଟିଲା ପରି ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ପଦତଳେ ବସି ଅର୍ମୋମିଟରଟାକୁ ପଶ୍ୟନ୍ତା କରୁଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଅତିଶୟ କାତରକଂଠରେ ପଶୁଗଲେ—“ଜର କେତେ ଅଛି—ସୌରା ?”

ସୌରା କହିଲା—ଜମା ୧୭ ଡିଗ୍ରୀ, ନରମାଲ୍ କହିଲେ ଚଲେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ପୁନରାୟ ପ୍ରତୀତିତ ରୁଗ୍‌ଣ ସ୍ଵରରେ ପଶୁଗଲେ, “ଅର୍ମୋମିଟରଟା ଜମା sensitive ନୁହେଁ ।”

ସୌରା କହିଲା—“ଆପଣ ମିଛରେ କାହିଁକି ଜୁରର ଆଶଙ୍କା କରୁଛନ୍ତି ସେ !”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଈଷତ୍ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—“ନା, ନା, ତୁମେ ଭୁଲ୍ କହୁଛ ସୌରା ! ତୁମେ ଭୁଲ୍ କହୁଛ । ମୋତେ ଜୁର ହୋଇଛି, ମୋତେ ଜୁର ହୋଇଛି । ମୋ ଦେହରେ ଜୁର, ମୋ ମନରେ ଜୁର, ଆକାଶରେ ଜୁର, ପବନରେ ଜୁର, ସାଥରେ ଜୁର । ତୁମେ ମୋ ଆଠରେ ଆଉ ଅରେ ଅର୍ମୋମିଟର ଦେଇ ଦେଖ । ଆଃ, ଉତ୍ତପରେ ମୁଁ ସିଝିଗଲି—ଉତ୍ତପରେ ମୁଁ ସିଝିଗଲି । ରକ୍ଷା କର ।”

ସୌରା ଅର୍ମୋମିଟରଟାକୁ ଆଉଥରେ ଝାଡ଼ି ତା’କ ଆଠତଳେ ଦେଲା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଏ ଜୁର ତମର କୁଇନାଇନ୍‌ରେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ, ତମର ଚ୍ୟାକନପ୍ରାଣରେ ଭଲ ହେବନାହିଁ, କି’ବା ନିକ୍‌ସପ୍‌ମିକା ବା ଏସିଡ୍‌ସ୍‌ ୩୦’ରେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ଜୁର ଖାଟ ପରି ମୋ ମନ ଭିତରକୁ ଦଂଶନ କରୁଛି, ଭିତରୋକ୍ତ ପରି କଲିଜାକୁ ଚମୁଟି ଖାଉଛି, ଧୁଳିଆଜିଦା ପରି ମୋର ନିଖରୁଡ଼ାକୁ ରୁଟି କିନା କାମୁଡ଼ି ଦେଉଛି ! !

ସୌର କହୁଲେ—“ଆଜିକିଂ ତୁ ହେବ । ତୁ ହେବ ନାହିଁ ତ ମୁଁ ମିଛରେ ହନିମାନୁଁ କର ଏତେ ବଡ଼ ପଡ଼ିଲି, ଏତେ ମେହେରୀଆ ମେହକା ମୁଖର କଲି ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—“ଏ ଜୁରର ଔଷଧ ନାହିଁ, ପଥ୍ୟ ନାହିଁ, ପ୍ରଲେପ ନାହିଁ; ଏ ଜୁର ମନର, ଏ ଜୁର ଆତ୍ମାର !! ଏ ଜୁର ମୋର ଚରପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ସ୍ବର ।”

ସୌର କହୁଲେ—“ଏ ବରହ-ଜୁରର ଏକମାତ୍ର ଔଷଧ ହେଉଛି ବେଶାଚେର— ଉଶୀର, ପଦ୍ମପାଣ୍ଡୁ ! ଏହି ସବୁ ଧାତନ ବ୍ୟବହାର କରି ଅନସୂୟା ଶକୁଂତଳାକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରିଥିଲେ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—“ଭୁଲ, ଭୁଲ, ଶୌ-ର ସବୁ ଭୁଲ; ଶାସ୍ତ୍ର ଭୁଲ, ନାଟକ ଭୁଲ, କାବ୍ୟ ଭୁଲ, ଶିକ୍ଷିତ ଭୁଲ, ଚରକ ଭୁଲ, ଓମର ଖେୟାମ୍ ଭୁଲ । ତମର ହ୍ୟାଭଲକ୍ ଏଲିଶ ଭୁଲ—ସବୁ ଭୁଲ । ଏପରିକି ଏହି ‘State’ ବହୁର *Matriarchal theory* ମଧ୍ୟ ଭୁଲ । ଜଗତରେ ଏକମାତ୍ର ଠିକ୍ ବସ୍ତୁ ହେଲା ପ୍ରିୟା । ଦୁଇରେ ଦୁଇ ମିଶିଲେ ଗୁଣ, ଏ କଥାଟା ସେପରି ସତ୍ୟ, ପ୍ରିୟା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ଗାଣିତିକ ସତ୍ୟ ।”

ସୌର କହୁଲେ—“ସୈର୍ଯ୍ୟ ଧରଂତୁ, ସୈର୍ଯ୍ୟ ଧରଂତୁ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—“ଆଉ କେତେ ଦିନ ? ଆଉ କେତେ ଦିନ ସୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବ ଶୌ-ର ?

ତା ପରେ କା’ ଅରେ ଝୁଲୁଥିବା କ୍ୟାଲେଞ୍ଜରଟାକୁ ଦେଖାଇ କହୁଲେ, “କହ ଶୌ-ର ଏହି ମାନବର ଦେଖି; ଆଉ କେତେ ତାରଣ ଯାଏଁ ସୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବ ?”

ସୌର କହୁଲେ—“ଅତଃସ୍ତ ସ୍ବତଃସ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ହେବା ଯାଏ ଏପ୍ରିଲ ମାସ ପହଲି ତାରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରଂତୁ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—“କେତେ ଏପ୍ରିଲ ପହଲି ଗଲଣି; ମୁଁ କେତେଥର ଏହି ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ପରି ଏପ୍ରିଲଫୁଲ ହେଲଣି । ୩୦ ବସନ୍ତ ଗଲା; ୩୦ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଗଲା, ୩୦ ଶୀତ ବ ଗଲା । ସର୍ବମୋଟ ୯୦ଟି ଋତୁ ମୋ ଜୀବନରେ ଆସିଲା—ଗଲା; ପୃଥିବୀରେ କେତେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲେ, କେତେ ଚଢ଼େଇ ଉଡ଼ିଗଲେ; କ’ଣ ମୁଁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପଡ଼ିରହିଲି ଅକର୍ମାଣ୍ଡିନୀ ପରି । ମୋତେ ନାହିଁ ମାରି କେତେ ଝରଣା ବୋହିଗଲେ; ମୋତେ ଥକା କରି କେତେ କୋଇଲି ଗୁର ଉଠିଲେ—ମୋତେ ଖତେଇ ହୋଇ କେତେ ଚୁଫ ଚୁଡ଼ିଗଲେ—”

ସେ ଗର୍ବ ନିଶ୍ଚାସ ପକାଇଲେ ।

ସୌର କହୁଲେ—“ହୁ, ଏତେ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବପ୍ନ ପକ୍ଷରେ ଉପକାରକ ନୁହେଁ । ଏତେଦୂର ଭବପ୍ରବଣତା ଏ ମୁଗର ପୁରୁଷକୁ ମନାଏ ନାହିଁ । ଏହା ଶିଆଳିସ୍ବଟିକ୍ ମୁଗ । ରୋମାଂଟିସିମ, *sentimentality* ପ୍ରଭୃତି ସ୍ନାୟୁବଳ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଆମର ମୁଖପୁରୁଷଙ୍କ ଠାରେ ଶୋଭିପାଏ । ଏ ମୁଗର ମୂବକ ଇଟା ପରି ଶକ୍ତ, ବାସ୍ତୁ ପରି ବଞ୍ଚନସମ୍ବଳ, ଜ୍ୟାମିତିର ସ୍ବତଃସ୍ବିତ ପରି ପ୍ରାମାଣିକ, ଆଉ ମୁକ୍ତିସଗତ ପୁଣି ହାରୁଡ଼ି ପରି ଗନ୍ତ ଅଥଚ ନିୟମିତ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—“ହଁ, ହଁ, କଥାଟା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସତ୍ୟ ।”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ଆପଣ ଦୁଃଖ ଭାବପ୍ରବଣତାର ଛଂଡ଼ା ନାଆଁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ବସ ରୁ । ଶୁଣ ପାହୁଲଣି, କାଉ ଶବ୍ଦଲଣି ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଅସ୍ତ୍ର-ରବି ଆଡ଼କୁ ଅଂଗୁଳ ଦେଖାଇ କହିଲେ—ନା, ନା, ରାତି ପାହୁ ନାହିଁ । ଆକାଶରେ ତନ୍ତ୍ର ଅଛି, ତାରା ଅଛି, କାକର ପଡ଼ୁଛି । ମୋର ନିଦ ଖାଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ବେଶ ଅଛି । ମୁଁ ଶୋଇପଡ଼ୁଛି; ଶୋଇ ଶୋଇ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛି, ଆକାଶଟାରେ ହଠାତ୍ ଗୋଲପୀ ରଂଗର ଛଂଚୁକନା ବୁଲୁଥିବାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଜଳକୁଳି ନୁଆବୋହୁ ଗୋଟିଏ ପାହୁଡ଼ା ବଜାଇ ଯେପରି ଗୁଲିଗଲି । ମୁଁ ଏତେଦୂରରୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନିପାରଲି । ସେହି ମୋର ବଧୂ, ସେହି ମୋର ପ୍ରିୟା; କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଗଲେ—ସେହିପରି ଆସିଥିଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅନଳିତ ଭାବରେ ମୋ ଆଡ଼ ଆଲରେ । ମୁଁ ଚେତାଇ ଦେଖି ତ ଦହଟା ମୋର କୁରରେ ଝଲୁଥୁଛି । ହାକା ଉପରେ ହାକା ଆସୁଛି । କାନଟା ଝାଞ୍ଜି ଝାଞ୍ଜି କରୁଛି । ଏ କଣ ସ୍ବପ୍ନ ନା ମାୟା ? କିଏ ସେହି ଅପରିଚିତ ? କିଏ ସେହି ଶୁରୁନାଶ ହସ୍ତଗତର ବ୍ୟସ୍ତ ଛନ୍ଦରେ ନିମିଷକେ ଫୁଟି ନିମିଷ ନ ପଡ଼ୁଛି କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଗଲେ ? କିଏ ସେ କନ୍ୟା ? କିଏ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ?

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—“ମାୟା, ମାୟା, ମାୟା, ମାୟା ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“କିଏ କହେ—ମାୟା ? ମୁଁ ତାକୁ ବ୍ୟବହାରକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ଯୁବକ । ଧର ତମର ତରବାଣ—ପ୍ରମାଣ କର ତବ ବାକ୍ୟ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ନାଟକୀୟ ଛଟାର ବାହୁଲ୍ୟରେ ସୌମ୍ୟ ହସିବ କି ଦାଢ଼ିବ, କିଛି ଠିକ୍ କର ପାରୁ ନ ଥିଲା । ତା’ ମୁନିଆ ନାନଟା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ବାରଂବାର !!!

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ନାସ୍ତ ହିଁ ପୁରୁଷର ଚଳତଶକ୍ତି ।

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—ନାସ୍ତ ସଂବ୍ୟସରେ ପୁରୁଷର ଏହି ହୋମଶକ୍ତି ମନୋଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାର ଆଜ୍ଞାସମୟ ଆସିଛି । ଦୁନିଆରେ ହେଲେନ ନ ଥିଲେ, ଗ୍ରୀସର ଏତେ ରକ୍ତ ବୋଧହୁଏ ନିର୍ଦ୍ଦମା ପରି ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠକୁ ଉତ୍ତର କରି ନ ଥାନ୍ତା, ଯୀତା ନ ଥିଲେ ଲଂକାର ଏତେ ବଡ଼ ଦ୍ରାବିଡ଼ସଭ୍ୟତା ୧୦ ଦିନ ଭିତରେ ବୋଧେ ଚର୍ଚ୍ଚି-ବିଚର୍ଚ୍ଚି ହୋଇ ଯାଇ ନ ଥାନ୍ତା । ନାସ୍ତ ହିଁ ପୁରୁଷର ଶସ୍ତ୍ର—ହିଁ, ହିଁ, ନାସ୍ତ ହିଁ ତାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶସ୍ତ୍ର । ବାଲୁକା ନାଶର ସମ୍ମୋହନ ଜାଲରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । ପୁଷ୍ଟିନି ପ୍ରଣୟ—ପ୍ରତିଦ୍ବଂସୀ Baron Dantes°କର ଅସ୍ତ୍ରାଘାତରେ ଜୀବନ ଦେଇଥିଲେ—ଆଉ ବିଶ୍ୱାସ ଶ୍ଚି ଭେନ୍ସନ୍ ଆତ୍ମଲଂଘକ ମହାଯାଗର ପାରହୋଇ ଗଧ ସହୃଦ ପୃଥିବୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ବାହାର ହୋଇଥିଲେ(୧) । ଏ ମୁଗର ମଣିଷ ବଡ଼ ଗୁଲକ, ବଡ଼ ଟାଣ । ସେ ଆଜି କୁଣ୍ଡି ପାରିଛି ନାସ୍ତ ଚିତ୍ତହାସର ଧୂଂସକାଶଣୀ ପ୍ରଲୋଭନ, ତା ପଛରେ ଗଧରେ ଚଢ଼ି ଜଗତ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଏ ମୁଗର ପୁରୁଷର ସମୟାଭାବ ।

(୧) “Travel with a Donkey”—by Stevenson

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ତମର ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ କମ୍ । ଅଭିଜ୍ଞତା ତତୋଧିକ କମ୍ । ତମେ କ’ଣ ବୁଝିବ ନାଶର ମୂଲ୍ୟ !”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ନାଶ ଓ ପୁରୁଷ ପରସ୍ପରର ଦରକାର, ଏହାହିଁ ହେଲା ମୋର ଚିନ୍ତାର ଚରମ । ପୁରୁଷ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ ଯେ, କୌଣସି ତରୁଣୀ ଯଦି ତାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚିନ୍ତା ଶକ୍ତି ଦେଖିବା ବୋଲି ପଚାରେ, ତା’ହେଲେ ସେ ଶ୍ରବଣ, ତାର ସବୁପୁରୁଷ ଦେବତା ହୋଇଗଲେ । ଏହି ଧରଣର ବୃଥା କଲ୍ୟାଣରେ ସମସ୍ତ ଶେଷ ନ କରି ସେହି ସମସ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରିସ୍ଥିତି ଲାଗି ସେ ଯୁକ୍ତି କାଟିବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିପାରେ । ଏତେ ଦିନଯାଏ ପୁରୁଷର ଏହି ଶ୍ରବଣପ୍ରବଣତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ନାଶ ମାନବ ଧର୍ମତାର ସଂକଳ୍ପ କରି ଆସିଛି । ରମଣୀର ଶ୍ରବଣର କଟାକ୍ଷରେ କେତେ ମହାନଗଣ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇ ଯାଇଛି, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପୁରୁଷ ପଂଗପାଳ ଧରି ରଣସେଣାରେ ଜୀବନ ତାଳ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଆଜି ତା’ର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର ଦାୟିତ୍ବ ଇତିହାସ ପୁରୁଷ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରୁଛି । ଆଜି ପୁରୁଷକୁ ହେବାକୁ ହେବ ଦୟା... । ପୁରୁଷପ୍ରବଣତା ଅପମାନର ସେ ଆଜି ନେବ ପ୍ରତିଶୋଧ, ଅଗାଧର ରକ୍ତକୁ ସେ ଆଜି ଭୂମିପାରିବନି ଶକୁନି ପରି । ପାବତ୍ୟ ଶୈଳି ପରି ସେ ଆଜି ଦୃଢ଼ ହେବ; ବାଣ ପରି-ଧରର ରକ୍ତକଣିକାର ପ୍ରତିହଂସା ସେ ପାଇଛି ଆଜି ଉଦ୍‌ଭବିକାସାର ଅଧିକାରରେ !”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ନାଶ ଦେଇଛି ପୁରୁଷକୁ ମହାକାବ୍ୟର ପ୍ରେରଣା । ଶେଳି କହ, କଟକ୍ କହ, ବାସୁରଣ କହ, ଏମାନେ କି ଆଜି କାହା ପାଇଁ ? ମାଧବକା ନ ଥିଲେ ତମର କାଳିଦାସ ଆତ୍ମା ତେ କେଉଁଠି ?”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ସେହି କବିତାର ଜନ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତକର ଶ୍ରବଣପ୍ରବଣତାରେ—ତାହା ଆଜି ବିଷବତ୍ ପରିତ୍ୟକ୍ତ । ସେଥିପାଇଁ ଆଜି କବିତାରେ ଆମେ ଖୋଜି ପାରୁନା, ମଣିଷଜାତିର ଚରଂଚର ବଂଚିବାର ସମସ୍ୟା । ଯଦି ଖାଲି ପ୍ରେମ-ଦୃଢ଼ତା, ବିରହ-କଳିଙ୍ଗ, ମିଳନ ମ୍ୟାଲେରିଆରେ ପୁଣି... । ମାନବ ମନର ଶ୍ରବଣର ପିପାସା ସେ କବିତା ଭିତରେ ନାହିଁ । ନାଶର ଦରବାରରେ ପୁରୁଷ ଏତେ ଦିନ ଯାଏ ଯୋଗା ଯଜ୍ଞକରି ପରି ବା ବା ହୋଇ କେବଳ ତା’ର ଜୟଗାନ କରି ଆସିଛି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ତାକୁ ମନେପଡ଼ିବାକୁ ହେବ, ତାର ସ୍ଥାନ ଏଠାରେ ନୁହେଁ । ତାର ସ୍ଥାନ ସେହି ଚରମସ୍ଥିତିର କଂକାଳ-ସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ—ସେଉଁଠି ମାନବର ରକ୍ତ ପୁରୁଣା କାତ ବୋତଲ ପରି ନିଲମ୍ବ ହେଉଛି !! ଆଜି ତାକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଜି ସେ ବୋହେମିଆନ୍ ଭିତ୍ତି ପରି ନାଶର ପ୍ରେମ-ପ୍ରୀତି ହେଲେ ଚଳିବନି । ଦୟା ପରି ନିଷ୍ଠୁର ହେବାକୁ ହେବ ତାକୁ । ସେ ହେବ ନ୍ୟୁଟ୍ ହାମିୟନର August ପରି ଉଡ଼ି ଚଢ଼େଇ । ଜୀବନର ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ସେ ଆହରଣ କରି ଆଖିବ ଅବାଧ ମୁକ୍ତିର ପ୍ରଭୁର ପରିସ୍ଥିତି । ନିଷ୍ଠା ହେବ ତାର ଅଧିକତର ଦୃଢ଼ । ଖୋସାମନ୍ଦକୁ ସେ କରବ ବିଷ୍ଣୁ ପରି ସଂଶ୍ଳା—କାରଣ ତାହା ମିଥ୍ୟା । ସେ ହେବ ସହସ୍ର ଶଯ୍ୟାର ନାୟକ । ...ବାର । ମୃତ୍ୟୁ ଲଢ଼ିକାର ଅଭ୍ୟାସଗତ ଆଲିଂଗନ ପରି ସେହି ପ୍ରେମର ବ୍ୟଧନ ପ୍ରାଣହୀନ,

ନିର୍ଜୀବ ସେହି ପ୍ରେମର ଗତାନ୍ତରାଳକୁ ସେ ତାର ନିଷ୍ଠୁର ପରଶୁପାତରେ କଟିବ
ସହାର ! ! !

ଏହିପରି ସମୟରେ ଚାନ୍ଦର ଆସି ଗଣେଶବାବୁକୁ ଯାତ୍ରା ଚିଠି ଦେଇଗଲା । ଗଣେଶ
ବାବୁ ଚିଠିଟାକୁ ଦେଖି କହିଲେ—“ଏ...ଚିଠି ? ପୁଣି ଗୋଲାପୀ ଚିଠି ? କିଏ ଲେଖିଛି !
ବେଶ୍ ଅକ୍ଷର ତ ! ! ପୁରୁଷ ! ! !”

ସେ ଚିଠିଟାକୁ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସୌର କହିଲା—“ମୁଁ ଯାଉଛି; ଗୋଟାଏ ଲନ୍ଦନର କଣିକାକୁ ହେବ ।” ସେ
ହଠାତ୍ ଚିଠି ଚାଲିଗଲା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଭଲଭାରି ଢଳିଆରେ ଠେଁସ ଦେଇ ଚିଠିଟା ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ
ଦେଲେ ।

ଦୁଇଦିନ ପରେ ସୌର ଫେରିଆସି ଦେଖିଲା—ଗଣେଶ ବାବୁ ସେହିପରି ଖୋଲା
ଚିଠିଟାକୁ ଧରି ବସିଅଛନ୍ତି । ଧାର ଧାର ପ୍ରେମାତ୍ମ ଗଡ଼ିଆସି ଚିଠି ତ ଚିଠି, ବିଛଣା
ଚଦରଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଓଦା କରିଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ।

ସୌର କହିଲା—“କିଏ ଚିଠି ଲେଖିଛି ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ ନିରୁତ୍ତର ।

ସୌର କହିଲା—“କଥା କଣ ?”

“କିଛି ନାହିଁ । ଏହା ଘରୋଇ ଚିଠି ।”

ସୌର ଗାଞ୍ଜର ହୋଇ ବସିରହିଲା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ସ୍ତ୍ରୀ ଦରକାର ଅଛି ସୌର ! ମୁଁ ଆଜିବନ ତମ
ପାଖରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବି । ଦୟାକରି ମୋତେ ୨୫ ଟଙ୍କା ଧାର ଦେଇ ପାରିବ ?”

“କାହିଁକି ?”

“ସେ କୌଣସି ମତେ ଆଜି ପୁରୀ ଯିବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ।”

“ହଠାତ୍ ?”

“ଏ-ଏ ହଠାତ୍ ଆଉ କଣ ? ବରନ୍ କଂପାନୀରୁ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ପୁସ୍ତକ ଅର୍ଡର
ପାଇଛି । ଆଜି ସଂଧ୍ୟାରେ ଯାଇ ଏ ଅର୍ଡର ଚୁଟାଇବାକୁ ହେବ ।”

ସୌର କହିଲା—“ଭଲ କଥା । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସମୁଦ୍ର-ବାୟୁ ବ
ଦରକାର !”

ବାର

ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ସନ୍ଧ୍ୟା—ଗଂଗାକୂଳରେ ଗୋଟିଏ ଧର ଉପରେ ବସି ଗଗନ ଏବଂ ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ଗଳ୍ପ କରୁଛନ୍ତି । ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କ ଧନେଟରେ ଯୁଦ୍ଧାଏ ଚିନାବାଦାମ; କଥାବାର୍ତ୍ତା ସଂଗେ ସଂଗେ ଉଭୟଙ୍କର ହାତ, ଧାଟି ଏବଂ କନ୍ଦୁ କାମି କରୁଛନ୍ତି ।

ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ବଢ଼ିଆ ଜାଙ୍କ ବସି ଓଦା ମାଟି ଉପରେ ଅଟ ହାଣ୍ଡଲ । ଗଂଗାର ଦୁଇ କୂଳରେ ଅଫଶ୍ୟ କାରଖାନା । ଗଗନ ଯେହୁ ଦିଗକୁ ଅନାଇ ରହୁ ଗଂଗୁଜନିର୍ଗତ ଧୂମକୂଟଳର ଗତାଗତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲା ।

କଲିକତାର ଉତ୍ତୁଳ ଉଦ୍‌ବେଳ ଜନସମୁଦ୍ରର ବହୁ ଦୂରରେ ଏହି ନିଷାଙ୍କ ଗଂଗାୟୀ ଦୁହାଁଙ୍କର ଚିତ୍ତଭୂମି ଉପରେ ତାର ପକ୍ଷଜ୍ଞାୟା ବିସ୍ତାର କରୁଛି...

ସନ୍ଧ୍ୟା ସେତିକି ନିକଟତର ହୋଇ ଆସୁଥିଲା, ସେତିକି ଦଳେ ଦଳେ କୁଲି ମଜୁରୀଆ ଦିନର କାମ ଶେଷ କରି ଫେରିଆସୁଥିଲେ ।

ଗଗନ କହିଲା—“କାରଖାନାରେ ପାରାଦିନ ଟିକି ଏଇ ସେଇ ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚଟାରେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିବା, ଯେହୁ ସମୟଟିର ତୁଳନା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରମିକ ଜୀବନରେ । ସେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ମୁକ୍ତ ଛୁଟିର ନିଶା ତାର କ୍ଳାନ୍ତ ଦେହରେ ନୂଆ ତେଜ, ନୂଆ ସାହସ ଖୁରଣ କରୁଥିବ ! !

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ଦିନ ତମାମ୍ ବମା କଂପାନୀରେ ଟାଇପ୍‌ରାଇଟରଟାକୁ ଖଟ୍ ଖଟ୍ କରି ମୁଁ ସେତେବେଳେ ବସାକୁ ଫେରେ ସେତେବେଳେ ମୋର ମନେହୁଏ ମୁଁ ସେପରି ଅନେକ ଦିନ ପରେ ବସାକୁ ଲେଉଟି ଆସୁଛି ।”

ଦୂରରେ ଜାହାଜର ବର୍ଣ୍ଣା ବାଜି ଉଠିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରେ କିଏ କଣେ ଗାଇଉଠିଲା—

ସୁପ୍ରେ ନିତି ଦେଖେ ମୁଁ ସେ ମଧୁମାଳାର ଦେଶ

ସାପର ବେଣୀ ବାଂସେ କନ୍ୟା (ତାର) ଫେସ-ବରଣ କେଶ ।

ଗଗନ କହିଲା—“ଆମ ଉଠାରରେ ସର୍ବାତ ଏତେ କମ୍ ସେ, ସେଇ ଗୀତିଟି ମଧ୍ୟ-ରାତ୍ରିର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକଲୋଳିତ ଅନ୍ଧାନ୍ତ ମୌନତା ଭିତରେ ଗାଇଲେ ଭଲ ଲଗନ୍ତା ଆମେ ତାକୁ ଧରି ବାଜି ଜୋର କରି ଆଣି ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ କାରଖାନାରୁ ହାଲିଆ ହୋଇ ମଜୁରୀଆ

ବାହୁଡ଼ି ଅନୁସାରେ ଗାଆଁ । କାହିଁ ସେ ପାତାଳପୁରର ନାଗନନ୍ଦ୍ୟ ମଧୁମାଳା ଗାତ୍ରର ଜୀବନସଂସାର କଳକୋଳାହଳ ଭିତରେ ତାକୁ ସୁରଣ କରିବାଠାରୁ ବଳି ଅସ୍ପାଶବଳ କନିଷ୍ଠ ମଣିଷ ରୂପରେ ଆସି କରି ହୋଇପାରେ ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ତମ କବିତାଟି କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଡରାକରି । ଜୀବନର ରକ୍ତାକ୍ତ ଷଡ଼ଙ୍ଗକୁ ଖୁଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଜମା ସାହସ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ଢଳି ପଛକେ ସେମାନେ ସେହି ଖୋସାଣୁ, ମଳୟ, କୋଇଲି, ଲିପ୍ଟୁରୁ କୁରୁବକ, କୁକୁମ ଲେପ୍ଟରେଣ୍ଡେରୁ ଜମା ଓହ୍ଲାଇବେ ନାହିଁ । ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରିବ ତ ଅଳତା ବଦଳରେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି କେହି ନୁହେଁ ମୋହରେ ଖୁବ୍ ହେଲେ ହାଲୁକି କୃତା ଯେତେ ଯାଇପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏହି ସବୁ ଧର୍ମାପ ବାହାରେ ସେ ଆସି ଗୋଟିଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଗତ ଅଛି, ସେ ଧାରଣା ସେମାନେ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେନା ।”

ଗଗନ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତରାୟନ ହଂସ ଆସିବାକୁ କହିଲେ—“କବିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ନାମ ଅଛି ଯେ ସେମାନେ ବଡ଼ ଭାବପ୍ରବଣ । ପ୍ରକୃତ କବି ସେହି, ଯେ ଜାତି କାନରେ ଜାଗରରେ ମଂସ ଶୁଣାଇଥାନ୍ତି । ଅରେ ଆମ ଜାତିକୁ ସେହି ବାସ୍ତବିକ ମଂସରେ ପାଣିତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଜଣେ ଛଦ୍ମବେଶୀ କବି ଗାଆଁଥିଲେ—

ଉଠ ରେ ମାଟି ଉଠ ରେ କଟା

ଉଠ ରେ ଆଜି ଚକ୍ର ଶିଠା ।

ଜାଗ ରେ ଜାଗ ଛିଞ୍ଚୁଣୀମୁଠା

ପବନେ ଲାଲ ପତାକା ଉଠା ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—“ଏହା ତ କବିତା ନୁହେଁ—ଏହା ଭୋଧର ଗୁଳା । ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୁଣ୍ଡା ସିଂହ । ଜାତିପ୍ରାଣରେ ପ୍ରଳୟସ୍ଥ ଅଣିବାପାଇଁ ଏହି ରକମ ରରମ ରରମ କବିତା ଲେଖା । ବାକି ଶିଳ୍ପିଆ ବେଲଣା ଚକି, ଡିଂକ ଶାଳର ଡିଂକ ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ ପଡ଼ିଗଲେ କାହିଁକି ? ଜାତି ଯେତେବେଳେ ଜାଗେ, ସେତେବେଳେ ସେ ସବୁ ଦିଗରୁ ଜାଗେ । ଭାତହାଡ଼ି, ଶିଠାଖଡ଼ିକା, ଡାଲିଚଟୁ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ମ୍ୟାଡ଼ରଲିଂକ ଚିକି ପାଉଁରୁଟି ପରି ଏକ ଅତଶ୍ରେୟ ଲାଭ କରି ଖାଇ ଉଠନ୍ତି ।”

ଗଗନ କହିଲେ—“ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ପରମହଂସକ ପରି ଭାବାବେଶ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ସେ ଜୀବ ନିର୍ଜୀବ ବାହ-ବସ୍ତୁର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କହିବାକୁ ଗଲେ କାଣ୍ଡକାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଲେପହୁଏ ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମ ସମାଜ କବିମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚିତ ଉପରକୁ ଟେକିଦେଇ ବଡ଼ ଭୁଲ କାମ କରିଛି । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଉପରକୁ ଟେକିଦେଇଛି ଯେ, ସେମାନେ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେତେ ଉପରକୁ ଉଠି ତାଙ୍କ କାନମୋଡ଼ି ଆକଟ କରିବାର ଉପାୟ ସେ ରଖିନାହାଁ । ସେମାନେ ଯାହା କହିବୁ ଆମେ ତାକୁ ବେଦର ଗାର ପରି ମାନିନେଇଥାଉଁ ।

ଗଗନ କହୁଲୁ—କବିଙ୍କୁ ସାତୁଣୀ ମାଝି । ସେମାନେ ଯାହା କହନ୍ତି ନା କାହିଁକି
ଆମେ ଧରିନେଉଁ, ସେମାନେ ଲାଠିର କଥା କହୁଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ ରୁଷିଆର କବି
ପୁଷ୍କିନ୍ ଯେତେବେଳେ Decembrist ଦଳରେ ଯୋଗଦେଲେ Ode to Liberty
କବିତାରେ ଜାର କାନରେ ଭକ୍ତକଥା ଶୁଣାଇଲେ—

“ନିର୍ମମ ଯତ୍ୟ ଆଜି ଶୁଣ ହେ ଜାର୍ ! ପୁରସ୍କାର ନୁହେଁ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ନୁହେଁ
କାରାଗାରର ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ଧକାର ନୁହେଁ—ବିପ୍ଳବ ହାତରୁ ତମରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ଏମାନେ
କେହି ସମର୍ଥ ନୁହନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ ଜଗତ ଭାବିଲୁ, ଏହା ରୁଷିଆର ବିପ୍ଳବୀ ଚିତ୍ତର ବଳି ହୁଜାର ।
ସମସ୍ତେ ଭାବିଲେ ପୁଷ୍କିନ୍ ସେହି ବିଷୟ ଗଣିତର ପ୍ରତିନିଧି ! ! ରସାର ମୁଦକ-ଦଳ
କବିଙ୍କୁ ଫୁଲମାଳା ଏବଂ ‘ଯାବାସ’ ଶବ୍ଦରେ ପୋତି ପକାଇଲେ । ସେହିଦିନ ସ୍ବାକୃତ ହେଲୁ
ପୁଷ୍କିନ୍ ତରୁଣ ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ରୁଷିଆର ସର୍ବ-ଜନ ।

ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକି କହୁ ଦୁଇଦିନ ପରେ ସେହି ପୁଷ୍କିନ୍ ଯେତେବେଳେ Tenth
Commandment (ଦଶମ ଆଜ୍ଞା)କବିତାରେ ଲେଖିଲେ—‘ହେ ଭଗବାନ, ତମର
ଦଶଟି ଅନୁଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାକୁ ମୁଁ ରାଜିଅଛି, ପ୍ରତିବେଶୀକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭଲ ବୋଲି ବନା
ଦ୍ବିଧାରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ—

But if his youthfulest maid servant

Is Pretty—Lord ! there I am week.

(ଅର୍ଥାତ୍ ଦାସୀଟି ଯଦି ପୁଣି ଏବଂ ମୁଁ ବଢ଼ା ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ହେ ଦେବତା ! ମୁଁ
ସେଠାରେ ଦୁଷ୍ଟ ।)”

ସେତେବେଳେ ଜଗତ କହୁଲୁ, ଏହା ରୁଷିଆର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦିନ । ଏ ଦୁଷ୍ଟାଳତା
ପୁଷ୍କିନ୍ କରୁ ନୁହେଁ—ଏହା ସମଗ୍ର ରୁଷ୍ ଲାଠିର—ନା, ନା, ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜର,
ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କଦେ ପଛ କରି ଯାହା ଲେଖିବେ, ତାହା ଜାଣିବୁ ଜୀବନର ପ୍ରତୀକ ! ସବୁ
ଶୁଦ୍ଧ, ସବୁ ପବିତ୍ର, ସବୁ ପଠନୀୟ, ସବୁ କଣ୍ଠସାଧ୍ୟ ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କହୁଲେ— କବିତାଟା ହେଲୁ ସବୁ ଭଣ୍ଡକଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାର
ଯଥ । ଭଲଟାପୁର ବୁଢ଼ାଠିକୁ କହୁଛି—“That which is too silly to be
said can be sung”

ଗଗନ କହୁଲୁ—ମୋର ମଝିରେ ମଝିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟାଧିକ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି
ବିବାହ କବିତା ପ୍ରଭୃତି ଲେଖିବାର ମୁଦ୍ରାଦୋଷ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ବାକାର
କରୁଛି ଯେ, ଜଣେ କବି ଆପଣା ଜଣେ ନଡ଼ିଆ କିତା ବେପାରୀର ସ୍ଥାନ ତେର ଭିତରେ ।
ଗୋଟାଏ କବି ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଦେଖିଲେ ଗୀତ ଗାଏ—

ଡେଙ୍ଗା ନଡ଼ିଆ ନୁଁ କେଡ଼େ ପଟଣ

କତାଗୁଡ଼ିକ ତୋ କେଡ଼େ ଚିକ୍କଣ !

କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ବେପାରୀ ଗୋଟାଏ ନଡ଼ିଆଗଛ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁବ କତାଗୁଡ଼ାକ କପର କା କଲେ ବଳାରରେ ବନ୍ଧି ଦେବ ! ସେଇ ତ କିତେ ! ପ୍ରକୃତର ଦାନକୁ ହାତରେ ନିଲମ କରି ଯେଟପାରି ସେ ବେଶ୍ ଦୁଇ ପଇସା ଯୋଗାଡ଼ କରେ; କିନ୍ତୁ କବି-ସୁତାଂବର ହା-ଅନ୍ନ ଦଶା କେବେ ଦୁର୍ଭିବ ନାହିଁ ଏ ଦୁନିଆରେ ! ଦୁନିଆରେ ନିଜର ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ପାଇଁ ସାହାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ସେ ବାସ୍ତବର ଗୁରୁତ୍ୱ ତଳେ ବସନ୍ତ । ଗ୍ରୌପଣ ପରି ଅରକ୍ଷଣୀୟ, ସେ ଅନାଥାଶ୍ରମର ଯୋଗ୍ୟ (୧) ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—ଗ୍ରାହ୍ୟ ଯିମିତି ଗୁଡ଼ିଏ ବସିଥାଏ କେଉଁଦିନ କିଏ ମରିବ, ତା ହେଲେ ବରଷା ଦଶଦିନ ଗୋଟାଏ ଆଂକଠ ଭେଜନ ପାଇବ, ଭଲତପଣ ସୁନାଦାନ, ବସୁଦାନ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ସୁର ଲଭ ତ ଅଛି; କବିମାନେ ନେହୁପରି ଶାୟିତା ପରି ଅନାଇ ବସିଥାନ୍ତି, ଆମ ଦେଶର କୃତସଫଳମାନେ କେଉଁଦିନ ସଫଳତରୁ ବଳେ କରିବେ । ଜାତିର ଭାଗ୍ୟକାଣ୍ଡରୁ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼ୁଳ ନକ୍ଷତ୍ର ଖସି ପଡ଼ିବାର ଦେଖିଲେ ସବାଦପତ୍ରର ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ଦିବ ମମୟରରେ ଇଂରେଜ କବି ଗୁଟରଟନଂକ ପରି କହୁ ଉଠିଥାନ୍ତି—“I am glad he is dead by £ 3. 13 s. 6 d.” (୨)

ଗଗନ କହୁଲେ—କଥାଟା କୁହୁପାରିଲାନି ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହୁଲେ—ଗୁଟରଟନଂକ ଥରେ ଜଣେ ଧନୀବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ କହୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ବରଦ ଦେଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଗୁଟରଟନଂକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନନୀ ଶେଷକରି ପକାଇଲେ । ଫଳରେ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଲେଖି କବି ୧ ପାଉଣ୍ଡ ୧୧ ଶିଲିଂ ୬ ପେନିସର ଯେଉଁ ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଇଥାନ୍ତେ, ସେତକ ତାହା ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ପରେ କବିଙ୍କ ଜମାଂକ ଖାତାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲା—

“ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ବାବତ୍ ଷଡ଼ ହେଲା ଏକ ପାଉଣ୍ଡ ଏଗାର ଶିଲିଂ ଛଅ ପେନିସ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଶୋକ କବିତା ଲେଖି ଲଭ ହେଲା ଦୁଇ ପାଉଣ୍ଡ, ଦୁଇ ଶିଲିଂ; ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଶୋକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପାଇଲେ ଦିନ ପାଉଣ୍ଡ, ଦିନ ଶିଲିଂ; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ମରିବାଦ୍ୱାରା ମୋଟ ଲଭ ହେଲା ଦିନ ପାଉଣ୍ଡ ତେର ଶିଲିଂ ଛଅ ପେନିସ ।

(୧) ପୁରୀର ମଧୁସୂଦନ ଦାସକୁ(ମଧୁବାବୁ) ଲେଖକ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ତାର ପ୍ରଥମ କବିତା-ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠେୟ ଭେଟି ଦେଇଦେଲେ ଯେ ପ୍ରାୟ ଏହି ମର୍ମରେ ଲେଖକକୁ କହୁଥିଲେ ।

(୨)		£ s. d
Lost by his death in his essays		1. 11. 6
Gained in Elegies	£ 2-2s-0	
„ „ Essays	£ 3-3s-0	5. 5. 0
I am glad he is dead by		£ 3. 13. 6

ଏଥରେ ଖାଲି କରି ନାହିଁକି, କବିଙ୍କ ପାଠକପାଠିକା, ବ୍ୟୁତ୍ପାଦକ ସମସ୍ତେ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁସୀ ହୋଇଥିବେ, ଏହା ମୁଁ ହଲସ କରି କହି ପାରୁଛି ।”

ଗଗନ କହିଲେ—ଜମିନ ପରମ୍ପରାପେକ୍ଷା କବିଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୟା କରେ । ଆଜିକାଲି ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ତିକାରେ ଏହି ଧରଣର ଶୋକକବିତା, ସୁନ୍ଦରାଘୋଷ, ତର୍ପଣ-ଗୀତିକା, ‘ଅମୃତକ ବସୋଗରେ ରହତ,’ ‘ଅମୃତକ ଗ୍ରୀକବାସରେ ପଠିତ’ ପ୍ରଭୃତି ଲେବଲ ମରା ହୋଇ, ଯେଉଁ ସବୁ “ମନ୍ଦା କବିଯଶପ୍ରାପ୍ତି” ଲେଖକଙ୍କର ଲେଖା ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ବାହାରୁଛି, ସେ ସବୁ ଦେଖିଲେ ମନେହେଉଛି, ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟକମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଶୋକୋଚ୍ଛ୍ଵାସ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗର ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଛନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ଯୌଷ୍ଠ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଦୁହଁଙ୍କ ମଝିରେ ଲଥୁଳନା ବସିପଡ଼ି ସେ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟାଏ ସୁରୁଣା ଛୁଦର ଚରଣ ଆବୃତ୍ତି କଲେ—“ମାନନୟନା ଶ୍ରୀମା ହେବନି ମୋ ବନା ।” କିନ୍ତୁ ଗୀତିକିର ଯୁ ଧାଡ଼ି ତାର ମନେ ନ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ନା-ନା-ନା-ନା କରି ତାର ଅଗ୍ରବ ପୁରଣ କରି ନେଲା ।

ଗଗନ କହିଲା—“ଆଜି ନିଠାଉ ଏ ପ୍ରାଚୀନ ସଂଗୀତତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତି ତମର ଏପରି ଆକର୍ଷଣ ମମତା କିଆଁ ଶୁଣେ ?”

ଯୌଷ୍ଠ କହିଲା—“ଆଜି ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଦିନଟାଯାକ ଏ ଗୀତ ପଦକ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋ ମନ ଉପରେ ଏପରି ଗଭୀର ଗ୍ରସ ରହିଯାଇଛି ଯେ, ମୁଁ ତାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ମଧ୍ୟ ସ୍ଵେଧ କରିପାରୁନାହିଁ ।”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ ପଚାରିଲେ—“ଗଣେଶ କଣ ପୁଣ୍ୟରୁ ଫେରିଲଣି ?”

ଯୌଷ୍ଠ କହିଲା—ଫର୍ଥବାସ କରି ଆଜି ଶ୍ରୀଧାମରୁ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଫେରିଆସିଛନ୍ତି ।

ଗଗନ କହିଲା—“ଶ୍ରୀମାନ୍ଙ୍କର ସବୁ କୃଣ୍ଡଳ ତ ? ପୁଣ୍ଡରବେପାର କେତେ ଦୂର ?”

ଯୌଷ୍ଠ କହିଲା—“ହଁ । ଆଜି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖା ହେବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯେହୁ କଥାଟା ପଚାରିଥିଲି । ସେ କହିଲେ ପୁଣ୍ୟରେ ଭଲ ପୁଣ୍ଡର ମିଳିଲାନି !!”

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁ କଥାଳରେ ହାତ ମାରି କହିଲେ—“ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ !”

ଯୌଷ୍ଠ କହିଲା—“ବସୁନ୍ଧକୁ ପୁଣ୍ୟ ଦୌଡ଼ାଇ ମୋ ମନରେ ଟିକିଏ ଅନୁତାପ ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଚିତ୍କରି ମୋର ଅନୁତପ୍ତ ନ ହୋଇ ବର ପରମ ଅନନ୍ଦ ହେବାର କଥା । କାରଣ ମୋର ଫିସାଦଟା ଏତେ ସୁଫଳ ପ୍ରସବ କରିବ ବୋଲି ମୋର ପୂର୍ବରୁ ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଅସଂଭବ ଉନ୍ନତି କରିଛି ତାର ଚେହେରାଟା । ତାପରେ ତାଙ୍କୁ ଆଜି ନେଇ ହାତରୁ ଟ / ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଓଜନ କରାଇଥିଲି । ଦେଖିଲି ସେ ଯାଉଛି ବଡ଼ି ଯାଇଛି ।”

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ସେ ସପ୍ତାହକୁ ଯଦି ୪ ପାଉଁଡ଼ ବଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭକରେ ତେବେ ୪ ସପ୍ତାହ ପରେ ହୁଏତ ମାଂସଗୁପରେ ହାଟଫେଲ କରିପାରେ । ସେ ପାତକ ତୋତେ ହିଁ ଲାଗିବ ସୌଖ !

ଗଗନ କହିଲା—“ମୁଁ ମନାକରୁଛି, ତାକୁ ଚିଠି ଲେଖ ନାହିଁ । ମୋ କଥା ଗଂଧେଇଲା । ଏବେ ସେ ତାର ଅଦେଶୀ ପ୍ରିୟାର ଚିଠି ପାଇ ଯଦି ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲି ଫୁଲି ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରଳୟର ବେଂଗ ପରି ଫାଟିଯିବ ତ, ସେ ଦୋଷ ମୋତେ ଦେବ ନାହିଁ ।”

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ଯଦି ବେଶି ଫୁଲିବ ତ ସୌଖ ଯାଇ ତା ପାଇଁ ଆତ୍ମଲୀନସ୍ତ ଡାକବ । ମୁଁ ବାବା ରାତି ଅଧରେ କୁଆଡ଼କୁ ପାହୁଂଡ଼େ ଚାଲିବ ନାହିଁ ।

ସୌଖ କହିଲା—ନର ନ ଦେଖୁ ଲାଗଲା ହେଉଛ କଥା ? ଏଇ ୪ ମାସ ହେଲା ବସୁର ସକାନ୍ତ ଫଳ ଯାଏ ଖରାରେ ପ୍ରିୟାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ନାକେଦମ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏ ଚିଠିଟି ପାଇବା ଦିନୁ ସେ ଧା ଧସି ଛୁଡ଼ି ସବୁବେଳେ କ'ଣ ବୋଲି ହୋଇ ଘରେ ବସି ରହୁଛି । ଖାଲି ଗଦାଗଦା କବିତା ଲେଖୁଛି, ଆଉ ପ୍ରିୟା ପ୍ରିୟା ବୋଲି ତକିଆ ‘ଉପରେ ମିଛରେ ମୁରୁ’ ଗଲା ପରି ହେଉଛି । ବିଶ୍ରାମ କରିବାରୁ ଚର୍ବି ବୁଜି ହୋଇଛି, ଭୟର କାରଣ ନାହିଁ ।

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ କହିଲେ—ସାହାହେଉ, ତୋ ଚିଠି ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବତ୍ତ ଟନିକର କାମ ଦେଲା ।

ଗଗନ କହିଲା—ମୋ କଲମ ଯେଉଁଠି ବାଜିଛି, ସେ ଟନିକ୍ ହେବ ନାହିଁ ?

ସୌଖ କହିଲା—ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ । ତାର ଗର୍ବ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଇଂଚ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ସବୁବେଳେ କହୁଛି “ମୁଁ ଜନଜ୍ଞାନ” । ନବ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗତ ମହାତ୍ମକ ପରଠାରୁ ମୋ ଭଳିଆ ମଜଲୁତ ପ୍ରେମିକ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଯିଏ ଅମ ମେସ୍ ବାଟଦେଇ ଯାଉଛି ତାକୁ ତାଙ୍କ ଅଣି ସେହି ଚିଠିଟି ପଢ଼ି ଶୁଣାଉଛି । କାଲି ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତିବାଲାକୁ ଝରକା ଉପରୁ ତାଙ୍କ ପଚାରିଥିଲା—“ଯୋଗମାୟା ଦାସ କିଏ ଜାଣୁ ? ଗୋଟିଏ ଅଠର ଉଣିଶ ବର୍ଷର ଝିଅ ମୋ ପାଖକୁ ସେ ଚିଠି ଦେଇଛି । ତୋ ଶକ୍ତିବାରେ ଅନେକଥର ଯାଇଥିବେ । ହୋଃ, ହୋଃ, ହୋଃ ।”

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ ଓ ଗଗନ ଦୁହେଁ ହସି ହସି ଭୂଇଁରେ ଗଡ଼ିଗଲେ ।

ସୌଖ କହିଲା—କାଲି ଜଣେ ଚଣାଚୁର ବିଦେତାକୁ ପଚାରିଥିଲା—ତୋ ପାଖରୁ ଯୋଗମାୟା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଚଣାଚୁର ଖାଏ ?

ଗଗନ ହସି ହସି ପଚାରିଲା—ଚଣାଚୁରବାଲା କଣ କହିଲା ?

ସୌଖ କହିଲା—କହିବ ଛତୁ ? ସେ କହିଲା ମୁଁ ଯୋଗମାୟା କି ଚାନ୍ଦୀ କି ବାଣେଲି କାହାକୁ ଚିହ୍ନି ନି ।

ମୁଗାଙ୍କ ବାବୁ ପଚାରିଲେ—“ଆଉ କଣ କରୁଛୁ ?”

ସୌର କହିଲେ—“ଖାଲି ସବୁବେଳେ ମୋ ସଂଗେ ଲଗାଇଛୁ ବରହଜର ହୋଇଛି ସୌର ! ଅଗ୍ନେମୂର୍ତ୍ତିର ଦେଇ ଟିକିଏ ଦେଖ । ମୁଁ ତା ଉତ୍ତପ ପରୀକ୍ଷା କରି କରି ହଜାରି ହୋଇଗଲି । ସେ ସେ ଜଣେ ଶକ୍ତି ପ୍ରେମିକ ଏହାହିଁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ତାର ମୋଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଖାଲି ସବୁବେଳେ କହୁଛୁ, “ମୋତେ ଧର ଧର ସୌର ମୁଁ ପଡ଼ିଯିବି । ମୋ ଦାଂତ ବରହରେ ହଜିଗଲି !”

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ସେଦିନ ପୁରୀ ଗଲବେଳେ ମୋତେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଗୋଟାଏ ମହାକାବ୍ୟ ଲେଖୁଛି, ସେଥିରେ ସମୁଦ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର ଅଛି । ନିଜେ ଆଖିରେ ନ ଦେଖି ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ ନ କଲେ ମୁଁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ପୁରୀ ଯାଉଛି ।”

ସୌର କହିଲେ—ମୁଁ ତାକୁ ଷ୍ଟେସନରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଯାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏଡ଼ିକ ଟ୍ରେନ ଯେ । ଗୋଟାଏ କୁଲି ନ କରି ମୋର ଉପରେ ତାର ବହୁଶଂଭ୍ରା ଏବଂ ଟିଣ ପେଟେର ଲଦିଦେଲେ । ଗୋଟାଏ ହେଲେ ସେଥିରୁ ନିଜେ ଧରିଆଁତା ? ଗୁଡ଼ାଲ ! ଟ୍ରେନରେ ତାକୁ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ବୋର୍ଡେ ବହୁ ନେଉଥିବାର ଦେଖି ପଚାରିଲେ, “ତମେ କଣ ବହୁ ଫେରି କର କି ?” ତଥାପି ବି ତାର ହୋସ୍ ହେଲାନି । କହୁଛି “ମୋର ପଡ଼ିବାର ସ୍ଥଳୀ ଅଛି ।” ଗୁଡ଼ାଲ !

ଗଗନ କହିଲେ—ପାଗଳା ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ତ ?

ସୌର କହିଲେ—ଯାହା ସେ ପାଗଳା ହେବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ତମେ ତାକୁ ବଂଚାଇ ଦେଲ କିବି । ଯେ ପାଗଳା ହୁଏ ସେ ଦିନକୁ ୧ ପାଉଁଶ କରି ଫୁଲେନାହିଁ । ଭଲଗେ ତାର ଭାରି ଆନନ୍ଦ ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ତାର ପ୍ରେମିକତା ପ୍ରମାଣ କରିବା ଲାଗି ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷା ପାଇଛି । ସବୁବେଳେ କହୁଛି—“ଜୀବନ ମମ ଧନ୍ୟ କଲୁ ପ୍ରିୟା !”

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—“ଗୁଲ ଯିବା ଦେଖିଆସିବା, ସେ କଣ କରୁଛି । ଘରେ ଥିବ ତ ?”

ସୌର କହିଲେ—ଅଲବର୍ତ୍ତ ଥିବ ! ଆଜିକାଲି ସେ ମେଘ ଗ୍ରହଣ କୁଆଡ଼େ ଯାଉନାହିଁ ଖାଲି ଦିନଯାକ ତାର କବିତା ଲେଖା ଚାଲିଛି । ପ୍ରତି ସଂଚାଳକରେ ଖଞ୍ଜେ ଖଞ୍ଜେ ଚିଠି ଯୋଗମାୟା ନିରେ ଲେଖୁଛି । ଇଆ ଭିତରେ ପୁରୀ, କାଶୀ, ହୃଦାବନ, ହରିଦ୍ବାର, ଦାନିକିଂ, ମଧୁପୁର, ଗିରିଜିତ୍ତା, ଶାଂତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାଗାକୁ ଯୋଗମାୟା ନିରେ ଖଞ୍ଜେ ଖଞ୍ଜେ ଚିଠି ଗ୍ରହଣଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ପଚାରିଲେ କହୁଛି—ଏଇ ସବୁ ହେଲେ ଆଗଷ୍ଟୋଫାଟିକି ଲେଡି-ମାନଙ୍କର ଜଳବାୟୁ ବଦଳାଇବାର ଜାଗା । ନିଶ୍ଚୟ ସେ ଏଇ ସବୁ ଜାଗା ଭିତରୁ କେଉଁଠି ହେଲେ ଥିବ । ମୋ ଚିଠି ନ ପାଇ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ କଲିକତା ବଡ଼ ଜାକଘର ମାରଫତରେ (c/o) ସେ ଟାଂକି ଖଞ୍ଜେ ଚିଠି ମଧ୍ୟ ପୋଷ୍ଟ କରି ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଗଗନ କହିଲେ—ତାକୁ ଚିଡ଼ିଆଖାନାରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ଅଭୁତ ପ୍ରାଣୀ !

ସୌର କହିଲା—ଆଜିକାଲି ସେ କହୁଛି, “ପ୍ରିୟା ଆପଣା ଛୁଏ” ଆସେ । ଜୀବନରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସେ, ଯେତେବେଳେ ତମ ବାଡ଼ି ଦୁଆରେ ପ୍ରିୟାର କରାଯାତ ଆସେ ଆସେ ଶୁଣାଯାଏ । ସେହି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଲଗ୍ନ ଦୁଇଥର ଆସେ ନାହିଁ ।”

ଗଗନ କହିଲା—“ଦୁର୍ଭାଗୀର କଥା ଏପରି ମଜାର ଲୋକକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ କେହି ଚଢ଼ିଲେ ନାହିଁ ।”

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ତାର ଅସଲ ସମ୍ପର୍କଦାର ଅଛି ସୌର—ଭାବନା କଣ ? ଠିକ୍ ଗବଗଛ ମୂଳର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଲୋଚନାରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ସମ୍ପର୍କଦାର ଥାଏ ଏଠୁଅ ! ଗଣେଶର ସବୁ କଥାରେ ମୁଁ ତ ଟୁଙ୍ଗାରିବାଇ ଲୋକ ଯେତେବେଳେ ଅଭାବ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଦିଗରୁ ସେ ଆମର ହିଂସାର ପାନ୍ତି !

ଚେର

ସଂଧ୍ୟା ଆସନ୍ନପ୍ରାୟ । ଗ୍ରାମରେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବ ଜଳିଗଲାଣି । ଆକାଶ ଆଜି ବନ୍ଦ
ମେଘୁଆ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ବସି ସଂଧ୍ୟାର ପ୍ରାୟାଃଧକାରରେ ସେହି ଚିଠିଟାକୁ
ବାରଂବାର ପଢ଼ୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେତେ ପଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ମନରେ ତୃପ୍ତି ଆସିବାକୁ ନାହିଁ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକଥର ଚିଠିଟା ନୂଆପରି ଲାଗୁଛି । ଧନ୍ୟ ରାଧାନାଥ ଆଉ ତାଙ୍କର ପୁଅପୁରୁଷ କିଟସ୍
ଆଉ ତତୋଽଧିକ ଧନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ସେହି ମାମୁଳି ମାନଧାତା ଅମଳର ଉତ୍ତମା “ସୁନ୍ଦରେ
ତୃପ୍ତିର... ଅବସାଦ ନାହିଁ” !!

ନାଃ, ଏହି ସୁନ୍ଦର ଚିଠିକୁ ଇମିତିକା ଶୁଷ୍କ ପତ୍ରରେ ପଢ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।
ଟିକିଏ ଆରାମରେ ବସି ଏ ସବୁ ରସାଳ ପଦାର୍ଥରେ ଦାଂତକ୍ଷେପନ କଲେ ଏହାର ମଜା
ରହେ ନାହିଁ । ସେ ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଠଟା କଂବଳ ଦେହରେ ସୁତ୍ରାଞ୍ଜ ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଠଟା ତଳିଆ ଉପରେ
ହାତଗୋଡ଼ା ରଖି ଚିଠିଟା ଉପରେ ମନ ସଂଯୋଗ କଲେ । ତଥାପି ମନବୋଧ ହେଲାନି ।
ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ମନେହେଲା, କିଏ ଜଣେ ପଂଖା କରଂତା କି ତା ହେଲେ ବେଶ୍ ମଜା
ହୁଅନ୍ତା । ପୁଣି ମନେ ହେଲା, ନାଃ ଗିଲସେ ଅଞ୍ଜା ସରବତ ଅଣି ଢେଙ୍କିରେ ଘଡ଼ିକେ ପହରକେ
ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଚମୁକ ଦେଉ ଦେଉ ଚିଠିଟା ପଢ଼ିବା ଉଚିତ୍ । ତା’ ହେଲେ ଆହୁରି ମଜା
ବାହାରିବ । ସେ ଗୁଳରକୁ ତତ୍ତ୍ୱତୋତ୍ ଗିଲସେ ବରଫ ଦିଆ ସରବତ୍ ଜଳନ୍ତି ଅଣିବା
ପାଇଁ ହୁକୁମ ଦେଲେ । ଆଃ, ଡେରି କଲେ ଯେ ପାଗ ବସିଉଠିବ !

ସେ ଚିଠିଟାକୁ ତନ୍ମ ତନ୍ମ କରି ପଢ଼ିଲେ । ଚିଠିର ଶ୍ରେଷ୍ଠଟି କି ସୁନ୍ଦର ଗୋଟିଏ
ଲଳିତାନମୁଖର ଝରଣା ପରି ଚିଠିର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଧାଡ଼ି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଭିତରେ ନିର୍ମଳତା
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ତୋଳିଲା ।

କଲିକତା

ତା:.....

ଜଣା ପଥର ପ୍ରିୟ,

G, ସେହିନ ଟ୍ରାମ୍ରେ ନଥିଲା ଭଡ଼ । ଆକାଶ ଥିଲା ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ । ଛନ୍ନ ମେଘର ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ଲଳିତଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକର ବର୍ଣ୍ଣ ଦୀପ୍ତି ବଳିଯି ଉଠୁଥିଲା ପରପୁର୍ଣ୍ଣ ସମାବେଶରେ...ଭୁଘା
||ଲୋକର ସେହି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଆୟୋଜନ ଭିତରେ ରୂପସଙ୍ଗେ ମୋର ହୋଇଥିଲା ହଠାତ୍ ପଥ

ମଝିରେ ଦେଖା । ସେହି ଆକର୍ଷକ ମିଳନର ଅଂତରାଳରେ ମୋର ପଥରଦେବତାଂକର କି ଶୁଭ କାଂଚିତ ଲୁଚି ରହିଥିଲା, ତାହା ଆଜି ମଧ୍ୟ ବୁଝି ପାରିଲିନି । ସେ ଆଜିକୁ ଦୁଇବର୍ଷ ତଳର କଥା । କିନ୍ତୁ କେତେ ମୁଗର ?

ତୁମକୁ ଦେଖିବା ଦିନ ବୁଝିଥିଲି, ମୋର ସେହି ଧୂଳିଧୂସରୀତ ରାଜପଥରେ ନିତ୍ୟ-କାଳର ପୂଜାରଣୀ ମୁଁ ଯେପରି ଖୋଜିପାରିଲି ମୋର ଦେବାଲୟ ।

ହଁ, ତମ ହାତରେ ଥିଲା ଖଂଡେ Nudist କ୍ଲବ୍ (ଲଂଗୁଲି ସଂଘର) ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ନାନ ବସ୍ତ୍ରଧୂକ ବହୁ । ସେହି ବହୁ ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ତମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଥଚ ମଧୁର ନାଟି G — ଭୂସା । ମୁଁ ସେଦିନ ପରମ ଆଦରରେ ମୋର ଡାଏରୀରେ ତମ ନାଁ ଆଉ ଠିକଣା ଉଭୟ ଟିପି ନେଇଥିଲି । ଆଜି ମୃତ ଦିବସର ଛନ୍ଦ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟାଇ ଲେଉଟାଇ ଦୁଇବର୍ଷ ତଳର ସେହି ହଠାତ୍ ଦେଖିଥିବା ପଥର ସାଥୀ ତୁମେ, ମୋର ସ୍ମରଣକାଶରେ ଉଦ୍ବିତ ହୋଇ ଉଠିଲି, ପୁରାତଳର ତରୁଣ ଶୀର୍ଷରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରୂପେ ଯେପରି ଚୈତ୍ର ପ୍ରସ୍ତର ଭାବୁ । ସେହି ନବୋଦିତ ଭାବୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୋର ନମ୍ର ଭାଲର ଆନତ ପ୍ରତିନିଧି ନ ପଠାଇ ରହିପାରିଲି ନାହିଁ ମୁଁ କୌଣସିପତେ ।.....

ଏହି ଯାଯାବର ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରର ତ୍ରୁମ୍ୟମାଣ ପରାଧୀ ଉତ୍ତରେ ହେ ମୋର ଜୀବନପଥର ବ୍ୟୁ, ତୁମେ ହିଁ ସେଦିନ ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣରେ ଟାଣି ନେଇଥିଲି ଗତି ଭଣ୍ଡା ମୋତେ ତୁମର ଦରଂତବ୍ୟାପୀ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଆଡ଼କୁ । ତମ ଚକ୍ଷୁର ଦୁଇକୁଳରେ ମୁଁ ସେଦିନ ଦେଖିଥିଲି ଗୋଟାଏ ବିରାମବିନ୍ଦୁ ଶାଂତର ଛବି । ପରୋପରର ଉଦୟକୁଳସ୍ଥ ତରୁଣିଆକାର ଅବନତ ଗୁମ୍ଫା ପରି ତାହା ଜମି ରହିଥିଲା । ତମର ମଳିନ ପକ୍ଷପକ୍ଷବର ଉଦୟ ଖାଲରେ ।.....

ସେହି ପରମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବୁଝିଥିଲି ପଥର ତପସ୍ୟା ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଏତେଦିନ ପରେ । ହେ ମୋର ଅଜଣା ପଥର ପ୍ରିୟ, ହେ ମୋର ହରାଉଥିବା ବ୍ୟୁ, ତୁମେ ଅପରିଚିତ, ଜ୍ୟାପି ବ୍ୟୁ ! ତୁମେ ଭୋରର ପୁରବା ! ତୁମେ ହିଁ ମୋର ସମସ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ, ସମସ୍ତ ସଂଭବନାର ରୂପବାନ ମନର ମଣିଷ !!

ଅପରିଚୟର ଘନ ଅଂତରାଳରେ ମିଳନର ଦେବତା ଫୁଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଜି ତାଂକର ଶଂଖ । ସେହି ଶଂଖ ଆଜି ସତ୍ୟ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।

ହଁ, ମୁଁ ଆଜି ଯାଉଛି ପୁଣି । ପୁଣିର ଲବଣୀକ୍ତ ସମୁଦ୍ର ହାତ୍ତୀରେ ମୋର ନିଃସଂଗ ନଗ୍ନୋ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଗୁଡ଼ିକ ହୁଏତ ହୋଇଉଠିବ ପଥରପରି ଭାବ ! ତମକୁ ମୋର ଏକାଂତ ମିନତି, ତୁମେ ଯେପରି ନିଶ୍ଚୟ ପୁଣି ଯାଅ । ସମୁଦ୍ରକୁଳର ବଡ଼ଖୁବତଲେ ମୁଁ କରିଥିବି ତମର ଅପେକ୍ଷା ।

ତମେ ମୋତେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିପାର । ମୋର କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟାଏ unblushing lie ବୋଲି ଉଡ଼ାଇ ଦେଇପାର । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତ ବୁଝିବ ନାହିଁ ନିଶ୍ଚୟ ! ଲକ୍ଷ ଯୋଜନରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ତୁଝେ କାପରି ମୋର ପ୍ରାଣରେ ଜାଳଦେଇଛି ତୁମକୁ ଏକାଂତକରି

ପାଞ୍ଜିବାଲି ଗୋଟାଏ ଜ୍ଵଳାମୟ ଆଗ୍ରହ । ଆଜି ଆନାକାରୁନିଆ ପରି, ଫୋରସାକିରୁ ସାଗାର Irene ପରି ମୁଁ ଶୁଣି ପାରୁଛି ମୋର ଅଂତର୍ଲୋକରେ ଅନ୍ୟ ଜଣକର ବଂଶୀଧ୍ବନି । ହେ ମୋର ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନର ଅଭିଷେକ, ସନ୍ଧ୍ୟାର ଆକାଶକୁ ଅଭିସାର ପରି ତମର ଅବିର୍ଭାବ, ରାତିର ପଲକାନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରି ତମର ଗର୍ଭର ଅତୀତଳ ଗତି !

ବିଶ୍ବାସ କର ପ୍ରିୟ, ନିଶାଂତର କେତେ ନିଦ୍ରାବ୍ୟ ପ୍ରହର ମୋର କଟିଯାଇଛି ତୁମର ପଥ ଚାହିଁ, ନା, ନା, ମୁଁ ଆଉ ପାରିବି ନାହିଁ । ଏ ଜ୍ଵାଳା, ଏ ଯନ୍ତ୍ରପରେ ଦେହ ମୋର ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେବାଉପରେ ! ତୁମେ ଆସ, ତୁମେ ଆସ । ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମ ଉଷା ନାମରେ ମୁଁ ଶପଥ କରି କହୁଛି ମୁଁ ତମକୁ ଭଲପାଏ । ଓଃ ତମେ କ'ଣ ସତେ ମୋର କଥା ବିଶ୍ବାସ କରିବ ? ଭଗବାନ ! ଆଜ୍ଞା—ମୋର ନନ୍ଦି ନେବ । ଇତି ।

ତମର ଏକାଂତ ଅପରିଚିତା

ଶ୍ରୀମତୀ ଯୋଗମାୟା ଦାସ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ରଥ ଓ ରୂପର କି ଅସୁବ୍ୟସ୍ତି ଶ୍ରୀ କି ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରେଷ୍ଠ (ହୃଦୟମର) ! ନିତାନ୍ତ up-to-date । ପୂର୍ବମାତ୍ରରେ ଆଧୁନିକ । ଚିଠି ଲେଖିକା କଲେଜ ଛାତ୍ରୀ ହେବେ ନିଶ୍ଚୟ । ପ୍ରେମ ଓ ବ୍ୟାଗର ମଣିକାଂଚନ ସଂଯୋଗ କରି ଚିଠି ଲେଖିବା ଅନ୍ୟ କାହା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ସେ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବସିଗଲେ । ଅଂତା ମୁଁତରେ ଉତ୍ତରଦେବା ଦରକାର । ସେ ମୁଁତରେ ପାଣିମାରି ଚିଠି କାଗଜ ଧରି ବସିଲେ ।

କିନ୍ତୁ କବାଟଟା ସେ ମୁକୁଳା ରହିଛି । ଏ ରକମ ଗୋଳମାଳ ଭିତରେ କଣ ଭଦ୍ର-ଲୋକ ଚିଠି ଲେଖିବ ? ସେ ଉଠିଯାଇ କବାଟଟାକୁ ଭିତରୁ କିକିଦେଇ ଚିଠି କାଗଜ ଧରି ବସି ରହିଲେ । କଣ ଲେଖିବେ ସେହି କଥା ଶୁଣିବେ; ଏହିପରି ସମୟରେ ବାହାରୁ ମୃଦୁ ଆଘାତ ଶୁଣାଗଲା । ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସେ ଧରୁଗଲେ—କିଏ ?

“ମୁଁ ଚତୁର୍ଭୁଜ । ସରବତ୍ ଅଖିଛି ।”

“ବୋକ ! ପାଳ ! ସସ୍ତାନ !! ଯା !” ସେ ଭିତରୁ ଜବାବ ଦେଲେ ।

“ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ କହିଲେ ସରବତ୍ ଅଖିବାକୁ ? ମୁଁ ଅଖିଲକ୍ଷଣି—”

“ଫେର ? ଯା—କହୁଛି ।”

ଗାଝିର ଗାଝିର ହୋଇ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଫେରିଗଲା ।

ସେ ଫେରିଯିବା ପରେ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ପୁଣି ମନେହେଲା, ଯାଃ ସରବତ୍ ଟା ଖାଇ ସାରି ଚିଠି ଆରଂଭ କରିବା ଉଚିତ୍ ଥିଲା । ପେଟ ଅଂତା ନ ହେଲେ ଏଡେ ସୁନ୍ଦର ଚିଠିର ଉପମୁକ୍ତ ଜବାବ ମୁଁତରୁ ହୁଏତ ବାହାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଧୃତପଥ ହୋଇ ଉଠିଯାଇ ଦୁଆର ଖୋଲି ବଡ଼ ପାଟି କରି ଡାକିଲେ—ଆରେ ଏ ଚତୁର୍ଭୁଜ ! ଆଣ । ଆଣ ସରବତ୍ । ଆଣ ଜଲ୍ ଦି ।

ସେତେଇ ଘରୁ ଚଉଥୁଟି ଉଠିବ ଦେଲା—ଆପଣ ମନାକଲେ ମୁଁ ଖାଇଦେଲି ।

“ପାଳ ! ନିମକ ହାସଲ !”

ବହୁ ଦୂରରୁ ଉଠିବ ଆସିଲା—“ମୋର ଦୋଷ କଣ ? ଆପଣ ମନା କଲେ ।”

“ତୋର ମୁହଁରେ ନିଆଁ ଲାଗୁଛି ! ଇନ୍ଦ୍ରିୟ !”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଗରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ନଗ୍ନ ପୁଣି ଘର ଭିତରକୁ ଫେରିଗଲେ । ତାପରେ ଖୁବ୍ ଭଲ କରି ହୁକ୍କାକୁ ପକ୍ଷୀ କର ଦରଜା ବ୍ୟବ କରି ଯାଇ ଚାରି ପାଖରେ ବସିଲେ ।

ଫାଲ୍‌ଗୁଣେ ପେନ୍‌ରେ ତାରାମ୍ବ ପ୍ରକୃତ ଲେଖିଯାଇ ସବୋଧନ ଲେଖିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ହଠାତ୍ ଦେଖିଲେ, ଜଳମରେ ସିଆଇ ନାହିଁ । ନାଃ, ସବୁ ଗୋଲମାଲ ଆଏ ଏତିକି ବେଳକୁ । ଖାଲି—ବନ୍ଧୁ—ବନ୍ଧୁ—ବନ୍ଧୁ !! ଶନି ପଡ଼ିଲେ ସବୁ କମିଛି ହୁଏ ।

ଗରରେ କଲମଟା ଉପରେ ଅଭିମାନ କରି ସେ ବସି ରହିଲେ । ମନେ ମନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ତାକୁ ଆଜି ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ ଜମା । କିନ୍ତୁ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍ ପରେ ରୁଷା କିନ୍ତୁ ପବ୍ ଶେଷ କରି ପୁଣି ଜଳମରେ କାଲି ଭର୍ତ୍ତି କରି ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ପ୍ରଥମେ କଣ ଲେଖାଯିବ ? ଏହି ପ୍ରଥମ ଧାଡ଼ି ଯେ ହେଲା ସବୁ, ମୋଷ୍ଟ ଇମ୍ପୋର୍ଟାଣ୍ଟ ଜିନିଷ । ଏହି ଧାଡ଼ି ଯଦି ଭଦ୍ରମୟିନୀ ହୁଏତ ତାଙ୍କ ସବ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଆଲୋଚନା ଫରମ୍ କରି ଦେବେ । ନାଃ, ଟିକିଏ ଭବିଷ୍ୟତ ଲେଖିବା ଦରକାର ।

ସେ ପଦ୍ମାସନ ପକାଇ ଗଣ୍ଡର ନିହାସନରେ ନିମଗ୍ନ ହେଲେ । କଣ ଲେଖିବେ ! ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରି ? ଉଡ଼ୁ, ନିତାନ୍ତ ମାଧ୍ୟାତ୍ମା ଅମଳର ସବୋଧନ ! ବଧୂ ? ଯେହୁ, ଏକାବେଳାକେ ବାଳେ । “ହେ ମୋର ଅପରିଚିତା ?” ଇଏସ୍ ! ଇଏସ୍ ! ଚମକାର ! ସେ ହାତ ମୁଠା ଦୁଇଟାକୁ ଭଲକରି ମଟାଇ ନେଇ ଜଣ ଆଗରେ ଟିକିଏ ଶିଶିରି ମାରି କାଗଜ ଉପରକୁ ଝୁଙ୍କ ମଡ଼ିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମେସିନ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ମାର୍ଜାରୀ ଖଟିତଲେ କେଉଁଠି ଥିଲା କେଜାଣି ବୋବାଲି ଉଠିଲା—“ମିଆଁ ଉଁ !”

“ଏ—ଚିତ୍ତାଳଜାତୀୟ ପ୍ରାଣୀ ନା କଣ ?”

ସେ ଖଟିତାକୁ ଧଡ଼ ଧଡ଼ କରି କହିଲେ—“ଗେଟ୍ ଆଉଟ୍ ! get out !” ପାଟି ଶବ୍ଦରେ ଭୟ ଧାଇଁ ମେସିନ ଉପାହା ଏକ ତ୍ରିଆଁ ମାରି ଯାଇ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ବସିଲା ।

“ଯାଃ ସବୁ ଭାଙ୍ଗୁର !”

ସେ ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଘରର ଚାରିକଣ ଅଂଡାଳିଲେ । କିନ୍ତୁ ବାଡ଼ି ଧାଇଁବା ଦେଖିକି ଆଉ, ବାଡ଼ିଘରି ଗୋଟାଏ ଦୈର୍ଘ୍ୟବଶିଷ୍ଟ ବହୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଡ଼ର ହେଲାନି । ଶେଷରେ ନିରାଶ ହୋଇ ସେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ମଣାରି ଖବ ଉପାଡ଼ି ବିଜାଳ ବରୁଣରେ ଅଭିମାନ ଆରମ୍ଭ କରି ବାକୁ ବାହାରିଲେ ।

“ରହ, ତୋର ଦିନେ କି ମୋର ଦିନେ !!”

ବିଲେଇଟା କିନ୍ତୁ ଜବାବ ଦେଲାନି । ଖାଲି ନିଶ ଫୁଲାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ତାଙ୍କ ନିଶ୍ଚୟ ହାତ ମାରି କହିଲେ—“I will see you (ମୁଁ ତୋତେ ଆଜି ଦେଖିବି) ।”

ସେ ବିଲେଇ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖୁବ୍ ଉଠାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଲେଇଟା ଆହୁରି ଧୂର୍ତ୍ତ । ସେ ଏକା ଧାପକେ ଝରକା ପାରହୋଇ ଦେଲା ଚଂପଟ । ଗଣେଶ ବାବୁ ଝରକା ବାଟେ ଚାଲି ଦେଖିଲେ ମାର୍ଜାରୀ ଝରକା ଆରପଟେ ଘର ଆଗମରେ ବସି ରହିଛି । ବିଲେଇ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଗୁଣିତମୁ ମିଳିବା ମାତ୍ରେ ଗଣେଶ ବାବୁ କୋଥରେ ପ୍ରବ୍ରଜିତ ହୋଇ ଝରକା ବାଟେ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ଉଆର ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଲୁହାଡ଼ାରର ଜାଲ ସେଇ ଝରକା ଫାଟକରେ ଏଡ଼େ ମୋଟ ମଶାରିଖୁବଟା ଗଲିଲି । ନିରାଶ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—

“ରହ ତୋତେ ମୁଁ ମିସ୍‌ମେରିକିମ୍ କରୁଛି ।”

ସେ ପାଇକରୁ ମାରି ଏକା ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଲେଇଉପରେ ସମସ୍ତ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରି ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ବିଲେଇଟା ତାକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିବାର ଦେଖି ଲାଗୁ ହଲଇଲା । ନାଃ ମିସ୍‌ମେରିକିମ୍ ଧଇଲା ନାହିଁ ବୋଧେ । ସବୁଆଡ଼ୁ ହତାଶ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ ମାର୍ଜାରକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି କହିଲେ—

“ହାହସ ଅଛି ତ ତରି କରି ପଳାଇଲୁ କଥା ? ଭିତରକୁ ଆ । ଦେଖିବି ତୋର କେଡ଼େ ଗୁଡ଼ ! ତରକ୍ତର ! ଶୁଭ ! କାପୁରୁଷ—କୁଳାଂଗାର, ଗୁରୁ ପୁଣି କୁଆଡ଼େ ଶାବୁଲର ସମଗୋଷ୍ଠୀୟ ? ଛୁ, ଛୁ, ଛୁ !”

ବିଲେଇଟା ନିଶ୍ଚୟ ଭୁଲ୍‌ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଜବାବ ଦେଲା—“ମିଆଁରି ।

“ତୁ ମର୍ ! ତୁ ମର୍ ! ତୁ ମର୍ !”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଭଗରେ ଫେରି ଆସି ଖୁଡ଼େଟସ୍ ଡିକ୍‌ସିନାରି ଖୋଲି ଅପର-ପ୍ରାଇମେରୀ ପଢ଼ାସାଥୀଙ୍କ ପରି କ୍ୟାଟ୍ (ବିଡ଼ାଲ) ଶବ୍ଦଟା ବାହାର କରି ସର ଫଟାଇ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସି—ଏ—ଟି—କ୍ୟାଟ୍, କ୍ୟାଟ୍ ମାନେ ବିଡ଼ାଲ ।

ସି—ଏ—ଟି—କ୍ୟାଟ୍, କ୍ୟାଟ୍ ମାନେ ବିଡ଼ାଲ ।

ସି—ଏ—ଟି—କ୍ୟାଟ୍, କ୍ୟାଟ୍ ମାନେ ବିଡ଼ାଲ ।

ଏହିପରି ସମୟରେ କବାଟରେ ଧକ୍କା ବାଜିଲା । ପୁରୀର ଭାତ ଆଣି ଡାକଲା—
ଗଣେଶ ବାବୁ ଅଛନ୍ତି ? ଭାତ ଆଣିଛୁ ।

ଭାଗରେ ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଗଣେଶ ବାବୁ ମଲେଣି । ତାଙ୍କ ଭାତ ଅଛି । କପାଳ ଯେତେବେଳେ ପୋଡ଼େ, ଏହିପରି ଭାବରେ ପୋଡ଼େ ! ଆଜି ସକାଳୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମୀଣ ମୁହଁ ଚାହିଁ ଉଠିଥିଲା ! ଯେଉଁ ମେସିନରେ ଚାଉଳ ପୁରାଏ ଏବଂ ବିଲେଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ସଙ୍ଗେ ବାଦ କରିବେ—ମୁଁ ସେ ମେସିନର ଭାତ ଖାଇବାକୁ ଚାହେଁନା । ଯାଅ । ସେ ମୁହଁଟାକୁ ହାତପିରି କରି କାଠ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ଚଉଦ

ସୁଝାଘଟାକୁ ଏକା ଧମକରେ ଦୁଆର ପାଖରୁ ବନ୍ଦା କରି ଦେଇ ଗଣେଶ ବାବୁ ପ୍ରେମଚିନ୍ତାର ଉତ୍ତର ଦେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଭିନବେଶ ସହକାରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମରୁ ସେ ଗୋଟାଏ ମହା ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । ଚିଠିଟାରେ ସେ ରୈବକ ଶୈଳୀ ଏବଂ transcendentalismର ତୋଫାନ୍ ଉଠାଇବେ ନା, ବାର୍ଣ୍ଣାଡ଼ଶଂକର ଶୁଦ୍ଧ ପରମାର୍ଥିକ ସୂକ୍ଷ୍ମ irony ବ୍ୟବହାର କରିବେ । ଅନେକ ଭାବଚକ୍ତି ସେ ଠିକ୍ କଲେ ନାହିଁ, ରୈବକ ଡାଂଗୁରେ ସେ ଚିଠିଟାକୁ ଲେଖିବେ; ଅଥେ ଶୁଦ୍ଧସ୍ୟବାଦ, ଅଥେ ଗୁପ୍ତବାଦ, ଅଥେ ସୁଟନ ତତ୍ତ୍ୱ ଚିଠିଟାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛନ୍ଦରେ ଯେପରି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ବିଧେୟ । ପ୍ରେମ ତ ଆଉ ପିଲାଖେଳ ହୋଇ ନାହିଁ ? ମାନବ ଆତ୍ମାର ଏହା ଧର୍ମ, ଏହି ଧର୍ମ ପ୍ରେମର ମହାମହମାମୁ ରୂପଶ୍ରୀକୁ ସେ ଆଜି ତାଙ୍କର ନୀରବ ଲେଖନୀରେ ଦେବେ ଭାଷା ! ନିର୍ମୈତ୍ତି ଆକାଶତଳେ ଛୁଲ-କମଳର ଲାଲାୟିତ ଭଂଗିମା ପରି ସେହି ପ୍ରେମ ହେବ ଆଜି ବିକଶିତ । ଆଜି ବନ୍ୟାର ଜଳମର୍ମରରେ ତାହା ହେବ ମୁଖର । ମୌନ ପାଇବ ଆଜି ବାଣୀ । ସେ ଉତ୍ତର ଲେଖିଲେ...

“—ଦାସ”

Cal.

1st January

'35

ଭୋରର ଆଲୁଅ ଫୁଟି ଉଠେ—ମଣିଷ ନିଜକୁ ପାରେ ଚହ୍ନି । କିନ୍ତୁ ଜମାଟ କୁହେଲି ସୁଜନ କରେ ବ୍ୟବଧାନ । ସେହି କୁହେଲିକୁ ଅପସାରିତ କରିବା ଲାଗି ଲେଡ଼ା ଆହୁରି ଆଲୁଅ—ଆହୁରି ଫାନ୍ତି !! ତା’ହେଲେ କେହି ଆଉ କାହାର ଅଦେଖା ରହିବେ ନାହିଁ । ଚରଣଚିତ “ହଳାଇଥିବା ବନ୍ଧୁ” ତାର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟର ନୀତି ଖୋଜି ପାଇବ ।

ମଣିଷ ମଣିଷର ଦାସ ଯେପରି ନ ହୁଏ—ଏହା ହିଁ ହେଲ ମୋର ଚିନ୍ତାର ଚରମ । ହୋଇପାରେ; ମୁଁ ତମର ଅପରିଚିତ କମ୍ପା ଅନାକାଞ୍ଚ କ୍ଷିତ, କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ମୋର ଅଛି । ତା’ ଛଡ଼ା କାଲିନିକ ହେଉ ବା ଭଲ୍ ବଣତଃ ହେଉ ଯାହାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ଦାନ

ରାଜକୀୟ ପରି ମୋର ଜୀବନକୁ ଉଦ୍‌ଧୃଷ୍ଟ କରୁଛି ତାକୁ ପ୍ରତୀତି କରି ମୋର ମନୁଷ୍ୟତ୍ବର ଅବମାନନା ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଖି ପାରିବି ନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ସେହି ହଜାଇଥିବା ବ୍ୟୁତ ନ ହୋଇ ବା ଆସ, ତାହାହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭୟ କରିବାର କାରଣ କିଛି ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତମରି ପରି ମୋର ହସ୍ତଭାଷିତା ବ୍ୟୁତ, ନା ନା ପ୍ରିୟାକୁ ଖୋଜି ଚାଲୁଛି । ମୋର ସଂଗରେ ନିର୍ଭୟରେ ଦେଖା କରିପାରନ୍ତି—ମୁଁ G.”

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିଯାରି ଗଣେଶ ବାବୁ ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ନିଜର ପରିଚୟ କଣ ବୋଲି ଦେବେ ? ବିଷମ ସମସ୍ୟା ! ନିଜର ଜାତୀୟତାର ପରିଚୟ କଣ ସେ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଲେଖିବେ ? ରାମ ରାମ, ଛୁ, ଛୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଲେଖିଲେ ଉଦ୍‌ମହଳା ହୁଏତ ତାଙ୍କପରି ମେଢ଼ାପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଥିବା ହେଉ ଗୋଦାନ ଦେଇ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବେ—ନା, ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେନି କେବେ ।

ଏ ତ ଗଲ ଜାତୀୟତା; ତା ପରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ଶିକ୍ଷାର ବିଶାଳତା ପୁଣି ଉପଯୁକ୍ତ ପରି ରହିଛି । ପ୍ରେୟସୀ ଆଗରେ ମିଥ୍ୟା କହିବା ଶାସ୍ତ୍ରବିରୁଦ୍ଧ କଥା । ଅଥଚ ସତ କହିବାକୁ ଗଲେ କାଁତରୁଟି ଏବଂ ମାଇନର ପାସ୍ କଥା ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି—ସେ ଏବେ କରିବେ କଣ ? ନା, ନା ସେ ମରିଯିବେ ପଛକେ ନିଜର inferiority complex ସେ ପ୍ରିୟାକୁ ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ କେବେ । ବହୁତ ସମୟ ଚିନ୍ତା କରି ସେ ଲେଖିଲେ—

“ଅନେକ କାରଣ ହେଉ ମୁଁ ଆଜି ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛି, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେବା ମୋ’ ପକ୍ଷରେ ଇଲଗେ ଅସଂଭବ । ଦେଖା ହେଲେ ସବୁ ଜାଣି ପାରିବେ । ତା ଛଡ଼ା ମଣିଷର ନାମର ପରିଚୟ ତ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ନୁହେଁ ।

“ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳା ଜାଲରେ—ମାନେ କୋଉଠୁଲରେ ମୁଁ ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଛି—
ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପା’ରନ୍ତି ଉତ୍ତର ଦେବେ । କିନ୍ତୁ ଆଶୁ ସାକ୍ଷାତ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରୟୋଜନ । ନାନା ଦ୍ୱିଧା—ଆଉ ଦ୍ୱିଧା ମଝିରେ—ମାନେ ଅଶୀଠକର ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ଏ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ହୋଇଗଲା—କ୍ଷମା କରିବେ ।

ନମସ୍କାର,

ତମର

ଶ୍ରୀ G,

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖି ଯାରି ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ହଠାତ୍ ମନେପଡ଼ିଲା, କାହିଁ ଚିଠିରେ ତ ଆତ୍ମଜୀବନ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା କିଛି ରହିନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ଲେଖିଲେ—

“ସୁନଶ୍ରୁ ହିଁ, Ana ଆଉ Irene (Forsythe Saga) କଥା ଲେଖିଛି । ଅନ୍ତରର ଆହ୍ୱାନକୁ ଅବହେଳା ସେମାନେ କେହି ହେଲେ କରି ନାହାନ୍ତି, ଆସୁପ୍ରତାରଣାର ଆଶ୍ରୟ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବରେ । ସେ ଦୁଇଜଣ ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧାୟକ—ବଡ଼ ଆଦରର । ଦେଖାହେଲେ ସେ ବିଷୟରେ ଆହୁରି ଅନେକ ତଥ୍ୟ ବଖାଣି କହିବ । ଗ୍ରେଟ

ଚିଠିରେ ସାହୁଜ୍ୟ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ଆଲୋଚନା କରି ନାହିଁ । ପୁଣି ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ଅକୁଂଠ ହୋଇ ମତେ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ-ପ୍ରଗଳ୍ଭାବ ଦାହନ ହାତରୁ ବଢାଇବ ।”

G.

ଚିଠିଟା ଲେଖି ସାର ସେ ୨୪ ଥର ପଢ଼ିଲେ । ଠାଏ ଠାଏ କାଟିଲେ ମଧ୍ୟ । ତା ପରେ ସେଟାକୁ ଲୁହାଡ଼ାରେ ବନ୍ଦ କରି ଗୁରୁକୁ ଡାକ କହିଲେ, “ଚିଠିଟାକୁ ଲେଟର ବକ୍ସରେ ଗଲାଈ ଦେଇ ଆ ।”

ଚିଠିଟା ଦେଲବେଳେ ତାକୁ ଏ ଥର ତାରିକ୍ ମଧ୍ୟ କରି ଦେଲେ—“ଦେଖ, ଲେଟର ବାକ୍ସରେ ଗଲାଈରୁ । ଧଡ଼ କରି ଶବ୍ଦ ନିଜ କାନରେ ଶୁଣିଲେ ତେବେ ଯାଇ ଗୁରୁକୁ ଚିଠିଟା ବାକ୍ସରେ ପଡ଼ିଛି । ଯଦି ଶବ୍ଦ ନ ଶୁଭେ ତା’ ହେଲେ ଭାବରୁ ତାହା ବାଟରେ ଅଟକିଗଲା । ଭଲ କରି ହାତ ଗଲାଈ ପଶ୍ଚାତ୍ତା କରି ଦେଖି ତେବେ ଯାଇ ଆସିବୁ । ହଁ, ରାସ୍ତାରେ ଅନେକ ଟିଣର ବାକ୍ସ ମଧ୍ୟ ଥିଆ ହୋଇଛି । ସେଥିରେ “ଲିଟର ବକ୍ସ” କଥାଟା ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ସେଥିରେ ଚିଠି ପକାଇବୁ ନାହିଁ । ସେ ଗୁଡ଼ାକ ମଇଳା ବାକ୍ସ । ସାବଧାନ ! ସାବଧାନ ! ଭାରି ଜରୁରୀ ଚିଠି । ସାହେବ କୋଂପାନୀ କଠକୁ ଯାଉଛି ! ଗୁରୁକୁ !”

ଚିଠିଟା ପଠାଇ ଦେଇ ସେ ଏକପ୍ରକାର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ମନଟା ତା’କର କମିତି ଛଟପଟ ହେଲା । କିଏ ଜାଣେ ଏ ଚିଠି ଠିକ୍ ସେ ପାଇବେ କି ନାହିଁ ? ଧର ପାଇଲେ । ପାଇଲେ କଣ ଉତ୍ତର ଦେବେ ? ନିଶ୍ଚୟ ଦେବେ । ଉଦ୍ର-ମହୁଳାଂକଠାରୁ ଏତକ ସୌଜନ୍ୟ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଆଶା କରାଯାଇ ପାରେ । ହଠାତ୍ ତା’କର ସଂଦେହ ହେଲା ଚତୁରତା ଯେପରି ଚଗଲା, ହୁଏତ ଚିଠିଟା ଡାକ ବାକ୍ସରେ ନ ପକାଇ ରାସ୍ତାରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇପାରେ । ନା, ନା ଅଂସରବ ନୁହେଁ । ସେ ଚଟି ଦୁଇଟାକୁ ଗୋଡ଼େ ଗଲାଈ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ଉଠି ଚତୁର୍ଭୁଜର ଅନୁଧାବନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜେ ନ ଦେଖିଲେ କୌଣସି କାମ ଏ ଦୁନିଆରେ ହେବ ନି !

ପାଠର

ଗୁଣ ପାଠଦାନ ପରତ କଥା । ବିରାଗ ଗଣେଶବାବୁଙ୍କ ମୁଁ ତ ଉପରେ ବସି ଯୋଗ ପଂଖା କରୁଥିଲି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ଗୌ-ସ୍ତ ! ବିରାଗ ମୋ’ ବିରହରେ ଚାରି ଚାରି ଡକିଆ-ଖୋଲ ଲୁହରେ ଓଦା କରୁଥିବ । ତା’ ପରେ ଏ ଯେଉଁ ବର୍ଷାକାଳ ବିରାଗ କମିବ ସାତ କଟାଉଥିବ ଥରେ କଳ୍ପନା କଲି । ହଂସୁଲି ଶେଷ ଉପରେ କଂକଣ ପିଟି ବାଲା ହୁଏତ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଂଜନଙ୍କର ସେଇ “ଚେତ ଚନ୍ଦ୍ରା ଗୁହଁଲ ନିଶି ଶେଷେ ପାଶେ ନାହିଁ ଦିବ୍ୟ ତରୁଣ” ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଧରିଥିବ !

ସୌଗ କହିଲେ—ଖାଲି ସେତିକି ? “କୁଚେ ହାତ ମାରି ନାଥ ନାଥ ବୋଲି କରୁଥିବ ଉଚ୍ଚେ କାରୁଣ୍ୟ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଟିକିଏ ଚଂଚାକରି କହିଲେ—ବିରାଗର ଗଭୀରେ ବକୁଳମାଳା ହୁଏତ ଭାରି ହୋଇ ଉଠିବଣି ! ଆଲୁଲୀୟତ କୁଞ୍ଜଳ ବାଂସବାକୁ ବୋଧହୁଏ ଘନକୁଞ୍ଜଳା ବିଷବଦ୍ଧ ମଣ୍ଡୁଥିବ । ଗୌ-ସ୍ତ ! ଏକେ ବରଷକାଳ, ଦୁନେ ବିରହଣୀ ବିକଟଯୌବନା ! ଏଥିରେ ସେ କମିବ ହୃଦ ବାଂସ ରହୁବ କହିଲ ? ମୁଁ ତ ପୁରୁଷ ମଣିଷ ହୋଇ ଯେଉଁ ଧରି ପାରୁନି, ସେ ତ ସହଜେ ଅବଳା !

ତା ପରେ ସେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ଗାଇଲେ—

“ମାନନସ୍ତନା ଶିଳ୍ପା ହେବଣି ମୋ ବିନା ।”

ସୌଗ କହିଲେ—କୁହଂତୁ ନା ଗଣେଶ ବାବୁ, କୁହଂତୁ ନା । ସେ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ମୋର ଖାଲି ଭାତହାଂଡିରୁ ତତଳ ଘେନ ବାହାରିଲା ପରି କୋହ ଉଠୁଛି ଆସୁଛି । ସୁକୁମାରୀ ପରା ବିରହରେ “ମଲି, ମଲି” ଡକା ଗୁଡୁଥିବ !

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ତମେ ତ ଦରଘା, ତମେ ତ ମରମା; ମୁଁ ତମକୁ ବେଶୀ କଣ କହୁବି ?” ତା ପରେ ଆଖି ଦୁଇଟାକୁ ଦରଆଉଜା କରି ସେ କହିଲେ, ଏହି ଶ୍ୟାମଳ-ତମାଳ-କାଂଡ ନବଘନକୁ ଗୁହଁ ମୋର ମନେପଡ଼ୁଛି ପ୍ରିୟାର ଗର୍ବ ତରଂଗିତ କବରୀର, ଏହି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବିଦ୍ୟୁତ୍ତାକୁ ଗୁହଁ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ପ୍ରିୟାର ଘୁଠାମ ନେହର କାତର

ରୁହାଣୀ ! ତାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର-ପତ୍ରର ବକିମ ଶ୍ରୀରାମଧନୁ ମୋତେ ବାର୍ତ୍ତାବାର remind କରି ଦେଉଛି !!

ସୌର କହଲ—ଏହି ମେଘ ଘଡ଼ଘଡ଼କୁ ଶୁଣି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭାବୁଛି ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରିୟା କପରି ସତ୍ତା କୁରଣପରି ପୁପାତି ଶେଷରେ ଭୟରେ ଲେଟୁଥିବ ! ଆ-ହା ! ସଦ୍ୟମୁକୁଳତ ପଦ୍ମପାଶୁଡ଼ା କୁଆପଥର ମାଡ଼ରେ ଝାଉଁଳ ପଡ଼ିଛି କି ଅବା !

ଗଣେଶ ବାବୁ କହଲେ—ହଁ, ତୁମେ ଥଟ୍ଟା କରୁଛ ?

ସୌର କହଲ—“ରାମଃ, ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରିୟା କଣ ମୋର ପ୍ରିୟା ନୁହେ ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହଲେ—“ଶୌ-ରା ହେଉ ଦେଖ, ଏଇ ଝରକାବାଟେ ଟିକିଏ ଉଠ; ଏଇ ଯେଉଁ ବଉଳଗଛ ଦେଖାଯାଉଛି, ତାର ମୂଳରେ ଦିନେ ମୁଁ ତାକୁ ଅନେକଦିନ ତଳେ ଦେଖିଥିଲି ।”

ସୌର କହଲ—“କାହିଁ ବକୁଳଗଛ ତ ଦିଶୁନାହିଁ—ଏଗୁଡ଼ାକ ଯେ ନିପଟ ଦେବଦାରୁ !”

“ଓଃ, ଦେବଦାରୁ ନା କ’ଣ । I beg your pardon !”

ସୌର କହଲ—“ଆପଣ ଅର୍ପିର ହୁଅନ୍ତୁ ନି ।”

“ଏଇ ବର୍ଷା ଯେ ମୋତେ ଅର୍ପିର କରିଛି ଶୌ-ରା ! ପ୍ରୋଭଭୁନ କଦଂବର ସୁଗନ୍ଧ ବହୁ ଆସି ମୋ ପ୍ରାଣଟାକୁ ଉଦାଟ କରିଦେଉଛି ।” ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ ତରୁର ମୟୂଷ ପତ୍ର-ବିଭା ମୋତେ ପ୍ରିୟାର କାଂତି ପରି ଜଣାଯାଉଛି ।

ସୌର ଶଂଶ୍ଳାଘ ହୋଇ କହଲ—ଏସବୁ ଭାବପ୍ରବଣତା ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେ । ମେଘକୁ ଦେଖି ମୂର୍ଚ୍ଛାଯିବା, ବର୍ଷାକୁ ଦେଖି ବାଂଢ କରିବା, ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ପ୍ରିୟା ପ୍ରିୟା ବୋଲି ଡକା ପାରିବା, ଏସବୁ କେବଳ କାବ୍ୟଲୋକରେ ଶୋଭାପାଏ । ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଭୂର୍ଭର ସୈନିକ ଯେଉଁମାନେ, ସେମାନେ ଏସବୁ ରୋମାଂଟିସିଜମ୍ ଭୂତରେ ରହିବା ଉଚିତ । ଏହା ଜଡ଼ତା, ଏହା କ୍ଳାଂତି, ଏହା ତଂଦ୍ରା, ଏହା ନିଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟତା । ଏହା ସଶସ୍ତ୍ରପରି ସ୍ଥବିରତା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହଲେ—ସବୁ ମଣିଷ କଣ ତା ପାରିବେ ?

ସୌର କହଲ—ଅତତଃ ଏ ଯୁଗର ମଣିଷ ନିଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟ ପାରିବେ । ଏ ଯୁଗର ମଣିଷ ଆଗେଇ ଆଗେଇ ଏପରି ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନରେ ଆସି ପହଂଚିଛି, ଯେଉଁଠି ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଜିନିଷ ତଉଲ କରି, ଓଜନ କରି ବାଛି ନେବାକୁ ହେଉଛି । ତାର ବିଚାରବୃତ୍ତିର ପରାମର୍ଶ ବିନା ସେ କୌଣସି ଜିନିଷକୁ ଖାଲି କଲ୍ପନାର ବିଳାସରେ ବା ପାଂଚଜଣଙ୍କ ଖାତରରେ ମାନ ନେବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଏ ସବୁ ମୂଢ଼ ଆଦର୍ଶବାଦ (ସେ ରୋମାଂଟିସିଜମ୍ କହୁ ଆସୁଥିଲା, କାଂତୁ କହୁଲାନି) ଉନ୍ନତଶିକ୍ଷା ଶତାବ୍ଦୀର କବର ଭିତରେ ସମାହିତ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତୁମେ ଭୁଲ କହୁଛ ଶୌ-ରା...ମଣିଷ ସବୁଦିନେ ସମାନ । ଉନ୍ନତଶିକ୍ଷା ଶତାବ୍ଦୀରେ ମଣିଷର ମନ ଯାହା ଥିଲା, ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅଛି;

ପୁଣି ଶିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ରହିବ । ସତ୍ୟତାର ଉନ୍ନତ ସତେ ସତେ ତାର ବାହ୍ୟ ଆବେଶ୍ୟକ ଏବଂ ପାରିପାଶ୍ୱରିକତାର ଯେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉ ନା କାହିଁକି ତାର ଭିତରର ସ୍ୱରୂପଟି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ରହିବ ।

ସୌର କହଲ—କଦାପି ନୁହେଁ । ମୁଁ ଏ କଥା ଡାୟାଲେକ୍ଟିକ (ଆବର୍ତ୍ତନବାଦ) ମତବାଦ ଅନୁସାରେ ପ୍ରମାଣ କରି ପାରେ । ମଣିଷର ସଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ସତେ ସତେ ତାର ଗୁଣ ଯେ ବଦଳି ଯାଉଛି, ଏ କଥାଟା ଆଜି ନ ମାନବାର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଦୁନିଆର ଜନ-ସୁମାରୀରେ ମଣିଷ ସଖ୍ୟା ଯେତିକି ବଢ଼ୁଛି, ତାର ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଭିନ୍ନ ଧରଣର ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆମକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ “Quantitative change” ମଣିଷର ଅସଲ ସ୍ୱରୂପକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇପାରେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ—ଅସମ୍ଭବ ।

ସୌର କହଲ—ବିଜ୍ଞାନ କହୁଛି କିଠୁ ସତ୍ୟ । ପ୍ରଥମେ ରାସାୟନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କଥାଟାର ଆଲୋଚନା କରାଯାଉ । ଧରଣୁ ପାମାସ୍ ଜଳ । ତାର ରାସାୟନିକ ଉପକରଣ ହେଲା ହାଇଡ୍ରୋଜେନ ଆଉ ଅକ୍ସିଜେନ । ଅର୍ଥାତ୍ H_2O । କିଠୁ ଏହି ଉପକରଣର ଯଦି ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି H_2O_2 କରାଯାଏ, ତାହେଲେ ସେହି ପାମାସ୍ ଜଳ ହୋଇ ଉଠିବ ଏକପ୍ରକାର ପତନ-ନିବାରକ (anti-septic) ଜିନିଷ । ଦେଖିଲେ ପରିମାଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା କପରି ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଟିତ ହେଉଛି । ଏହାକୁ ଡାୟାଲେକ୍ଟିକ୍ସରେ କୁହାଯାଏ--Quantitative change determines the qualitative change.

ଗଣେଶ ବାବୁ କହଲେ—ରାସାୟନରେ ଯେଉଁଟା ସତ, ମଣିଷ ଜୀବନରେ ତାହା, ଦ୍ୱିଧାତ ସତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ ?

ସୌର କହଲ—ମଣିଷ ହେଉ ବା ମାଂସହୀ ହେଉ, ଅଂକ ସବୁଠି ସତ୍ୟ । ଆଜ୍ଞା ଯେଉଁ ମଣିଷଟି ଜଂଗଲରେ ଏକାକିଆ ବଢ଼ିଛି, ତାର ପ୍ରକୃତି ସତେ ଯେଉଁ ମଣିଷଟି ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ନିୟମ ଭିତରେ ବଢ଼ି ଆସିଛି ତା ପ୍ରକୃତି ଭିନ୍ନନାକର । ଦେଖିବ ଆକାଶ ପାତାଳ ତତ୍ତ୍ୱ । ପ୍ରଥମଟି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶ୍ୱାସ, ସ୍ୱାର୍ଥପର ଏବଂ ଆତ୍ମସ୍ୱର୍ଗ । କିନ୍ତୁ ୨ ନ ବର ମଣିଷଟି ତାଠୁ ଅନେକ ବିଷୟରେ ତତ୍ତ୍ୱ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ କହୁଁ, ଦୁନିଆ ଯେତିକି ଆଗଉଛି, ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି, ମନୋଭାବ କିଛି ନା କିଛି ତଦ୍ଭିନ୍ନ ପ୍ରଭାବୀ ହେଉଛି । ଉଦାତ୍ତ ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଣିଷ ଥିଲା ବଡ଼ ରୋମାଂଟିକ; କିଠୁ ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମାନବ ମାଲୁ ବା ନ ମାଲୁ, ଜାତସାରରେ ହେଉ ବା ଅଜାତସାରରେ ହେଉ ତା ଭିନ୍ନତାରେ ସେ ଅନେକ ରାସନାଲ୍ ଶିକ୍ଷନେବଲ୍ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହଲେ—ଛୁଡ଼ ସେ କଥା ।

ସୌର କହଲ—ଏହି ସୌଖୀନ ଭାବପ୍ରଣାୟକତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆମ ଦେଶର ଯାବତୀୟ ଅଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ—ଧର୍ମ ବିବାହ, ପ୍ରେତୋଳକ ପ୍ରେମ, ଖଞ୍ଜ, ସ୍ୱଦେଶିକତା ପ୍ରଭୃତି

ଗଢ଼ି ଉଠିବ । ଏହି ଭବପ୍ରବଣତାକୁ ଆଗେ ନଷ୍ଟ ନ କଲେ ଆମ ଦେଶରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ତା ବା ମୌଳିକ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱରୁଚିର ପରିସ୍ପରଣ ହେବନି । ଏଇଟା ହେଲା ଆମ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ପୁରାତ୍ତ୍ୱ ଅବୁ...ଏଇଟାର ଆଗେ ଅସ୍ତ୍ରୋପସ୍ତ୍ର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । “ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୃଢ଼ସ୍ୱ-ଦୌର୍ବଲ୍ୟ” ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ନେବ । କାରଣ ଏହା ଆମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଏହା ଆମର ସ୍ନାୟୁବଳ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ (Nervous debility)ର ସୂଚନା ।

ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପିଅନ ଆସି ସଲାମ ଠୁକି ପକେଟରୁ ଗୋଟାଏ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ କାଢ଼ି ଛୁଡ଼ା ହେଲା । ଗଣେଶ ବାବୁ ତତ୍ତ୍ୱକ୍ଷଣାତ୍ ସେଟାକୁ ନେବାପାଇଁ ହାତ ବଢ଼ାଇ କହିଲେ—ଓଃ, ମୋର ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଆସିଛି ବୋଧହୁଏ—ନା ? ଯୋଗମାୟା ହୁଏତ ତାର କରିଥିବ—ଦେଖେ ।

ପିଅନ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ସୌରା ହାତକୁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ଟା ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ଅହୋ ! କି ଅଲୌକିକ ପ୍ରେମ ! ଏ ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ପ୍ରେମ ନ ଥିବ । ଚିଠି ଦେଲେ କଲେ ଡେରି ହେବ ଏହି ଭୟରେ ସୁଦୃଢ଼ ୫ ୦୫/ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ତାର ଅଯୋଗ୍ୟ ଭଣ୍ଡାର ପାଖକୁ ଓହ୍ଲାଇ କରିଛୁ ।

“ଦେଖେ ଶ୍ରୀ-ଶ୍ରୀ, ଦେଖେ ପାଗଳା ପ୍ରିୟା କଣ ଲେଖିଛି ।” ସେ ଅଧୀର ଆବେଗରେ ହସ୍ତ ପ୍ରସାରଣ କଲେ ।

ସୌରା ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ଟା ନ ଦେଇ ଗଂଧାର ଭାବରେ କହିଲା— ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ଟା ମୋ ନାଁରେ ଆସିଛି ।

ମୁହଁ ଆବଳା କରି ଗଣେଶ ବାବୁ ହସ୍ତ ସଂବରଣ କରି ନେଲେ । ସୌରା ଗଂଧାର ହୋଇ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ଟା ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“Mother double pneumonia. Resistance very weak. Temperature shows no fight. Prognosis not very cheerful. Come soon.

ଗଣେଶବାବୁ କହିଲେ—ତମର ଆଜି ଗାଁକୁ ଯିବା ଉଚିତ ।

ସୌରା କହିଲା—ପଥର ଦିନ ଶ୍ରମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଦ୍ୱାରୋଦ୍ଘାଟନ ହେବ । ଖବର କାଗଜରେ ଘୋଷଣା ହୋଇ ଯାଇଛି, ମୁଁ ଯିବି କିମିତ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତମ ମା'ଠାରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବଡ଼ ନୁହେଁ । ତମର ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ମା ମୃତ୍ୟୁଶୟନୀ ।

ସୌରା କହିଲା—ମୁମୂର୍ଖ ମା'ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଉପକାରରେ ଆସିବେ ସେ ତାଙ୍କର—ସୁଅ ନୁହେଁ । ମୁଁ କାଲି ସକାଳେ ଜଣେ ଭଲ ଡାକ୍ତର ପଠାଇ ଦେବି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତମେ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ଯୋ-ଗୀ, ତମ ମା ହୁଏତ ତମକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିବେ । ମୃତ୍ୟୁଶୟାରେ କେଉଁ ମା' ତା'ଙ୍କ ପୁଅକୁ ପାଖରେ ରଖିବାକୁ ନ ଚାହେଁ ।

ସୌର କହୁ ମାଧବ ବଚଳିତ ନ ହୋଇ କହିଲେ—ଖାଲି ମୃତ୍ୟୁଶୟା ପାଖରେ ବସି ରହି “ମାଆ ମାଆ” ଚିତ୍କାର କଲେ ଯଦି ମାତୃଭକ୍ତିର ପରବସୁ ମିଳେ, ତା' ହେଲେ ମୁଁ ନାଗୁର ! ହଁ, ମା' ମୋତେ ଭାରି ଖୋଜୁଥିବେ, କାଣେ; ଆଉ ମା'ଙ୍କ ସଂବନ୍ଧରେ ମୋର ସେ ଗୋଟାଏ ଦାୟିତ୍ବ ଅଛି, ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ମୋର ମନେଅଛି । ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ କରିବି । ମା'କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ଅଭିଜ୍ଞ ଡାକ୍ତର ମୁଁ ପଠାଇବି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଡାକ୍ତର ଅପେକ୍ଷା ତମ ଉପସ୍ଥିତି ହୁଏତ ତା'ଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ବେଶି ଉପକାରକ ହୋଇପାରେ ।

ସୌର କହିଲେ—ଉପକାରକ ନ କହି “ଆପାତତଃ ଶାନ୍ତିଦାୟକ” କହିଥିଲେ ଅଧିକ ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମା' ମୁଁତ ପାଖରେ ପୁଅ ବସିରହିଲେ ଯଦି ରୋଗ ଭଲ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା, ତାହେଲେ ଜଗତରୁ କୌଣସି ମା' ମରତେ କି ?

ଗଣେଶବାବୁ କହିଲେ—ତମର କଣ ଟିକିଏ ମାୟା ମମତା ନାହିଁ ।

ସୌର କହିଲେ—ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ । ନ ଥିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ମନ ତମର ବିକଳ ହେଉନାହିଁ !

ସୌର କହିଲେ—ନିଶ୍ଚୟ ହେଉଛି; ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହେ, ମୁଁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ । ଯେଉଁ କଥାରେ ଶୋକ କରି ଲାଜ ଲାଭ ନାହିଁ, ସେପରି ଅଯଥା ଶୋକ କରିବା ମଣିଷର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କ୍ଷତିକାରକ । ଲାଜ ତ ଏକ ପଇସା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଶତକଡ଼ା ଶହେ ଟଙ୍କା କ୍ଷତି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—“ମୁଁ ହୋଇଥିଲେ...” ସୌର କହିଲେ—ଇଣ୍ଡରଡ଼ ବ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ପରି ମାତୃଭକ୍ତିର ନମୁନା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଆଉ କୁଳରେ ଲାଗିଥାନ୍ତେ—ନା ? କିବା କୁପାରଙ୍କ ପରି ମା'ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ “on the receipt of my mother's picture” କବିତା ଲେଖି ନିଜର ଅଜ୍ଞାତସାଗରେ ଓଡ଼ିପସ୍ କମ୍ପ୍ରେକ୍ସର କରମତ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିଥାନ୍ତେ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇଲେ ।

ସୌର କହିଲେ—ଦେଖିବୁ, ମଣିଷର ନିଜାନ୍ତ ମନରେ ଯେଉଁ ଭୂତଟା ଅନାଦି କାଳରୁ ବସା ବାସୁନ୍ଦର, Hamlet ପରି ତାରି କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ତ ଶେଷରେ ଠିକ୍ ସେହି Hamlet ପରି ରୂପା Oedipus complex ଦୋଷରେ ଆପଣ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହେବେ । ଦୁନିଆଟା କୃଷ୍ଣ cinicismରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ନିରୁତ୍ତର ହୋଇ ବସିରହିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଅଗଣା ମହୁସି ପରି ଶିଂସ ଟେକି ଯେଉଁ ମେଘଗୁଡ଼ାକ ଏତେବେଳେ ଯାଏ ଆକାଶପଟରେ ବରଷା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତରରେ ଗର୍ଜନ କରି ଉଠିଲେ । ସତେ ସତେ ନିକଟସ୍ଥ ଦେବଦାସ ଗଛର ମଥାନ ଝିମକାଇଦେଇ ସୋର ଗର୍ଜନରେ ବର୍ଷାଧାରୁ ଝରିପଡ଼ିଲା ।

ସୌର ତାର ଧୂଆଁ ପତ୍ର ପିଂକାଟା (ଆଜିକାଲି ସେ ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣରୁ ସିଗାରେଟ୍ କପ୍ରା ଦେଇଛି) ଲଗାଇଲା, ଆଉ ଗଣେଶବାବୁ ଅଗତ୍ୟା ବର୍ଷା-ବରହର ଦାଉରୁ ଖଲସ ହେବାପାଇଁ କଂକଲର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦେହାକ ମରବ, କାହା ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ ।

ସେହି ବରହକର ମରବକାକବଳରୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ସୌର ସେହି ଦିନର ଖବରକାଗଜଟା ଟାଣି ଆଣି ସୋଡ଼ାବୋତଲ ଖବର ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହଠାତ୍ “ରେସ” ପୃଷ୍ଠାର **Turf Guide** ଖୋଲି ଦେଖିଲା “ଗ୍ୟାଲପ”ର ଗଂଡ଼ା କ୍ରମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇଆସୁଛି । **Haydays** ଓ ଫର୍ଲୁଗ ଗ୍ୟାଲପ ଦେବା କଥା; କିନ୍ତୁ ଦେଇଛି ଜମା ୩ ଫର୍ଲୁଗ । ଏଥିରେ ଆଉ ଛେନାଗୁଡ଼ ହେବ ? **Vislet lady**ର ଗୋଟଟା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ଭଲ ହେଲା ନାହିଁ । **Bennel Lad**ର ଓଜନ ବର୍ତ୍ତମାନ **5st. 4lb** । ହେଥପାଇଁ **Hurdle**ରେ ଫ୍ଲେସ୍ ପାଇପାରିଲା । **Jolly Dale** ଯଦି **Marland Mount** ହୁଏ, **Austin plate** ତା ହେଲେ କଣ ହେବ ? ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ସତେ ସତେ ଆଉ କେଜଟା ଖୁବୁରୁ ଖବର ମଧ୍ୟ ତାର ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା । ନ୍ୟୁଟ ହାମସନ୍ କିଏ ହଲିଉଡ଼ରେ ଯୋଗଦେଇଛନ୍ତି, ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବୋଧହୁଏ ଗୋଟାଏ ଛବିରେ ତୁମିକା ନେବେ, **Liond Atwill** ଏ ମାସରେ କେତେ ହୋଟେଲ୍ ବିଲ୍ ଦେଇଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ହାମସନ୍ କର **Growth of the Soil**ଟା ପଢ଼ିବାରେ ନିଆଯାଆନ୍ତା କି, କୁମାରୀ ହାମସନ୍ ତା’ହେଲେ କେଉଁ ତୁମିକାରେ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଖାଯାନ୍ତା । ଯଦି **Vagabond** ବହୁଟା ତୋଳାହୁଅନ୍ତା, ତା’ହେଲେ ଶ୍ରୀମତୀ ହୁଏତ ଆଗାଷ୍ଟାର ପ୍ରଣୟିନୀ ସେହି ହୋଟେଲ୍-ବାଳିକା ହୁଅନ୍ତେ; ବୁଢ଼ା ବାପ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତେ ତ ?

ସୌର ଭାବନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ପଡ଼ିବା ଆଗରୁ ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଛନ୍ତି—
“ମୁଁ ଗୋଟିଏ କବିତା ଲେଖିଛି ସୌ-ର ! ! ଶୁଣ ! !”

ସେ କବିତା ପଢ଼ିଦିଅନ୍ତେ—

“କେତେ ବର୍ଷାସିନ୍ଧୁ ତୋ କୋଳରେ ମୁଁ ତ

ରଖି ମୁଁ କଟାଇ ଦେଇଛି ପ୍ରିୟା !

ତୋର ଶୁଭୁ ଶୁଭୁ ନିଃଶ୍ୱାସ ବାଜୁଥାଏ

ଆସି ମୋର ଦୁଇଦୁଇ ଗୁଡ଼ରେ ।

ହଠାତ୍ ତୁମର ଚୁବନ ଆସି ଫୁଲ ହୋଇ

ଫୁଟେ ମୋ କପାଳରେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ମେଲି ଗୁଣ୍ଠି ଦେଖେ ତାରକାରେ

ଚୁବନ ତୋ ହୋଇଯାଏ ଲୀନ ।”

ସୌର କହୁଥିଲେ—ତମଜୀବ ହୋଇଛି ! ଆପଣ ଶୋଇଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ତାରା ଜଳୁଛି । ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟା ଦେଲେ ଗୋଟାଏ ଚୁବନ, ତାହା ହୋଇଗଲା ଫୁଲ; ତା’ପରେ କଥର ଭେଦକରି ତାହା ଆକାଶକୁ ଉଡ଼ିଯାଇ ତାରା ଦେହରେ ମିଶିଗଲା । ଚୁବନତରଙ୍ଗ ଏବଂ ନକ୍ଷତ୍ରତରଙ୍ଗର ଏ ରକମ ପରିଣତ ଆପଣଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ଦେଖାଇପାରିନ ଗଣେଶ ବାବୁ !

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ରବି ଠାକୁରଙ୍କର ଅନେକ କବିତା ଏହିପରି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ରବି ଠାକୁରଙ୍କୁ ଉପଦେଶତାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶି ଶୁଭା ଏବଂ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ପ୍ଲେଟୋ ଯେପରି ସଂକ୍ଷେପରେ ସମୟରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଥିଲେ, ଆମ ଗଣେଶ ବାବୁ ସେହିପରି ରୈବକ ଯୁଗରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତି ୫ ମିନିଟ ପରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ବ୍ରହ୍ମାପାଦନା କରନ୍ତି ।

ସୌର କହୁଲେ—ଆପଣ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରେମିକ । ଯେଉଁ ପ୍ରିୟାକୁ ଦିନେ ହେଲେ ଦେଖିଲେନି, ଯାହାକୁ କେବେ ଦେଖିବେ କି ନାହିଁ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସଂଦେହ କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି, ତା’ର ପ୍ରେମରେ କମିତି ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା ଆପଣଙ୍କ ପରି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହା ପକ୍ଷରେ ସଂଭବ ନୁହେଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଖୁସି ହୋଇ କହୁଲେ—ତମର ରୁଚି ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ । ତମେ ନିଶ୍ଚୟ ବଡ଼ ହେଲେ ଜଣେ ବ୍ୟାଂଗ-କବି ହେବ ।

ସୌର କହୁଲେ—ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ମୋର ଶିରୋଧାରୀ । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ବ୍ୟାଂଗ-କବି ହେବାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ନ କରି ଗୋଟିଏ ଭଲ ଗୁଡ଼ା ହେବାପାଇଁ କାମନା କରନ୍ତୁ ଗୁରୁଦେବ ! ତାହେଲେ ମୁଁ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଯିବି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହୁଲେ—ଗୁଡ଼ାରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ବ୍ୟୁତ ? ତମ ପରି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଉଚ୍ଛାଳନାସ ପୋଷଣୀୟ ଅଟେ କି ?

ସୌର କରପୁଟ ଯନ୍ତ୍ରକର କହୁଲେ—ଆଜ୍ଞା, ଅଟେ ।

“କପରି ?”

“ଓଡ଼ିଶାରେ ବେଂଗ ହେଉ କି ସାପ ହେଉ ଜଣେ ଅଧେ କବି ଆଜିକାଲି ବାହାରିଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଜଣେ ଭଲ ଗୁଡ଼ା ଉଚ୍ଛଳନାତା ଆଜିଯାଏ ପ୍ରସବ କଲନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ବାଗ୍ଦାଦରୁ ଡକାୟତ ଧାର ଆଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛୁ । ଉଚ୍ଛଳର ଏ ଜାତିୟ ଅଭାବ ଦୂର କରିବା ସଂଯାଆରଙ୍ଗଙ୍କର ସର୍ବାଦୌ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଭାବିଲେ, ନିଶ୍ଚୟ କିଆ ଭିତରେ କିଛି ଜଟିଳ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ରହିଗଲା । ନୋହୁଲେ ସୌର ପରି ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ପିଲା ଏହା କହି ନ ଥାନ୍ତା ପରା !!

ସେ ପଚାରିଲେ—ହେ ସୌ-ର !! ଦୟା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ କାରଣରୁ ଦୃଶ୍ୟ । ଦୟାଠାରୁ କବି ଅନେକ ଉପରେ ।

ସୌର କହିଲେ—ଜମା ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯତ୍ନାତ୍ମକ ପକ୍ଷରେ ବାଲ୍ୟ କାଳର ଲେଖନ ପୁରୁଷ ଦୟା ରଚନାକର ଗଦାଟା ଆଗେ ଦରକାର । ଆଗେ ମଣିଷକୁ ଶରୀର ଆଡ଼ୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ଦୟା ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଶରୀର ପ୍ରତୀକ । ମଣିଷ ଆଗେ ବଞ୍ଚୁ । ତା’ପରେ ସେ କବିତା ଲେଖିବ, ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବ, ଅଭିଯାନ କରିବ କିଏ ବଞ୍ଚି ବଞ୍ଚି ବଞ୍ଚି । ଦୟା କହିଲେ, ମୁଁ ବୁଝେ ନାହିଁ ଗଠିକିଟା ବା ପକେଟମାରୁ । ମୁଁ ବୁଝେ ଜଣେ ତାଳା, ସୁଆନ୍, ନିର୍ଭୀକ ଯୁବକ—ନେହି ତାକୁ ଡାହାଣ ଗାଲରେ ଗୁପ୍ତପାଦ ପକାଇଲେ ଯାହାର ଡାହାଣ ହାତ ସେହି ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରୁଥିବ । ଜୀବନରେ ଅପମାନ ସେ ସହବା ଆଗରୁ ମୃତ୍ୟୁକୁ ମନେକରିବ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱର ଅପମାନକୁ ନିର୍ବିବାଦରେ ହଜମ କରିବା ଆଗରୁ ସେ ମଣିଷପଦକୁ ମନେକରିବ ଅଧିକ କାମ୍ୟ । କଲ୍ୟାଣ ପରି ସେ ହେବ ନିର୍ଭୀକ !! କଲ୍ୟାଣ ପରି ସେ କରିବ ପଦେ ପଦେ ଅସଂଖ୍ୟ ଭୁଲ, ଭରତବର୍ଷ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଭୁଲରେ ଅବିଷ୍କାର କରି ଆସିବ ଆମେରିକା । ତଥାପି ଭୁଲ ତାର ହେବନାହିଁ ନିରର୍ଥକ !! ସେହି ଭୁଲଦ୍ୱାରା ଜଗତର ମାନବତା ଯିବ ବଦଳି । ଯୁରୁଶୀ ପୃଥିବୀର ଭାଗ୍ୟ ହେବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ !! ସେ ହେବ ଉଦାସ ...ଗଡ଼ବାନ୍...ବ୍ୟଗ୍ର...

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଶରୀରଟା ମନୁଷ୍ୟର ମାଟିରେ ଢିଆରି, ତାହା ଦୁଇଦିନ ପରେ ମାଟିରେ ମିଳାଇଯିବ । ଶରୀରଠାରୁ ବଡ଼ ମନ ।

ସେ ରା କହିଲେ—ସେହି ଶରୀରଟା ନ ଥିଲେ ଆପଣଙ୍କର କବିତାର ‘କରତ’ କାହା ଉପରେ ଚାଲିବ ? ମଣିଷକୁ ଆଗେ ଶରୀର ଆଡ଼ୁ ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ହେବ । “Utopia should begin in body of man” (୧) ଶରୀର ମନ ବଡ଼ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଶରୀରର ପଛରେ ମନ ।

ଗଣେଶବାବୁ କହିଲେ—ତମେ କଣ ବୁଝୁଁ ସମସ୍ତେ ହେବେ ପହୁଲିମାନ, ସମସ୍ତେ ହେବେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶାଢ଼ୀ ? ଶାଢ଼ୀ, ଶିଖି, ନିଶ୍ଚୟ, ସମସ୍ତେ କଣ କପରରୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ୍ମର ଭେଦକୁ କଣ ବୁଝି କଣ ବୁଝି ? ଦଢ଼ ମାରିବେ, କଢ଼ା ପକାଇବେ ଆଉ ପଢ଼ା ମିଳାଇବେ ?

ସେ “ଶାଢ଼ୀ” ନାଁଟାକୁ ଏପରିଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଯେ ତାହା ‘ଶଢ଼’ ପରି ଶୁଣାଗଲା ।

ସୌର କହିଲେ—ହଁ, ମୁଁ ସେଇଆ ବୁଝୁଁ । ମୁଁ ମଣିଷର ଆତ୍ମା କାମନା କରେ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାମନା କରେ । ବ୍ୟାଧିର ବାରିର ଜାତି ଆଉ ଭଲ ମଣିଷର ଜାତି, ଏହି ଉଭୟ

ଜାତି ଭିତରୁ ଗୋଟାକୁ ଯଦି ବାଛିନେବାକୁ ହୁଏ—ତା’ହେଲେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପହୁଲିମାନର ଜାତିଟାକୁ ହିଁ ବାଛିନେବା ସମୀଚିନ । କ୍ୟାଲିକ୍ସନ୍ ଆଉ ରେବେଣ୍ଡିଆଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୟାଂପସନ୍ ଆଉ ମିଲେ ତେରୁ ଭଲ । ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ମଣିଷର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବନି; କିନ୍ତୁ ତୁମ ଆଦର୍ଶବାଦୀମାନେ ମନୁଷ୍ୟତ୍ବ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ଦେଖିଲେ ଛଳଛଳ ହୋଇ କାନ୍ଦିଉଠି ଦେବାପୁରସ୍କର ବର୍ତ୍ତନା କରିବେ । ଗୁଡ଼ୁଚମୁଷା ଉପରେ ଛଂଗୁଣର ଅତ୍ୟାଚାରଟାକୁ ଅଲଂକାରସ୍ୱରୂପ ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଗୁଣି ଉଠି କହିଲେ—କାହିଁକି କବିତାର କଣ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ? (୧) ଟୁଚେଭ୍‌ଙ୍କର ‘ସେହ୍’ “ବିଶ୍ୱମାନବର ଅଗ୍ରଧାରା” କବିତାଟା କଣ ନାଁକର ? ଓଡ଼ିଆ ଓଡ଼ିଆ ଧର୍ମକର “What man hath made of man” ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟା କଣ ଦରକାରୀ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ କଣ କମ୍ ଲାଭେଇ ଅଛି ? କମ୍ ସର୍ବାନ୍ ଅଛି ? କମ୍ ଦଂଡ଼, ବୈଠକ, ମାଂକଡ଼ିଚରୁ ଅଛି ?

ସୌରା କହିଲେ—ମୁଁ କହିନି, ସବୁ କବିତା ନିରର୍ଥକ । କିନ୍ତୁ ଏହି ରକମ ଜାହାଜଭରି କବିତା ଲେଖାହେଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷଜାତିର କିଛି ଯିବ ଆସିବନି । ମଣିଷଜାତିର ଟୋପାଏ ଲହୁ ମଧ୍ୟ ପୋଛିଦେବାର କ୍ଷମତା ସେ କବିତାର ନାହିଁ । ତମର କବିମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଗୋଟାଏ ତପା ଜାତି ପକ୍ଷରେ ବେଶି ଉପକାରକ । କାରଣ ସେ ଦେଶର ଉତ୍ସାଦନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ତମର କଲମ-ଗୁଣ ଅପେକ୍ଷା ତାର ଲଂଗଲଗୁଣ ଉପରେ ମୋର ବେଶି ଆସ୍ଥା ଅଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମେ କବିମାନେ କ’ଣ ଟଲଷ୍ଟୟଙ୍କ ଆଇକ୍ସନ୍ ଭାଲିରୁ ଭଲଆ (୨) ହଲ ଧଇଲେ ତମ ମନ ବୋଧ ହେବ ? ଆମେ ଯାଇ କ’ଣ ଲୋକଙ୍କ ଚୁଲିରେ ହାତ ବସାଇବୁ ? ଆମେ କବିମାନେ ଏତେ ତଳକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନା । ଆମର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଜ୍ଞାନ ଲେପ ହୋଇନାହିଁ ।

ସୌରା କହିଲେ—ମୁଁ ତମକୁ ଚୁଲିରେ ହାତ ବସାଇବାକୁ କହୁନି କି ରାସ୍ତାରେ ନଇଁମା ସଫା କରିବାକୁ କହୁନି । ମୁଁ କହୁଛି ଯେଉଁ କବିତା ସହଜ ଆମର ଜୀବନସଂଗ୍ରାମର ଯୋଗ ନାହିଁ, ତାହା ହୁଏତ ରକ୍ତକ୍ତ କଥାରେ “ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଫୁଲର କୋର ।”

(୧) ରୁଷିଆର ଲେଖକ

Tears of humanity, Tears of humanity,
Glowing at sunset and flowing at morn,

କବିତା ଲେଖି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

(୨) ଟଲଷ୍ଟୟଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭବିଷ୍ୟ ।

ସେହି ବୋହୂଟାକୁ ଗଧ ପରି ବୋହୂବାକୁ ହଜରତ ମହମ୍ମଦ (୧) ପରି ଫୁଲପ୍ରୀୟ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ମଂଗିବେନି । ଯଦିଏ ରକ୍ତକର ସବୁ ଲୋକା “ଏହି ଫୁଲର ବୋହୂ” ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ, ତଥାପି ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ କଥାଟା କିମ୍ବଦନ୍ତୀରେ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ଅଧିକାଂଶ କବିତା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଅଧିକାଂଶ କବି ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁନିଆର କିଛି ଛନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତାନି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଭୁବୁଡ଼ ମାରି କହିଲେ—ଆମେ କବି ଯଦି ତାମରାକାଉକୁ ଦେଖି ଗୋଟାଏ କବିତା ଲେଖିଦେଉ, ତା’ହେଲେ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମିକତାର ଉତ୍ସ ଖେଳିଯାଏ । ନା—କବିକୁ ତୁମେ ସାମାନ୍ୟ ମଣନାହିଁ; ଯଥା —

“ତାମରା କାଉରେ ତାମରା କାଉ

ଉରୁ ପରବତେ ରୁ ରୁଆଉ ।

ଉରୁ ପରବତ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ।

ତହିଁରେ ବସିଛି ଚନ୍ଦ୍ରମଂଗଳା ।”

ଏହି ସାମାନ୍ୟ କବିତାଟିରେ ସ୍ୱଦେଶର କି ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଫୁଟିଉଠିନାହିଁ ? ବିଦେଶରେ ରହି କବି ଏହି ଗୁଣ ଧାଡ଼ି କବିତାଭିତରେ ତା’କର ପ୍ରିୟ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି । ନିର୍ବାସନରେ ଉର୍ଦ୍ଦେନଭୁ କାଉକୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ତା’କର ପ୍ରିୟ ରସିଆର ଝଟିକୋକ୍ତୁଳ ମାତୃ-ମୂର୍ତ୍ତିକୁ କିପରି ବଂଦନା କରୁଛନ୍ତି, ଦେଖିଲେ ତମେ କବିମାନଙ୍କର କରମତିକୁ ଜମା କଟାକ୍ଷ କରିବାକୁ ସାହସ କରିବନି । ଶୁଣ, କବି କାଉକୁ କହୁଛନ୍ତି—

“Crow, Crow

You are Grizzled, I know

But from Russia you come

Ah, me, there lies home.”

“ଦେଖ କବିବଦ୍ୱେଷୀ ମାନବ ! ! ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମିକତାର କି ସୁନ୍ଦର ପଟାଂତର ! କବିଠାରୁ କେହି ସ୍ୱଦେଶର ବଣ, ଜଂଗଲ, ମାଟି, ପଥରକୁ ବେଶି ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଭଲ ପାଇପାରେ ନାହିଁ ।”

ସୌଗନ୍ଦ୍ୟ କଲି କହିଲୁ—ଯେଉଁ ସବୁ କବିତା ପଢ଼ି ତମେ “ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମ” ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ବୋଲି ଅଭିଜ୍ଞାତ ହୁଣିପକାଇଛ, ତାହା ହେଉଛି କିଠୁ ପ୍ରକୃତରେ Home sickness, nostalgia । କବିଙ୍କର ମାନସିକ ଗଠନର ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ସେଥିରେ ଫୁଟିଉଠୁ ମାତ୍ର । ସେହି ମାନସିକ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଓରେଫୁ ହୋମସିକ୍ନେସକୁ ତମେ ଯେତେ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମର ମୁଖ୍ୟ ଶିଖାଅ, ତାହାର ଛଦ୍ମକାରକ ରୂପ କଦାପି ଲୁଚିରହିପାରିବ ନାହିଁ ।

(୧) ହଜରତ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉପଦେଶ—

“ଗୋଟିଏ ପଇସା ପାଥ ଯଦି ତେବେ ଖାଦ୍ୟ କଣ ହେ ଛୁଆର ଲାଗି ଦୁଇଟି ପାଇଲେ ଫୁଲ କଣ ନିଅ ବାକି ଗୋଟିକରେ ହେ ଅନୁରାଗୀ ।”

ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ଏତେ ମେହେନତ, ଏତେ ଦାଗାଡ଼ିବର ମୌଣ୍ୟର ଗୋଟାଏ ମଂତବ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ଦେଖି ସେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରମାଶରେ ହତାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

“ନାହିଁ, ଏ ସୁଗର ସୁବକ୍ତବ୍ୟତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଣା ସଫଳରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଫେଦ୍ଦ ଅଛି !”

ସବୁଆଡ଼ୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଓଜସ୍ବିମା ଭାଷାରେ କହିଲେ—ତମେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କବିତା ଶୁଣି ସଜବେଳେ ଅଭ୍ୟାସ କରି ଶୁଣିଲେ କବିମାନଙ୍କ ସଫଳରେ ତମର ଧାରଣା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇପାରେ ।

ସୌର କହିଲେ—ମୋ’ ପରି ଯେଉଁବାନ୍ ଶ୍ରୋତା ଆପଣ ଶୁଣି କିମ୍ପାକରେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ତାଙ୍କର ଅପ୍ରକାଶିତ “ପଦ୍ୟମଞ୍ଚ” କାହିଁ ଖଞ୍ଜି ଦେଇ କଲେ—

ଅଳକାର ରମ୍ୟ ବିଭା ସରଗର କାନ୍ଦ
ଦେବତାର ଶୁଭାଶିଷ ବନଛାୟା ଶାନ୍ତ ।
ସବୁ ତବ ଜବାଧରେ ଝୁଲିଉଠେ ପ୍ରିୟା
ତୁରୁ ଦେଖି କଂପଇ ଶୁଭୁ ମମ ହୟା ।

ସୌର ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ—ସ୍ବର୍ଗ, ଦେବତା, ଅଳକା ସଫଳରେ ବିଜ୍ଞାନ ସହିଦାନ ଅବା ସ୍ଥଳେ ତମର ସେଗୁଡ଼ାକୁ ଆଖି କବିତାରେ ପୁରାଇବା ଜମା ଉଚିତ ହୋଇନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମେ କବିମାନେ ତମ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଜମା ଖାତିର କରୁ ନା । ଆମେ ସ୍ବାଧୀନ, ସ୍ବତନ୍ତ୍ରପରାୟଣ ।

ସୌର କହିଲେ—ତା ହେଲେ ଆପଣମାନେ ଏକପ୍ରକାର କାଳ୍ପନିକ ପ୍ରାଣୀ । ଏ କଠିନ ଧର୍ମିତା ମାଟିର ଜଳବାୟୁ ତମମାନଙ୍କୁ ପୋଷାଇବ ନାହିଁ । ତମେ ଖେତର ନୁହ, ସ୍ଥଳତର ନୁହ, ଜଳତର ବି ନୁହ, ତମେ ଶୂନ୍ୟତର । ଶୂନ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ତମର ରହିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏ ମାଟିର ଉତ୍ତପ୍ତ ତମର ହାଲୁକା ଶରୀର ପକ୍ଷରେ ସହ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ତା’ ପରେ ଏ ନିଶ୍ଚୟ ବାସ୍ତବତା ସହଜଭଳି ସ୍ବାୟଂବଳ ଶକ୍ତି ତମର ନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ସ୍ବର୍ଗଠାରୁ ବଳି ସୁନ୍ଦର କଲ୍ପନା ମଣିଷ ଆଜିଯାଏ କଣ କରିବ ?

ସୌର କହିଲେ—ସ୍ବର୍ଗ ସଫଳରେ ମଣିଷ ଯାହା କିଛି କଲ୍ପନା କରିବ, ତାହା ସବୁ ଏହି ପୃଥିବୀରୁ ଧାର କରି । ପୃଥିବୀର ଭଲ ଭଲ ଜନପଦ **Copyright** ତୋହରଫ କରି ସେ ସ୍ବର୍ଗର ଏକ ଖସଡ଼ା ଗଢ଼ିବ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତମ କଥା ପଛଆଡ଼େ କୌଣସି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।

ସୌର କହିଲେ—ଅଳବଦ୍ଦ ହୁଏ ! ତମ ସ୍ବର୍ଗରେ ଉତ୍କଳେକ ରହୁଲଭଳି କୌଣସି ହୋଟେଲ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆନାତୋଲି ଫ୍ରାଏନ୍‌ଜ୍ ଦେବଦୂତମାନେ ସ୍ବର୍ଗରେ ବିଦ୍ରୋହକରି

ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମାନବର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଲଭ କରିବାପାଇଁ ଏଠିକି ପଳାଇଆସିଥିଲେ । ଲରମେଟେଲଙ୍କର (୧) “ଦେଭ୍ୟ” (Demon)ଟି ସ୍ୱର୍ଗର ଏଡେ ଅପସ୍ୱର, ଆଉ ଅପସର ଆଉ ଆଉ ମାଟିର କନ୍ୟା ତାମାଗର ସ୍ତେମରେ ପାଗଳ ହୋଇ ଏହି ମୃତ୍ତିକାଗର୍ଭେ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ପ୍ରବାସୀ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ତମ ସ୍ୱର୍ଗର କାଲ୍ପନିକ ରାଜ୍ୟରେ ଅନ୍ତଃତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ-ମାନେ ବରାବର ପଳାତକ ଆସାମୀ ପରି ପୃଥିବୀକୁ ଆସିବାପାଇଁ ପାହାପୋଟି ସଜ୍ଜିତ କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁଠି ସଫର୍ଷ ନାହିଁ, ବୈଚନ୍ଦ୍ର୍ୟ ନାହିଁ, ସେଠି ଜୀବନ ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁର ଅସହ୍ୟ ଶୀତଳତାରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗ ସ୍ଥିର, ଯେଉଁଠି ଗୋଟାଏ ନିର୍ଜୀବ ଗତିହୀନ ଶାନ୍ତ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାପିତ ପରି ଚରଦିନ ଏକରୂପିଆ ଅଧିକାର କରି ବସିଛି, ସେଠି ଜୀବନର ସ୍ୱର୍ଗ ହୋଇ ପାରିବା ଅସମ୍ଭବ । ପୃଥିବୀ ହିଁ ଜୀବନର ଗର୍ଭକ୍ଷେତ୍ର । କାରଣ ସେଠି ଉତ୍ତପ୍ତ ଅଛି, ସଫର୍ଷ ଅଛି, ଆଉ ଅଛି ଜୀବନର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତମ ବିକାଶ ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ କଳପଟା ସର୍ବାପେକ୍ଷା ବେଶି ଦରକାର, ସେହି ଆଦାତ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତମ ପୃଥିବୀରେ ଯୌଦର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ; ସେଠି ଖାଲି ଭଂଗା ମାଟିର କୃତ୍ତିଆ, ନିରନ୍ତ୍ର କଂକାଳର ଗ୍ରସ୍ତ, ଆଉ ଶୂଣ୍ୟର ମାଂସହୀନ ନରପଂକଜ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛି । ସେଠି ନଂଦନବନ ନାହିଁ, ପାଣିଜାତ ନାହିଁ, ଉର୍ବଶୀ ନାହିଁ, ଓସ୍ତାଦ୍ ସାଣାବାଦକ ରବିନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ରାୟ ନାହାନ୍ତି ।

ଗଗନ କହିଲା—ତମ ସ୍ୱର୍ଗଟା ରୁର୍ଜୋୟାମାନଙ୍କର ଦେଶ । ସେଠି ଆମ ପରି ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଚଳିବା ଅସମ୍ଭବ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମ ସ୍ୱର୍ଗରେ କ୍ଷୟା ନାହିଁ, ଖାଦ୍ୟ ନାହିଁ, ପାଣି ନାହିଁ, ଜଳ ନାହିଁ, ଔଷଧ ନାହିଁ, ଅଭାବ ନାହିଁ, ଅସୁବିଧା ନାହିଁ, ପାଇବାର କଳସ ନାହିଁ, ପାଇବାର ଆକାଂକ୍ଷା ନାହିଁ, କିଛି ନାହିଁ ।

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—ଯେଉଁଠି କିଛି ନାହିଁ, ସେଠି ଆଉ କଣ ଅଛି ? ଆମ ପୃଥିବୀରେ ମଟର ଅଛି, କେସା ଅଛି, ବ୍ୟଂକ ଅଛି, ସମାଜପାମା ଅଛି, ହଲିଉଡ୍ ଅଛି, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅଛି, ଆଉ ସେହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକୁ ତଡ଼ିବାର ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ମଶା ଅଛି, ଘୁଣି ମଶାଣି ବା ଅଛି । ମ୍ୟାଲେରିଆ ଅଛି, ଘୁଣି ଜୀରମଲିନ ବା ଅଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଭଲ ବୋଲି ଆମ ସ୍ୱର୍ଗ ଉପରେ ଅଛି ।

ଗଗନ କହିଲା—ଓଜନରେ ଗୁରୁ ବୋଲି ଆମ ପୃଥିବୀ ତଳକୁ ଅଛି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଆମ ସ୍ୱର୍ଗ ତମ ପୃଥିବୀଠାରୁ ଅନେକ ଭଲ ।

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—ତମ ସ୍ୱର୍ଗ ପୃଥିବୀର ନକଲ । ତାହା ଜାଲ । ତାହା ଝୁଟା । ତାହା ହଲୁକରଣ । ଯାହା ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ, ତାହା ସ୍ୱର୍ଗରେ ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗ ପୃଥିବୀର କାଲ୍ପନିକ ରାଜସ୍ୱରଣ ମାତ୍ର !!

(୧) ରୁଷର କବି ଲରମେଟେଲ “Demon” ନାମକ ଖଂଡ଼କାବ୍ୟ ଲେଖି ଅମର ହୋଇଛନ୍ତି ।

ପୃଥ୍ବୀରୁ ମରହାଣ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ବର୍ଗକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ଏଠି ଯାହା ଦେଖି-
ଯାଇଥାନ୍ତି, ସେଠାକୁ ଯାଇ ତା'ର ନକଲ କରନ୍ତି । ଏଠି ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଦେଖିଯାଇ ସେଠି
ପୁଷ୍ପକବିମାନ ଗଢ଼ନ୍ତି, ଏଠି ମାଡ୍ରାସ ମେଲ ଦେଖିଯାଇ ସେଠି ନଂଦିଘୋଷ ରଥ ତିଆରି
କରନ୍ତି । ଆମ ବମ୍ବେ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍‌କୁ ନକଲ କରି କପିଧାନ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ବିଶ୍ବକର୍ମା
ବଢ଼େଇକୁ ବରଦ ଦିଅନ୍ତି । ହୁଇସ୍ତି ଅନୁକରଣରେ ଅମୃତ ବା ସୋମରାଜ ତିଆରି କରନ୍ତି ।
ତମ ସ୍ବର୍ଗବାସୀଗୁଡ଼ାକ ଶ୍ବେତ !! ସେମାନେ ହନୁମାଂକଡ଼ ପରି ନକଲନକରି । ସେମାନେ
ମାଛମରି କରନ୍ତି !!

ଗଣେଶ ବାବୁ ଚଢ଼ଉଁ କହିଲେ—ସ୍ବର୍ଗ ପୃଥ୍ବୀଠାରୁ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ବଡ଼ ।

ସୌମ୍ୟ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—ତମର ଶୀଘ୍ର ସ୍ବର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ହେଉ !

ପଦର

୩ କାନୁଆଣ,

କଲିକତା

“— —”

ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ମୋର ଚିଠି ପାଇଛନ୍ତି । କାଣେ ନା ଚିଠିଟା ମୋତେ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ପରିଚିତ କରିଦେଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ । ମନରେ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ଯେପରି ନ ରହେ ! !

ଯେତିକି ସମୟ ବୋହୁଛାଉଛନ୍ତି, ସେତିକି ମୋର ମନର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇ ଅନ୍ତର ଯେପରି କା’ର ଆଗମନା ଧ୍ବନିରେ ଅନୁରଣିତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି । ମନେ ହେଉଛି ସେହି ଅବସ୍ଥା, ମୋର ଅଜଣା ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହଁନ୍ତି ।

ଆଜି ମୋର ମନେହୁଏ, କିଏ ଆପଣ ? ମୋର ସବୁ ଗ୍ଳାନି, ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥତାକୁ ପୋଛି ଦେଇ ଏହି ପ୍ରସ୍ତର ଗୁପ୍ତାବସ୍ଥା କପୋଳରେ ନିବାରଣ ପରି ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଦାନରେ ମୋର ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ କଲେ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର “ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସ୍ବପ୍ନରାଗ”ର ଝରିଣୀ ପରି ଆଜି ମୁଁ ଜନ୍ମାଦ । ତନ୍ତୁରେ ତନ୍ତୁରେ ପ୍ରଳୟର ନୃତ୍ୟତାଳରେ ତାଳ ଦେଇ ଆଜି ଖାଲି କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ମୋର—“ଦାନ ନେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ମୁଁ ହୋଇଛି ।” ଏତିକି ଗର୍ବ କରିବାର ଶକ୍ତି ମୋର ଯେପରି ରହେ । ଆଉ ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ନାହିଁ ।

ଏହି ବିପୁଳ ଧରଣୀର ଶାନ୍ତିସ୍ଥାନ ଆବର୍ତ୍ତନ ମଝିରେ ପଥକ ଆମେ ଚଳି-ପଥରେ କିଛି ଯଦି ପାରି, ସେହି ପାଇବାଟା ତ ଆମର ପଥର ସଂବଳ । ତାପରେ—ତାପରେ ସ୍ବପ୍ନାର— ? କଣ ବା ଯାଏ ଆସେ ଆମର ସେଥିରେ ! ସେଥିରେ କାନ ଦେବା କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ।

କାଣେ ନା ଆପଣ ମୋର ଏହି ମତକୁ କପରି ଗ୍ରହଣ କରିବେ—କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ମୁଁ ସାରା ଅନ୍ତର ଦେଇ ବିଶ୍ବାସ କରେ । ଏ ଯେପରି ମୋର ବଂଚିବାର ପ୍ରଣ...

କାହିଁକି ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ଚିଠି ଲେଖୁଛନ୍ତି, ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରୁନା, ତଥାପି ଲେଖି ଚାଲିଛନ୍ତି । ମୋର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଆପଣ କଣ ଜଣା କରିବେ ? କିନ୍ତୁ ଦେଖା ଯେପରି ଆପଣଙ୍କର ପାଏ—ଏତିକି ମୋର ପଟାପେନ୍ଥା ବଡ଼ ଅନୁରୋଧ । ନମସ୍କାର ।

ଆପଣଙ୍କର

G.

ଦୁନଶ୍ଚ—ଦେଖାହେଲେ ମୋର ପତ୍ନୀ ପରିଚୟ ଆପଣ ପାଇବେ ।

ଗଗନ ତାର ନିର୍ଜନ କୋଠାରେ ବସି ଗଣେଶବାବୁଙ୍କର ଏହି ୨ ନଂବର ଚିଠିଟା ପଢ଼ୁଥିଲା । ଚିଠିଟା ମୁଗାଂକ ବାବୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ହାତପେଠି କରି ଗଗନ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଇଥିଲେ ।

ଗଗନ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଧାଡ଼ି ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ପଢ଼ି ସେହି ସେହି ଧାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଲେବେଳେ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କର ମନୋରୁଚି କଣ ଥିବ, ସେଇ କଥା ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲା ।

ଗଗନ ଭାବୁଥିଲା—

ପ୍ରେୟସୀଙ୍କୁ ସଂସାରରୁଦ୍ଧରେ ଅଭୟକବଚ ଦେବାକୁ ଗଲାବେଳେ ଗଣେଶ ବାବୁ ହୁଏ ତ ଭାବୁଥିବେ, ଉଦ୍‌ମହୁଳା ବିବାହତା । ତାଙ୍କ ମନରୁ ବିବାହର ଜଳାତାଙ୍କ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ସେ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ଉକ୍ତି ସଂସାରବୈରାଗ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ମୁଗାଂକ ବାବୁ ପହଞ୍ଚି ଗଗନ ସାମନାରେ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ କହିଲେ—“ନନ୍ଦ, ତମ ପ୍ରାଣବିରାଗ୍ୟର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ନଂବର ଦିଅ ।”

ଗଗନ—ଯୋଗମାୟାଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ଅସ୍ତିତ୍ବ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ହୁଏବେ ମୋତେ ହିଁ ତାଙ୍କ କାମ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । ଆଉ ମୋତେ ହିଁ ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ଅଜଣା ପ୍ରିୟା ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ସେ ୩ ନଂବର ଚିଠିଟା ପଢ଼ି ବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କଲିକତା

୧ ମାସ ।

“—,”

ବୋଧହୁଏ ମୋର ଚିଠି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଆପଣ ପାଇଥିବେ; କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ସେ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଉତ୍ତର ପାଇଲି ନା...

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ ଚିଠି ଲେଖିବା ଉଚିତ କି ଅନୁଚିତ ବୁଝିପାରୁନା । ବୋଧହୁଏ ଅନୁଚିତ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଲେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛୁ—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଉଚିତ ଅନୁଚିତର ବାହାରେ । ଯଦି ଅପରାଧ ମନେହୁଏ ଜଣା କରିବେ । ମୋ’ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଲେ ବୋଧହୁଏ ସମସ୍ତେ ଏହିପରି ଦ୍ଵିଧା ଆଉ ସନ୍ଦେହବୋଲିରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଅନ୍ତେ !

ଜାଣେନା, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ସେହି—“ଜଣେ ଅଜଣା ପଥକ, ତଥାପି ବଂଧୁ” କି ନା—କିବା ଆପଣ ମୋର ସେହି ନାମ ଅଜଣା ବଂଧୁ କି ଆଉ କିଏ ? କିନ୍ତୁ ଯାହା ପାଇଁ

ମୁଁ ଅନେକ କିଛି ଅବହେଳା କରି, ଅନେକ କିଛି ପଛକୁ ପକାଇଦେଇ ଦିନରାତି ଟ୍ରାମ୍‌ରେ ଯାଉଥିଲି, ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ସେହି । ଆପଣଙ୍କ ଚିଠି ପାଇ ମୋର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଛି । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ତ ଦେଖିନି; ଆଉ ଏ ଜୀବନରେ କେଉଁ ଦିନ ସେ ଦେଖା-ହେବ, ସେ ଆଶା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ତଥାପି ପ୍ରାଣରେ ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱପ୍ନ ଜାଗିରହୁଛି, ଠିକ୍ ସଂସାର ଆରତି ପ୍ରଘସ ପରି । ସେହି ସ୍ୱପ୍ନର ଆଲୁଅରେ ମୁଁ ଜୀବନର ଆରତି ଆରଂଭ କରିଥିଲି । ତାପରେ ହଠାତ୍ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଚିଠି ପାଇଲି— ସେତେବେଳେ ମୋର ହୃଦୟର ସବୁ ଶିର, ପ୍ରଶିର ଏକ ସଂଗରେ କହୁଛୁଥିଲେ—ଏ ସେହି । ଆଜି ମୋର ଚିନ୍ତା, ମୋର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସାଥୀକ ହେଲା । ଜୀବନ ମୋର ଧନ୍ୟ !

ତାପରେ କେତେ ବିନିଦ୍ର ରଜନୀ କହିଯାଇଛି, ଥରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିବାପାଇଁ କେତେ ଜାଗାରେ ଦୂର ଚାଲିଛି ।

ମୋର ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟକୁ କିଏ ସେ ହଠାତ୍ ସ୍ୱପ୍ନରକିତ କରିଦେଇ କୁଆଡ଼େ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଏ, କିଛି ରୁହଁପାରେ ନା । ମୋର ବେଦନାକୁ, ମୋର ବ୍ୟଥାକୁ ରଂଗେଇ ଦେଇ ଲୋଲିହାନ ଅଗ୍ନିଶିଖା ପରି ଚିନ୍ତା ମୋତେ ଜାଳିଦେଇଛି । କେଉଁଠି ସେ ଏହାର ଶେଷ ମୁଁ ଜାଣେନା । ମୁଁ କିଛି ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ଆପଣ କିଏ, କଣ କରନ୍ତି, କିଛି ଜାଣିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ମୋର ନାହିଁ । ବଞ୍ଚ, ଗୋସ୍ତ, ଅଞ୍ଜଳର କିଛି ମୋର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ମୁଁ ମନପ୍ରାଣେ ବିପ୍ଳବ । ମଣିଷର ଚିନ୍ତା, ମଣିଷର ବର୍ତ୍ତମାନ, ତାର ଅନୁଭୂତି କେବଳ ମୋର ଲୋଡ଼ା । ସେ ପରିଚୟ ଆପଣଙ୍କର ମୁଁ ପାଇଛି...

ବନ୍ଧୁମୋର ! ଚିତ୍ତ ତଳେ ଆଜି ଖାଲି ଗୋଟିଏ ବାସନା ଜାଗେ—ଥରେ ଯେପରି ତମର ଆଖିତଳେ ବସି କହୁପାରେ, ମୋର କପାଳରେ ତୁମର ରକ୍ତଚୀକା ହିଁ ମୋତେ ସମାନ୍ତ କରିଛି । ହେ ମହୁମାମସ୍ତୀ ମହାସ୍ୱପ୍ନୀ ନାରୀ ! ମୋର ହୃଦୟ ଅନ୍ତରର ଶ୍ରଦ୍ଧାଂଜଳି ନେଇ ତୁମେ ମୋର ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ କର...ତା ପରେ...

ଜୀବନର ପଥ ମୋର ଦୂରୁତ୍ତ । ଯଦି ଆପଣଙ୍କୁ ସେ ପଥରେ ସାଥୀ ଭାବରେ ନ ପାଏ—ଆପଣଙ୍କର ଦାନ ଆଉ ଚିନ୍ତା ହିଁ ହେବ ମୋର ସଂବଳ, ସାଥୀ । ଯେପରି Danteଙ୍କର ଜୀବନ Beatrice ଧନ୍ୟ କରି ଯାଇଥିଲା । ସେହିପରି ଭାବରେ ଆଜିବନ ବୋଧହୁଏ ମୋର କିଛିଯିବ ସାହୃଦ୍ୟସାଧନା ମଧ୍ୟରେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶେଷ କିଛି କହୁପାରୁନି । ବୋଧହୁଏ ମୋର ଏ ଚିଠିଟା ଅଳ୍ପ ଟିକିଏ emotional ହୋଇଗଲା । ଯଦି ପାଥ, ଯଦି ବିଚିତ୍ରକର ମନେହୁଏ, କ୍ଷମା କରିବ ମୋତେ । ନମସ୍କାର ।

ଆପଣଙ୍କର

G.

ସୁନନ୍ଦ : ବୋଧହୁଏ ଟିକିଏ ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯିବ—ଯେଉଁ ଲୋକ ଏତେ ଲୋକେ, ସେ ଅସ୍ୱପ୍ନରତ୍ୟୁ ଦିଏନାହିଁ କାହିଁକି । ନ ଦେବାର ଗୋଟାଏ କାରଣ ଅଛି । ଯଦି

ଦେଖାନ୍ତୁ ଏ କହୁ । ଚିଠିର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ କରବ ନାହିଁ କାରଣ । ମୁଁ ସେହି G ।
ମୋର ଠିକଣା ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ହଁ, ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା; କାଲି ମୁଁ ଦ'ପ୍ତର ୧୨ଟାବେଳେ
ହେତୁଆଠାରେ ଆପଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥିବା । ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ମୋ ସଂଗେ ଦେଖା
କରିବେ । ମୋର ସହସ୍ତ୍ର ଅନୁରୋଧ । ଯଦି ଦେଖା ନ ଦେବେ, ମୁଁ ସତ୍ୟକରି କହୁଛି, ସେଇ
ହେତୁଆ ପୋଷ୍ଟରେ ମୁଁ ଆସୁହୁତ୍ୟା କରିବି । ଆପଣଙ୍କୁ ସେ ପାପ ଲାଗିବ । ମୋର
ପ୍ରେତାତ୍ମା ଦାଂତ କିଛିମିତି ଶ୍ରେୟ କରି ଦିନରାତି ତମ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବ । ଏହା
ସିଦ୍ଧି ବାବଦ ସତ୍ୟ ।

G.

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—କବି ଏବେ ମରିବ !!

ଗଗନ କହିଲେ—ମରୁ, ହାଡ଼ିତାଂଗୁଆ ହେବ ।

ମୁଗାଂକ କହିଲେ—ମୁଁ ଆଜି ତାର ଆସୁହୁତ୍ୟାର କସରତ ଦେଖି ହସି ହସି
ବେଦମ୍ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ଇଆଡ଼ିତରେ କଣ ଆସୁହୁତ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲ ନା କ'ଣ ?

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ଖାଲି କଣ ଆସୁହୁତ୍ୟା କରୁଥିଲ, ସଂଗେ ସଂଗେ
ସଂତରଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ଗଗନ କହିଲେ—ମାନେ ?

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—କାଲି ଏ ଚିଠିଟା ବହୁକଷ୍ଟରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଯୋଗମାୟାଂକର
ପିଉସା ସାଜି କୌଣସିମତେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଆଣି ଦେଖିଲି, କବି ଆଜି ଆସୁହୁତ୍ୟା କରିବ ବୋଲି
ନୋଟିସ୍ ଦେଇଛି । ସଂଗେ ସଂଗେ ମୁଁ ଯାଇ ହେତୁଆ ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନରେ
ଆସ୍ଥାନ ଜମାଇଲି । ଠିକ୍ ବାରଟା ନ ବାଜୁଣୁ ଦେଖିଲି ଗଣେଶ ବାବୁ ଉଷର ଗ୍ରେଟେଇ
ଗ୍ରେଟେଇ ହେତୁଆରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଗଲ୍ୟୁର୍ସ ହୋଇ ଦୁଇଦିନ କାଳ ସେ ହେଦୋ
ଗୁଣିପଟେ ଦୋଡ଼ି ଦୋଡ଼ି ଯେତେବେଳେ ଯୋଗମାୟାକୁ ନ ପାଇଲେ, ସେତେବେଳେ
ସେ ସିଲ୍‌କ ପିଞ୍ଜାବଟାକୁ କୁଳରେ ରଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଣିରେ ପଶିଲେ । ଗଣେଶ ବାବୁ
ବୋଧହୁଏ ଭବିଷ୍ୟେ ଯୋଗମାୟା ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ କେଡ଼େ ଟାଣ, ଏ କଥାଟା ପରୀକ୍ଷା
କରିବାଲାଗି କୁଳରେ ଲୁଚିରହି ସେ ସତରେ ଆସୁହୁତ୍ୟା କରୁଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ଦେଖିବୁ;
କିନ୍ତୁ ଅସ୍ଥାଏ ପାଣିକ ଯାଇ ସେ ଗୁଣିଆଡ଼କୁ ଗୁହଁ ଯେତେବେଳେ କାହାର ସାକ୍ଷାତ୍
ପାଇଲେନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସେ ଖରାରେ କାଉଁଳା ହୋଇ ପାଣିରେ ଗୁଡ଼ିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ସେ ଆସୁହୁତ୍ୟା କରିବାକୁ ଯେତେ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ, ସେତିକି ତାଙ୍କର
ଅବଧି ହାତ ଗୋଡ଼ ଗୁଡ଼ାକ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଲାଗୁଥିଲେ । ଫଳରେ ପଥର ପରି ନ ଗୁଡ଼ି ସେ
ଗୋଲ ପରି ଭସିଉଠୁଥିଲେ । ପହଞ୍ଚି ଶିଖିଥିବା ଯୋଗୁଁ ତ ତାଙ୍କ ମନରେ ଘୋର ଅନୁତାପ
ହୋଇଥିବ ନିଶ୍ଚୟ !!!

ବହୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଯେତେବେଳେ ସେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ପାରିଲେନି, ସେତେବେଳେ ପଂପା ଲମ୍ବ ପରି ସେ ଚିତ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଲାଗିଲେ; କିନ୍ତୁ କେହି ନ ଆସିବାର ଦେଖି ସେ ଅଗତ୍ୟା ବରକୁ ହୋଇ ଚୁପୁଡ଼ାଚୁପୁଡ଼ି ହୋଇ ସୁନାସୁଅଙ୍କ ପରି ବସାକୁ ଫେରି-ଆସିଲେ... । ବାଟରେ ମୁଁ ପଚାରିଲି—କି ହୋଇ ଗଣେଶ ବାବୁ, ଓଢ଼ା ହୋଇଚାଲି କ'ଣ ? ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ସଂଚରଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ନାଁ ଦେଇଥିଲି ।

ମୁଁ କହିଲି—ଆପଣ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଘୋଷ ହେବାକୁ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛନ୍ତି ତେବେ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ବଢ଼ିଲେ ସିନା ହେବ, ମୁଁ କୋଉ ବଂଚୁଛି ଯେ ! !

ମୁଁ କହିଲି—ଏଡ଼େ ବଡ଼ କଥା କ'ଣ ? ଆପଣ ଗହେ ବର୍ଷ ବଂଚିବେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦେଖିବେ, ବନ୍ୟା ଦେଖିବେ, କାରଖାନା ଦେଖିବେ, ଧର୍ମଘଟ ଦେଖିବେ, କେତେ କ'ଣ ଦେଖିବେ । ଆପଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ହେବେ ଏକାଧାରରେ କବି, ଶିଳ୍ପୀ, ନଳିନୀବନ୍ଧୁ, ସଂଚରଣବାର ଆଉ ପ୍ରେମିକ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ନା ଭାଇ, ଆଉ ଜୀବନରେ ଲଭି ନାହିଁ । ମୁଁ ମଲେ ଯାଇ ତା' ମନ ବୋଧ ହେବ ।

ନ ଜାଣିଲୁପରି ମୁଁ ପଚାରିଲି—କାହା ମନ ବୋଧ ହେବ ? କାହା ମନ ବୋଧ ହେବ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତାରି, ତାରି ! ମାୟା କରିବେ, ତା ନାଁ ମୁଁ କହି-ପାରିବି ନି ।

ଗଗନ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଉଠି କହିଲେ—ଏଇ ରକମ ଦୁଃଖ ନିଉଛଣାଗୁଡ଼ାଂକର ମରଣ ଚିହ୍ନରୂପ ଖାତାରେ ନାହିଁ । ଏମାନେ ଯେତେ ଜଳ-ଦିବେ ଆମ ଦେଶର ତେତେ ମରାଳ । ଗୋଟାଏ ମଜଲୁର ସ୍ୱାଧୀନ ମନର ବିକାଶ ହେବା ପଥରେ ଏହି ସବୁ ସେଂଟିମେଣ୍ଟାଲ ଉପକରଣଗୁଡ଼ାକ ତୀନଦେଶର ପାତିର ପରି ଛୁଡ଼ାହେଉଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜବାବୁ, ଏଇମାନେ ଥିଲୁଯାଏ ମଧ୍ୟରେ ଭାବପ୍ରବଣତା ଏବଂ ଆଦର୍ଶବାଦ (ସେ ରୋମାଂଟିସିଜମ୍ କହିବାକୁ ଭାବିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କହିଲୁନି) ଯିବ ନାହିଁ । ଶୂନ୍ୟାଲିଙ୍ଗିଜ ଜୀବନ ଏ ଦେଶରେ କେବେ ସଂଭବ ହେବ ? ଆମ ଆଖିରୁ ଦିବାସ୍ପର୍ଶ ଅଂଜନ କେବେ ଲିଭିବ ? ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ମୂଲ୍ୟ ଆମେ କେବେ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରିବୁ... ?

ମୁଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ଜଣେ କଳାପାତ୍ରାଡ଼ି ଆସଂତା କି ଏମାନଙ୍କୁ କୁକୁରପିଟା କରି ଦରିଆ ପାର କରଂତା ! !

ଗଗନ କହିଲେ—ବିରୁରବୁଦ୍ଧି ବୋଲି ଯେଉଁ ଜନସ୍ତ ଅଛି, ସେ ଜନସ୍ତାର କଣିକାଏ ମଧ୍ୟ ଉଗ୍ରବାନ୍ ତାକୁ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଜଣେ ବିରୁରବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ ଶୟତାନ ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ ସାଧୁ ଦେବତା ଅପେକ୍ଷା ତେଜୁ ଭଲ ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ଆଜି ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ‘ଚତୁରଂଗ ସଦ’ର ପ୍ରଥମ ବୈଠକ । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।

ଗଗନ କହିଲା—କେଉଁଠି ହେଉଛି ?

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—ସୌର ରୁମ୍‌ରେ ।

ଗଗନ କହିଲା—ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ—ମୁଁ ଟିକିଏ ପରେ ଯାଉଛି ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା କହିଲେ—ଜଲ୍ଦି ! !

ଗଗନ କହିଲା—ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଛି ।

ଖୋଦ୍ଦଳ

ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଯୌତୁର ଶୋଇବାଘରେ ଚତୁରଂଗ ସଫର ପ୍ରଥମ ବୈଠକ ।
ଯେଉଁ ସଫଟି ଆଜିଯାଏ ଯୌତୁ ଆଉ ଗଗନର ମଗନରେ ଥିଲା, ତାହା ଆଜି ଭୂମିଷ୍ଠ ।

ମାଟି କାଦୁଅରୁ ମଧୁକୈଟଭ ଜନ୍ମ ହେଲା ପରି ଗଗନର ଉତ୍ସବ କପୋଳରୁ ପ୍ରଥମେ
ଏହି ନୀତି ବାହାରିଥିଲା । ଚତୁରଂଗର ଅର୍ଥ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ଗଗନ ସେଦିନ
କହିଥିଲା—ଆମେ ଗୁରୁଜଣ ଏହାର ମୂଳ-ସତ୍ୟ କହ ବା ମୂଳଦୁଆ କହ ସବୁ । ଆମ ଗୁରୁ
ଅଂଗକୁ ନେଇ ଏହି ଚତୁରଂଗ ସଫ ଗଢ଼ିଉଠିବ ଗୋଟାଏ ଚତୁର୍ଭୁଜ କ୍ଷେତ୍ରପରି ।
ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିବ ଦେଶର ପୁରୁଷନ ଚିନ୍ତା ଏବଂ ଜଣ ମନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ
ଚତୁରଂଗ ବାହାନ ଗଢ଼ି କାଠି ଅଭିଯାନ କରିବା ।

ଯୌତୁ କିଂକୁ ଧରିଥିଲା ସଫର ନାମ “ପ୍ରସଂତ ସଫ” ରହିବ । “ପ୍ରସଂତ”
ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସେ କହିଥିଲା ଏହି ପ୍ରକାର, “ଆମେ ଗୁରୁଜଣ ଅଛୁ, ଆମ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ର
କାଦଂବେଳକୁ ମିଶାଇଲେ ପାଂତ ଜଣ ହୋଇଯିବା । ପଂତ ବ୍ୟତୀତ ସହଯୋଗରେ ପ୍ରସଂତ
ସଫ ପୁଷ୍ଟ ହେବ, ସାର୍ଥକ ହେବ, ବଟଗଛ ପରି ସୁବିଶାଳ ହେବ । ବୃହତ୍ତର ଜୀବନର
ପରିକଳ୍ପନା ଏହି ପ୍ରସଂତସଫ ମୁଁତରୁ ବାହାରିବ ।

କିଂକୁ ମୃଗାଂକ ବାବୁ ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ଯୌତୁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ
ନ କରିବାରୁ ଅଗତ୍ୟା ଗଗନର ପ୍ରସ୍ତାବ ବାହାଲ ରହିଲା ।

ମୃଗାଂକ ବାବୁ କହିଲେ—“ସ୍ତ୍ରୀରୁଦ୍ଧ ପ୍ରଳୟଂକର, କୌଣସି ନାଶ ଆମ ସଫର
ପତ୍ୟ ରହିବେ ନାହିଁ ।”

ଆଜି ଚତୁରଂଗ ସଫର ସଂଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀ ଏବଂ ଉପ-ସମ୍ପା ପ୍ରଭୃତି
ଦିଆରି କରିବାର କଥା ପଡ଼ିବ ।

ଚତୁରଂଗ ସଫର ଗୁରୁଜଣ ପତ୍ୟମାନଂକ ଭିତରୁ ପତ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ଫେରଂତା ଗଣେଶ
ବାବୁ ଏବଂ ଯୌତୁ ବସି ଚରଣର ସହିତ ଗଲ୍ଲ କରୁଛନ୍ତି । ଯୌତୁ ଆଗରେ ଗଣେଶ ବାବୁ
ବସି ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ଅଭିଜ୍ଞତାଗୁଡ଼ିକ ତନ୍ମତନ୍ମ କରି ବଖାଣୁଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିରୁ ସେ କି
କି ଭାଗବତ ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ନୀତିଶିକ୍ଷା ଲଭି କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଯଥାସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରାଂଜଳ
ଭାଷାରେ ବୁଝାଉଥିଲେ ।

“ଦେଖ ସୌମ୍ୟ, ପ୍ରିୟା ବାହାରେ ନ ଥାଏ । ପ୍ରିୟା ଥାଏ ମଣିଷର ଅନ୍ତରରେ... ଆପଣା ସନ୍ତରେ ଯେ ପ୍ରିୟାର ଅଙ୍ଗତସ୍ପର୍ଶ ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାର ନାହିଁ, ସେ ପ୍ରେମିକ ନୁହେଁ.....”

“ନିଜର ଜଳଜାର ଆନନ୍ଦରେ ମଣିଷ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଆପଣା ପ୍ରିୟାକୁ...ତା’ର ମନର ଆଦର୍ଶରେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରେମିକ ସେ ସୃଷ୍ଟି । ବାହାରେ ସେ ପ୍ରିୟାକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରେ, ସଂଧାନ ହୁଏ ତାର ବିଫଳ । ଅଂଧ ବାଉଲ ଗାଏ—‘ମନର ମଣିଷ ଯେହୁ—ତାକୁ ବାହାରେ ପାଇବୁ କାହିଁ’ ପ୍ରେମିକ ଏହି ବାଉଲ ପରି ଅଂଧ.....”

“ବାହାର ଜଗତ ତା’ ନିକଟରେ ନାହିଁ । ଦୁନିଆର ଏ ରୂପ, ମୋହ, ସଂସାର, ସମାବେଶ ସବୁ ତା ନିକଟରେ ମିଥ୍ୟା...

“ତାର ନିଜର ଜଗତ ସେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛୁ ଅଖଣ୍ଡ ଅତଳେକରେ”.....

“ସେ ଜଗତର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଲଗା, ଚନ୍ଦ୍ର ଅଲଗା, ଗ୍ରହ ତାରା ଅଲଗା, ତରୁ, ଲତା, ବୃକ୍ଷ, ପାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଅଲଗା...

“ଭୂଗୋଳରେ ଯେଉଁ ଦୁନିଆଟା କଥା ଆମେ ପଢ଼ୁଛୁ ସେ ଦୁନିଆର ସ୍ତର, ତାଳ, ଲଘୁ ସଂଗରେ ତାର ମେଳ ନାହିଁ ଜମା ।

“ତା ଅନ୍ତରର ବିଚିତ୍ର ରଂଗରେ ସେ ଜଗତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧୂଳିକଣିକା ଅନୁରଂଜିତ ...ତାର ସ୍ତମ୍ଭର ଗୋଧୂଳି ବର୍ଣ୍ଣରେ ସେ ଦୁନିଆର ଶିଖରବୃକ୍ଷ ଆଭିମୟ ।

“ସେହି ଦୁନିଆରେ ପ୍ରିୟା ତାର ସଖୀ...ତା’ର ପାଇଁ ସେ ଅଭିସାର କରେ । ସେ ଯେପରି ରୂପକଥାର ରଜାପୁଅ । ତାର ପ୍ରିୟାକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ କେତେ ନୟା, ପଟ୍ଟ, ଝରଣା ଡେଇଁ ସେ ଯେପରି ଅବଶେଷରେ ପହଂଚିଛୁ ଅଗନାଗ୍ନି ବନସ୍ତ ଭିତରେ ସେହି ଅମୁହାଁ ଦେଉଳ ପାଖରେ—ଯେଉଁଠି ଅନାବିଷ୍ମୃତ ପ୍ରିୟା ତାର ଶୋକର କଣ ଦାନବର ଯାଦୁକାଠିରେ ଅବେତା ହୋଇ... ।

“ବାହାରେ ଆମେ ଯାହାକୁ ଖୋଜୁଁ, ଯାହାକୁ ମୁଠା ଭିତରେ ପାଇଁ ସେ ପ୍ରିୟା ନୁହେଁ... । ସେ ପ୍ରିୟାର ହାଡ଼, ତାର ମାଂସ, ତାର ନିଃଶ୍ୱାସ । ପ୍ରିୟାର ଆତ୍ମା ସେଥିରେ ନାହିଁ । ଶୁଣିକ ଉପଭୋଗ ପରେ ସେ ମାଂସ ହୁଏ ଶୁକରମାଂସ ପରି ଦୁଷ୍ଟ...ସୁଣି କ୍ଳାଂତକର । ସେ ନିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ସାପର ନିଶ୍ୱାସ ପରି ଖାନ୍ତୁ !!

“ନାଶର ମାଂସ ଯେ ଗୁହେଁ, ସେ ହୁଏ ପଶୁଠାରୁ ମାଂସାଶୀ; କିନ୍ତୁ ନାଶର ଆତ୍ମା ଯେ ଗୁହେଁ ଏହି ମଂଦର ଦୁଆରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ତମେ ତାକୁ ନମସ୍କାର କର...”

“ମୁଁ ମୋର ପ୍ରିୟାର ସଂଧାନ ପାଇଛି...ସେ ବାହାରେ ନାହିଁ, ଅଛି ମୋର ସ୍ତମ୍ଭ ଲେକରେ...ମୋର ସନ୍ତରେ ମୁଁ ତାକୁ ଆବାଦନ କରିଛି । ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ତାର ନିଶ୍ୱାସ ଅନୁଭବ କରୁଛି... । ମୋର ପ୍ରିୟା...ମୋର...ପ୍ରିୟା...ସେ ଖୋଜି ପାଇବାର ଜିନିଷ ନୁହେଁ । ସେ ଅଛି—ସେ ଅଛି...ମୁଁ ତାକୁ ପାଇଛି ।”

ଗଣେଶ ବାବୁ ଟିକିଏ ରହୁ ଯାଇ କହିଲେ—ଏ ଦୁରୁହ ବୈଷ୍ଣବ ତତ୍ତ୍ୱ ମୁଁ କିପରି ଲାଭ କରି ଜାଣ ? ପୁଣ୍ୟରେ ଯାଇ ଗୋମାଉଲର ଦରଓ୍ଵାନକୁ ପଚାରିଲି—ଏଠି ଶ୍ରୀମତୀ ଯୋଗମାୟା ନାମକ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଅଛି ?

ଦରଓ୍ଵାନ ମୋଠାରୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ବକ୍ସିସ୍ ନେଇ କହିଲେ—“ଏଠି ଯୋଗୀ ବାବୁ କେହି ତ ନାହାଁନ୍ତି ।”

“ଦରଓ୍ଵାନଟା ହୁଏତ ବୋକା—କିନ୍ତୁ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେଇ ବୋକା ଲୋକଟି ମୋତେ ବୁଝାଇ ଦେଲା, ମୋ ପ୍ରିୟାର ଖବର ବାହାରେ କେହି ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଗୋମାଉଲରେ ନାହିଁ, ସାଗରପୁରରେ ନାହିଁ, ହରିଦାସ ମଠରେ ନାହିଁ, ପୁଣ୍ୟରେ ନାହିଁ, ଓଡ଼ିଶାରେ ନାହିଁ, ଭାରତରେ ନାହିଁ, ଏସିଆରେ ନାହିଁ, ଏ ଜଗତରେ ନାହିଁ । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆବିଷ୍କାର କରି ମୋର ପ୍ରିୟାକୁ ମୁଁ ପାଇଛି । ଯେଉଁଠାରେ ମୋ ପ୍ରିୟା ଅଛି ସେଠି ଦରଓ୍ଵାନ ନାହିଁ । ସେଠି ସବୁ ମୁକ୍ତ...ସବୁ ଖୋଲା । ସଦର ଫାଟକର ଦରକାର ନାହିଁ, ଜଗୁଆଳ ବ ଦରକାର ନାହିଁ । ସେଠି ଅଛି କେବଳ ନୀଳମ ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ । ସେହି ଆକାଶ ତଳେ ଯୁଗଳ ମିଳନ, ତାହାହିଁ *Divine Comedy* ଦାଂଡେକର ।

“ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବୁଝିଲି—ପ୍ରିୟା ମୋର ମାନସକୁ ଜଗତାନର ତନ୍ଦ୍ରାଭାବ ନାହିଁ କା !! ସେ ମୋର ଅନୁହାଁ ଦେଉଳରେ ସୁସ୍ଥ ରାଜକୁମାରୀ...କଣ ଅସୁରର ସୁନାକାଠି ଲଗାଇ ଦେଇ କିଏ ଯେପରି ତାକୁ ମୋର ଅଂତର୍ଲୋକରେ ଶୁଆଇ ପକାଇଛି !! ମୁଁ ତାକୁ କିପରି ଉଠାଇବାକୁ ହେବ—ସେଇ ଜାଗରଣର ମଂସ ଶିଖିଛି—ସେହି ଯାଦୁଖଂଡ ଖୋଳି ପାଇଛି ।

“...ସେହିଦିନଠୁଁ ଟାମ ବସ୍ରେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିବା ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଠିକ୍‌କରି ନେଲି, ନା, ନା, ମୁଁ ଧ୍ୟାନର ସତ୍ର ଦେଇ ପ୍ରିୟାକୁ ମୋର ଗର୍ଭିଣି । ମୋର ତପସ୍ୟା ଭିତରୁ ପ୍ରିୟା ମୋର ଜନ୍ମ ହେବ—କ୍ଷୀରସୁଧୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରି...”

“...ସେହିଦିନୁ ଆତ୍ମସ୍ଥ ହୋଇ ଧ୍ୟାନ କରୁଛି...ସେହି ଦିନଠୁଁ ଜୀବନର ଅର୍ଥ ମୋ ଆଖିରେ ହୋଇଯାଇଛି ବ୍ୟାପକ...ବଂଚିବାରେ ଆସିଛି ମୋର ଅସୀମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ମନେ ହେଉଛି...ମୁଁ ସୁଖୀ—ମୁଁ ପାଇଛି, ମୁଁ ବଂଚିଛି x x x ।”

ସୌଖ୍ୟ ଏପରି ପ୍ରଳାପ ଶୁଣି ଟିକିଏ ଭୟ ପାଇ ଭବିଳ—ସତରେ ପାଗଳା ହେଲା ନା କଣ ? କିନ୍ତୁ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାର ସଂଦେହ ଦୂରଭୂତ ହୋଇଗଲା । ରାମୀ, ପାଗଳା ଇମିତି ଓଜନରେ ବଡ଼ ତ ନା, ଅଳଂକାର ପ୍ରୟୋଗକରି ପ୍ରିୟାର ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରି ପାରନ୍ତି ?

ସେ କହିଲା—ଆପଣ ସେ ଚଠିକଥା ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତୁ ଗଣେଶ ବାବୁ, ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ବ୍ୟୁତ ଆପଣଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଏପରି ଲେଖି ପାରିଥାଏ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ପାଗଳା ହେଲା ରୂମେ ସୌ-ସ୍ଵ !! ଏପରି ଶୈଳୀ—ଏପରି ରଚନାସୈଷ୍ଟ୍ୟ—ରସଶ୍ରୀ ମୋର ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟୁତ ଲେଖାରେ ଫୁଟିଉଠିବା ଦୂର ଆଉ ତମର ଶରତ ବାବୁ ବା ରବିବାବୁଙ୍କ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ମିଳିବା ଦୁର୍ଲଭ । ତମେ

ଯାହାକୁ କବି କବି ବୋଲି ଥେଇ ଥେଇ କର, ସେଇ ଗଗନ ଇମିତ ଲେଖିବା ଦୂରରେ ଥାଉ ଏହାର ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରିବନି । ଆଉ କିଏ ଲେଖିବ ? ତାପରେ ସୌର, ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖିଛି, ଯୋଗମାୟା ୧୯୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶ୍ଵାନ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବଳମାନଙ୍କର ଯୋଗ ଦେଇଥିଲା । ମୁଁ ଶ୍ଵାନ୍ତ ଯିବି ଭବିଷ୍ୟତ !!

ସୌର କହିଲେ—ଧରଂତୁ ଯଦି କିଏ ଆପଣଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହେଉ ବା ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଦେବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ହେଉ ଇମିତ ଲେଖିଥାଏ... ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଲେଖୁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଚିଠି ସତ କି ମିଛ ସେ କଥା ଜମା ଭରଜି । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ଉପରକୁ ଉଠି ଗଲିଣି । ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତ, ସେ ଚିଠି ଯେ ଲେଖୁ ନା କାହିଁକି ସେ ମୋର ପ୍ରିୟା । ମୁଁ ଲଲଣେ ବ୍ୟାପକ ଚକ୍ଷୁରେ ପୃଥ୍ବୀକୁ ଅନାଉଛୁ ।

ସୌର କହିଲେ—ସୁନ୍ଦର ଭୁଲି ଯାଂତୁ । ଯାହାର ମନ ଅତଳ, ସେ ସୁନ୍ଦର ଲଂଘନ କରିପାରେ ନାହିଁ । କଂତୁ ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏପରି ନିଶ୍ଚଳ ଦୈନ୍ୟ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ । ଆପଣ କଣ ସ୍ବପ୍ନ ସୁନ୍ଦର ସୂତା ଦୌଡ଼ରେ ବଂଧା ପଡ଼ିବେ ? ସୁନ୍ଦରଠାରୁ ଯେ ଆପଣ ବଡ଼ । ସେ ସୁନ୍ଦର ଆକର୍ଷଣ ମଣିଷ ଅକ୍ଳେଶରେ ଫିଟି ଦେଇ ପାରଂତି ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ସମସ୍ତେ ଯାହା ପାରଂତି, କେହି କେହି ଯଦି ତାହା ନ ପାରଂତି ତାହାହେଲେ, ସବୁ ଦୋଷ କଣ ଏକା ତାର ? ମୁଁ ବଂଚିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୋର ଗୋଟାଏ ଅବଲଂବନ ଲେଡ଼ା । ଚନ୍ଦ୍ରାବ ପରି ମଣିଷ କେବଳ ମାତ୍ର ଶୂନ୍ୟରେ ବଚରୁଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଉଡ଼ିଲା ପରେ ତେଣା ତାର ହୋଇଯାଏ ସୋଲ । ସେ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ, ଗୋଟାଏ ବାସ୍ତବ ପଦାର୍ଥ ଉପରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସେ ହାଲିଆ ମାରିବାକୁ । ତାର ଚାହିଦା ଶାନ୍ତ, ତାର ଲେଡ଼ା ମାଡ଼ । ସେ ତାଳ ମିଥ୍ୟା ହେଉ, ଭଂଗା ହେଉ, ସେ ସେତେବେଳେ କିଛି ବାଛବିରୁ କରେ ନାହିଁ । ତାର ଓଜନ ସେ ସହଜ କି ନାହିଁ ସେ କଥା ଅଂକ କଣି ହୁସାବ କରି ଦେଖିବାର ବେଳ ମଧ୍ୟ ତାର ନଥାଏ । ମିଥ୍ୟା ମଧ୍ୟ କେବଳ ବେଳେ ମଣିଷକୁ ବଂଶୁଏ । ସେହି ମଧୁର ମିଥ୍ୟାଟିକ ମୋର ହରଷ କରିଥାଏ ନା ବଂଧୁ । ତାହା ମୋତେ ବଳ ଦେଉଛି । ଉଡ଼ିବା ପାଇଁ ନୂତନ ସାହସ ଦେଉଛି । ମୋର ଭଂଗା ତାଳକୁ ମୋ ଆଗରେ ଭଂଗା ବୋଲି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ପ୍ରମାଣ କରି ନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ଯେ ମୋର ବସିବାର ଜାଗା ରହୁବ ନାହିଁ । ମୁଁ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବି । ଦୟା କର । ଦୟା କର । ମୁଁ ଟିକିଏ ବସେ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଟିକିଏ ବସିବାର ସୁବିଧା ପାଇଛି । ମୁଁ ବିଶ୍ଵାସ କରୁଛି ମୋର ପ୍ରିୟା ଅଛି । ସେହି ବିଶ୍ଵାସ ଜୀବନର ନୂତନ ସ୍ଥାବ ମୋତେ ଦେଇଛି । ତମେ ସେହି ବିଶ୍ଵାସକୁ ଚୁର୍ଣ୍ଣ କରିବ ? ନା ନା ନା ନା ।...

ସୌର କହିଲେ—ଆପଣ ଜଣେ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରେମିକ—ଆପଣ ତନ୍ କାନୁ !!

“ପ୍ରିୟା ତ ଆଉ ମୁଗୁରରେ ତିଆରି ହେବା ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ ।”

“କିନ୍ତୁ ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଣିଷ ପ୍ରିୟାକୁ ତାର ଗଢ଼ି ନିଏ । ଗଢ଼ି ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ତା’ ନ ହେଲେ ସେ ବଂଚିବ କିପରି ? ଜଣେ ମଣିଷ ଯେ ଜନମାନବସ୍ଥାନ ଗୋଟାଏ ସମୁଦ୍ର କିନାରରେ ଦିନେ ନୁହେଁ, ଦୁଇଦିନ ନୁହେଁ, ବାରବର୍ଷ କାଳ ଏକୁଟିଆ କଟାଇ ଦେଲା, ତାର ପ୍ରିୟା କଣ ଦିନେ ହେଲେ ତାର ମନେ ପଡ଼ିବ ?

...“ସାରା ଦିନଟା ଯାକ ‘ଶୁଦ୍ଧକାର’ ସଂଗେ ଶିକାର କରି କରି ଯେତେବେଳେ ସେ ସଂଜବେଳକୁ ଛେଳି ଲେମ୍ବର କୁର୍ତ୍ତା ପିନ୍ଧି ସରକୁ ଫେରୁଥିବେ ସେତେବେଳେ କିଏ ତା’କର କ୍ଳାନ୍ତ ଅଧରରେ ଉତ୍ତମ ଚୁକ୍ତ ବୋଲି ଦେଉଥିବ ? ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ରବାହା ଘୋଟି ଯେତେବେଳେ ମେଁ ସୁମାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷା ଶ୍ୟାମାସୁମାନ ତରୁଣ ନିଃସନ୍ଦେହ କରି ଝରି ପଡ଼ୁଥିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ନିଃସନ୍ଦେହ ନିଃସନ୍ଦେହ ଅଧକାର ଭିତରେ କାହାର ସନ୍ଦେହ ଶୁଭ୍ର ଆଖି ଦୁଇଟି ପ୍ରାୟପରି ଜଳି ଉଠି ପ୍ରାଣରେ ତା’କର ବୁଲାଇ ଦେଉଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଶାନ୍ତିର ଅନାବଳ ପ୍ରଲେପ ? ଆକାଶରେ ଯେତେବେଳେ ଶୁଦ୍ଧ ଉଠୁଥିବ, ସମୁଦ୍ରର ଫେନିଲ ଡେଇଁ ଗୁଡ଼ାକ ଯେତେବେଳେ ସେହି କହୁ ଆଲୁଅର ମଦ ପିଇ ମରୁଥାଲ ହୋଇ ଉଠୁଥିବେ ସେତେବେଳେ କାହାର ଛୋଟ ଲଜ୍ଜାବୁଣ ମୁହଁଟି ତା’କର ବସନ୍ତକୁରରେ ଫୁଟି ଉଠି ରକ୍ତ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବ ଅର୍ଥାତ୍ ମହୁମାଛର ଅନୁକାଶିତ ଗୁଜନ ? ସେହି ଜନସ୍ଥାନ ଟାକୁରେ ଯେଉଁ କଲ୍ଲନାର ଅପରୂପ-ମାନସ-ସୁଦୃଶ ନମ୍ବ-ଗାଢ଼ମୁଖର ଝରଣା ପରି ତା’କର ମନମଂଦିରରେ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବ, ସେଇ ତା’କର ପ୍ରିୟା ! ତା’କ ପ୍ରିୟାକୁ ସେ ଗଢ଼ିଥିଲେ ସ୍ୱପ୍ନରେ—ଆଶାର ପରାଗ ଦେଇ—ସଂଭବନାର ସ୍ୱପ୍ନାଂଜନ ଦେଇ । ବରଫ ତା’କର ପ୍ରେମର ସାଧନା । ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରେମିକ ମୁଁ ଦୁଇଆରେ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ତା’କର ମୂର୍ତ୍ତିଜୀବନକାର ତା’କର ଅଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରିୟାର ସାଧନା ସ୍ଥଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପାଇବି ବୋଲି ସେଥ ସବୁଧରେ ଜାରିବ ରହୁଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆଜି ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିପାରୁଛି, ବହୁ ଦୂରରେ ସମୁଦ୍ରର ଆରପାରିରେ ଜଣେ ନାବିକ ଶୋଇଛି, ମୁଗୁର ଦୃଷ୍ଟିରେଖା ସମ୍ମୁଖରେ ତାର କାନ୍ଦୁଧନୁର ସମ୍ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ପରି ବଳସି ଉଠୁଛି—ଜଣେ ଶୋଭାବତୀ ରମଣୀ—ଯୋବନ ଆଉ ଜୀବନର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମା !”

ସୌର କହୁଲ—ପ୍ରେମରେ ରବିନ୍ଦ୍ରନ୍ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ନା ସାହାଜାହାନ ବଡ଼ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ—ରବିନ୍ଦ୍ରନ୍ ସାହାଜାହାନ କଠାରୁ ହଜାର ଗୁଣ ବଡ଼ । ସାହାଜାହାନ ଗୋଟିଏ ନାଶ୍ୱର ମୃତ୍ୟୁ ପିଠ ଉପରେ ତୋଳିଲେ ଦେଉଳ । ଯେଉଁ ମାଂସକୁ ଦୁଇଦିନ ପରେ କୁକୁର ଶିଆଳ ଖାଇ ଯାଇଥାଏ ସେହି ମାଂସକୁ ସେ ପୁଣି ମୁକ୍ତାର ଛଟାରେ କରିଦେଲେ ଦେଖାସମାନ, ସାହାକୁ ସେ ଭୋଗ କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ମଲ ପରେ ବାଦସାହା ଗୁଲରେ ଦେଲେ ଟିକିଏ ସମ୍ମାନ । ମୁଁ ସେପରି ପ୍ରେମର ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହେଁ, ମୋର ପ୍ରେମ ସ୍ୱାମୀୟ । ତମେ ଯଦି ମୋର ଜୀବନ ଲେଖିବ ଯୋ-ସା ମୁଁ ନିଜେ ତମକୁ ମୋ ପ୍ରେମ ଅଧ୍ୟାୟଟା ଲେଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ମୁଁ ସବୁ କହୁଥାନ୍ତି, ତମେ ଖାଲି ଲେଖିଥାନ୍ତି ।

ସୌର କହୁଲ—ଆଉ ମାତ୍ର ୧୫ ଡାକ୍ତରୀ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଜୀବନ ଲେଖିବି, କିନ୍ତୁ ନାୟକ ଯେତେବେଳେ ଲେଖକକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଲୁଇସ୍ ପିରଡ଼େଲୋଙ୍କର ***Six Characters in Search of an Author*** ନାଟକର ଲେଖକଟିଠାରୁ ଶ୍ରୀୟାନୁସାରେ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଟିକିଏ ରହୁଯାଇ ଦମ୍ ମାରି ପୁସ୍ତାନୁବୃତ୍ତି ବଜାଏ ରଖି କହୁଲେ—

“ସୌର—ସା, ପ୍ରେମ ମୋର ହେବ ଝରଣା ପରି ସ୍ପଷ୍ଟ, ଆକାଶର ଧ୍ରୁବତାରାକୁ ସେ ଏକାଂତ କରି ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ପ୍ରତିଫଳକୁ ବୁଲୁରେ ଧରି ସେ ବୋହୂସିବ ଅଦୂରଂତ ଗନ୍ଧର ହୁଲ୍ଲୋଳରେ . . । ନିଜର ପଂକ କାଦୁଅ ଉପରକୁ ସେ କହୁବ ନାହିଁ ତାର ପ୍ରିୟକୁ ଓଲ୍ଲାଇ ଅସ ବୋଲି । ବରଂ ତାକୁ ସେହି ଉର୍ଧ୍ବତମ ଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି—ଦୂର ଦୂରଂତ ଧନିତ କରି ଆରଂଭ ହେବ ତାର ଅର୍ଚନା...ସବୁ ଆସନ୍ତି, ସବୁ ପାଇବାର ବାହାରେ ତାର ଅଧିବାସର ଶୁଭ ଲଗ୍ନ ନିକଟତର ହୋଇ ଆସିବ ?

ସୌର କହୁଲ—ମଣିଷ କଣ ଗୁପ୍ତକୁ ନେଇ ବଂଚି ପାରିବ ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହୁଲେ —ତା ମୁଁ କମିତି କହୁବ, ତେବେ ଯଦି ଦୈବାତ୍ତ କିଏ ବଂଚି ପାରିଲ, ସେ ହେବ ଦୁନିଆର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରେମିକ । ସେ ସିଲଡୁ ପାଇବ ।

ଏହି ସମୟରେ ଗଗନ ଆସି ପହଂଚିଲା ।

ସୌର ଗଗନକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି କହୁଲ—ଲେଟ୍ ଲ୍ୟାଟିଫ୍ !! ଗଧ ।

ଗଗନ କହୁଲ—ତେରି ହୋଇଗଲା । ମୃଗାଂକ ବାବୁ କାହାଂତି ?

ସୌର କହୁଲ—ସେଇଟା ତୋଠୁଁ ଗଧ । ସଧାବେଳେ ସଭା ଆରଂଭ ହେବାର କଥାଧୁଲ । କଂପୁ ଦଂଟା ଆସି ଯାହେ ଟାଟା ବାଜିଲା ପଛକେ ଜରଦଗବର ଦୋଖା ନାହିଁ !! ମଢ଼ା ଅନ୍ଦେଷରେ ଯାଇଥିବ !! ନିଶାଂଚର !!

ଗଗନ କହୁଲ—ଶୁଣିଛୁ ? ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ କବି କାଲି ମରି-ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସୌର କହୁଲ—ଦୁନିଆରୁ ଦୁଇଟା ଚଟି ଜୁଡାର ମାଲିକର ସ୍ଥାନ ଖାଲି ପଡ଼ିଲା ।

ଗଗନ କହୁଲ—ସେ ଅନେକ ଜାତୀୟ ଏବଂ ବୀର ରସାତ୍ମକ କବିତା ଲେଖିଥିଲେ ।

ସୌର କହୁଲ—ତା’ ହେଲେ, ତା’କୁ ବାରବାଟି ପାଖରେ ସମାଧି ଦେବା ଉଚିତ । ଅନ୍ତତଃ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରେତାତ୍ମା ସଗରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ସିମିତି ପ୍ରତି ସଂଧ୍ୟାରେ ତା’ ଖେଳି ପାରିବେ, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଉଚିତ । ଯାହାର ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ, ମୃତ ଅନ୍ତତଃ ତା ନିକଟରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ।

* ଲୁଇସ୍ ପିରଡ଼େଲୋ—ନାଟକ ଲେଖି ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ପାଇଛନ୍ତି, ସେ ଇଟାଲିଆନ୍ ।

ଏହି ସମୟରେ ମୁଗାଂକ ବାବୁ ପହଂଚିଲେ—

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ଅଠଟା ବାଜେ । ଗଧା, ବୋକା ଏକେ ବେଳଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲୁ ?”

ତାପରେ ସେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି କହିଲେ—“ଭାଇମାନେ, ମୁଁ ଅଦ୍ୟକାର ସଭାରେ ସୁପରିଚିତ ବାମା କଂପାନୀର ଅକ୍ଳାଂକର୍ମୀ ମୁଗାଂକ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ସଭାପତି ହେବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ।

ଗଗନ ସାମରିକ କାଜିଦାରେ ସଂଯତ ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ କହିଲେ—ମୁଁ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସୌମ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ମହାଂତଂଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ ଅନୁମୋଦନ କରୁଛି ।

ମୁଗାଂକ ବାବୁ ଘରେ ନ ପହଂଚୁ ଏ ନାଟକୀୟ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଭାଟକା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଲଞ୍ଜନା ବସି ପଡ଼ି କହିଲେ —“କରେ କଥା କଣ ?”

ସୌମ୍ୟ କହିଲେ—“ତୁ ଆଗେ ସଭାପତି ହୋ । ପରେ ସବୁ କଥା ।”

ତା ପରେ ସେ ଗୋଟାଏ ଟଂକାଦାମର ଫୁଲମାଲ ଆଣି ମୁଗାଂକ ବାବୁଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଲଂବାଇ ଦେଲେ ।

ଗଗନ ଏବଂ ଗଣେଶ ବାବୁ କରତାଳି ଦେଲେ ।

ଅଠର

“ମାନନୀୟ ସଭାପତି ମହୋଦୟ ଓ ପ୍ରିୟ ଭାଇମାନେ,

ଆଜି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସପ୍ତକ ଜନ୍ମଦିନରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଶୁଭସମ୍ବାଦ ଗାନ କରିବାପାଇଁ ଆମର ରୋମାଂଟିକ୍ କବି ଶ୍ରୀ ଗଣେଶ ଭୂଷ୍ମୀଙ୍କୁ କୃତାଂଜଳିପୁଟରେ ନିବେଦନ କରୁଛି । ଆମେ କହିବା ଯେ ମୋର ପାନ ଅନୁରୋଧ ଅନ୍ୟଥା କରିବେନି ।”

ସୌଖିନ୍ଦ୍ର ଅନୁରୋଧରେ ଗଣେଶବାବୁ ଗୁଦରଟାକୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଧରଣରେ ବେକରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଖଞ୍ଜେ ଖାତା ଧରି ଛୁଡ଼ା ହେଲେ । ଆଜି ହେଦୋଆରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ଥାନଫଳରେ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ସବି ହୋଇଥିଲା । ସେ କାଣି କାଣି ପଡ଼ିଲେ—

“ଅସ୍ତି କାବ୍ୟ ତାରା.....

ଦୂରୁ ଦେଖି ତୋତେ ସଖି ପାସୋରିଲି କାରାଗାର କର ।	
ତୋହରି ପରଶେ ସଖି ପ୍ରୋତ୍ତପାୟ	ହେଲି ମୁଁ ତରୁଣ
ଲଲଟେ ଫୁଟିଲି ମୋର ଗୁଜଟିକା	ଜିଣି ବାଳାରୁଣ ।
ହାତ ଠାରୁ ଡାକ ମୋତେ ସେହପରି	ଦୂରମେଘ ଲେକେ
ଆସ ନାହିଁ ଅବଦୂର ଏ ମାଟିର	କଠିନ ଭୁଲେକେ ।
ଦୂରେ ଆସି ସୁକୁମାରୀ ହେମଗୋଷ୍ଠୀ	ନ ଆସି ତଳକୁ
ପଦରେ ଲଗିବ ଧୁଲି, ଦେବ ମାଟି	ପୋଛି ଅଳତାକୁ ।

ଜୀବନ ବାସ୍ତବ ରଣେ ସ୍ବପ୍ନ ମୋର ନ ଆସି ଓହ୍ଲାଇ

ଦୂରେ ଆସି, କବି ତବ ଦୂରୁ ଯିବ ତୁମ ରୂପ ଧାର୍ଯ୍ୟ ।”

ଗଗନ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲେ—ମୁଁ ଏ ଧରଣର ଦୁଃଖ ମନର ବାଜେ ଉଛାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ପ୍ରତିବାଦ କରୁଛି । କବି ତାଙ୍କ କବିତା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରୁ । ଏସବୁ ଇମୋସନାଲ ଲେଖା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସପ୍ତକ ପରି ବନ୍ଧନାନୁମୋଦିତ ସପ୍ତକ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ସମ୍ବାଦ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ମୁହଁଟାକୁ ଫେଡ଼ିପରି କରି କହିଲେ—ହଉ, ମୁଁ ମୋ କବିତା ଫେରାଇ ନେଉଛି । ତମେ ମୋତେ ଅଂମାନ କରିଥିବା ହେତୁ ମୁଁ **Walk out** କରିବି ।

ସୌଖି କହିଲା—ନା, ନା, ବସନ୍ତ । ଏଗୁଡ଼ାକ କଥା ?

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଆଜିକୁ ଅପମାନ ହୋଇଛି ।

ସୌଖି କହିଲା—ସବୁ ଦୋଷ ମୋର । ଆପଣ ବଂସତୁ ।

ଗଗନ କହୁଲୁ—ମୁଁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସ୍ବର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଗୀତକା ଆବୃତ୍ତି କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ମାଗୁଛି ।

ସଭାପତି କହୁଲେ—ତମକୁ ସାଢ଼େ * ମିନିଟ୍ ସମୟ ଦେଲି, ତାରି ଭିତରେ ଶେଷ କର ।

ଗଗନ ଉଠି ଗଲାଝାଡ଼ି, ଖଂକାର ଖାଁ ମାରି କହୁଲୁ—ମାନଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧ ସଭାପତି ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ସଭାସଦ୍ !

ମୁଁ ଯେଉଁ କବିତାଟି ଆଜି ଏଠି ପଢ଼ିବି—ତାହା ମୋର ନିଜ ରଚନା ନୁହେଁ । କାରଣ ମୁଁ ପଥରଦଳଠାରୁ ଆଉ କବିତା ଲେଖିବି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି । ଏ କବିତାଟି Gio sue Carducci ଙ୍କର Hymn to Satan (ସଇତାନ ଗ୍ରନ୍ଥ) କବିତାରୁ ଅନୁଦିତ । * ଜିର୍ମ୍ୟୁ କାଦୁଁ ଶାଂକର ପରିଚୟ ଦେବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୮୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ, ମୃତ୍ୟୁ ୧୯୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ—ସେ ୧୯୦୭ ସାଲରେ ନୋବେଲ୍...

ଏହି ସମୟରେ ସଭାପତି ଟେବୁଲକୁ ବାଡ଼େଇ କହୁଲେ—ଏସବୁ ବାଜେ କଥା କହିବ ତ ମୁଁ ତମକୁ ଦେଇଥିବା ସାଢ଼େ * ମିନିଟ୍ ସମୟରୁ ଦୁଇ ମିନିଟ୍ କାଟି ଦେବି । ଶୀଘ୍ର କବିତା ପଢ଼ ।

ଗଗନ କବିତା ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲୁ—

“ଜୀବ ହେଉ ଜଡ଼ ହେଉ ଲୌକିକର ଜ୍ଞାନ

ଯୁକ୍ତିବାଦ, ନିଖିଲ-ପ୍ରଧାନ

ବିରୁଦ୍ଧ କାରଣ ସେହୁ ପ୍ରଥମେ ସବୁର

ଅଶରଣ୍ୟ କଂବା ଦେହଧାରୀ ।

ଜାଗ ଜାଗ ଭୋଜରାଜ !! ଜାଗ ଶୟତାନ !!

ଛଂଦେ ସ୍ବରେ ଧରି ଏକତାନ

ଦୁଃସାହସେ ଭରି କଂଠ ମୁକ୍ତ ମାଗ ପ୍ରାଣେ

ଅବହେଳି ପ୍ରାଚୀନ ବଂଧନ ।

ନମୋ ନମୋ ବାରଂବାର ନମୋ ଶୟତାନ

ବଂଦେ ହେ ବିପ୍ଳବ ମୁର୍ଦ୍ଧମାନ୍

ବଂଦେ ହେ ବିଗୁରବୁଦ୍ଧି ପୃଥ୍ବୀବ୍ୟାପି ଥାଅ

ଦୃଢ଼ ହୁଅ, ପ୍ରତିଶୋଧ ନଥ ।

ଉଠ, ଜାଗ ଅର୍ଚନାର ମଂଦିର ସୁରେନ୍ଦ୍ର

ଧୂପ ଝୁଣା ଗଂଧେ ସୁବାସିତ

ଆଦି ଯୁଗେ ପରାଭୂତ, ଅଧୁନା ଜାହାତ

ଦେହ-ରୂପେ ଜାଣି ମାନ ଖ୍ୟାତ ।”

* କାଦୁଁ ଶ୍ରୀ ୧୮୭୯ ରେ ବୋଧହୁଏ Hymn to Satan ଲେଖିଥିଲେ ।

କବିତା ପଢ଼ିପାରି ଗଗନ କହିଲେ—“ଶୟତାନ୍ ଆଧୁନକ ଚମୋଦନର ଦୈହକ ମୂର୍ତ୍ତି । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଦୃଶ ସଦୃଶସେ ସେହି ସଶରୀର ଯୁକ୍ତିବାଦକୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି !”

ସେ ପ୍ରାଣମ କଲ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—କବିତାଟା ମରସ—

ସୌର କହିଲେ—ଗଗନର ବାହୁବୀର ଶକ୍ତି ଅଛି । କବିତାଟି ବେଶ୍ ସମୟୋପଯୋଗୀ ହୋଇଛି ।

ଗଣେଶବାବୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ କହିଲେ—“କବିତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ତା ଚଠିର ଶ୍ରେଷ୍ଠପରି ରଂଗିନ୍ ହେଲାନି ।”

ସୌର ନ ଜାଣିଲା ପରି କହିଲେ—“କାହା ଚଠି ?”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“ସେଇ ମ—ସେଇ । ତାର !!”

ସୌର କହିଲେ—କିଏ, କହୁ ନ, ଖାଲି “ସେଇ” !! “ତାର” !!

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ମାୟ୍ କରିବ । ମୁଁ ତାର ନାଁ କହିବାକୁ ନାନା କାରଣରୁ ଏଠାରେ ଉଚିତ ମନେକରୁନି ।

ମୃଗାଙ୍କ ବାବୁକୁ ଏତେ ହସ ମାଡ଼ିଲା ଯେ, ସେ ଫୁଲ ମାଳିକାକୁ ଶୁ ଯିବାର ଛଳନା କରି ହସ ତାଙ୍କ ରଖିଲେ ।

ଗଗନ ଗୋଟାଏ ଖଞ୍ଜିକାଣ ମାଲିକ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ଏ ସବୁର ଗଂଧ ପାଇ ବରକ୍ତିରେ ନାକ ସିଟ୍କାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏହିପରି ସମୟରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଦୃଶ ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀବ ଗଗନ ଆଗତ କଲେ—

“ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀବ କରୁଛି ଯେ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଦୃଶ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଦର୍ଶବାଦ ହୁଏତ ଆର ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରୁ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଦୃଶ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସତ୍ୟ ହେବେ ଖାଣ୍ଟି ବସୁବାଦୀ । ଆଦର୍ଶବାଦ ଆମ ଜାତିର ମଜ୍ଜାକୁ କଂଟାପୋକ ପରି ହୁଏତ ଖାଉଛି !!”

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ତୁମେ ଭୁଲ କହୁଛ । ଆଦର୍ଶବାଦକୁ ଗୁଡ଼ି ଜୀବନ ସୁମାର୍ଗରେ ଗଢ଼ କରିବନି । ମନୁଷ୍ୟକୁ ତାର ସମସ୍ତ ଦୁର୍ବଳତା, ସମସ୍ତ ସ୍ବାଭାବିକ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିକୁ ଶାସନ କରି ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଜିନିଷ ଉପରେ ଉତ୍ତାପିତ ହୋଇ ପୁର କରାଯାଉ ହେବ ।

ଗଗନ କହିଲେ—ମଣିଷ ଗୋଟାଏ କାଲ୍ପନିକ ଆଦର୍ଶବାଦ ବା ଫାକ୍ଟର ମୋହରେ ବାସ୍ତବତା ସତରେ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ଗଲେ ଖାଲି ସେ ଯେ ପରାଜିତ ହେବ, ସେତିକି ନୁହେଁ—ନିଜକୁ ପ୍ରତାରଣ କରି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ମଧ୍ୟ ହେବ । ମଣିଷର ସବୁ ଭୁଲ ଅପେକ୍ଷା ଆତ୍ମପ୍ରତାରଣାର ଭୁଲଟା ଗୁରୁତର । ଆତ୍ମପ୍ରତାରଣାର ପ୍ରତିଫଳ ବଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । “Thais”ର Paphnuties ନାମଧେୟ ହିଠିଯୋଗୀଟି (୯) ପରି ସେ ପ୍ରତିଫଳରେ ଯେ କେତେ କେତେ ମହାଯୋଗୀଙ୍କର ଆତ୍ମନ ଟଳି ଯାଇଛି, ତାର ହସାବ ନାହିଁ । ମଣିଷର

ଅନ୍ୟକୁ ଫାଁକ ଦେବା ଯେତେ ସହଜ, ନିଜକୁ ଫାଁକ ଦେବା ସେତେ ସହଜ ନୁହେଁ । ଆଦର୍ଶବାଦର ଗୁଚ୍ଛ ମୋହରେ ମାନବ ଯଦି ନିଜର ବାସ୍ତବତାକୁ ଅବହେଳା କରେ, ତାହେଲେ ସେ ନିଜକୁ ଠକିଥିବା ଯୋଗୁଁ ପୁଣି ପଛରେ ଅନୁତାପ କରିବ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—ଗୋଟାଏ ସମୁଦ ଆଦର୍ଶର ଅନୁପ୍ରାଣତାରେ ନିଜକୁ ସଂଗଠିତ ଓ ସୁପରିସ୍କୃତିତ ନ କଲେ ମାନବର ଉନ୍ନତ ହେଲା ପରି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ନିଜର ଇଚ୍ଛାବୃତ୍ତିକୁ ଉର୍ଧ୍ବାସ୍ଥିତ କରି (ଫ୍ରୟୁଡ଼ଙ୍କ କଥାରେ ଯାହାକୁ sublimation କୁହାଯାଏ) । ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୈତ୍ୟ ବି ଦେବତା ହୋଇ ଯାଇଥିବାର କଥା ପୁରାଣରେ ବହୁତ ଜାଗାରେ ଲେଖାଅଛି ।—

ଗଗନ କହିଲେ—ମଣିଷ ଦେବତା ହେବା ଦରକାର ନାହିଁ କି ରାକ୍ଷସ ହେବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମଣିଷ ଚରଦନ ମଣିଷ ହିଁ ରହିବ । ସେ ନିଜେ ହିଁ ତା ନିକଟରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସତ୍ୟ । ସେ ଯାହା—କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଠିକ୍ ସେଇଆ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାହିଁ ତାର ସ୍ବଧର୍ମ । ଦେବତ୍ବ କହ ବା ରାକ୍ଷସତ୍ବ କହ ବା ଜାନୋଆରନ୍ତ କହ ସବୁ ତା ନିକଟରେ ପରଧର୍ମ, “ସ୍ବଧର୍ମେ ନିଧନଂ ଶ୍ରେୟଃ ପରଧର୍ମୋ ଭୟାବହଃ...” ଏଟା ଖାଟି କଥା ।

ଗଣେଶ ବାବୁ କହିଲେ—“କିଂ ତେଷ୍ଟା କଲେ ହୁଏତ—”

ଗଗନ କହିଲେ—ରକ୍ଷା କର ବାବା; ଆଉ ଚେଷ୍ଟା ଉଦ୍ୟମ, ଉଦ୍‌ଗମନ, ଅଧ୍ୟବସାୟ, ପ୍ରାଣାୟାମ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାଶନିକ ଶବ୍ଦର ଶ୍ରୀକ କର ନାହିଁ ।

ଗଣେଶ ବାବୁ ସ୍ବଗିଯାଇ କହିଲେ—“ଆଁରେ ଯାହା କହୁଛୁ, ରୁଁରେ ତାକୁ ଥଟ୍ଟା କରୁଛୁ !! ଆଁରେ କହୁଛୁ ଇଚ୍ଛାବୃତ୍ତିକୁ ଦମନ କଲେ ତମପରି ନରପିଣ୍ଡାତ ମଧ୍ୟ ବିବେକାନନ୍ଦ ହୋଇଯିବ, ଠିକ୍ ନରେନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ (୧) ସେପରି ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ଗଗନ କହିଲେ— “ମୁଁ ନକଲି ବିବେକାନନ୍ଦ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ଅସଲି ଗଗନ ରାୟ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ମୟ ଗାଁ ଯିବା ଯିବା ଜୁଲିୟସ୍ ପିଜାର ନ ହୋଇ ପ୍ରଥମ ଗଗନ ରାୟ ବା ପ୍ରଥମ ଗଣେଶ ଭୂୟାଁ ହେବାରେ ବାହାଦୁରି ଅଛି ।” ତାପରେ ଗାଁଘର ହୋଇ ସେ କହିଲେ—“ହଁ, ଇଚ୍ଛା ଶକ୍ତି କଥା ଯାହା କହିଲ, ମୁଁ ଏତେ ବଡ଼ କଂସେଇ ହୋଇ ନାହିଁ ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ତାଟି ଚପି ଅଂଧକୂପ ହତ୍ୟାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି । ଫାଉସ୍ଟ ପରି ମତେ ତାହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେତାତ୍ମାର ଅଭିଶାପ ମୁଁ ଡାକିବାକୁ ହେବ । ସୋନବ୍ରୁଷ୍ଟ ମହାରାଜି ପରି ମୁଁ ହୋଇ ପଡ଼ିବି ତା ହେଲେ ପ୍ରତିଫିୟାଶିଲ—ଗଛରୁ ପକ୍ବ ପନସ ପଡ଼ିଲା ପରି ପତନ ହେବ ମୋରି ତାହେଲେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।”

(୧) ନରେନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ପାରିବାରିକ ନାମ । ପ୍ରାକ୍-ସ୍ବାମିତ୍ବ ଯୁଗର ନାଁ କହିଲେ ବେଶି ଠିକ୍ ହେବ ।

“ଦେବତା ନିଜର ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ଅବଦମ୍ଭିତ କରି ହୋଇ ଉଠେ ଶୁଦ୍ଧ, ଆଉ ଶୁଦ୍ଧ ନିଜର ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ଅବଦମ୍ଭିତ କରି ହୋଇଥାଏ ଦେବତା ।” (୧)—ନିଜ ନିଜ ମନ ଉପରେ କଡ଼ା ପିଟୁଣି ଆଇନ ଜାରି କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ମନୋରାଜ୍ୟର ଏହି ସରଳତମ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧିଟାକୁ ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିବନି । ନିଜ ନିଜ ମନର ପ୍ରତିହଂସା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅବ୍ ମଂହାଶ୍ୱେର ପ୍ରତିହଂସାଠାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ଉଣା ନୁହେଁ ।”

ଏହି ସମୟରେ ସନ୍ତପତି ମହାଶୟ କାଣି ଉଠି କହିଲେ—“ମୋ ମତ ଯଦି ପଶୁର, ମୁଁ କହୁବି, ଯାହା ଅଛି, ଯାହା ଆସିଛି, ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ସେଇଟା ହିଁ ସତ୍ୟ । ଯାହା ନାହିଁ, ଯାହା କେବେ ହୁଏତ ଆସି ପାରେ କି ନାହିଁ, ସେ କଥା ମଧ୍ୟ କେହି ଠିକ୍ କରି କହି ପାରିବେନି, ସେପରି ଗୋଟାଏ କାୟାସ୍ଥାନ ମାୟାମୟତା ପଛରେ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ସମୟ ଓ ଶକ୍ତି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ତମମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାରିକି ହେଲେ ଉପଦେଶ ଦେବି ନାହିଁ । ତମେମାନେ ମୋର ବ୍ୟୁ, ମୁଁ ତମର ହୃତାଧୀ ।”

ସେ ‘ମାୟା’ ଶବ୍ଦଟାକୁ ଏତେ ଜୋରରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ଯେ, ଗଣେଶ ବାବୁଙ୍କ ହୃଦରେ ନିଆଁ ଚେରିଲା ପରି ଲାଗି ହୋଇଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ “ମୋ ଯୋଗମାୟା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ କି ଆଉ !!!”

ଏହି ସମୟରେ ସୌମ୍ୟ ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ଉଠିଲା ।

ସେ ପ୍ରଥମେ ଅଷ୍ଟଦିଗପାଳ ବଦନା କରି ଏବଂ ଇଷ୍ଟ ସୁମରଣା କରି କହିଲେ—

“ମାନମୟ ପ୍ରୌଢ଼ ସନ୍ତପତି ମହୋଦୟ ଓ ‘ଚତୁରଂଗ ସଂଘ’ର ଅବଶିଷ୍ଟ ସାବାଳକ ସଭ୍ୟବୃନ୍ଦ—‘ମୁଁ ସତ କଥା କହିବାପାଇଁ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ।”

ଚତୁରଂଗ ସଂଘର ମହତ୍ତ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ଦେଶରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସଜାଳ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ! ବୁଢ଼ାମାନେ କହନ୍ତୁ, ଗୋଲମାଲ କରିବା ଖରାପ । କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ ଭଲ ଗୋଲମାଲ କରି ପାରିବା ହେଲା ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବଡ଼ ଆଟ୍ଟ !

(ହସନ : ହସନ ! ! ହସନ ! ! ! ଧ୍ୱନି)

ଯେ ଯେତିକି ପ୍ରାଣବଂତ—ସେ ସେତିକି ଚଂଚଳ ! ସେତିକି ଶିପ୍ର !!!

ଯେଉଁ ନଦୀରେ ଯେତେ ଜଳ ତାର ପ୍ରୋତ ତେତେ ମୁଖର, ତେତେ ବେଗବାନ୍ !!!

(ଜିତା ରହେ ଧ୍ୱନି)

ଏ ସଂଘ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଗୁଡ଼୍ କଂଡକ୍ଟ ପ୍ରାଇଜ୍ ପାଇଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କ ହାତରେ ଏ ଦେଶର ମୁକ୍ତି ହେବନି । ଏ ଦେଶର ମୁକ୍ତିର ଅଡ଼ା ଅଛି ସଂତୀରୁଅ ଅନନ୍ତା

(୧) “God conquered will become Satan. Satan conquered will become God”. Revolt of the Angels by Anatola France P. 356,

ହାତରେ—ସେ ଶଂଢ଼ ଲଂଗୁଡ଼ ଧରି ଅଟକାଇ ପାରୁଥିବ, ମଂଗୁଲିଆ ମା ବାଡ଼ିବୁ ପିଚୁଲି
 ଶ୍ରେଣିକରି ଖାଉଥିବ—ତାହାପୁଆ ଖେଳରେ ସେ ଥିବ ଓପ୍ରାଦ୍, ଟେକା ମାରି ପାରୁଥିବ ସେ
 ସବ୍ୟସାଚୀ ପରି—ପୁଣି ନୟବଡ଼ି ବେଳେ ବ୍ୟ ତଳେ ଶୋଇ ପଡ଼ି ସେ ଗାଁକୁ
 ବଢ଼ିପାଣିରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିବ, ସେ ହେବ Peer Holm * ପରି ନୁଆନ୍, ତାଜା ଆଉ
 ନର୍ତ୍ତକୀ !!

ତଂଗା ଚଳାଇବାରେ—ହାଂଗର ଶିକାର କରିବାରେ ତାର ସମକକ୍ଷ ନ ଥିବେ,
 ପୁଣି ସେ Peer Holm ପରି ହେବ ଓପ୍ରାଦ୍ ଇଂଜିନିଅର—ନୀଳ ନଦରେ ବ୍ୟ
 ବାଧ୍ୟବା ଦାୟିତ୍ଵ ଥିବ ତା କାଂଧରେ...କିନ୍ତୁ ସେଇ ପୁଣି ସେହି କମାରଟା କୁକୁର ଲଗାଇ
 ତା ସାନ ଝିଅକୁ ମାରି ପକାଇଥିବ ତା'ର ବାଲି କ୍ଷେତରେ ନିଶର ରାତିରେ ବିହନ
 ବୁଣୁଥିବ । ଯିଶୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମାନ ନୁହେଁ, କିବା ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ବା କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ନାଶପୁଲଭ
 କୋମଳ ଏବଂ “ସାହିକି” ମନୋବୃତ୍ତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଜାତି
 ଅନ୍ତର ହେଉ; ଏହି ପବନ ଦାୟିତ୍ଵ ଅନୁଭବ କରି ।

...ଏ ଦେଶର ପିଲ ଖାସା ଗାଈଆଳ ଟୋକା—ଦହ, ଲହୁଣୀ, ଶ୍ରେଣି କରିବାରେ
 ବଡ଼ ବଡ଼ ଶ୍ରେଣିକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଟପି ଯିବ । ସେ ବକାସୁର ଅଂଟ ଚରି କରିଦେବ ଦ୍ଵିଫାଳ ।
 ଶକଟା ଉପରେ ଖେଳିବ ସେ ଶଗଡ଼ ଡିପି ଡିପି, କାଳୀୟ ପାପର ଫଣା ଉପରେ ସେ କରିବ
 ନୃତ୍ୟ—ମରଣ ହେବ ତାର ଦୋଷ୍ଟ—ପ୍ରେମ କରି ପାରୁଥିବ ସେ ତନୁକାନ୍ ପରି—ସବୁ
 ଟୋକାକୁ ଆଣି ପାଣିରେ ଲଂଗଳା କରି ତେବେ ଯାଇ ସେ ଗୁଡ଼ିବ । ବଂଶୀ ବଜାଇବାରେ
 ସେ ଥିବ ଓପ୍ରାଦ୍ । କୁଲ ବୋହୁକୁ ଆଣି ରାତି ଅଧରେ ସେ ବଣରେ ବୁଲାଇବ—
 ଭୂଆପୁଣୀ ଗୋଡ଼ରେ ବଂଶୀ ତାର ଶିଝୁଙ୍କ ଫୁଟାଇବ । କିନ୍ତୁ ସଂଗେ ସଂଗେ ଥିବ ତାର
 ଅଫୁରୁତ କ୍ଷମତା—ପୁଥିବାର ଏ ମୁଠୁ ସେ ମୁଠୁ ଯାଏ ସେ ଜାଲଦେବ ନିଆଁ...
 ଶୁଣିଆଡ଼େ ବାଜି ଉଠିବ, ରଣ ଦାମାମା...ପଦାତକ ଅଣ୍ଟାଗୋଷ୍ଠରେ ପୁଥିବା ହେବ
 ଟଳମଳ.....

ଆମ ସ୍ଵରର ସତ୍ୟମାନେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ନୀତିବାଗୀଶଙ୍କ ପରି ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ଅମୂଳ
 କଲେ ପାପ, ହସିଲେ ପାପ, ଗୁଲିଲେ ପାପ, ଡରି ଡରି ମରି ମରି ବଢ଼ିବାକୁ କରିବେ
 ଦୁଶା ।

ସେ କଳା ପାହାଡ଼ ...ସବୁ ଆବର୍ଜନା, ସବୁ ମୂଳ, ସବୁ ପଛାଡ଼ ବ୍ୟନକୁ ଇଂରି-
 ଦେଇ ସେ ପାଇବ ଆନନ୍ଦ । ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ପଂଶୁ ସଂସ୍କାରବାଦକୁ ସେ ଦେଖିବ ସବୁବେଳେ
 ସଂଦେହର ଚକ୍ଷୁରେ ।

* John Bojer. (Norway) (ନୋବେଲ ଲଢ଼ିବୁଟଙ୍କ) ବଖ୍ୟାତ
 ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ।

କତାବର ଶିକ୍ଷା, ପୋଥିର ହୁକୁମ, ଆଉ ଶିଳା-ଲିପିର ଅନୁଶାସନକୁ ସେ ନିଜର ସହଜ ବୁଝାବୁଝିର କସିଟି ପଥରେ ପକ୍କା କରିଆଣି ପରି ପରଶି ନେବାକୁ ଭୟ କରିବ ନାହିଁ ।

...କାରଣ ସବୁ ଅପରୋକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ଆଉ ଶିକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷା ସେ ବଡ଼ କରି ଦେଖିବ ନିଜର ସହଜାତ ଅନୁଭୂତିକୁ । ଏହି ସହଜାତ ଚୈତନ୍ୟ ହିଁ ମାନବର ଜୀବନ ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆଉ ବାସ୍ତବ ଧାରଣା । ଏହା ମାନବ ମନର ଗଭୀରତମ ସହାନୁଭୂତି । କାରଣ ବାସ୍ତବ ଜଗତ ସତରେ ଏହା ସ୍ଥାପନ କରେ ମାନବଚିତ୍ତର ନିବିଡ଼ତମ ଯୋଗ ।

ମଣିଷ ପୃଥିବୀର ଯୁକ୍ତାଲୋକର ପ୍ରବାସୀ... ଜୀବନର କ୍ଷିପ୍ରତମ ଗତିରୁ ତାର ଜନ୍ମ... ପୁଣି ସମାଧି ତାର ସେହି ନିତ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଗତିର ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ।

ମାନବ ! ମାନବ !! ମାନବ !!! ଦୁନିଆର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼, ସବୁଠାରୁ ସତ୍ୟ ସେ । ସୃଷ୍ଟିକାର ଓ ଦେବତାର ମିଶ୍ରିତ ସହଯୋଗରୁ ସେ ଉତ୍ପତ୍ତି । ସେ ଏକାଧାରରେ ଡାକ୍ତର, ଓକିଲ ପୁଣି ମିଷ୍ଟର ହାତୀ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତାଶୀଳ ଆଦର୍ଶବାଦର ମିଷ୍ଟ ପ୍ରଲୋଭନରେ ସେ ଯେପରି ନ କରେ ନିଜର ଜାଗ୍ରତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ବର ଅପମାନ; ନିଜର ଶୁଦ୍ଧ ଚେତନାର ଅବମାନନା ଏହାହିଁ ମୋର ଚରମତମ ପରମତମ କାମନା । ମଣିଷ ଜୀବନାକାଶର ମୁକ୍ତ ବନ୍ଧୁଗମ । ସେ ଗତିଚଳ ପ୍ରାଣର ବନ୍ଧୁ—ଶକ୍ତିର ଭ୍ରାମ୍ୟମାନ ପକ୍ଷ । ସେ ରୁଦ୍ରର ପିଂଗଳ ଜଟାଭ୍ରଷ୍ଟ ବରୁଣ !! କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ଧରଣୀୟା, ଶକ୍ତିହୀନ, ସାମର୍ଥ୍ୟହୀନ, ମେରୁଦଂଡ଼ହୀନ !! ...

ଉତ୍ତପ୍ତ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ, ସଂଆଛନ୍ଦକାଶ ମହାସୁଧାର ବିରାମବିହୀନ ହାହାକାରରେ ସେ ରେ ଅଶାଂତ, ଚର ଅସ୍ଥିର, ଚର ଉଦ୍‌ଭ୍ରାଂତ, ସେ ରୁଦ୍ର !! ସେ ମହାକାଳର ଶିଂଘା, ସେ ଆଗାମୀ ଚିନ୍ତାଧାରର ପ୍ରତୀକ !! ସେ ଅନାଗତର ସୂଚନା । ...ସେ ଭବିଷ୍ୟତର ଭୂମିକା ... ।

ରାତ୍ରର ଆବରଣ ତଳେ ଯେଉଁ ଶାଂତି, ସେ ଶାଂତି ତାର ନୁହେଁ । ରାତ୍ରିର ଘନସୂକ୍ତି ଅଂଧକାର ମଝିରେ ଅନ୍ଧରହୁଁ ସନ୍ତ୍ରାମ କରି ସନ୍ଧିପ୍ର ଦାସଶିଖା ଯେଉଁ ଶାଂତି ଆହରଣ କରି ଆସେ, ସେହି ଭୟାବହ ନିଷ୍ଠୁର ଶାଂତିର ସେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନକାଶ !!!

ସେ ମାନବ ମନର ବାସ୍ତବ ଉପଲବ୍ଧିର ଧାରାବାହିକ କବିତା !! ସୃଷ୍ଟିକାର ଆମର ବନ୍ଧୁ ! ସୃଷ୍ଟିକାର ଜଗତର ଶ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନର ଦୈହିକ ମୂର୍ତ୍ତି !!! ସେ ବୁଝାବୁଝି !! ସେ ବିପ୍ଳବ !!! ଆମେ ସେହି ସୃଷ୍ଟିକାର ହାତ ଗୋଡ଼ ବାଂଧୁ ତଂଟିପି ମାରିବୁ ନାହିଁ । କାରଣ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ, ଆମ ଭିତରେ ଦେବତା ନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟିକାର ବ ନାହିଁ—ଅଛି କେବଳ ଦାତବ୍ୟ ଚକ୍ରସ୍ଥଳୀର ଗୋଟାଏ ମୁମୂର୍ତ୍ତ ରୋଗୀ । ଟିକିଏ ଶ୍ଵଂଚଳ ଟିକିଏ କୋଲାହଳ ଦେଖିଲେ ସେ ଚକ୍ରାର କରି ଉଠେ । ସୃଷ୍ଟିକାର ଶକ୍ତି, ଦେବତା ସେହି ଶକ୍ତିର ସୁନ୍ଦର—ଗୁଲକ, ଶକ୍ତିର ନିଜକୁ ବଢ଼େ କରି ଆମେ ଅକାଳ ବାଧ୍ୟତା ତାଙ୍କ ଆଖିକୁ ନାହିଁ ।

ମରୁଦୁମି ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଶାଳ ସବଳ ଭୂମି ପରି ଆମେ ହେବୁଁ ଜୀବନ୍ତ—ମାଟିର ପ୍ରାଣ
ଆମେ ମନ ପୁରାଇ ପିଇବୁ—ସୂର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ତପ ଆମେ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ପାନ କରିବୁ । ଆମେ
ପ୍ରଜାପତି—ଆମେ ଜୀବନର ପରମାତ୍ମା ଜୀବନର ଲୀଳା ବିଲେଇ ଛାଦ । ଆମେ ଆନନ୍ଦର
ବିଶ୍ୱାସ ଆମେ ସବୁ ଜଡ଼ତା, ସବୁ କ୍ଳାନ୍ତ । ସବୁ ସ୍ଥିତିରତାକୁ ଭୁଲି କରିବୁଁ ପ୍ରଳୟ
ନୃତ୍ୟତାଳରେ !!

ଆଦର୍ଶବାଦ—ରୋମାଂଟିସିଜମ ଏସବୁ ଆମେ ପସନ୍ଦ କରିବୁନି । ବାସ୍ତବତାକୁ
ଆକଡ଼ି ଧରିବୁଁ ଆମେ ବୃକ୍ଷ ଯେପରି ଭୂମିକୁ ଆକଡ଼ି ଧରେ ।

ମୁଗ୍ଧୋକର ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷଟି ପରି ଆମ ହୃଦର ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷଟି ହେବ ଏକାଧାରରେ
ପହୁଲିମାନ ଆଉ ବର୍ଣ୍ଣାବାଦକ ।

ଆମେ ଜୀବନର ଝରଣା, ବଧ ଆମେ ମାନବୁନି...ଆଜିନ୍ ମୁକ୍ତସ୍ୱର ହୁଇଟି-
ମ୍ୟାନ୍‌କର ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷଟି ପରି ଆମର ହୃଦର ଆଦର୍ଶ ହେବ ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦାତ ବାଳକଟି
ଯେ—

The boy I love the same becomes a man not
through derived power but in his own right. wicked,
rather than virtuous out of conformity or fear. Fond of
his sweet heart, relishing well his steak unrequited love
or a slight cutting him worse than sharp steel cut. First
rate to ride, to fight, to hit the bull's eye to sail to skiff,
to sing a song or play on the baunjo preferring scars and
the beard, and faces, pitted with smallpox over all and
those well tanned to those that keeps out of the sun.

ଯେଉଁ ପିଲାକୁ ମୁଁ ଭଲପାଏ, ସେ ମଣିଷ...ହୋଇ ଉଠିବ ଆପଣା ଶକ୍ତିରେ,
ଅପର କାହା ପାଖରୁ ଉଧାର ଆଣିଥିବା ଶକ୍ତିବଳରେ ନୁହେଁ । ଭୟରେ ଅଥବା ଦଶକଣ୍ଠକ
ଖାତିରିରେ ଯେଉଁମାନେ ଧାର୍ମିକ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବଞ୍ଚୁଲିଆ ହେବାକୁ ସେ ପସନ୍ଦ
କରିବ ବେଶୀ । ପ୍ରିୟା ତାର ହେବ କାମନାର ଧନ । ଭେଜନରେ ଥିବ ତାର ପ୍ରଭୁର
ଆନନ୍ଦ, ପ୍ରତ୍ୟାଶାତ ପ୍ରେମ ଅଥବା ଅପମାନ ତାକୁ ଯେଉଁ ଆଘାତ ଦେବ ତାହା ଭୁଲନାରେ
ଲୁପାଣର ଆଘାତ ତାର ବୋଧ ହେବ ମୃତ୍ୟୁ । ସେ ହେବ ପହୁଲି ନବର ଘୋଡ଼ସବାର—
ମରାମତିରେ ସେ ହେବ ଓହ୍ଲା—ସଂତୁ ଥାଣି ଭେଦ କଲ ବେଳେ ଅବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ତାର
ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତା'ର ବାହାରେ ତାର କେହି ସମାନ ନଥିବେ—ସେ ହେବ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର
ପକ୍କା ଗାଈବାଳକଣାବାଲ । ଯେଉଁ ମୁହଁରେ ଆଘାତ, ଦାଢ଼ି ନିଶ ଏବଂ ବସନ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ର
ସେହି ମୁହଁକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରିବ ବେଶୀ ଦାଢ଼ି ନିଶ ଖିଅରହୋଇଥିବା ମୁହଁଠାରୁ ।

ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଚମଡ଼ା ଖରାରେ ପୋଡ଼ି ତାଙ୍କର ଶରୀର ଯାଇଛି, ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ସବୁବେଳେ ଖରାବୁ ଦୂରରେ ରହନ୍ତି ଏ ଦୁହିଁକ ଭିତରୁ ପ୍ରଥମେ କି ଦଳିବେ ଦେବ ତାର ପ୍ରିୟ ।

ସ୍ବର୍ଗାତ୍ମା ଘନ ଘନ କରତାଳି ବାଜି ଉଠିଲା

ସୌମ୍ୟ କହିଲା—ଆମ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରାଣ ହେବେ ଓହ୍ଲାଦ ଫୁଟବଳ ଖେଳଓହ୍ଲାଦ
—ସୌମ୍ୟ ଓହ୍ଲାଦ ବାଜାବାଦକ ।”

ଗଗନ କହିଲା—ନା, ନା, ଖୁବ୍ ଭଲ କ’ଣେଇ ସୌମ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭଲ ଚିନ୍ତକର !!!

ସଭାରେ କିଛି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୀରବତା ଦେଖାଗଲା । ତାପରେ ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ବାବୁ
ଅନେକ ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ବଭାବ ସୁଲଭ ସ୍ବର ରସିକତାର ପୁନରୁଦ୍ଧୃତି କରି କହିଲେ
—ବ୍ରୁବ୍ରୁବ୍ରୁ !!!
